

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**YAŞAM BOYU ÖĞRENME VE YETİŞKİN EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI
YETİŞKİN EĞİTİMİ PROGRAMI**

KÖY ENSTİTÜLERİ VE HALK EĞİTİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEVGİ GÜLBİTTİ

**ANKARA
TEMMUZ, 2020**

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**YAŞAM BOYU ÖĞRENME VE YETİŞKİN EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI
YETİŞKİN EĞİTİMİ PROGRAMI**

KÖY ENSTİTÜLERİ VE HALK EĞİTİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEVGİ GÜLBİTTİ

DANIŞMAN: DOÇ.DR. AHMET YILDIZ

**ANKARA
TEMMUZ, 2020**

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgileri akademik yazım kurallarına uygun biçimde raporlaştırdığımı ve bunları etik ilkelere (atıfta bulunulan tüm yapıtlara kaynaklarda yer verilmesi, tezde kullanılan bilgi ve belgelere resmi yollarla ulaşılması ve bunların aslı bozulmadan kullanılması vb.) uygun olarak elde ettiğimi ve sunduğumu bildiririm.

Sevgi GULBİTTİ

ÖZET

KÖY ENSTİTÜLERİ ve HALK EĞİTİMİ

Gülbitti, Sevgi

Yüksek Lisans, Yaşam Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ahmet Yıldız

Temmuz, 2020, xvi +247 sayfa

Cumhuriyet modernleşmesinin gözbebeği olan köy enstitüleri kısa zamanda ve kısıtlı bütçelerle kırsalın gelişiminde büyük rol oynamış ve mezunlarının günümüze umut olan çalışmaları ile güncelliğini korumuş özgün bir deneyim olarak bilinmektedir. Öyle ki köy enstitüleri bir örgün eğitim kurumu olarak açılmasının yanı sıra halk eğitimine dair yoğun faaliyetler göstermiştir. Bu araştırmada, bir örgün eğitim kurumu olarak kurulan Köy Enstitülerinin (1940-1946) halk eğitimine yönelik çalışmalarını analiz etmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un köy enstitülerinin halk eğitim görevleri ile ilgili görüşleri, köy enstitüleri ile ilgili resmi belgelerde köy enstitülerine verilen halk eğitim görev ve sorumlulukları, öğretim programlarında yer alan halk eğitim çalışmaları incelenmiştir.

Araştırmada, tarihsel araştırma modeline dayalı nitel araştırmada doküman taraması ile toplanan veriler betimsel analiz yöntemi ile incelenmiştir. Köy enstitülerinin halk eğitimi çalışmalarını açığa çıkarmak için amaçlar doğrultusunda “Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un halk eğitimi görüşleri”, “resmi belgelerde halk eğitimi” ve “köy enstitüleri programında halk eğitimi” olarak üç bölüme ayrılmıştır.

Araştırma sonucunda, köy enstitülerinin halk eğitim rolüne ilişkin kırsal alanın ekonomik kalkınması, kırsal alanın örgütlenmesi, önder yetiştirme, yurttaş yetiştirme, okuma- yazma, halk sağlığı, kadının toplumsal yaşama katılımı alanlarında bulgular saptanmıştır. Önder yetiştirme kırsal alanın kalkındırılması için bütünlüklü bir şekilde Hasan Âli Yücel'in görüşlerinde yer almıştır. Kadının toplumsal yaşama katılımı temasının en iyi şekilde ifade edildiği başlık İsmail Hakkı Tonguç'un köy enstitülerinin halk eğitim görevlerine ilişkin görüşlerinde en açık şekilde ifade edilmiştir. Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un köy enstitülerinin halk eğitim görevleri ile ilgili görüşlerinde, resmi belgelerde ve öğretim programlarında kırsal alanın ekonomik

kalkınması en önemli yeri tuttuğu görölmüştür. Örgün eğitim kurumu olarak açılan köy enstitülerinin halk eğitim çalışmaları ile Cumhuriyet yurttaşlarının yetiştirilmesi ve Cumhuriyetin kökleşmesi sağlandığı düşünölmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hasan Âli Yücel, İsmail Hakkı Tonguç, köy enstitüleri, halk eğitimi, köy enstitüleri öğretim programı ve resmi belgeleri.

ABSTRACT

VILLAGE INSTITUTES and PUBLIC EDUCATION

Gülbitti, Sevgi

Master's thesis, Department of Lifelong Learning and Adult Education

Thesis' Advisor: Assoc. Prof. Dr. Ahmet Yıldız

July, 2020, xvi +247 pages

The village institutes, which are the heart of the modernization of the Republic, have played a major role in the development of the countryside in a short time and with limited budgets and have been selected as an original experience that has been kept up-to-date with the studies of its graduates. So much so that although the village institutes were opened as a formal education board, they showed serious activities regarding public education. In this research, it was aimed to reveal the public education activities of the Village Institutes (1940-1946) established as a formal education institution. For this purpose, the views of Hasan Âli Yücel and İsmail Hakkı Tonguç about the public education duties of the village institutes, the public education duties and responsibilities given to the village institutes in the official documents related to the village institutes, and the public education studies included in the education programs were examined.

In the research, the data collected by document scanning in qualitative research based on historical research model were analyzed by descriptive analysis method. In order to reveal the public education studies of the village institutes, in line with the aims, the findings were divided under three headings as “public education views of Hasan Âli Yücel and İsmail Hakkı Tonguç”, “public education in official documents” and “public education in the village institutes program”.

As a result of the study, findings were found in the fields of rural development, rural organization, leader training, citizen training, literacy, public health, women's participation in social and political life in relation to the public education role of village institutes. Raising leaders took part in the views of Hasan Âli Yücel in a holistic way for the development of the rural area. The theme of women's participation in social life has been expressed most clearly in the views of İsmail Hakkı Tonguç about the public education duties of village institutes. It has been observed that the economic development

of the rural area has the most important place in the views of Hasan Âli Yücel and İsmail Hakkı Tonguç about the public education duties of the village institutes, official documents and education programs. It can be thought that the public education activities of the village institutes opened as formal education institutions have brought up the citizens of the Republic and the establishment of the Republic.

Keywords: Hasan Âli Yücel, İsmail Hakkı Tonguç, village institutes, public education, curriculum and official documents of village institutes.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Osmanlı'dan Cumhuriyet dönemine modern eğitimin gelişimi kısmen incelenmeye çalışılmış, Tanzimat, I. Meşrutiyet, II. Meşrutiyet'in kamusal ve seküler eğitime sundukları zeminde yeşeren, Cumhuriyet Devrimi'nin göz bebeği, özgün eğitim çalışması köy enstitülerinin halk eğitim çalışmaları vurgulanmak istenmiştir. Bu amaçla enstitülerin kuruluşunda ve varoluşunda etkin rol alan Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un eserlerinden, köy enstitüleri ile ilgili resmi belgelerden ve köy enstitüleri öğretim programından faydalanılmış, enstitü mezunlarının anıları ve deneyimlerini aktaran çalışmalarla enstitülerin halk eğitim çalışmalarının gerçekliği ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bugün hâlâ, tüm saldırılara rağmen Cumhuriyet değerlerine sahip çıkan azımsanamayacak nitelikte bir kitlenin varoluşunun sebebi köy enstitüleri, eğitim sisteminde yaşanan sorunlar nedeni ile kendi özgün çalışmalarımızdan daha fazla ders çıkartmayı gerekli kılmakta ve yarattığı değerlerle Cumhuriyet yurttaşları olarak yolumuza ışık tutmaktadır. Köy enstitülerinin kurucuları ve emeği geçen her çalışanına minnet ve saygı borcu ile teşekkür eder, bu çalışma ile köy enstitülerinin unutulamazlığına ve özgünlüğüne katkı sağlayabilmiş olmak isterim.

Ders ve tez sürecinde bilgilerini ve desteğini esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Ahmet Yıldız'a, öğretmenlik duygusunu kaybetmediği ve öğrencisine her zaman inandığı ve destek olduğu için, birçok engeli aşmada yardımcı olduğu ve derslerinde hep yeni bir bakış açısı kazandırdığı, ilham kaynağı olduğu için çok teşekkür ederim. Akademide böyle bir hoca ile karşılaşmak benim için en büyük şans olmuştur. Öğrencisine dokunup, değiştirip, geliştirebilen tüm hocalar adına danışmanım, hocam Doç. Dr. Ahmet Yıldız'a kattıkları ve özgür bir tartışma ortamı sağladığı için ne teşekkür etsem azdır.

Yüksek Lisans derslerimde, katkıların dolayı hocalarım Dr. Niyazi Altunya, Dr. Fevziye Sayılan, Doç. Dr. Şennur Özdemir'e, öneri ve düzeltmeleri ile çalışmaya katkı sağlayan jüri üyelerim Meral Uysal ve Fahriye Hayırsever'e, tez yazım sürecinin her aşamasına düzeltmeleri ile katkı sunan Şengül Erden'e, önsöz çeviride destek olan Nurcan Korkmaz'a, teknik sorunlarda yardımcı olan öğrencim Ali Sincar'a, kaynaklar konusunda en önemli kaynağım olan izahnameye ulaşmamı sağlayan Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı'na, gecenin bir vakti kitap almamı sağlayan Aziz Berker Halk

Kütüphanesi çalışanlarına, varlığı ve gönlü ile her daim destek olan yeğenim Bağcan Karacan'a ve son olarak bu günlere gelmemde yoluma taş koymayan ve beni var eden sevgili aileme çok teşekkür ederim.

“İş insanın hem miyarıdır, hem mimarıdır.”

İsmail Hakkı Tonguç’a

ve

yeğenim

Bağcan Karacan’a

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	xi
TABLolar DİZİNİ.....	xiv
GÖRSELLER DİZİNİ.....	xv
KISALTMALAR.....	xvi
BÖLÜM 1.....	1
GİRİŞ.....	1
Problem.....	1
Amaç.....	11
Önem	11
Sınırlılıklar.....	12
BÖLÜM 2.....	13
YÖNTEM.....	13
Araştırmanın Modeli	13
Verilerin Toplanması.....	13
Verilerin Çözümlemesi	18
BÖLÜM 3.....	21
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	21
Türkiye’de Modern Eğitimin Gelişimi	21
Osmanlı’da Modern Eğitimin Gelişimi (18.yy-20.yy)	21
Cumhuriyet Dönemi Eğitim (1923-1946)	32
Köy Enstitüleri.....	41
Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç’un Yaşam Öyküleri	50
Hasan Âli Yücel’in Yaşam Öyküsü	50
İsmail Hakkı Tonguç’un Yaşam Öyküsü	54

BÖLÜM 4.....	63
BULGULAR VE YORUMLAR	63
Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un Köy Enstitülerinin Halk Eğitim Görevlerine Yönelik Görüşleri	63
Hasan Âli Yücel'in Eğitim ve Halk Eğitim Anlayışı.....	64
Hasan Âli Yücel'in Köy Enstitülerinin Halk Eğitimi Görevleri ile İlgili Görüşleri	74
Okuma-yazma, İlköğretim.....	74
Kırsal Alanın Ekonomik Kalkınması.....	77
Ziraat, Hayvancılık, Ormancılık.....	77
Mesleki ve Teknik Eğitim.....	79
Halk Sağlığı.....	82
İsmail Hakkı Tonguç'un Eğitim ve Halk Eğitim Anlayışı.....	89
İsmail Hakkı Tonguç'un Köy Enstitülerinin Halk Eğitimi Görevleri ile İlgili Görüşleri	109
Okuma-yazma.....	110
Kırsal Alanın Ekonomik Kalkınması.....	115
Kırsal Alanın Örgütlenmesi.....	120
Yurttaş Yetiştirme.....	123
Önder Yetiştirme.....	128
Halk Sağlığı.....	133
Kadının toplumsal hayata katılımı.....	135
Resmi Belgelerde Köy Enstitülerinin Halk Eğitim Çalışmaları.....	139
Telafi Eğitimi.....	141
Kırsal Alanın Ekonomik Kalkınması.....	143
Mesleki ve Teknik Eğitim.....	143
Ziraat, Hayvancılık, Ormancılık, Madencilik.....	148
Kırsal Alanın Örgütlenmesi.....	154
Çağdaş Bir Ulus Olma.....	159
Halk Sağlığı.....	162
Köy Enstitüleri Öğretim Programlarında Halk Eğitimi.....	167
Kırsal Alanın Ekonomik Kalkınması.....	172
Ziraat, Hayvancılık, Ormancılık, Madencilik.....	172
Çerçeve Programlar ve Ziraat Derslerinde.....	173
Kültür Derslerinde.....	177
Mesleki ve Teknik Öğretim.....	184
Çerçeve Programlar ve Teknik Derslerde.....	184
Kültür Derslerinde.....	188

Kırsal Alanın Örgütlenmesi	191
Halk Sağlığı	192
Yurttaş Yetiştirme	194
BÖLÜM 5.....	199
SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	199
Sonuçlar.....	200
Öneriler.....	205
Araştırmacılar İçin Öneriler.....	206
Eğitim Alanında Karar Vericiler İçin Öneriler	206
KAYNAKLAR	207
EKLER	217
EK 1. Hasan Âli Yücel’in Eserleri	218
EK 2. İsmail Hakkı Tonguç’un Eserleri	220
EK 3. Ziraat Dersleri	222
EK 4. Yıllık Ziraat Çalışmaları Plânı	224
EK 5. Teknik Derslerin ve Çalışmaların Konuları.....	229
EK 6. Zirai İşletme Ekonomisi Ve Kooperatifçilik Biligisi.....	240
EK 7. Sağlık Memurları Kolu	241
EK 8. Türk Ahlâkının Toplumsal ve Kişisel İlkelerinin Başlıcaları	242
EK 9. Etik Kurul Onayı	243
BENZERLİK BİLDİRİMİ	245
ÖZGEÇMİŞ.....	247

TABLolar DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1. 1933-1934 yılı okullara ve yerleşim yerine göre öğretmen sayısı	3
Tablo 2. Enstitülerin kuruluş tarihleri ve bölgeleri	4
Tablo 3. Köy Enstitülerinin Açıldığı Yerlerle Enstitülere Talebe Gönderen Vilayetleri ve Talebe Sayısını Gösteren Cetvel	42
Tablo 4. Köy Öğretmenleri Sağlık ve İċtimai Yardım Sandığı 1943-1944 arası Çalışmaları	122
Tablo 5. İlkokul Öğretmenleri Sağlık ve İċtimai Yardım Sandığı 'nın 9 aylık Çalışması	123
Tablo 6. Beş yıllık öğrenim sürecinde derslere ayrılan haftalık zaman çizelgesi	168
Tablo 7. Kültür dersleri haftalık saat sayısı	168
Tablo 8. Ziraat ders çalışmaları	170
Tablo 9. Birinci sınıf öğrencileri teknik ders ve çalışmalar haftalık saatleri	170
Tablo 10. Üst sınıflar teknik ders ve çalışmalar haftalık saatleri	171

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel	Sayfa
Görsel 1. Enstitülerin dağılımı	5
Görsel 2. Enstitü bölgeleri ve nüfusları	44

KISALTMALAR

C.	Cilt
CHF	Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	Çeviren
D	Dönem
İ	İnikat (birleşim,toplanma)
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBMMZC	Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
Yay. Haz.	Yayına Hazırlayan

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, bu probleme dayalı olarak belirlenen amacı, önemi ve sınırlılıkları sunulacaktır.

Problem

Cumhuriyet modernleşmesinde önemli bir yeri olan köy enstitüleri, kuruluşundan 80 yıl sonra bile özgün bir deneyim olarak güncelliğini korumaktadır. Halkının %80'i kırsalda yaşayan ve bu orandan daha fazlası okumaz-yazmaz olan bir toplumda, bu durumu değiştirmek üzere, köylere öğretmen yetiştirmek amacı ile kurulan köy enstitüleri, yalnız öğretmen yetiştirmekle kalmamış aynı zamanda Cumhuriyet'in modern yurttaşını, yazarlarını, aydınlarını da bu topluma kazandıran halk eğitim çalışmaları yapmışlardır.

“Enstitü” ismi başta öğretmen olmak üzere tarımcı, kooperatifçi, yönetici, sağlıkçı gibi tüm köy sorunlarını araştırıp, inceleyip çözüme kavuşturacak kadroyu yetiştirmek için seçilmiştir (E. Tonguç, 2015). “Enstitü” isminin seçiliş nedeni enstitülerin birer halk eğitim kurumu olarak görevler üstlendiğini, köy ve köylünün durumunu açıklamaktadır. İsmail Hakkı Tonguç (2000: 138-142), köyü ve köylüyü yıllarca süregelen savaşlardan bitik düşmüş, iş gücü ve dolayısıyla nüfusu azalmış, yoksul, savaş ve vergi zamanı Osmanlı'nın hatırına gelen, imar ve kültür işlerinde unutilan, okulsuz, yolsuz, köprüsüz, susuz olarak tanımlamıştır. Hasan Âli Yücel'de 1936'da yayınladığı “Köye Doğru” yazısında, imparatorluğun yalnız almak ve cezalandırmak için köye gittiğini, köylünün çaresizliğini vurgulamıştır (Yücel, 2018a: 69-73).

17.yy.' da başlayan toprak kayıpları ile uzun süre savaşlara maruz kalan Anadolu halkı, vergilerle yoksullaşmış, iş gücü kaybı ile yoksulluğu katmerleşmiştir. Eli silah tutanların savaşa çağırılması, eli orak tutacak kişiyi de almıştır. İlkel tekniklerle sürdürülen tarım işlerinden yeterli verim alamayan köylü, şehirden ve modern uygulamalardan habersizdir, çünkü ne okulu vardır ne de yolu. Teknik bilmeyen köylü tabiat izin verdiği ölçüde yaşamakta ve ürün almakta, modern sağlık uygulamalarından

faaydalanamamaktadır. Açlık, yoksulluk, cehalet köylüleri çepeçevre sarmıştır. Osmanlı’da sultanın malı olan köylü Cumhuriyet’in ilk yıllarında da toprak ağalarının eline geçmiştir (Güvenç, 1997).

Güvenç’in (1997) belirttiğine göre o günün koşullarında 40 bin köyden 25 bininde okul yoktur ve verilen eğitim köye uygun ve köylünün işine yarayacak bilgileri içermediğinden okul olan ile olmayan köy arasında büyük bir farklılık bulunmamaktadır. 1927 nüfus sayımında 13.649.945 ülke nüfusunun ancak %10’u okuryazardır ve kırsal kesimde bu oran %1’ i bile bulmamaktadır (Arayıcı, 2014: 35).

Köyün ve köylünün bu durumu Osmanlı dönemindeki eğitimcileri de köy eğitimi ve halk eğitimi çalışmalarına yönlendirmiş, Meşrutiyet döneminin görece zgr atmosferinde, eğitim tartışmalarında köy eğitimi ve halk eğitimi konuları ne ıkmiştir (Akyüz, 2010). Köyde eğitim alanında sistematik çalışmaları ile öne çıkan Ethem Nejat’ın, tarımsal üretime dayalı eğitimle kırsalın kalkındırılması, mesleki beceriler eğitimi ve köy ğretmeni yetiştirme konularında yazdığı eserleri ile köy enstitülerinin fikir öncüsü olduğu kabul görmüştür (Erkek, 2012).

Eğitim yoluyla ağdaşlaşma, köyün dönüştürülmesi, memleketin kalkındırılması üzerine çalışmaları bulunan Ethem Nejat, köy içerisinden yetişen İsmail Hakkı Tonguç’un da ilgisini çekmiştir. İlk alışma yeri olan Eskişehir’de Eskişehir Sancağı Maarif Müdürlüğü yapmış olan Ethem Nejat’ın izlerini süren Tonguç, kendisi de köy eğitimi konusu üzerine çalışmalar yapmıştır (E. Tonguç, 1970, 2015). İş eğitimi, üretime yönelik eğitim, köyün canlandırılması, yazgısına teslim olmayan yurttaşın yetiştirilmesi, bu yurttaş yetiştirecek öğretmenin yetiştirilmesi, memleketin karanlık talihini değiştirmek İsmail Hakkı’nın adeta yaşam amacı olmuştur. Yurt dışı gezilerinde dış örnekleri incelerken yurt gezilerinde de memleketinin durumunu analiz etmiştir. Bu analizlerinden biri de okutulması gereken 1.700.000 çocuğun 1.000.000’nun okumadığı ve bunların köy ve kasabalarda bulunan çocuklar olduğudur (İ. H. Tonguç, 1997b: 114). Bu analizi yaptığı “Köy Eğitimi (1937, imzasız)” yazısında köy ve şehir arasındaki eşitsizliği ğretmen sayısı açısından Tablo 1’de şu şekilde aktarmıştır:

Tablo 1

1933-1934 yılı okullara ve yerleşim yerine göre öğretmen sayısı

Okullara göre öğretmen sayısı	Köylerde	Şehirlerde	Yekûn
Bir öğretmenli okullar	4.136	77	4.213
İki “ “	438	80	518
Üç “ “	255	151	406
Dört “ “	69	97	166
Beş “ “	60	168	228
Altı “ “	22	234	256
Yedi “ “	14	290	304
Daha fazla öğretmenli okullar	-	73	73
Yekûn	4994	1.170	6.164

Kaynak: Maarif İstatistikleri yıl 1933-1934,shf.70; Akt. İ. H. Tonguç, 1997b: 113

Öğretmen sayısı çoğaldıkça köylerde bulunan okulların azalması yukarıdaki tablo ile görülmektedir. Bugünden bakıldığında normal görülebilecek bu tablo o dönem için kaygı vericidir. Halkın çoğunlu kırsalda iken, 40bin kadar köyde toplam 4994 öğretmen olduğu ve birçok köyün öğretmensiz olduğu görülmektedir. Nüfus yoğunluğunun %80’inin köylerde yaşıyor olması çarpıcı bir gerçektir ve bu bilgi ile yukarıdaki tablo köylerdeki öğretmen ihtiyacı sorununun yakıcılığını yansıtmaktadır.

1935’te İlköğretim Genel Müdürlüğe atanan Tonguç, “kötürüm” diye anılan köylünün içinden köyü dönüştürecek “kahramanlarını” yetiştirmek için (Gümüsoğlu, 2017: 8) köy eğitimi üzerine çalışmalarına devam ederken 1938’de Milli Eğitim Bakanlığı’na getirilen Hasan Âli Yücel ile çalışmaya başlamıştır. Köylünün tasvirindeki birleşimleri gibi çalışma arkadaşlıklarında da ortak bir dil yakalamış olan Tonguç ve Yücel, bu eşitsizlik, yoksulluk ve cehaletle ortak savaş vererek, memleketin kara talihini değiştirmek üzere köy eğitimi ve ilköğretim üzerindeki çalışmalarını “Eğitmen Deneyimi” ve “Köy Enstitüleri” ile somutlaştırmışlardır.

İlk olarak Eskişehir Çifteler ve İzmir Kızılçullu’da, Köy Eğitmeni Kursları açılmıştır. Orduda çavuşluk yapmış kişiler, 6 aylık kurslardan geçirilerek “Nüfusları öğretmen gönderilmesine elverişli olmayan köylerin eğitim ve öğretim işlerini görmek, Ziraat işlerinin fennî bir şekilde yapılması için köylülere rehberlik etmek üzere” köylere gönderilmişlerdir (Köy Eğitmeleri Kanunu, 1937: Madde 1). Saffet Arıkan döneminde başlayan “Eğitmen Deneyimi” Hasan Âli Yücel ile devam ettirilmiş, eğitmen kursları artırılırken öğretmen yetiştirmek için Köy Öğretmen Okulları da açılmıştır (Gümüsoğlu, 2017). Bu çalışmalar köy enstitülerinin açılışına giden yolda ilk somut verileri oluşturmuşlardır.

17 Nisan 1940'da Eskişehir Çifteler (1937), İzmir Kızılçullu (1937), Kırklareli Kepirtepe (1938) ve Kastamonu Gölköy'de (1939) bulunan dört Köy Öğretmen Okulu, köy enstitüsüne dönüştürülerek köy enstitülerinin kuruluşunda ilk adımlar atılmıştır. (Altunya, 2002). İsmail Hakkı Tonguç'un yurt gezileri sonrası araştırmalarına dayanarak (E. Tonguç, 2015) belirlediği 21 bölgede, ilerleyen yıllarda köy enstitüleri sorumlu oldukları bu bölgelere kurulmaya devam etmiştir (Dündar, 2015). Tablo 2 ile de köy enstitülerinin kuruldukları bölge ve kuruluş tarihleri verilmiştir.

Tablo 2

Enstitülerin kuruluş tarihleri ve bölgeleri

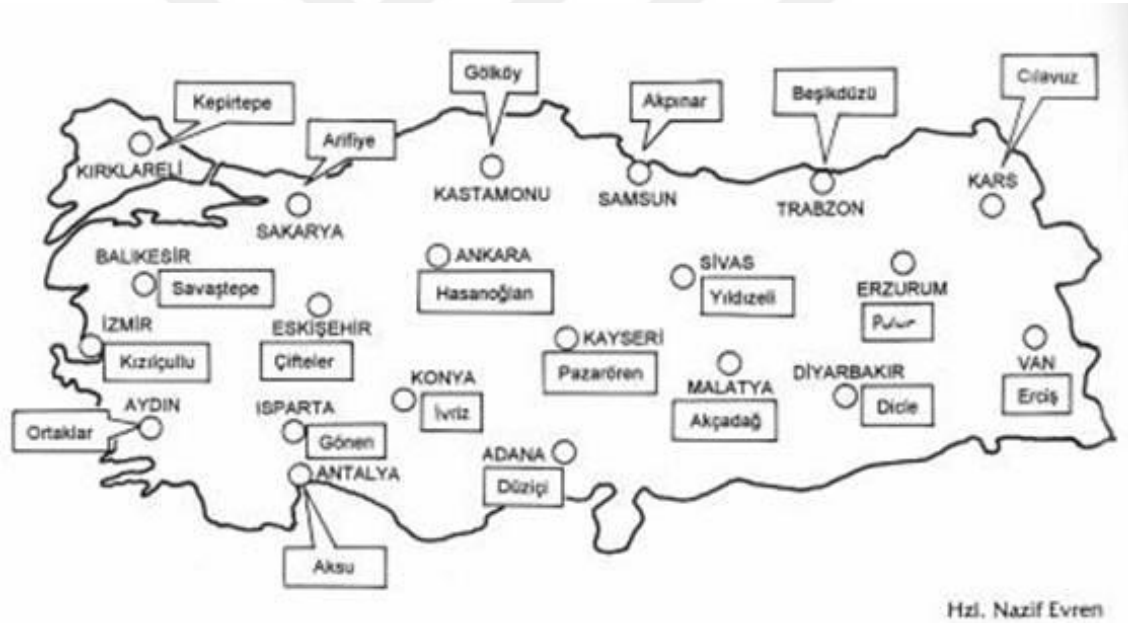
Köy Enstitüsü	Kuruluş Tarihi	Bölgeleri*
1. Eskişehir/Çifteler	17 Nisan 1940	Eskişehir-Ankara-Afyon-Konya
2. İzmir-Kızılçullu	17 Nisan 1940	İzmir-Afyon-Manisa-Muğla
3. Kırklareli-Kepirtepe	17 Nisan 1940	Kırklareli- Edirne-Tekirdağ-İstanbul
4. Kastamonu-Gölköy	17 Nisan 1940	Kastamonu-Çankırı-Çorum-Sinop-Zonguldak
5. Samsun-Lâdik-Akpınar	15 Haziran 1940	Samsun-Amasya-Tokat
6. Antalya-Aksu	20 Haziran 1940	Antalya-Mersin-Muğla
7. Balıkesir-Savaştepe	20 Haziran 1940	Balıkesir-Çanakkale-Kütahya
8. Kocaeli-Arifiye	Haziran 1940	Kocaeli-Bilecik-Bolu-Bursa-İstanbul
9. Isparta-Gönen	Haziran 1940	Isparta-Burdur-Denizli
10. Trabzon-Beşikdüzü	Haziran 1940	Trabzon-Giresun-Gümüşhane-Ordu
11. Adana-Düziçi Mersin	20 Temmuz 1940	Adana-Gaziantep-Hatay Kahramanmaraş-Mersin
12. Kayseri-Pazarören	26 Temmuz 1940	Kayseri-Kırşehir-Niğde-Sivas-Yozgat
13. Malatya-Akçadağ	Temmuz 1940	Malatya-Bingöl-Mardin-Muş-Sivas-Diyarbakır- Elazığ-Şanlıurfa-Tunceli
14. Kars-Cılavuz	Temmuz 1940	Kars-Ağrı-Artvin-Erzurum
15. Ankara-Hasanoğlu	10 Nisan 1941	Ankara-Çankırı-Kırşehir
16. Konya-Ereğli, İvriz	11 Kasım 1941	Konya-Nevşehir-Niğde-Mersin
17. Sivas-Yıldızeli	1942	Sivas-Erzincan
18. Erzurum-Pulur	13 Ağustos 1943	Erzurum-Bingöl
19. Diyarbakır-Ergani, Dicle	01 Haziran 1944	Diyarbakır-Bitlis-Mardin-Siirt-Şanlıurfa
20. Aydın-Ortaklar	16 Ağustos 1944	Aydın-Muğla
21. Van-Ernis	1949	Van-Hakkâri

*Bölge illeri enstitülerin öğrenci aldıkları illerdir.

Kaynak: Menekşe, 2005: 58

Tabloda görüldüğü üzere 1940-1949 yılları arasında 21 enstitü kurulmuş ve bölgelerinden sorumlu olmuşlardır. 1940 yılında 14 enstitü kurulmuş ve her sene bir enstitü daha eklenmeye çalışılmış olduğu görülmektedir. Dicle Köy Enstitüsü ve Aydın-Ortaklar Köy Enstitüsü'nün 1944 yılında, aynı tarihte açılmış olması doğu ve batı arasında bir fark gözetilmediğini kanıtlar niteliktedir. İsmail Hakkı Tonguç ve Hasan Âli Yücel'in görevlerinden ayrılışından sonra da olsa 1949'da Van Ernis Köy Enstitüsü'nün kuruluşu ile enstitüler tüm memlekete yayılım göstermiştir.

Memleketin tüm bölgelerinden öğrenci alan ve bulundukları bölgelere hizmet edecek olan köy enstitülerine, 1941 yılında kurulan ve 1942 yılında öğrenci alımına başlayan Ankara-Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü eklenmiştir. Köy enstitülerinden alınan yetkin öğrenciler, burada köyler için araştırmacı, köy enstitüleri için idareci, denetleyici ve eğitimci olarak yetiştirilmesi amaçlanmıştır (Altunya, 2002). Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü ile diğer enstitülerin yurda dağılımı aşağıdaki haritadaki gibidir.

Görsel 1. Enstitülerin dağılımı

Kaynak: Dündar, 2015: 31

Yukarıdaki haritada da görüldüğü üzere yurdun her yanına eşit şekilde yayılan köy enstitüleri ile doğudan batıya, yurdun tamamı eşit şartlara kavuşturulmak istenmiştir. Şehirle köy arasındaki uçurum kapatılıp, Cumhuriyetin aydın yurttaşı yetiştirilmek istenmiştir. Halkının %80'ni kırsalda yaşayan Cumhuriyet, devrimlerini kırsala ulaştırıldığında yaşayacaktır ve yaşatılacaktır. Bu amaçla eğitim işe koşulmuştur ve köy enstitüleri kritik bir öneme sahiptir. Köy enstitüleri ile modern tarım uygulamaları ve

modern tekniklerle köy canlandırılacak, kalkındırılacak, köylüyü kulluktan yurttaşlığa taşınacak, yurdun öz değerleri açığa çıkarılacaktır. Tonguç ve Yücel'in özverili çalışmaları ve bu amaca gönül veren birçok kişi ile kısa süre de olsa bu düş gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Mart 1940'da "Köy Enstitüsü Kanunu Tasarısı" oluşturulurken komisyonlarda Tonguç ve Yücel, beraber, bizzat çalışmışlardır (E. Tonguç, 2015). 17 Nisan 1940'da "Köy Enstitüleri Kanunu" meclisten Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in uğraşları ile geçmiştir. İlköğretim Genel Müdürlüğü tarafından ve kuşkusuz ki Tonguç öncülüğünde 25 Haziran 1942 tarihli 4274 sayılı "Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu" çıkarılmıştır (Altunya, 2002; Kirby, 2015). Bir yıl sonra 1943'te köy enstitüsü sistemini, felsefesini, amaçlarını, işleyişini, özünü ayrıntıları ile açıklayan yönerge özelliği gösteren "Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu İzahnamesi" yayınlanmıştır.

"Köy öğretmeni ve köye yarayan diğer meslek erbabını yetiştirmek üzere ziraat işlerine elverişli arazisi bulunan yerlerde" (Köy Enstitüleri Kanunu, 1940: Madde 1) açılan köy enstitüleri, "tam devreli köy ilkokullarını bitirmiş sıhhatli ve müstait (kabiliyetli olan) köylü" (Köy Enstitüleri Kanunu, 1940: Madde 3) öğrencilerle eğitim öğretim faaliyetlerini gerçekleştirmişlerdir.

Enstitülerde eğitim işlerinin yürütüleceği kişiler, daha önce İsmail Hakkı tarafından tanınmış, beraber çalışılmış ve enstitü sistemine, prensiplerine inanan, bu sistemin oluşmasına katkı sağlayan kişiler olmuşlardır (E. Tonguç, 2015). Aydoğan (1997) bu kişileri enstitülere gönül veren kişiler olarak tanımlamıştır. Eğitim işlerini yürütecek kadro alımındaki kıstaslara bakıldığında ticaret, ziraat, sanat, teknik ve mesleki okul mezunları, inşaat ustaları ve işinde uzmanlaşmış usta öğreticilerden oluşturulan bir eğitimci tablosu karşımıza çıkmaktadır (Köy Enstitüleri Kanunu, 1940: madde 17). Bu durum köye yarayacak mesleklerin öğretiminin ağırlıklı olarak amaç edinildiğini göstermektedir.

Enstitülerin mimarı İsmail Hakkı Tonguç, iş eğitimi üzerine çalışmış, araştırmalar yapmış ve bunları yayın haline getirerek köy enstitüleri sürecinde çalışmayı düşündüğü çalışma arkadaşlarını seçebilmek için her fırsatta tartışmaya açmış, iş eğitimi öğretmeye çalışmıştır (E. Tonguç, 2015). Altunya (2002), köy enstitülerinde uygulanan Tonguç'un iş eğitimi anlayışını, dinamik, geleneksel eğitime karşı, yaratıcı ve öğrencinin öğrenme gereksinimlerini temel alan, atölye ve tarım çalışmaları kadar kültür dersleri içerisinde de uygulanarak insan kişiliğini geliştirmeyi amaçlayan bir yaklaşım olduğunu belirtmiştir.

Enstitüde uygulanan öğretim programları, 04.05.1943 tarih ve 75 karar sayılı Köy Enstitüleri Öğretim Programı ve Ders Dağıtma Cetveli oluşturuluncaya kadar çerçeve programlarla yürütülmüştür. 1940-1943 yılları arasında İsmail Hakkı Tonguç ve Hasan Âli Yücel tarafından hazırlanan çerçeve programlar, enstitülerin koşullarına ve eğitim kadrosunun yetenekleri doğrultusunda, enstitü bölgelerine uygun içeriklerle belirlenmiştir.

Ülke kalkınması ve eğitim hizmetlerinin sunumunda önemli bir yeri bulunan köy enstitülerinin çalışma alanı, öğrencilere okul eğitimi vermekle sınırlı kalmamıştır. Köyü dönüştürmek amacıyla tarım eğitimi, sağlık eğitimi, teknik eğitim, akşam sanat okulları, örgün eğitim yaşını aşmış kişilere verdikleri eğitimler, köy halkına okuma-yazma eğitimleri, köy kadınlarına ev ekonomisi öğretimi gibi birçok halk eğitimi çalışmaları ile çeşitlenmiştir. Hatta salgın hastalıklara karşı mücadele yöntemleri ile koruyucu sağlık hizmetleri hakkında halkı bilgilendirme köy enstitülerinin amacı ve görevi olmuştur (Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, 1943). Köyün içinden, köyün şartlarını bilen, eğitilmiş, modern insanı köye katacak ve köyü içerden donatacak olan köy öğretmenleri yetiştirilmesi amacıyla kurulan köy enstitüleri, halk eğitimi misyon edinmiştir. Bir örgün eğitim kurumu olarak kurulmakla birlikte bir halk eğitimi kurumu olarak da etkin faaliyetler göstermiştir.

Bu faaliyetlerine rağmen köy enstitüleri de dünyadaki değişim ile değişen Türkiye’den payını almıştır. II. Dünya Savaşı’nın sonlanması ile dünyada kurulan Amerika Birleşik Devletleri hegemonyası ve Soğuk Savaş’ın biçimsel demokrasi tercihi Türkiye’de de etkisini göstermiştir (Keyder, 2014: 12). Bu etkiler, “Köy Enstitüleri ve Toprak Reformunun baltalanması, laiklik ilkesinden sapmalar, liberal bir iktisat politikasına dönüş vb. gibi” uygulamalarla karşılık bulmuştur (Timur, 2013: 233). 1946 seçimlerinden sonra Hasan Âli Yücel görevinden ayrılmış, İsmail Hakkı Tonguç İlköğretim Genel Müdürlüğünden alınarak bakanlık emrine verilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığına getirilen Reşat Şemsettin Sıral ile 1947’de Ankara-Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü kapatılmış ve köy enstitüleri öğretim programları değiştirilerek enstitülerin iş eğitimi ilkelerinden uzaklaşarak kuramsal bilgiye ağırlık verilmiştir (Aydoğan, 2018: 37; Özsoy, 1997: 68; E. Tonguç, 2015: 557). Aydoğan’ın (2018: 37) da belirttiği üzere bu değişiklikler ile 1947 yılı, köy enstitüleri sisteminin son yılı olmuştur. 1948’de Eğitim Kursları kapatılmış, 1950 Demokrat Parti iktidarı ile karma eğitime son verilmiş, 1954’de 6234 sayılı yasa ile Köy Enstitüleri İlk Öğretmen Okuluna dönüştürülerek kapatılmışlardır (Altunya, 2002).

Enstitülerde uygulanan öğretim programları gereği öğrencilerin çalışma saatleri, enstitü mezunlarının atandıkları yerde az bir maaşla (ayda 20 lira) uzun süre (20 yıl) görev yapmak zorunda olmaları (Köy Enstitüleri Kanunu, 1940: Madde 5, Madde 7) enstitülerin eleştirildiği ve tartışıldığı konular olmuştur. Hatta sermayenin amaçları doğrultusunda üretici yurttaş yetiştirme, asimilasyon amacı ile kuruldukları gibi daha sert eleştirilere de maruz kalmışlardır. Bunların hepsine rağmen enstitülerin bu topraklarda ürettikleri ve ülke kalkınmasına katkıları reddedilememiştir. Geray (1969: 200) enstitülerin mirasını şu şekilde özetlemiştir:

Enstitüler, köy çocukları için fırsat eşitliği sağlamış, eğitimin yüksek maliyetini düşürmüştür.

Köyün, içinden çıkarılan, köyle ilişkisi kesilmeden köye eğitilip gönderilen, köyü en iyi tanıyan önderlerin eline bırakılması sonucunu doğurmuştur.

Köyün kalkınması için gerekli yersel önderlik, bunun için yararlı becerileri kazanmış olan köylü gençlere geçmiştir.

Çevre ve köy araştırmalarıyla köy hakkındaki bilgilerimiz genişlemiş, Enstitüler, köy araştırmalarını başlatan ve yayan merkezler olmuşlardır.

Ulusal kültürün yaratılmasında, folklorun ortaya çıkarılmasında Enstitülerin büyük katkısı vardır.

Köy Enstitülerinden çıkan yazarlar, ozanlar, gerçekçi köy yazınının yaratılmasında başrolü oynamışlardır.

Köy gerçeklerini bilen, köyü seven, köyden yetişmiş olan yeni bir aydın tipi türemiştir.

Enstitüler, çevrenin ekonomik ve kültürel hayatını etkileyen kalkınma merkezleri durumuna girmişlerdir.

Çevreye örneklik edecek ekonomik girişimleri yine Enstitüler vermişlerdir.

1940-1946 gibi kısacık bir dönemde özgün çalışması ile bugün hâlâ birçok araştırmaya konu olan köy enstitüleri, mimarlıktan (bkz: Karadeniz, 2019), ekonomiye (bkz: Yüksel, 2019), siyasal bilimlerden (bkz: Aytemur, 2007), sosyolojiye (bkz: Toprak, 2008) pek çok alana ilham kaynağı olmuştur. Yoğunluklu olarak tarih, sosyoloji, siyasal bilimler alanında çalışıldığı görülen köy enstitüleri eğitim bilimleri alanında da çokça çalışıldığı görülmüştür.

Alan yazın incelendiğinde enstitülerin monografi olarak sıkça işlendiği görülmüştür. Çalışmalarda belirli enstitüler üzerinden köy enstitüleri süreci, sistemi ve memlekete katkıları anlatılmıştır. Örneğin Gümüšoğlu (2017), Cılavuz Köy Enstitüsü

özelinden hareketle dönemin koşullarını, siyasi atmosferini, köy enstitülerinden yetiştirilen önder kişilikleri sözlü ve yazılı belgeler aracılığı ile sunmuştur. Anadolu'nun yoksulluğunu, geri kalmışlığını ve bu geri kalmışlık içindeki köylüye enstitülerin umut oluşunu aktarmıştır. Köy enstitülerindeki üretimin sadece enstitü içerisinde enstitü öğrencisi için değil, köyün tüm ihtiyaçlarına karşılık düşecek üretimin yapılarak bir iktisadi faaliyet olarak yürütüldüğünü açıklamıştır. Enstitüler için yöneltlen eleştirilerin birçoğuna cevap olabilecek bilgi ve belgelerle günümüze ışık tutmuştur. Bir köy enstitüsü mezunu olan Mustafa Güneri de (2019) Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü'nü kendi çektiği fotoğraflarla ve öz yaşam öyküsü ile birlikte döneme ait bilgileri bize sunmuştur. Emekli öğretmen Erdinç Kalay (2010), Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nü belgeler, özgeçmişler, anılar ve fotoğraflar yardımıyla köy enstitüleri tarihini aydınlatır anlatıları bütünleştirerek alana katkı sağlamıştır.

Köy Enstitüleri ile ilgili yapılan çalışmalarda enstitü mezunu öğretmenlerin anıları, enstitülü yılları, öz yaşam öyküleri ile birincil kaynaklardan oluşmuş ciddi bir birikim de mevcuttur. Örneğin Özkucur (2015), “Öğretmen Olacağım” kitabında enstitü öğrenciliği dönemindeki günlüğünü kaleme almıştır ve yoksul, eğitimsiz bir köy çocuğunun aydınlanışını anlatmıştır. Kitap, Özkucur'un enstitüden mezun olacağını düşünürken Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü'ne devam etmesi gerektiğini öğrendiğindeki şaşkınlığını, enstitüyü okuyabilmek için çalışmasını, yoksulluğunu, enstitüde yapı işlerini öğrenişindeki mutluluğunu tüm sıcaklığı ile aktaran bir çalışmadır.

Enstitü mezunları, köy enstitüleri dönemine ışık tutacak belgelerin günümüze ulaşmasını sağlayan çalışmalar da yapmışlardır. Çalışmalarında köy enstitüleri sistemini, köy enstitüleri ile ilgili resmi belgeleri, köy enstitülerinin oluşumunda önemli yeri olan Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un yazı ve konuşmalarını kitaplaştırmışlardır. Örneğin Aydoğan'ın (2000) yayına hazırladığı “Köy Enstitüleri İle İlgili Yasalar” kitabında yasaları gerekçeleri ile birlikte sunuşu, hem resmi belgelere ulaşmamızı, hem de o dönemin şartlarında yasaları algılayabilmemize olanak sağlamıştır.

Bu çalışmaların dışında, Bulgan (2017) köy enstitülerinin pragmatizm felsefesi ile uygulamalar yaptığını belirtmiştir. Pragmatizm felsefesinin eğitim alanına uygulayıcısının John Dewey olduğunu belirten Bulgan, bu felsefenin eğitim alanında yaparak yaşayarak, üretime dayalı, demokratik ve ilerlemeci bir felsefe olduğunu açıklamıştır. Bu felsefenin de 1940-1954 yılları arasında köy enstitülerinde uygulandığını belirtmiştir. Çelik (2017) köy enstitülerini, eğitim planlama açısından çalışmıştır. Enstitülerdeki eğitim planlamalarının genel ölçütlere uyumluluk gösterdiğini belirtmiştir.

Çoban (2010) enstitü mezunları ile sınıf yönetimi anlayışı, Almalı (2018) enstitülerdeki iş temelli öğretiminin fen derslerine uygulanmasının sonuçları, Akdoğan (2019) enstitü mezunları ile öğretmen yetiştirme üzerine görüşleri, Kahraman (2010) enstitü mezunu yazarlar üzerinden köyde eğitim açısından köy enstitüleri üzerine çalışmalar yapmışlardır.

Mısırlıoğlu (2018), köy enstitüleri hakkında değerlendirmeler isimli tezinde 1943 ve 1947 programlarında farklılaşan program içeriklerini karşılaştırmış ve farklılıklarını açıklamıştır. Enstitülerin komünizm yuvası olduğunu ve enstitülerdeki bu yanlış gidişatın Reşat Şemsettin Sirer ile düzeltildiğini belirtmiştir. Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un İsmet İnönü'yü aldattıklarını belirten Mısırlıoğlu, Hasan Âli Yücel'in kazandığı davayı (Yücel, 1947, 2011), bazı eğitimcilerin cezalandırılarak görevlerinden alınıp bakanlığa çekilmeleri gibi açıklama gerektiren olayları enstitülerde komünizm faaliyetlerini temellendirmede kullanmıştır.

Güncelliğini koruyan, birçok çalışmaya olanak sağlayan ve hala saldırılara maruz kalan Köy Enstitüleri ülke kalkınmasına, toplumsal değişime, iktisadi hayata katkıları belirtilmekle birlikte bu konuların ilköğretim meselesi olduğu veya sadece öğretmen ve sağlık memuru yetiştirmek için kurulduğunu belirten çalışmalar görülmektedir (bkz: Kurşuncu, 2018; Özen, 2019). Bu durum köy enstitülerinin bir örgün eğitim kurumu olarak ele alındığını düşündürmektedir.

Örgün eğitim (formal eğitim), “son derece kurumsallaşmış kronolojik olarak kademelendirilmiş ve hiyerarşik olarak yapılanmış; ilköğretimin en alt basamağından üniversitenin en üst basamağına kadar uzanan eğitim sistemi.” olarak tanımlanmıştır (Miser, 2013: 10). Halk eğitim ise “yetişkin eğitimi”, “yaygın eğitim”, “toplum eğitimi” gibi isimlerle, yetişkinlere ve okul dışındakilere yönelmiş düzenli ve örgütlü bir eğitim faaliyetleri olarak belirtilmektedir (Geray, 2002). Eğitimin örgün eğitim ve halk eğitim olarak katı bir şekilde birbirinden ayrılması köy enstitülerinin eğitim süreçlerini tanımlamak için yeterli gelmemektedir.

Köy enstitüleri tipik bir örgün eğitim kurumu değildir, halk eğitimi rolü üstlenmiş özel bir örgün eğitim kurumudur. Eğitimdeki bu ayrım çalışmacıların da ifade alanını sınırlamıştır ve enstitülerin çalışmalarının halk eğitim bölümünün vurgusunu azaltmıştır. Örgün eğitim dışına çıkmış bireyler ve köy halkına dair sorumlulukları düşünüldüğünde köy enstitülerinin aynı zamanda halk eğitimi faaliyetleri yürüttüğü görülmüştür. Bu çalışmada da bir örgün eğitim kurumu olarak açılmış köy enstitülerinin halk eğitimi çalışmaları incelenerek, enstitülerin sadece öğretmen yetiştiren tipik bir örgün eğitim kurumu olarak ele alınamayacağı, halk eğitim kurumu olarak da ciddi çalışmalar yaptığı

vurgulanacaktır. Bu bağlamda köy enstitülerinin yasal mevzuatında, programlarında, İsmail Hakkı Tonguç ve Hasan Ali Yücel'in eserlerinde köy enstitülerinin halk eğitim çalışmaları bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Amaç

Bu araştırmanın amacı, bir örgün eğitim kurumu olarak kurulan köy enstitülerinin (1940-1946) halk eğitimine yönelik çalışmalarını analiz etmektir.

Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. Köy enstitülerinin kuruluşunda önemli rolü olan Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un köy enstitülerinin halk eğitimi görevlerine ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Bir örgün eğitim kurumu olarak köy enstitülerine, resmi belgelerde halk eğitimine yönelik hangi görev ve sorumluluklar verilmiştir?
3. Köy enstitülerinin öğretim programlarında yer alan halk eğitimine ilişkin çalışmalar nelerdir?

Önem

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile Anadolu'da Cumhuriyet modernleşmesinin en önemli ayağı eğitim olmuştur. Tevhidi Tedrisat, Latin Alfabesinin Kabulü, Millet Mektepleri, Halkevleri, Eğitim Kurulları gibi birçok devrim ve eğitim çalışmalarından sonra ortaya çıkan Köy Enstitüleri deneyimi, altı yıllık (1940-1946) süreçte en az maliyetle en başarılı çalışma olarak Türkiye'de ve Dünya'da hala unutulmamış ve mezunlarının çalışmaları ile Cumhuriyet'te kalıcı izler bırakmıştır (Kirby, 2015). Öyle ki Cumhuriyet tarihinde eğitim alanında Anadolu coğrafyasında Köy Enstitüleri'ni aşan bir deneyim yaşanmamıştır. Böyle bir deneyim üzerine onlarca çalışma yapılmış, önemi ve kazandırdıkları unutulmamıştır.

Cumhuriyet dönemi eğitim anlayışında, Osmanlı'dan aldığı miras etkili olmuştur. Halkın çoğu okumaz-yazmaz ve ümmet anlayışındadır. Bu nedenle okuryazarlık eğitimi ve yurttaş yetiştirme Cumhuriyet dönemi eğitimin temelini oluşturmuştur. Halk eğitiminin en temel birimi ilköğretim olarak belirtilmiştir ve halk eğitim öğeleri örgün eğitim içerisinde ele alınmıştır. Halk eğitimi açısından yetişkin halka verilecek eğitimler gibi yetiştirilecek olan halka (örgün eğitim içerisinde bulunan öğrenciler) verilen eğitimler de önemli olmuştur. Bir örgün eğitim kurumu olarak kırsalda açılan köy

enstitüleri bu görüş itibarı ile hem öğrencilerine hem de köy halkına hizmet ederek halk eğitiminin temel birimi olarak örgütlenmiştir. Yapılan bu çalışma ile köy enstitülerinin modernleşmeye ve halk eğitimine katkıları açığa çıkarılarak alan yazınına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

Bu araştırma 1940-1946 yılları arasında köy enstitüleri programı ve resmi belgeler ile İsmail Hakkı Tonguç ve Hasan Âli Yücel'in köy enstitüleri ve köyde eğitim ile ilgili ürettikleri eserlerle sınırlıdır. Kuramsal veya kavramsal bir teori oluşturulmamıştır. Köy enstitüleri ile ilgili dokümanlar aracılığıyla olduğu o günün koşullarındaki halk eğitim çalışmaları betimlenmeye çalışılmıştır.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, verilerin toplanması ve toplanan verilerin analizine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma tarihsel araştırma modeline dayalı bir nitel araştırmadır. Tarihsel araştırmalar, bir olayın önceki dönemlerle ilişkisinin araştırılmasında veya geçmişteki bir olayın sonraki dönemlere yaptığı etkinin incelenmesinde kullanılan bir yöntemdir ve bu araştırmalarda önemli olan farklı duygu, yorum, algı, yargı ve düşünceleri öğrenerek çalışılan konuyu daha geniş bir bakış açısıyla aydınlatmaktır (Şimşek, 2012).

Verilerin Toplanması

Bu çalışmada veri toplama aşaması belgesel tarama tekniği kullanılarak yapılmıştır. Belgesel tarama, araştırma problemi ile ilgili “kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsar” (Karasar, 2019). Belgesel tarama, incelenen konuyla ilgili olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı belgelerin analizidir. Belgesel tarama yöntemi sayesinde araştırma yapılan alanla ilgili pek çok bilgi, görüşme ve gözlem yapmaya gerek kalmaksızın belge inceleme yoluyla elde edilebilir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta hangi dokümanın önemli olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılabileceğine araştırmacının karar vermesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 188).

Belgeler aracılığı ile bilgi, geçmişten günümüze ulaşabilmiş ve bilgi birikiminin en önemli kaynağı belgeler olmuştur. Karasar (2012: 134-135), “Belgeler, geçmişin aynasıdır. Araştırmacıların aradığı yazılı ve basılı belgelerden çoğu kamu ya da özel kişi ve kuruluşlara ait olan kitaplık ve belgeliklerde bulunur.” şeklinde belgelerin önemini ve yerini belirtmiştir. Veri kaynakları birincil ve ikincil veri kaynakları olarak ikiye ayrılmıştır. Birincil veri kaynakları, araştırılan konuya en yakın olan ve doğrudan yaşamış kişilerin oluşturdukları orijinal belgelerdir (Karasar, 2012).

Araştırmanın birinci alt amacı “Köy enstitülerinin kuruluşunda önemli rolü olan Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç’un köy enstitülerinin halk eğitimi rolüne ilişkin görüşleri nelerdir?” sorusuna yönelik olarak, Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç hakkında yazılmış kitaplar, kendi eserleri, meclis konuşmaları, söylev ve demeçleri incelenmiştir. Hasan Âli Yücel için seçilen belgeler için Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC), 6. ve 7. Dönem (D.) tüm oturumlar ve ciltler (C.) incelenerek elde edilmiştir. Köy enstitüsü ve enstitülerdeki öğrenim ile ilgili meclis inikatlarına (İ.), kendi eserlerine bu araştırmada yer verilmiştir.

Araştırmanın ikinci alt amacı olan “Bir örgün eğitim kurumu olarak köy enstitülerine, resmi belgelerde halk eğitime yönelik hangi görev ve sorumluluklar verilmiştir?” için, köy enstitüleri ile ilgili kanun, yönetmelik ve resmi yazılar toplanmıştır.

Araştırmanın üçüncü alt amacı olan “Köy enstitülerinin öğretim programlarında yer alan halk eğitime ilişkin çalışmalar nelerdir?” için 1940-1946 arasındaki köy enstitüleri öğretim programı incelenmiştir. 1946’da Tonguç ve Yücel görevlerinden alınmıştır. 1947’de yeni bir öğretim programı hazırlanmıştır ve köy enstitülerinin üretime dayalı iş eğitimi metodundan uzaklaşmış, köy enstitülerinin özgünlüğü bozulmuştur. Resmi olarak kapatılışı 1954 olan köy enstitülerinin içerik ve anlayış olarak sonlandığı tarihi birçok kaynak 1947 olarak göstermektedir. (bkz: Aydoğan, 2018: 37; Gümüsoğlu, 2017: 17, Özkucur, 2016: 12 Akt. Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yönetim Kurulu; Altunya, 2002: 9, 2014: 142; Makal, 2001: 51). Bu nedenle 1947 ve sonrası öğretim programları bu çalışma dışında tutulmuşlardır.

Araştırmanın birinci alt amacı “Köy Enstitülerinin kuruluşunda önemli rolü olan Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç’un Köy Enstitüleri’nin halk eğitimi rolüne ilişkin görüşleri nelerdir?” doğrultusunda, incelenmek üzere toplanan belgelerin listesi aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Hasan Âli Yücel için;

1. Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler-Hasan Âli Yücel (1993)
2. Hasan Âli Yücel, Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi ile İlgili Yazıları-Konuşmaları (2018)
3. TBMMZC, (1939), D: 6, İ: 17, C. 2, TBMM Matbaası, Ankara.
4. TBMMZC, (1939), D: 6, İ: 41, C. 10, TBMM Matbaası, Ankara.
5. TBMMZC, (1941), D: 6, İ: 57, C. 18, TBMM Matbaası, Ankara.
6. TBMMZC, (1942), D: 6, İ: 63, C. 24, TBMM Matbaası, Ankara.

7. TBMMZC, (1942), D: 6, İ: 63, C. 25, TBMM Matbaası, Ankara.
8. TBMMZC, (1942), D: 6, İ: 68, C. 26, TBMM Matbaası, Ankara.
9. TBMMZC, (1942), D: 6, İ: 71, C. 26, TBMM Matbaası, Ankara.
10. TBMMZC, (1942), D: 6, İ: 75, C. 26, TBMM Matbaası, Ankara.
11. TBMMZC, (1943), D: 7, İ: 28, C. 2, TBMM Matbaası, Ankara.
12. TBMMZC, (1945), D: 7, İ: 60, C. 17, TBMM Matbaası, Ankara.
13. TBMMZC, (1945), D: 7, İ: 17, C. 20-D, TBMM Matbaası, Ankara.

İsmail Hakkı Tonguç için;

1. Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları (1935-1946)
2. Köyde Eğitim (1938)
3. Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy (1939)
4. İlköğretim Kavramı (1946)
5. Kitaplaşmamış Yazılar C.1 (1997)
6. Kitaplaşmamış Yazılar C.2 (2000)

“Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler-Hasan Âli Yücel (1993)” kaynağı Hasan Âli Yücel’in açılışlarda ve radyoda yaptığı konuşmaların aktarıldığı bir kitaptır. “TBMMZC”, meclis tutanaklarıdır ve meclisteki oturumlarda konuşulan tartışılan, karara bağlanan tüm yürütme bilgilerini içeren kaynaklardır. Hasan Âli Yücel, felsefe ve edebiyat alanında uzmanlaştığı için bu alanlarda eserler vermiştir. Bu eserler birebir köy enstitüleri ile ilgili olmadığı için bu araştırma verilerinin dışında tutulmuştur. Kendisi bakan olduğu için konuşmaları kayıt altına alınmıştır. Bakanlığı döneminde öğretmen deneyimi ve köy enstitüleri ile ilgili konuşmalar, meclis tutanakları, söylev ve demeçleri bu araştırmanın veri kaynaklarını oluşturmuştur.

“Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları (1935-1946)” kaynağı, İsmail Hakkı Tonguç’un öğretmen deneyimi ve köy enstitüleri döneminde, resmi yazışmaların kısıtlı alanının dışına çıkmak, var olan durumları daha rahat bir şekilde açıklanabilmesi ve sorunların daha açıklayıcı bir şekilde çözmek amacıyla kendisinin yazdığı mektuplardan oluşmaktadır. Bu mektuplar, 1976 yılında oğlu Dr. Engin Tonguç tarafından kitaplaştırılmıştır. “Köyde Eğitim (1938)”, “Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy (1939)” ve “İlköğretim Kavramı (1946)” kitapları İsmail Hakkı Tonguç’un köyde eğitim ve köy enstitüleri ile ilgili çalışma arkadaşlarından topladığı veriler ışığında yazdığı kendi eserleridir. “Köyde Eğitim” kitabında katkısı bulunan çalışma arkadaşlarının isimlerine

yer vermiş, daha sonra yazdığı “Canlandırılacak Köy” çalışmasında bu isimleri zarar görmemeleri için paylaşmamıştır (E. Tonguç, 2015). İsmail Hakkı Tonguç, resim ve elişleri alanında öğretmen olduğu için bu alanda da eserler vermiştir. Eğitim tarihine damgasını vuran eğitimciler hakkında yazıları ve kitapları bulunmaktadır. Bu eserleri birebir köy enstitüleri hakkındaki görüşlerini ve halk eğitim çalışmalarını yansıtmadığı için bu araştırma verilerinin dışında tutulmuştur.

Araştırmanın ikinci alt amacı olan “Bir örgün eğitim kurumu olarak köy enstitüleri, resmi belgelere göre halk eğitime yönelik hangi görev ve sorumlulukları üstlenmiştir?” doğrultusunda incelenen kaynaklar:

1. Köy Enstitüleri Kanunu (1940)
2. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu İzahnamesi (1943)
3. Köy Enstitüleri ile ilgili yönetmelikler ve resmi yazılar(2005)
4. Köy Enstitüleri ile ilgili yasalar (C.1-2,2000)

Bu resmi belgeler içerisindeki “Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu İzahnamesi (1943)” belgesi, özel bir belgedir. Kirby (2015: 381), bu belgenin enstitü hareketinin Soysal-Kanad grubundan¹ ve geçmişin eğitim kurumlarından farkını koyan enstitülerin amaç ve özelliklerini açıklayan bir belge olduğunu belirtmiştir. Bu belge çıkarılan teşkilat kanununun yönergesi olarak düzenlemiştir. Enstitülerde yapılacak işleri en ince ayrıntısına kadar açıklamaktadır. Bu özelliği ile her hangi bir durumda yanlış anlama, anlamama, farklı yorumlama gibi durumlara mahal verilmemek istenmiştir. Bu anlamda bu belge bize, enstitülerin işleyişleri hakkında derinlemesine çalışma imkânı sunmuştur. Bu çalışmada doğrudan alıntılar kullanılacağı için, kanun maddeleri ile birlikte izahları, doğrudan alıntı sınırlarını aşacak uzunlukta olduğundan, kanun maddelerinin izahları kanun maddelerinin içeriğini ve daha fazlasını ayrıntılı olarak açıkladığı için, çoğunlukla izahlar üzerinden açıklamalar yapılmıştır. Bu durum onun yönerge olmasından kaynaklı izahın izahı olarak algılanmamalıdır. Çünkü izahlar ve

¹ Köy için araştırma, geliştirme yapacak enstitü fikrine karşı Köy Öğretmen Okulu fikrinde ısrarcı, enstitülerinin Cumhuriyet’in kuruluş ilkelerine ters düştüğünü savunan ve enstitülerin kapatılması sürecinde etkin rol oynayan Halil Fikret Kanat ve Emin Soysal’ın başı çektiği grup. İdeal öğretmeni, en iyi pedagojik bilgiler, en ileri tarım teknikleri ve uygarlık ilkeleri ile buluşturmak isteyen köy öğretmen okulu düşüncesini Halil Fikret Kanad’ın teorize ettiği, Emin Soysal’ın Kızılçullu Eğitim Kursu ile uygulamalar yaptığı gruptur. Bu grup ile İsmail Hakkı Tonguç arasında köy enstitülerinde, üretimin rolü, mezunların rolü, programlar ve programların uygulanışı, Kemalizm’in ilkelerinin uygulanışı, yabancı dil öğretimi, tarih görüşü, laiklik anlayışı, kız ve erkek öğrencilerin eğitimi, öğrencilerin kendi kendini yönetimi, köy ile enstitü arasındaki ilişkiler konularında ciddi ayrılıklar bulunmaktadır (Kirby: 2015: 195-269).

kanun maddeleri arasında ciddi farklılıklar vardır. Bu farklılık Kirby'nin de (2015: 381) belirttiği gibi, birbiri ile tutarlı ve tamamlayıcı özellik göstermesidir. Bu duruma şöyle bir örnek verilebilir;

Madde 38 — Köy Enstitüleri müdürleri, bu kanunda yazılı işlerin düzgün bir şekilde yapılması için, kesimlerine giren köylerde çalışan eğitimci, öğretmen, gezici öğretmen, gezici başöğretmen ve bölge ilköğretim müfettişlerine ellerindeki bütün vasıtalarla gereken yardımları zamanında yaparlar ve onların işlerini takip ederler.

OTUZ SEKİZİNCİ MADDENİN İZAHI — Bu madde hükmüne göre köy enstitüleri müdürlüklerinin ellerindeki bütün vasıtalarla kesimlerinde çalışan eğitimci, öğretmene ilköğretim müfettişlerine yardım etmeleri lâzım gelmektedir. Bütün vasıtalar deyince enstitü ve eğitimci kursundaki maaşlı, ücretli kadrolarda çalışanlarla, enstitünün, ziraat, sanat, sıhhat ve kültür teşkilâtındaki alet, vasıta ve malzeme ile talebeler topyekûn anlaşılmalıdır. Yapılması gereken yardımlardan da köy okullarında çalışanların şahsi ve ailevi, sıhhi durumlarından tutarak talebenin, okulun ve köylünün bu kanunla ilgili her türlü ihtiyaçlarının göz önünde tutulması kastedilmektedir. Köy enstitüleri müdürlükleri bu yardımlar re'sen yaparlar. Bu faaliyetlerini aylık iş raporlarında tespit ederler. Yardımların, zamanında yapılması da bu maddenin esaslı hükümlerinden birisidir.

(Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu İzahnamesi, 1943: 92-93)

38. madde tek başına okunduğunda enstitü müdürlerinin enstitüde çalışanlarına çalışmalarında ellerindeki tüm imkânlarla zamanında yardımcı olmaları ifadesi ile şu an var olan okullarımızdaki gibi donuk bir çalışma ortamı anlaşılabilir. İzahı ile birlikte enstitülerin bugünkü okullarımızla kıyaslanamayacağını, enstitü çalışanlarının sadece çalışma alanlarında değil özel, kişisel, kültürel, sağlık ihtiyaçlarının yanı sıra okulu, öğrencisi ve köylüsü ile ilgili ihtiyaçları ve okulun, öğrencinin, köylünün ihtiyaçları ile tüm köyü kapsayan bir yardım ve çalışmasının anlatıldığı anlaşılmaktadır. Bu anlamda “*Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu İzahnamesi (1943)*” köy enstitülerinin ruhunu, özünü anlatan özel bir belgedir.

Araştırmanın son alt amacı olan “Köy enstitülerinin öğretim programlarında yer alan halk eğitimine ilişkin çalışmalar nelerdir?” için Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı'nın hazırladığı “Köy Enstitüleri Programları(2005)” kaynağından yararlanılmıştır. Bu programlar incelendiğinde 1947'de Reşat Şemsettin Sirer'in bakanlığı ile enstitü öğretim programlarına, “milli, İslam, ruh” kelimelerinin eklendiği görülmüştür (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: Köy Enstitüsü Programları). Bunun uygulamadaki karşılığı ise sürekli denetlemeler, azarlamalar, sürgünler gibi eskiyi cezalandıran uygulamalar olarak hayat bulmuştur (bkz: Gümüsoğlu, 2017; Makal, 1992).

Bu nedenle, 1940-1946 yılları arasında uygulanan ve köy enstitülerinin dönüştürülmemiş halini ortaya koyan aşağıdaki programlar incelenmiştir:

1. 24.06.1940 Köy Enstitülerinin Eğitim ve Öğretimle İlgili İşleri (kitaplaşmamış programlar, orijinal program başlığı bu şekildedir)
2. 1941 Köy Enstitülerinde Eğitim ve Öğretim (kitaplaşmamış programlar, orijinal program başlığı bu şekildedir)
3. Köy Enstitüleri Öğretim Programı (1943)

Araştırmanın bu alt amacına yönelik incelenen birinci ve ikinci veri kaynağı Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç tarafından imzalanmış çerçeve programlardır. Bu programlarla enstitüde çalışacak eğitim işleri yürütücülerine yapacakları işlerde bir çerçeve çizilmiştir ve bu doğrultuda yapılacak işleri enstitü özelinde planlamaları istenmiştir. Tonguç (1976: 18), bu durumu mektubunda şöyle açıklamıştır: "... Öğretim işine gelince: Onu resmi müfredat programı az çok göstermiştir. Ama ruhu vermek program taslağında değil, kurumu yönetecek arkadaşların elindedir... Kurumların kendini yaratması en önemli noktayı oluşturur... "

1943 öğretim programı ise enstitü öğrencileri için yürütülmek istenen dersleri içermektedir, örgün eğitim dışına çıkmış bireylere verilen eğitimlere dair bir bilgi içermemektedir. Cumhuriyet dönemi eğitim ve halk eğitim anlayışı gereği örgün eğitiminde halk eğitim içerisinde değerlendirilmesi nedeni ile bu program veri kaynağımızı oluşturmuştur.

Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada toplanan verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır.

Creswell (2013: 180), "Nitel araştırmada veri analizi, analiz için verilerin hazırlanmasını ve organizasyonunu, sonra verileri kodlamayı ve kodların bir araya getirmesiyle temalara indirgemeyi ve son olarak veriyi şekiller, tablolar veya bir tartışma halinde sunmayı içermektedir." şeklinde tüm nitel araştırmalar için genel bir analiz yöntemi açıklamıştır. Bu araştırmada da veriler kodlanarak bir araya getirilmiş, temalar oluşturulmuş ve bir tartışma halinde sunulmuştur. Türkçe kaynaklarda farklı isimlerle farklı analiz teknikleri verilmiştir ve bu tanıma en uygun olarak betimsel analiz bulunmuştur.

Betimsel analiz, verilerin doğrudan alıntılarla sunulduğu ve var olan durumu betimleyen bir tekniktir (Altunışık vd. 2010). Nitel araştırmalarda veri analizinde; betimleme ve yorumlama önemli bir yere sahip olmakla birlikte araştırmanın objektifliğinin zedelenmemesi gerekir.

Betimsel analizde izlenen aşamalar şunlardır (Altunışık vd. 2010: 322):

1. Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma
2. Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi
3. Bulguların tanımlanması
4. Bulguların yorumlanması

Araştırmanın genel amacı köy enstitülerinin halk eğitim çalışmalarını analiz etmektir. Köy enstitülerinin kurulduğu dönem göz önüne alınarak, bu çalışmada köy enstitülerinin halk eğitim çalışmaları analiz edilmek üzere kaynaklar telafi eğitimi, okuma-yazma, kırsal alanın ekonomik kalkınması, kırsal alanın örgütlenmesi, Cumhuriyet yurttaşı yetiştirme, halk sağlığı, halk önderi yetiştirme ve kadının toplumsal yaşama katılımı temaları çerçevesinde taranmıştır. Alt amaçlarda bu temalardan ilgili bulunanlara yer verilmiştir. Temaların oluşturulmasında aşağıdaki kodlama tekniği kullanılmıştır.

Telafi eğitimi için ilköğretimi tamamlama, gece kursları, akşam okulları;

Okuma-yazma için okuma-yazma öğretimi, okuma alışkanlığı kazandırma;

Kırsal alanın ekonomik kalkınması için üretim, kalkınma, ziraat, hayvancılık, ormancılık, madencilik işleri ve bu işlerin yapımında kullanılan teknikler, köye yarayacak meslekler (demircilik, dülgerlik, biçki-dikiş-nakış, nalbantlık, vb.), köy için faydalı sportif etkinlikler (binicilik, tırmanma, yüzücülük, vb.);

Cumhuriyet yurttaşı yetiştirme için, hak ve ödevler, siyasi katılım, laik, cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devrimci, devletçi;

Halk önderi yetiştirme için önder, öncü, rehber;

Halk sağlığı için her türlü sağlık terimi, salgınlar, korunma yolları;

Kadının toplumsal yaşama katılımı için kız çocuklarının okuma-yazması, meslek sahibi olması, toplu etkinliklerde görevlendirilmeleri, temaların içeriğini oluşturmakta kullanılmıştır.

Araştırmanın birinci alt amacı doğrultusunda, köy enstitülerinin halk eğitimi rolüne ilişkin olarak Hasan Âli Yücel'in görüşleri bölümünde okuma-yazma/ilköğretim, kırsal alanın ekonomik kalkınması, halk sağlığı ve önder yetiştirme olarak bu dört temada

yoğunluk görülmüştür ve bu temalar başlığında incelenmiştir. İsmail Hakkı Tonguç'un görüşleri bölümünde okuma-yazma, kırsal alanın ekonomik kalkınması, kırsal alanın örgütlenmesi, yurttaş yetiştirme, önder yetiştirme, halk sağlığı ve kadının toplumsal yaşama katılımı olarak yedi tema bulunmuştur ve bu temalar altında incelenmiştir.

İkinci alt amaç doğrultusunda resmi belgelerde köy enstitülerinin halk eğitim çalışmaları telafi eğitimi, kırsal alanın ekonomik kalkınması, kırsal alanın örgütlenmesi, çağdaş bir ulus olma, halk sağlığı olmak üzere beş tema üzerinde yoğunluk görülmüştür. Resmi belgeler bu temalar altında incelenmiştir.

Üçüncü alt amaç, köy enstitüsü programlarında halk eğitimi çalışmalarının incelemesinde kırsal alanın ekonomik kalkınması, kırsal alanın örgütlenmesi, halk sağlığı, yurttaş yetiştirme olarak dört temanın öne çıktığı belirlenmiştir. Öğretim programları bu temalar çerçevesinde ele alınmıştır.

Amaçlar için belirlenen temalar çerçevesinde ilgili kaynaklardan toplanan veriler işlenmiştir. İşlenen bu veriler dönemin sosyal, ekonomik ve siyasal ortamı çerçevesinde ele alınmıştır. Tarihsel arka plan ile yorumlanmıştır.

BÖLÜM 3

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Köy enstitülerinin oluşumuna kadar süregelen tarihsel gelişmeler doğrultusunda eğitim alanındaki gelişmeler, köy enstitüleri sistemi ile yaşamlarıyla köy enstitüleri çalışmalarına yön veren Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un yaşam öyküleri bu bölümde aktarılacaktır.

Türkiye’de Modern Eğitimin Gelişimi

Bu bölümde köy enstitülerinin 1946 yılında budanmaya başlayışına kadar olan dönem, Anadolu’da modern eğitimin gelişimi, ona yön veren ekonomik ve siyasi olgularla beraber incelenecektir. Anadolu topraklarındaki eğitim atılımları, “Osmanlı’da Modern Eğitimin Gelişimi”(18.yy-20.yy)” ve “Cumhuriyet Dönemi Eğitim” olarak iki ana başlık altında incelenecektir.

Osmanlı’da Modern Eğitimin Gelişimi (18.yy-20.yy)

Matbaanın icadından sonra, 16-17.yüzyıllarda Avrupa’da gerçekleşen Rönesans ve Reform hareketleri ile doğunun üstünlüğü batıya geçmiştir. 18.yüzyılda gerçekleşen Sanayi ve Fransız Devrimleri sonrası, dünyada feodal düzen sona ermiş ve kapitalist düzen ortaya çıkmıştır. Giddens (2005) “en radikal toplumsal değişme süreçleri, diğer süreçler gibi, zaman içinde meydana gelir. En yıkıcı toplumsal değişme biçimleri, en katı istikrarlı formlar gibi, yapılaşmayı gerektirir.” der. Toplumsal dönüşümlerin başat aracı olan eğitim, modern toplumlarda sınıfsal yeniden üretimin önemli kurumlarından bir olarak kabul edilir ve sınıfsal üretimin, kültürel yeniden üretim mekanizmaları eğitim alanıyla doğrudan ilişkilidir (Bourdieu ve Passeron, 2015). Kapitalist düzene geçişte de eğitim kurumsallaşarak, ulus devletlerin yapılaşmasında etkin rol oynamıştır.

Toplumsal dönüşümlerin başat aracı olan eğitim, Osmanlı İmparatorluğu’ndan kalan 19. ve 20.yüzyıl Batılılaşma mirası ile modern Türkiye’nin oluşumunda da etkin rol oynamıştır. Osmanlı, 18.-20. yüzyıllar arasındaki üç yüzyıllık dönemde dünyada

yaşanan gelişmelere direnç göstermek, değişip dönüşmeden imparatorluğun bekasını korumak, muhafaza etmek için girdiği reform çalışmalarında, istemeyerek de olsa moderniteye hizmet etmiş (modernleşmiş) ve Batılılaşma yolunda önemli adımlar atmıştır.

Osmanlı'da, 19.yüzyıl ortalarına kadar, sıbyan mektepleri (mahalle mektepleri, ilkokullar) ve medreseler olarak iki çeşit okul bulunmaktadır ve bu okulları yetkili din kuruluşları denetleyip yönetmiştir (Kansu, 2014). Sıbyan okulları ve medreselere halk çocukları giderken, devleti idare edecek yüksek dereceli asker-sivil kadroyu yetiştiren saray okulları (Mekteb-i Enderun) Fatih sultan Mehmet tarafından kurularak, devşirmelerin ve daha sonra az da olsa Türk çocukların da gittiği okul olarak Osmanlı eğitim sistemini oluşturmuşlardır (Baykal, 1953).

Sıbyan mekteplerinde halk çocuklarına medreselerden (icazet almış veya mezun olmuş) gelen hocalar aracılığı ile özel kişiler yahut bizzat halk tarafından kurulmuş yapılarda dini bilgiler çerçevesinde eğitim verilmiştir (Başgöz, 2016). Bu eğitimde okuma-yazma ve basit hesap bilgileri de verilmiştir. Buradaki görevli öğretmenlerin görevleri sadece sıbyan mektepleri ile sınırlı kalmamış; halkın doğum, ölüm, evlenme gibi işleri ile de ilgilenmişler ve halk arasında etkin kişiler olmuşlardır (Akyüz, 2010).

Müslümanlığın eğitim kurumu olan medreseler (İ. H. Tonguç, 1998) Selçuklular yoluyla Osmanlı'ya geçmiştir. Medreselerin kurulduğu yıllarda tıp, matematik, astronomi gibi bilimler Arap bilginlerin eserlerinin özetleri ya da şerhleri üzerinden okutulurken, sınırlı bir tartışma serbestliği ile 17.yüzyıla kadar bazı değerli âlimler yetiştirmişlerdir (Adıvar, 1982). 17.yüzyıldan sonra müspet bilimler medreselerden çıkartılınca medreselerde çöküş evresi başlamıştır. Medrese hocaları olan Müderrisler daha önce toplumda önemli bir yere sahipken, artık hiçbir şart aranmaksızın verilen bir rütbe, babadan oğula geçen bir makam olmuştur (Başgöz, 2016).

Saray Okulları (Mekteb-i Enderun), Hristiyan Osmanlı tebaasının çocuklarını ve harp esirlerini imparatorluk hizmetleri için yetiştirmek üzere ilk kez Fatih Sultan Mehmet tarafından kurulmuşlardır. Medrese programlarından farklı olarak, burada müzik, aritmetik ve geometri dersleri de verilmiş ve spor dersi en önemli ders olarak görülmüştür (Başgöz, 2016). Başgöz (2016), bu okulların parasız ve yatılı okullar olarak hizmet verdiklerini, ayrıca bu okullarda okuyan öğrencilere aylık verilerek desteklendiklerini belirtmiştir. Osmanlı'nın yüksek dereceli idarecilerini yetiştiren Enderun, 18.yüzyılla birlikte liyakat sahibi kişiler yerine mevki sahibi kişilerin ya da Yeniçerilerin koruduğu

kişilerin bu okullara alınması ile bozulmuş ve 1908 Meşrutiyetle beraber bu kurumlar kapatılmıştır.

17.yüzyılda Avrupa ile Osmanlı arasında teknolojik düzey açısından uçurum bulunmaktadır ve bunun en görülebilir olduğu alan da askerliktir (Berkes, 2016). Gutenberg'in matbaayı buluşundan iki yüz yıl kadar sonra, matbaanın, her ne kadar azınlıklar daha önce kullansalar da (Akyüz, 2010) 1727 yılında Osmanlı'da kullanılmaya başlanması bu uçurumun derinleşmesine neden olmuştur. Osmanlı'nın duraklama ve gerileme dönemlerindeki toprak kayıplarına bağlı olarak ilk modernleşme hamleleri askerlik alanında gerçekleşmiştir. Nitekim Avrupa'da 1789 Fransız Devrimi yaşanırken Osmanlı da padişah olan III. Selim'de (1789- 1807) askeri alanda yenilikler yapmaya girişmiştir. İlk olarak 1734'te Hendesehane ve III. Selim döneminde Mühendishane-i Bahri-i Hümayûn (Askeri Deniz Okulu) olmak üzere teknik eğitim veren iki askeri okul Osmanlı İmparatorluğunda 18.yüzyıl yenileşme çabalarının göstergeleridir (Akyüz, 2010). Lakin Osmanlıdaki bu gelişme çabası, III. Selim'in katli ile son bulmuştur.

18.yüzyılda Sanayi Devrimi ile gelişmeye başlayan kapitalizm sermaye birikimlerini artırırken Timur'un da (2010) belirttiği gibi kendi uygarlık modelini dünyaya dayatarak 19.yüzyılda sömürge imparatorlukların oluşmasına yol açmıştır. Osmanlı da bu durumdan kurtulamamış, sömürge imparatorluk olma yoluna girmiştir.

III. Selim'den sonra imparatorluğun başına geçen II. Mahmut döneminde (1808-1839) de askeri alanda reform çalışmaları sürmüş ama reformlar sadece askeri alanla sınırlı kalmamıştır. Bu dönemde Kıyafet Nizamnamesi (1828), modern anlamda nüfus sayımı (1831), ilk posta teşkilatının ve ilk resmi Türkçe gazete olan Takvîm-i Vekâyî'nin kuruluşu ve devlet teşkilatında bakanlıklar ve meclislerin oluşturulması gibi pek çok radikal atılım gerçekleşmiştir. II. Mahmut'un bu yenilikleri yapmasında Avrupa ile olan uçurum kadar, asi Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Osmanlı'dan önce Avrupa'ya eğitime öğrenci göndermesi, Kahire'de 16 Modern okulunun bulunması gibi iç sorunlar da etkili olmuştur (Sakaoğlu, 1991). II. Mahmut döneminde kurulan Maarif Nezareti ve 1835'te yayınlanan eğitim raporu, ileriye bırakılacak en önemli miraslardır (Kirby, 2015). Reformların kalıcılığının sağlanması için eğitim işe koşularak, her ne kadar uygulanamasa da, ilköğretim zorunlu hale getirilmiş, bugünkü ilkokula denk rüştiye okulları, Türkiye'nin ilk modern tıp okulu olan Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane ve modern anlamda ilk harp okulu olan Mekteb-i Harbiye açılmıştır. Bunlar arasında en dikkat çekici olan, orduda onbaşı ya da çavuşlar ile orduya yeni alınmış erler arasından yetenekleri denenmiş olanları seçerek ordu içinde okutmak, teknik ve mesleki eğitim vermek

olmuştur (Kirby, 2015). Orduda bu şekilde yetiştirilmiş olan gençler çağdaş Türk Ordu geleneğinin öncüleri olmuşlardır. İlköğretimden meslek öğretimine kadar, tümüyle laik bir öğretim sisteminin Batı dışındaki ilk örneği bu eğitimler kabul edilebilir. Türkiye’de hızını ve yönünü halktan alan bir reform gelişiminin çağdaş örneğidir (Kirby, 2015). Bu sayede yetiştirilen yeni bürokrat sınıf ilderide Tanzimat’ı oluşturacaklardır. 1839 Tanzimat Fermanı ile Osmanlı Avrupa’nın pazarı haline gelmiş ve makineleşmeyi yaşayan Avrupa’nın malları karşısında Osmanlı halkının tezgâhları kapanmıştır. Bu dönemde İmparatorluk sürekli toprak kayıpları vermekte, askeri ve siyasi gücünü kaybetmektedir. Halk kapanan tezgâhlar ve savaş yenilgileri arasında, geçimini sağlamakta zorlanmaktadır. Üretim yapamayan Osmanlı, Avrupa mallarına daha fazla ödeme yapmaktadır. Bu nedenle bu dönemde (1858) ilk kez Avrupa’ya borçlanmaya başlanacaktır (Başgöz, 2016). Borçlanma süreci ise Osmanlı Devleti’ni direkt olarak Batı ülkelerine bağlamıştır (Timur, 2013). Sömürge imparatorluk haline gelen Osmanlı’da bu durumdan kurtulma çabaları devam etmiş, bu da değişimlere neden olmuştur.

Sömürge imparatorluğa geçiş sürecindeki Tanzimat dönemi, Türk modernleşmesi açısından önemlidir. Çünkü II. Mahmut ve önceki dönemlerdeki reformlar batılı yaşam tarzı veya kılık kıyafet gibi konularda yoğunlaşırken Tanzimat dönemi reformları idari, adli ve toplumsal alanlarda yapılmış; modernleşmenin zihinsel boyutu Osmanlı’nın aczi ile “dış baskıların gölgesi” altında gerçekleşmiştir (Timur, 2010). Ayrıca Tanzimat Fermanı ile eğitimde kişinin dini bilgilerini öğrendikten sonra kendi hayatını idame ettirecek kadar okuma yazma bilmesi ve bilim, fen öğrenerek kendini geliştirmesi ilk kez prensip olarak Osmanlı’da uygulanmaya çalışılmıştır (Sakaoğlu, 1991). II. Mahmut döneminde yetişen Tanzimat aydınları, bu reformların hayatta kalabilmesi ve devam edebilmesi için eğitimin öneminin farkındadırlar ve eğitim alanında da ciddi reformlar gerçekleştirmişlerdir.

Tanzimat döneminde ortaöğretim, rüştiye, idadiye ve sultaniye olmak üzere üç farklı okul olarak karşımıza çıkmaktadır. Rüştiyeler, orta öğretimin ilk basamağı olarak sıbyan mektebinde okuma-yazma öğrenememiş çocukları askeri okullara hazırlamak amacıyla açılmışlardır (Akyüz, 2010). Ancak rüştiye mezunları devlet memuru olmayı tercih etmesi ve ordunun gücünün düşmesi, onun daha gelişime açık ve yeni teknikleri öğrenebilecek askerlere ihtiyaç duymasına neden olmuştur; bu nedenle 1875’de Askeri Rüştiyeler açılmıştır (Ergin, 1977).

İdadiyeler, ilk olarak İstanbul’da Nisan 1845’te Mekteb-i Fünun-ı İdadiye olarak açılmış, Mekteb-i Harbiye öğrencileri sınavdan geçirilerek orta düzeyde bulunanlar bu

okula öğrenci olarak alınmışlardır. Bu okul 1872’de Kuleli Kışlasına taşınınca Kuleli Askeri İdadisi olarak anılmıştır (Akyüz, 2010).

Sultanîyeler, bugünkü liselere denk kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrencilerinden ücret alan bu kurumlar, Osmanlı tebaasının memleket hizmetlerinde çalıştırılabilmesi ve bilim ile beslenmiş aydınlar sınıfının bir an önce oluşturulması gereği ile hizmet vermişlerdir. Maarif Nezaretinin kuruluşundan sonra Rüştiyelerin sayıları artırılrsa da yeterli olmamış, Batı seviyesine ulaşabilmek için Batı ülkelerindeki yapı ve düzeyde bir öğretim kendini kuvvetle hissettirmiştir. Islahatın gereklerinin yerine getirilmesi için dış tavsiye ve isteklerde bulunan yabancı devletlerin başında bulunan Fransa, Şubat 1867’de Bab-ı Âli’ye verdiği nota ile büyük merkezlerde Hristiyan öğrencilerin devam edebilecekleri orta öğretim kurumlarının (liselerin) bir an önce açılması gereğini belirtmiştir. Bunun üzerine Osmanlı hükümeti, İstanbul’da öğretim dili Fransızca olan bir lise açılmasını, Fransa okulun kurulmasına yardım etmiştir (Akyüz, 2010).

Tanzimat dönemi modern okullarında modern ve teknik eğitim verecek öğretmenler gereksinimi doğmuştur. Medreseden dini bilgilerle yetişen hoca (öğretmen) bu ihtiyaca karşılık verebilecek nitelikte değildir. Bu nedenle rüştiyelere öğretmen yetiştirmek amacı ile ilk defa medrese dışında öğretmen yetiştirecek olan Darülmuallim (1848) açılmıştır (Tonguç, 1998).

Tanzimat döneminde eğitim alanında yapılan yenilikleri şöyle özetleyebiliriz; Muvakkat Maarif Meclisi (1845), Meclis-i Maarif-i Umumiye (1845), Mekâtib-i Umumiye Nezareti (1846) kurulmuştur. Rüştiyelerin sayısı artırılmaya başlanmıştır (1845). Darülfünun açılmasına karar verilmiş ve temeli atılmıştır (1846). İlkokullar yönetmeliği yayımlanmıştır (1847) ve aynı yıl ilk ziraat mektebi açılmıştır. Darülmuallimîn (1848) ve Darülmaarif (1850-Rüştiyelerin üzerinde bir okul, ilk lise, orta dereceli okul) açılmıştır. Encümen-i Dâniş (Bilim Akademisi) oluşturulmuştur. Maarif-i Umumiye Nezareti kurulmuştur (1857). İlk kez kız rüştiyeleri (1858) ve Mekteb-i Mülkiye (1859) açılmıştır (Binbaşoğlu, 2009). Bu kurumsallaşmalarda Maarif Nezareti’nin açılışı eğitimde yasal düzenlemelerin yapılmasını sağlamış, 1869’da yayınlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile devlet okullarının yaygınlaştırılması, öğretim yöntem ve tekniklerinin geliştirilmesi, öğretmenlere bir standart oluşturmaya çalışılması ve devlet bütçesinden eğitime kaynak ayrılması gibi önemli yenilikler getirmiştir (Sakaoğlu, 1991).

Tanzimat döneminde yapılan yenilikleri laik ve kamusal eğitimin ilk nüveleri olarak değerlendirmek mümkündür. Kız çocuklarının da okullara alınması, bilimsel eğitim çabaları, ilköğretim dışında ortaöğretim lise gibi üst eğitim kurumlarının oluşturulması eskiden kopuş anlamında önemli gelişmelerdir. Ancak yapılan yenileşme çabalarına karşın, Ziya Paşa (1868), Müslüman halkın ancak %2'sinin okuryazar olduğunu tahmin ettiğini belirtmiştir (Davison, 1997 Akt. Berkes, 2016). Bu veri Osmanlı'da bugüne kadar yapılan eğitim çalışmalarının halka yansımadığının ve modernleşmenin tabana yayılmadığının göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

1871-1876 yıllarında çağdaşlaşma sorunu üzerine, “İslamcılık”, “Batıcılık”, “Ulusçuluk” sözcükleriyle tanımlanan üç akımdan “İslamcılık” akımının son ve net halini alışı ile sonuçlanan çalkantılı bir bunalım dönemi yaşanmıştır. Batı uygarlığı seviyesine erişme adına yapılan çabalar durmuş, din ve devlet ayrımı yönündeki ilerleme, yeni bir din-devlet birleşimi ile sonuçlanmıştır (Berkes, 2016). Tanzimat'ın ardından modernleşme yolunda en önemli gelişmeler II. Abdülhamit döneminde (1876-1908) meydana gelmiştir. 1876 Kanun-i Esasi'nin kabulü (I. Meşrutiyet) döneminde en önemli gelişme ilk anayasa da eğitime dair maddeler bulunmasıdır. Bunlar her vatandaşın öğretim yapma hakkı, bu öğretimi her vatandaşın kendi inanış şekillerine göre düzenleyebilme hakkı ve ilköğretimin zorunlu hale getirilmesidir (Akyüz, 2010).

Ardından gelen İstibdat Dönemi (1878-1908) ile baskılar artmış; padişah, liberalizm, meşrutiyet ve milliyetçiliğe karşı kendi saltanatının geleneksel ve İslami niteliğini vurgulamıştır. Bu durum 1878 yılındaki toprak kayıplarının sonucu imparatorluğun daha Asyalı karakter kazanmış, nüfus açısından da Müslümanlaşmış olan yeni durumunu yansıtmıştır (Zürcher, 2010). 1888'den itibaren “liberalizm”, “milliyetçilik” ve “meşrutiyetçilik” kavramları ile ilgili sansürlerin uygulanması (Zürcher, 2010), gazeteleri bilim, sanat, coğrafya, tarih, teknoloji ve edebiyat gibi alanlarla ilgilenmeye yöneltmiş, “ansiklopedistçilik” en üst düzeyde yapılmıştır. Okulların siyasetten uzak tutulmaya çalışılması, aksini kuvvetlendirmiş, öğrencilerin yasak olana, siyasete ve ideolojilere yönelmesini sağlamıştır (Sakaoğlu, 1991). Tanzimat döneminde kısa süre eğitim veren ziraat mektebi 1891 yılında Halkalı Ziraat Mektebi adıyla açılarak tekrar gündeme gelmiş ve Abdülhamit döneminde sayıları artırılmıştır (Çiftçi, 2009).

Akyüz'ün (2010) belirttiğine göre, bu dönemde öğretmenliğin yeni öğretim şekillerine göre geliştirilmek istenmesi ve taşra öğretmen okullarının öğretmen ihtiyacını karşılayamaması sonucu kurslar verilerek imam ve öğretmenlerin yeni öğretim teknikleri

öğretebilecek şekilde yetiştirilmek istenmiştir, fakat yine bu okulların medrese öğrencileri ile dolu olmasından kaynaklı yeni, teknik bilgilere sahip öğretmen yetiştirilememiştir. Genel olarak bu dönemde, okulların yaygınlaştırılması ilköğretim alanına yansımamış, meslek ve sanat okulları açılmış, kız öğrencilerin ortaöğretime devamına olanak sağlanmış, öğretmenliğin meslekleşmesine için “Meslek-i İhtisas Tesisine Dair Talimat” belgesi çıkarılmış; fakat öğretim İstibdat Dönemine uygun şekilde padişaha bağlılık, itaatkârlık ve Osmanlılık idealine göre yürütülmüştür (Akyüz, 2010).

1908 Meşrutiyetin ilanı sonrası yaşanan özgür atmosfer, siyasi hayatın canlanması, basının özgürleşmesi ve dönemin savaşlar içerisinde geçiyor olması ile aydınların toplumsal sorunları dile getirmesine neden olmuştur. Bu durum eğitimdeki tartışmaları da etkileyerek halk eğitimi, köyde eğitim, iş eğitimi, üretim, önder öğretmen, kadınların eğitimi konularının öne çıkmasına neden olmuştur (Akyüz, 2010). Osmanlı’nın son dönemini yaşıyor olması ile devletin kurtuluşunun eğitimde aranması ve ulusal eğitim tartışmalarının dönemi kapsamı modern Cumhuriyet’e II. Meşrutiyetin mirası olarak kalmıştır (Sakaoğlu, 1991). Akyüz’e (2010) göre meşrutiyet döneminde ilk kez kadınlar için yükseköğretim kurumu ve resmi anaokulu açılmış, programlara sosyal ve siyasal içerikli dersler konmuş, eğitimdeki tartışmalar ekseninde öğretmen yetiştirme, eğitimde nicel ve niteliksel gelişmeler için adımlar atılmış olsa da bireysel görüşler ön plana çıkarak eğitimden istenen verim alınamamıştır.

Meşrutiyet dönemi eğitim tartışmalarının en yoğun ve geniş kapsamlı yapıldığı dönem olmuştur. Bu anlamda köyde eğitim ve halk eğitimi ön plana çıkmıştır. Ziraat mektepleri ve idadilere eklenen ziraat şubeleri açılışları ziraat eğitimi alanında hareketlenmeler olarak karşımıza çıkmasına rağmen köyde eğitimi ilk dile getiren Ahmet Tevfik olmuştur. Ocak 1912’de yayınladığı “Darülmualimînler-Çiftlik Mektepleri” yazısında çöküşten kurtuluşun ziraat ve ziraat eğitiminde olduğunu, bu eğitimlerin de kırsal alanlarda kurulacak çiftlik mektepleri ve bilgili çiftçiler yetiştiren ziraat donanımına sahip öğretmenler ile gerçekleşeceğini belirtmiştir (Akyüz, 2010). Ardından 10 Şubat 1912 yılında çıkarılan “Tedrisat-ı Ziraiye Nizamnamesi” ile ziraat eğitimi düzenlenmek ve yurt çapında yaygınlaştırılmak istenmiş fakat savaş koşulları nedeni ile uygulanamamıştır (Kadioğlu, 2005). Ahmet Tevfik gibi öğretmen olan İsmail Mahir Efendi, Ethem Nejat, Mustafa Şekip ve Sabri Cemil de bu dönem de köyde eğitim konusunda görüş bildirmişler; İsmail Mahir Efendi mebus olarak köyde eğitim tartışmalarını meclise taşımıştır (Akyüz, 2010). Ethem Nejat ise köy eğitimi alanında en yoğun çalışan kişi olarak köyün uygarlaştırılması için ilköğretimi basit uzmanlık okulları

ve yatılı okullar olarak düzenleyen daha sistemli bir görüş ortaya koymuştur (Erkek, 2012). 1914'te yayınladığı yazı ile M. Şemsettin (Günaltay) da köy eğitimi üzerine, bölge okullarının açılması ile Anadolu'nun uyandırılıp uygarlaştırılacağını ve memleket kurtuluşunun bu sayede gerçekleşeceğini belirtmiştir (Akyüz, 2010). Köyde eğitim üzerine yoğunlaşan bu tartışmalar köy enstitülerinin gelişinin habercisi ve fikri temelleri olarak değerlendirilebilir.

II. Meşrutiyet döneminde hükümete geçen İttihat ve Terakki, öğretmen yetiştirme üzerine çalışmalara girişmiştir. Yenilikler yapılırken bir yandan da farklı kentlerde öğretmen okulu açmaya hız verilmiştir. Meşrutiyet öncesi İstanbul, Edirne, Bağdat, Bursa, Trabzon, Konya ve Musul şehirlerinde öğretmen okulları var iken 1908-1911 arasında on öğretmen okulu (İzmir, Adana, Ankara, Bitlis, Beyrut, Halep, Şam, Sivas, Kastamonu, Elazığ) daha açarak öğretmen okulu sayısı 17'ye çıkarılmıştır (E. Tonguç, 2015). İlk olarak İstanbul Öğretmen Okulu'nda çalışmalara başlanmış ve okula müdür olarak Satı Bey atanmıştır. Satı Bey'in öğretmenlik için gerekli gördüğü şey, bilgi yükü değil, öğretmenin köy için gerekli olan bilgiyi uygulamalı olarak öğretebilmesidir; ayrıca öğretmen sadece okuluna gelen öğrenciye ders veren değil, tüm vatandaşlarına yardımcı olacak bilgiyi veren kişidir (Akyüz, 2010; İ. H. Tonguç, 1997a; Kirby, 2015). Bu görüşü ışığında Satı Bey yaptığı yenilikler ile İstanbul Öğretmen Okulu'nu değiştirip dönüştürerek onu en iyi öğretmen okullu konumuna getirmiştir. Diğer öğretmen okullarında medreseden gelen hocalarla, yurt dışından eğitim alıp gelmiş olan hocalar arasındaki farklılıklar eğitimde ikilik ortaya çıkarmıştır (İ. H. Tonguç, 1998).

II. Meşrutiyet Dönemi'nde ayrıca Batı uygarlığının teknikleşme ve eşitleme çabası ile maddi özellikleri alınırken, maneviyat için eğitim alanında da dine dönme politikaları, gelişme yolunda ciddi kayıplara neden olmuştur (Kirby, 2015). Bu durumun farkında olan aydınlar, gelişme ve modernleşme için eğitim alanında farklı görüşler sunmuşlardır. Maarif Nazırı Emrullah Efendi, Tuba Ağacı teorisi ile yukarıdan aşağıya eğitimin düzenlenmesini ve bunun üniversitelerin bilimsel zihniyeti kurup geliştirmesi gerektiğini savunmuştur (Kafadar, 2016). Tevfik Fikret, Prens Sabahattin, Abdullah Cevdet gibi Batıcı Aydınlar, Batı uygarlığının etik ve manevi değerlerinin de alınması gerektiğini belirtmişlerdir; reform ve eğitim sorununa bakış açılarında Türkiye gerçeğine uzak olmakla eleştirilmişlerdir (Kirby, 2015). Tevfik Fikret (1867-1915), kurtuluş umudunu gençlere bağlamış ve onların yetiştirilmesi gerektiğini belirtmiş, bu yönde çalışmalarda bulunmuştur (Akyüz, 2010). Ziya Gökalp (1876-1924), meşrutiyetle önceki Osmanlı milliyetçiliği fikirlerinden uzaklaşmış, Türkçülük üzerine yoğunlaşmış; eğitimin

millileştirilmesini savunmuş, çağdaşlaşma da milli eğitimi temel sorun olarak almıştır (Sakaoğlu, 1991). Satı Bey (1880-1968) Emrullah Efendi'ye de batıcı aydınlara da karşı çıkarak temel eğitimlerin yeterli seviyeye ulaşmadan yükseköğretimin gerçekleşemeyeceğini, eğitimin millileştirilmesinde yurtseverlik çerçevesinde ele alınarak ilköğretimlerden başlanması gerekliliğini belirtmiş, öğretmenler aracılığı ile meşrutiyetin halka ulaştırılabileceğini ve halkı aydınlatmak gerektiğini savunmuştur (Akyüz, 2010; Sakaoğlu, 1991). Ethem Nejat (1882-1921), eğitim alanında birçok eser vermiş Marksist bir eğitimcidir (Akyüz, 2010). Köyün kalkınması için tarımsal üretime dayalı eğitim fikrini ilk ortaya koyan, köy enstitülerinin ilk düşünürü olarak anılan Ethem Nejat, izcilik ve çevre temalı çalışmalar yapan ilk eğitimci olarak gençlerin pratik beceriler kazanmasına yönelik eğitimi savunmuştur (Erkek, 2012). İzmir Öğretmen Okulu Müdürlüğü döneminde (1911), mezun verdiği öğretmenlerin atandıkları bölgelerde başarılı olamamalarının nedeni olarak öğrenci velilerinin eğitiminin gerekliliğini belirten Ethem Nejat, halk eğitimi alanında günümüzde de geçerli olan çalışmalarda bulunmuştur (Bilir, 2013). İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu (1886-1978), üretime ve yaratıcılığa yönelik eğitimi çağdaşlaşma yolunda bir araç olarak görmüş, halk eğitimi alanında çalışmış; eğitimde el işlerini, piyesi, gazeteciliği, çocuk bankacılığı gibi pek çok uygulama ile güzel sanatları okul programlarının tamamlayıcı bir parçası olarak eğitici amaçla kullanmıştır (Obuz, 2019).

Balkan Savaşı'nın (1912) yenilgiyle sonuçlanması, kurtuluş çarelerini eğitime odaklamıştır. Ulusal eğitim tartışmalarının gündemi kapladığı bu dönemde alfabe çalışmaları ile çığır açan Nüzhet Sabit Bey olmuştur (Sakaoğlu, 1991). Balkan yenilgisinin ardından patlak veren I. Dünya Savaşı (1914) ile eğitimi, yetişmiş birçok genç ve öğretmen kaybedilse de öğretmen okulu öğrencileri cepheye çağırılmamıştır (Akyüz, 2010). İttihat ve Terakki bu dönem de dahi yurt dışına eğitim için öğrenci göndermeye devam etmiştir (E. Tonguç, 2015). Balkan savaşının ardından Osmanlıcılık fikri iflas etmiş, İslamcılık fikri zayıflamış, Türkçülük fikri ile halk eğitimi öne çıkmış ve bu doğrultuda I. Dünya Savaşı sırasında öğretmenler halkı aydınlatma ve direnişe yönlendirme ile görevlendirilmişlerdir (Akyüz, 2010). Şükrü Bey'in bakanlığı döneminde (1913-1917), savaş nedeniyle kısılan eğitim bütçesine rağmen ders kitaplarında düzenlemeye gidilmiş, idadi ve sultaniler eşitlenerek sultaniler 12 yıllık eğitim veren kurumlar haline getirilmiştir. Öğretmen atama ve nakilleri bir düzene oturtulmaya çalışılmış, Anadolu'nun üç şehrinde (Samsun, Antep, İnebolu) Ticaret

okulları açılması gibi çalışmalar, dönemin şartlarının elverdiği ölçüde gerçekleştirilmiş ya da yarım kalmıştır (Sakaoğlu, 1991).

Bu koşullar altında ilköğretim üzerine çalışmalar sürmüştür ancak istenen başarı yakalanamamıştır. Ethem Nejat, bu başarısızlığın nedeni olarak ailelerin evde çocuklarına gerekli ortamı ve desteği sağlayamayışı olarak saptamış ve ilköğretimin başarılı olabilmesi için halk eğitimin gerekliliğini belirtmiştir (Bilir, 2013). Ethem Nejat'ın Eskişehir Sancağı Maarif Müdürlüğü zamanında Liva Özel Bütçesi'nin %75'den fazlası eğitime ayrılmış, bir rasathane kurulmaya çalışılmış, köy okullarının yapımı için banka fonları oluşturulmuştur (E. Tonguç, 1970). Engin Tonguç (1970) bu çalışmaların sürdürülmesi ile beş yıl içerisinde Eskişehir'in her köyünde bir köy okulu mevcut olacağı öngörüldüğünü belirtmiştir.

Balkan Savaşı ve I. Dünya Savaşı döneminde Osmanlı'nın içte ve dıştaki savaşımı, Osmanlı halkının gelişimine yön vermiştir. Mondros Mütarekesi'nde (1918) yenik düşen ve Sevr'in (1920) ağır şartlar altında ezilen Osmanlı, halk arasındaki çatışmalarla da zor zamanlar geçirmiştir. Milli mücadele döneminde (1919-1923) ise her kurumda görüldüğü gibi eğitim alanında da herhangi bir gelişme yaşanmamış; eğitim, milli mücadeleye katkı sağlamıştır ve halk eğitimi çalışmaları yapılmıştır (Akyüz, 2010). Bu dönemde tek amaç bağımsızlık olmuş, birçok yetişmiş, eğitilmiş yurtseverler bu uğurda savaşmıştır. Miting, kongre ve cephe aktif bulunan öğretmenler, 1920'de açılan meclisin de yüzde onunu oluşturan 30 vekillikle ilk ve son defa Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) görev almışlardır (Sakaoğlu, 1991).

Milli mücadele koşullarında dahi elini eğitim işinden çekmeyen Ankara Hükümeti, 250'den fazla öğretmeni bir araya getirerek 15 Temmuz 1921'de Maarif Kongresi'ni toplamıştır. Bu kongrede Mustafa Kemal ulusal eğitimi şöyle açıklamıştır (Akyüz, 2010: 321):

Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin milletimizin gerileme tarihinde en önemli bir etken olduğu kanaatindeyim. Onun için terbiye programından bahsederken, eski devrin batıl inançlarından ve doğuştan sahip olduğumuz özelliklerle hiç ilgisi olmayan yabancı fikirlerden, Doğudan ve Batıdan gelebilen tüm etkilerden tamamen uzak, milli ve tarihi özelliğimizle uyumlu bir kültür anlıyorum.

Mustafa Kemal yaşanan gerileme, çöküşün nedeni olarak Balkan yenilgisi ile kuvvetlenen eğitim tek kurtuluş yolu fikrinin gerekli kazanımları sağlayamadığını ifade etmiştir. Ulusal eğitim fikri güçlenmiş ve öz değerlerimizden yola çıkarak bir eğitim modeli ile bunun sağlanması gerektiğini belirtmiştir. 1 Mart 1922 meclis açılışında

Mustafa Kemal, Cumhuriyet eğitiminin, bağımsız, çağdaş bir toplum oluşturmak için eğitimden yoksun kalmış halka ulaşması için yaygınlaştırılması ve fırsatların oluşturulması yönünde politikalarını belirtmiştir (Bilir, 2013). Bu şuurla Cumhuriyet'e yol alınmış, eğitime yön verilmiştir.

Devletin yapılandırılmasında iktisadi alanda yapılan çalışmalardan 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihlerinde her kesimden binden fazla delegenin katılımıyla toplanan İzmir İktisat Kongresi önemlidir. Timur (2013: 44-56) milli mücadele döneminde sergilenen antiemperyalist tavrın sadece sömürgecilikle mücadele olarak algılandığı için iktisadi anlamda bu duruşun sergilenemediğini belirtmiştir. İzmir İktisat Kongresi, iktisadi alanla sınırlı kalmamış eğitimden de faydalanılmak istenildiğini belirten kararlar içermiştir. İnan'ın (1989: 51-54) belirttiğine göre sanayi grubu, teknik elemanlar yetiştirilmesi için kurumlar oluşturulmasını; tüccar grubu, iktisadi eğitimin yaygınlaştırılmasını; çiftçi grubu ise pratik tarım derslerinin okul programlarında yer almasını, yüksek öğrenim öğrencilerinin köye gönderilmesini istemiştir. Ekonomik kalkınma için eğitimden faydalanılmak istenmiştir.

Cumhuriyet dönemi eğitimi etkileyici ve ona yön verici en büyük etken sömürge imparatorluktan kalan, uzun ve bitmeyen savaşlarla memleketin durumudur. Gümüş (2018: 84-86) , Sarc (1970) ve Meydan (2011)'nın özeti ile 1923 yılı yurdun manzarasını şu şekilde açıklamıştır:

Türkiye nüfusu 13 milyondur. Nüfusun % 80'i kırsal bölgede yaşamakta, ülkede yer alan 40 bin köyün 37 bininde ne okul, ne postane, ne de dükkân bulunmaktadır. Köylerde yaklaşık 11 milyon insan yaşamakta olup bunların sadece % 2'si okuryazardır. 1922 istatistiklerine göre 1950 köyde sığır vebası vardır.

Düşmanların tümüyle yaktığı köy sayısı 830, yanan bina sayısı 114.408'dir. Ülkeyi neredeyse yeniden kurmak gerekmektedir.

Tüm Türkiye'de sadece 337 doktor vardır. 150 kadar ilçede doktor bulunmamaktadır. Doktor başına 30.000 kişi düşmektedir. Sağlık memuru sayısı 434. Pek az şehirde eczane var. Türkiye'deki toplam eczacı sayısı 60. Salgın hastalıklar insanımızı kırmaktadır. Üç milyon insanımız trahomlu. Sıtma, tifüs, verem, frengi, tifo salgın halindedir. Bit ciddi sorundur. Nüfusumuzun yarısı hasta denebilir. Bebek ölüm oranı % 60'ı geçmekte ve yaklaşık 40 bin köye karşılık 136 ebe görev yapmaktadır. Bütün sanayi ürünlerini dışarıdan alıyoruz. Buğday, şeker, un ve hatta kiremidi bile ithal etmek durumundayız. Avrupa'nın her çeşit malı için açık pazar halindeyiz.

Okulsuz, doktorsuz, nüfusun neredeyse yarısının hasta ve kırsal alanda yaşayan nüfusun % 2'sinin okur-yazar olduğu, yanmış yıkılmış bir memlekette sanayi ve teknik eleman da bulunmamaktadır, elektrik İstanbul ve İzmir'in belirli semtlerinde mevcuttur

(Gümüş, 2018). Böyle bir tablo ile Cumhuriyet’e yürünmüştür ve 29 Ekim 1923’te ilan edilmiştir. Memleketin durumu, Cumhuriyet’in yapması gerekenleri de belirlemiştir.

Cumhuriyet Dönemi Eğitim (1923-1946)

Cumhuriyet’in kuruluşu ile ulus devletin inşa sürecine girilmiştir ve yeni yurttaşın yaratılması ihtiyacı, temel eğitimin ve okuryazarlığın yaygınlaşması bu ihtiyaç doğrultusunda kendisini dayatmıştır. Okuryazarlık, modern/çağdaş dünyanın gereği olmuş ve de bu modernliğe/çağdaşlık ulaşmanın aracı olarak görülmeye başlanmıştır (Sayılan ve Yıldız, 2007). Nüfusunun çoğunluğu, %90’ı okumaz-yazmaz olan Cumhuriyet için eğitim, büyük oranda okuryazarlık eğitimidir. Eğitimli birçok yurtsever öğrenci ve eğitimci cephelerde yitirilmiş, zaten sınırlı sayıda olan okur-yazar yurttaş sayısı oldukça gerilemiştir. Cumhuriyet devrimcileri son yüzyılını modernleşme sancılarıyla geçiren imparatorluğun kalıntısı bir toplum ile yola çıkmıştır. Bununla birlikte “imparatorluk genç Cumhuriyet’e parlamento, siyasal parti kadroları, basın gibi siyasal kurumları ve sınırlı da olsa iyi yetişmiş kadrolar” ve okuryazar nüfus bırakmıştır (Ortaylı, 2016: 32).

Genç Cumhuriyet, elindeki sınırlı kadrolarla eğitim yoluyla halkı aydınlatmak, Cumhuriyet vatandaşı yetiştirmek, yurdu kalkındırmak amacıyla eğitim alanında ve onu etkileyecek diğer alanlarda düzenlemelere gitmiştir. Heyet-i İlmiye ile öğretim programlarında değişikliğe gidilerek, okulların öğretim süreleri üzerine çalışmalar yapılmış, öğretim programları öğretmen okulları dâhil olmak üzere değiştirilmiş, öğretmen okullarına sosyoloji dersi eklenmiş ve ders kitapları düzenlenmiştir (Sakaoğlu, 1992). 1924 Anayasası ile ilköğretim zorunlu hale getirilmiş, aynı yıl Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılarak tüm eğitim-öğretim kurumları Eğitim Bakanlığı’na bağlanmıştır. Medreseler kapatılarak yerine bakanlığa bağlı İmam ve Hatip okulları açılmış, din dersleri öğretim programlarında kademeli olarak azaltılmış, 1928’de anayasadan devletin dini olduğu maddesi çıkarıldıktan sonra tamamen kaldırılmıştır (Berkes, 2015). 1925 yılında “Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile birtakım Unvanların Men ve İlgasına Dair” kanun ile Tevhid-i Tedrisat kanunu desteklenmiş, 1926 yılında çıkarılan Medeni kanun ile karma eğitimin yolu açılmıştır (Kili, 2001). Medeni Kanun’la aynı yıl eğitim-öğretim yasal olarak parasız hale getirilmiş, lakin eski yasa değiştirilmeyince, özel idarelerin halktan topladığı eğitim vergileri 1948’e kadar devam etmiştir (Başgöz, 2016). Bu gelişmelerle kamusal ve laik eğitim yolunda önemli adımlar atılmıştır. Tevhid-i

Tedrisat ile eğitim öğretimde birlik sağlanmasının yanı sıra eğitimin millileştirilmesi ve sekülerleşmesi sağlanmıştır.

Aynı yıllarda halkının % 80'i kırsal alanda yaşayan Cumhuriyette, kırsal alanın gelişmesi amacıyla çalışmalara başlanmıştır. 18 Mart 1924'te 442 sayılı Köy Kanunu çıkartılmıştır. Bu kanunda köy kalkınmasına yönelik ziraat, meslek öğrenimi ve halk sağlığına dair maddeler yer almıştır ve köy yönetimince, milli eğitimin gösterdiği örneğe göre köye okul yapılması, zorunlu işler arasında belirtilmiştir (TBMM Arşivi, Esas Kayıt Nu: 4/167, Nu: 442). 1925'te Ankara'da, bozkırın ortasında Atatürk Orman Çiftliği kurulmuştur. Tarımla ilgili yeni uygulamaların devlet eliyle uygulamaya geçirildiği bu çiftlik, Cankaya ve Çelik'in (2013: 144) belirttiği üzere tarım ve tarım makineleri teknolojileri anlamında Anadolu'ya Cumhuriyet döneminde kazandırılan önemli gelişmelerden biri olmuştur.

Genç Cumhuriyet her alanda yapılaşmaya giderken eğitim işlerini düzenlemek amacıyla yabancı uzmanlar ülkeye getirilerek görüşlerinden faydalanılmıştır. Görüşleri istenen birçok yabancı uzmandan en çok John Dewey, Kühne'nin raporlarından etkilenilmiştir ve bu raporların milli eğitimde yapılan yeniliklere etkileri olmuştur (E. Tonguç, 2015; Başgöz, 2016). Cumhuriyetin hedeflerine uygun eğitim sisteminin gerçekleştirebilmesi için ilk 15 yılda 14 bakan değiştirilmiş; bu bakanlar arasında Mustafa Necati döneminde ciddi atılımlar gerçekleştirilmiş, kendisinden sonra da Saffet Arıkan ve onun halefi olan Hasan Âli Yücel dönemine kadar önemli bir gelişme yaşanmamıştır.

Mustafa Necati eğitim içerisinden gelen ve eğitim sorunlarını tanıyan bir bakan olarak, bakanlığa değerli eğitimcileri getirmiştir. Başgöz (2016: 113), Rüştü Uzal, Nafi Atuf Kansu, Cevat Dursunoğlu, İsmail Hakkı Tonguç olarak bu eğitimcilerin öne çıkanlarını sıralamıştır. Bu isimler köy enstitülerinin oluşumunda önemli rolü olan İsmail Hakkı Tonguç'u İlköğretim Genel Müdürlüğü'ne taşımışlardır (E. Tonguç, 2015).

1926'da Mustafa Necati döneminde (20.12.1925-01.01.1929), ülke 13 bölgeye ayrılarak buralarda Maarif Eminlikleri kurulmuştur (Sakaoğlu, 1992). Bu bölgelere eğitim işlerinin en yetkili kişisi ve Eğitim Bakanlığı'nın taşra örgütlerinin denetleyicisi olarak bir "Emin" atanmış ve eminler öğretmen atamaları dâhil her türlü eğitim işinden sorumlu olmuşlardır (Başgöz, 2016). Aynı yıl yayınlanan genelge ile Cumhuriyet eğitiminin ilkeleri açıklanmış, kadın-erkek tüm vatandaşların modern, demokratik, ulusal ve dünyevî eğitim alması gerekliliği belirtilmiştir (Akçura, 1928 Akt: Sakaoğlu, 1992). Modern, demokratik, karma, laik eğitimin gerekliliği belirtilmiş, Eminlikler aracılığı ile de eğitimde merkezileşme yoluna gidilmiştir. Başgöz (2016) bu merkezileşmede Mustafa

Necati'nin Dewey'in görüşlerinin tam zıddı şeklinde hareket ettiğini ve bu merkezileşmenin sadece eğitim bakanlığında gerçekleşmediğini, devlet yapılanmasında merkezileşmeye gidildiğini belirtmiştir. Aynı yıl, 1926'da tarım ülkesinde, Anadolu'da, Türkiye Şeker Fabrikaları kurulmaya başlanmıştır.

Mustafa Necati döneminde, köye öğretmen yetiştirme konusunda da çalışmalar yapılmıştır. 22 Mart 1926 tarih ve 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanun ile Köy Muallim Mektepleri kurulmuştur. Köy Muallim Mektepleri köy çocuklarının ilkokul öğrenimi üzerine üç yıl daha eğitim vererek onları köy öğretmeni olarak yetiştiren kurumlardır (İ. H. Tonguç, 1998). Sakaoğlu (1992), bu kurumların o dönem halk için en faydalı kurumlar olduğunu ve ömürlerinin kısa olduğunu (1932-1933 sonlanış tarihleri), buradaki öğrencilerin tarım, el işi, ilk yardım, salgın hastalıklar gibi konularda eğitim aldıklarını belirtmiştir. Öğretim programları açısından yaşanan gelişme ise 1926 yılında İlk Mektep Müfredat Programı ve 1927 yılında Köy Mektepleri Programı'nın yürürlüğe konması olmuştur. Altunya (2002: 19), bu programların çağdaş öğretim ilkeleri getirdiğini ve eğitim programlarına köy yaşamının konu edildiğini belirterek önemlerini vurgulamıştır.

Mustafa Necati döneminde başka bir önemli gelişme de 1 Ekim (Kasım) 1928'de Türk alfabesi kabul edilmesidir. Mumcu'ya (1996) göre devrimin en önemli icraatlarından biri Türk alfabesinin kabul edilmesidir. Feodal dönemden kapitalist döneme geçen toplumlarda yazının ve eğitimin toplumsal ayrıcalıklı bir kesiminin tekeline çıkıp yaygınlaştırılması geleneği doğunca bu toplumlar alfabelerinde ve dillerinde bir reforma girmişlerdir (Tekeli; 1983: 660). Kapitalist döneme sömürge olarak eklemlenen imparatorlukta gerçekleştirilemeyen ama 1912'de Nüzhet Sabit Bey tarafından geliştirilen batı tekniğinin uyarlanması olan okuma şekli, alfabe çalışmalarında devrim niteliğinde gelişme olarak karşılanmıştır (Sakaoğlu, 1991). Sonraki süreçte eğitim konusunda danışılmak üzere yabancı uzmanlar getirilmiş, bu uzmanlardan 1925'de gelen Kühne'nin tavsiyeleri ile nihayet 1928'de yeni alfabeye geçilmiştir (E. Tonguç, 2015). Okuma yazmanın kolaylaştırılması ile halka Cumhuriyet değerlerinin ulaştırılmasında önemli bir gelişme sağlayan harf devrimi, sonraki sürecin belirleyicisi olmuş ve eğitim, alfabenin öğretilmesi ve yaygınlaştırılması üzerine çalışmalarla devam etmiştir.

Cumhuriyet ilkeleri doğrultusunda, halka okuma-yazma öğretilmesi için öncelikle Halk Mektepleri, Halk Dershaneleri ve Gece Kursları açılmış, daha sonra bunlar Millet Mekteplerine dönüştürülmüş ve Cumhuriyet tarihinin ilk okuma-yazma kampanyası 1928'de düzenlenmiştir (Bilir, 2013). 1928-1929 eğitim-öğretim yılında açılan Millet

Mektepleri ile sadece okuma-yazma öğretilmemiş, basit hesap ve sağlık bilgileri ile çağdaş yurttaşlık şartları için gerekli bilgiler de verilmiştir (İ. H. Tonguç, 2004). Ayrıca halkın bilgilerini taze tutmak ve pratik yapmalarına olanak sağlanması amacıyla haftalık “Halk” gazetesi çıkartılmıştır (Başgöz, 2016). Halk sağlığı ile de önemli bir gelişme yaşanmış, koruyucu sağlık hizmetleri alanında çalışmak üzere 1928 yılında Türkiye Cumhuriyeti Hıfzısıhha Müessesesi açılmıştır.

1929 ekonomik bunalımı en az I. Dünya Savaşı kadar dünyayı sarsmıştır. Tüm dünyada devletçi politikaların devreye girmesine neden olmuştur. Timur (2013: 134), yabancı sermaye ile bağlantımızın dış ticaret üzerinden gerçekleştiğini, tarımsal ürünler üzerinden yapılan dış ticaret hacminin büyük fiyat düşüşleri ile daraldığını belirtmiştir. Bu durum, kırsal alanda yaşayan halkın daha da zor şartlarda yaşamasına neden olmuştur. Devletin iktisadi hayata müdahalesi artmış ve çiftçinin durumunu iyileştirebilmek adına Ziraat Bankası’nı 1 milyon liraya kadar buğday almakla yetkili kılmıştır (Timur, 2013). Geçim kaynağı tarım olan Anadolu’da devletin tarım alanında yeni arayışları, 1931 yılında Birinci Ziraat Kongresi toplanışı ile kendini göstermiştir. Kongrede tarımsal eğitim konusunda özgün fikirler ortaya çıkmıştır (Altunya, 2002). Ve kongrede Kooperatifçilik Cemiyeti kurulmuştur (Kocabaş Yıldırım, 2003). Okuma-yazma eğitiminin yanı sıra çoğunluğu kırsalda yaşayan halkın, geçim kaynağı olan tarımla ilgili eğitimler verilerek ve kooperatifçilik ile güçlendirilmesi düşünülmüştür.

Okuma- yazma eğitiminde etkili olan Millet Mekteplerinin ilk dönemlerdeki etkisi azalmıştır. Başgöz’ün (2016) belirttiğine göre, ilk beş yılında 1,5 milyon yurttaşa okuma yazma öğretilen Millet Mektepleri, 1932 yılına gelindiğinde mezunlarının 40 binlere kadar azalması ile başka bir yapının ihtiyacını göstermiştir. Millet Mektepleri de okuma-yazma sorunun çözümü olamamıştır ve yeni arayışlara girişilmiştir. Bu yeni arayışlar 1932’de Halkevleri olarak ortaya çıkmıştır. Halk eğitiminde önemli roller üstlenen Halkevleri, 19 Şubat 1932’de, 14 ilde birden açılmış, Cumhuriyet Halk Partisine bağlı olarak çalışmalarını yürütmüştür. Yetişkin her yurttaşın gönüllü olarak çalışabileceği ve üye olabileceği bu kurumlarda, Dil, Edebiyat ve Tarih, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Halk Dershaneleri ve kurslar, Kitaplık ve Yayın, Müze ve Sergi, Köycülük Kolu olmak üzere dokuz farklı alanda çalışmalar yapmışlardır (Bilir, 2013). Sakaoğlu’na (1992) göre Andragoji metodu ile halka okuma-yazmanın yanı sıra Cumhuriyet değerlerini aşılayan bu kurumlar, 1932-1952 yılları arasında 478 Halkevi ve 4322 Halk Odası olarak aktif görev yapmışlardır. Çok sayıda konferans, temsil, dinleti, köy gezisi gibi etkinlikler düzenlense de Halkevlerinin çalışmaları, halkının %80’i kırsalda yaşayan

bir Cumhuriyet'te kırsal alanda yaşayan halka yeteri kadar ulaşamamış, zamanla çalışmalarında bozulmalar olmuş ve 1951 yılında Demokrat Parti döneminde kapatılmıştır (Kirby, 2016). Yaşanan türlü aksaklıklara rağmen bir aydınlanma kurumu olan halkevleri bu süreçte halka ücretsiz hizmet etmiş ve 48 bin kişi kurslarından, 25 milyon kişi kitaplıklarından faydalanmıştır (Bilir, 2013). Bilir (2013), halkevlerinin on binlerce kitabının hazineye devredilip talan edildiğini ve bu kurumların çalışma dönemlerinde 80 kadar dergi çıkartmış olduklarını da belirtmiştir.

Halka ulaşma çabaları, 1930'lu yıllarla başlayan köye öğretmen yetiştirmek, köyde öğretmeni tutmak, üretimi sağlamak tartışmaları, farklı kutupta olan birçok yazarı ortak bir noktada buluşturmuştur. Başgöz (2016: 151), Yunus Nadi, Hıfzırrahman Raşit Öymen, Hilmi A. Malik, Halil Fikret Kanat ve İsmail Hakkı Tonguç gibi eğitim ve politik görüşlerinde ciddi farklılıklar bulunan bu yazarların köye yerleşen, üretici bir öğretmen fikrinde birleştiklerini belirtmiştir. Böyle bir dönemde bakanlığa gelen ve meşrutiyet döneminde de köycülük konusunda duyarlı olan Dr. Reşit Galip, bakanlığı süresince de bu yönde çalışmalarda bulunmuştur (Altunya, 2002). 1933'de bakanlıkta "Köy İşleri Komisyonu" oluşturarak yetkili kişiler ile köy eğitime yön verecek bir rapor hazırlanmıştır (İ. H. Tonguç, 1998). Bu raporda köy öğretmenin nitelikleri, köyün inanışlarında, toplumsal, maddi ve ekonomik hayatında etkili olabilecek aydın öğretmen olarak belirtilmiştir. Köye önder olabilecek, medrese hocasının yerine geçebilecek, köyü kalkındıracak ve devrimlerin kırsala ulaşmasını sağlayacak öğretmen fikri ortaya koyulmuştur (İ. H. Tonguç, 1998). Reşit Galip'in bakanlığının kısa sürmesi nedeni ile gerekli eğitim çalışmaları yapılamamış ama bu kısa dönemde Ankara, İzmir, Bursa ve Adana'da 40 günlük köy öğretmenine yönelik kurslar düzenlenmiştir (Başgöz, 2016). Başgöz (2016), bakanlığın köye yönelik broşür çalışmalarında sağlık alanında olan broşürlerden dördünü Dr. Reşit Galip'in hazırladığını belirtmiştir.

Eğitim alanındaki gelişmeler sadece halk eğitimi ve köyde eğitim alanında yaşanmamıştır. Ortaöğretim açısından 1923-1924 ders yılında 23 olan liselerin sayısı 1933-1934 ders yılında 36'ya çıkmıştır, ancak bu da yeni Cumhuriyet için yeterli seviyelerde değildir (Yücel, 1994). Üniversitelerde ise Darülfünundan beklenen başarı elde edilemeyince 31 Mayıs 1933'te İstanbul Üniversitesi'nin kurulması için kanun çıkarılarak, Hitler Almanya'sından kaçan birçok bilim insanı da bu kurumda görevlendirilerek yeni ve çağdaş bir üniversite kurulmuştur (Mumcu, 1996). İstanbul Üniversitesi ile o dönem çok da ciddiye alınmayan Turancılık hareketi, Nihal Atsız adlı öğrenci ve Rusya'dan gelen göçmenler tarafından benimsenen bir hareket olarak boy

veremeye başlamıştır (Kirby, 2015: 432). Aynı yıl (1933) Ankara’da Yüksek Ziraat Enstitüsü kurularak tarım toplumuna bilimsel çalışmalarla yön verilmek istenmiştir. Altunya (2002) tarımda köycülük açısından enstitünün önemli bir gelişme olduğunu belirtmiştir. Yeni savaştan çıkmış Cumhuriyet, II. Dünya Savaşı’na girmemiş fakat içte devrime muhaliflerle uğraşırken (Mumcu, 1996) Cumhuriyet değerlerini halka ulaştıracak olan eğitim konusunda ne temel eğitim ne de okuma-yazma alanında istenen verimi elde edememiştir.

Kuruluş dönemindeki genç Cumhuriyet, eğitime verdiği önem gibi her anlamda yapılaşmaya gitmiştir. Osmanlı’dan devraldığı miras her alanda çalışmalar yapmasını gerektirmiştir. 1927 yılında kurulan Devlet Demiryolları ve Limanları İdare-i Umumiyesi’nin yanına 1929 ekonomik bunalımının etkisiyle hız verilen devletçilik politikaları doğrultusunda 1933 yılında Devlet Hava Yolları Kurumu eklenmiştir. Sanayicilik alanında ilk girişim olan tekstil sanayi alanında Sümerbank’ın kuruluşu aynı yıl gerçekleştirilmiştir. Yurdu elektriğe kavuşturabilmek için 1935 yılında Elektrik Etüt İdaresi oluşturulmuştur. Aynı yıl devletçi politikalarla Maden Tetkik Arama ve madenlerin işletilmesi ile de ilgili olan Etibank kurulmuştur.

1935 yılında toplanan CHP Büyük Kurultayı’nda köye yönelik çalışmalara öncelik vermek kararı benimsenmiştir (Altunya, 2002). Bu doğrultuda, 1934-1935 ders yılında bakanlığa Saffet Arıkan getirilmiş ve İsmail Hakkı Tonguç’ta İlköğretim Genel Müdürü olarak atanmıştır (Gümüsoğlu, 2017). Kıt kaynaklarla ilköğretim için yeterli kaynak ayrılamamış olmasına karşın bu gerekçe ile ilköğretimin yaygınlaştırılması amacına yönelik çalışmalardan da vazgeçilmemiştir (E. Tonguç, 2015).

İsmail Hakkı Tonguç (1997a), zorunlu öğrenim aşamasında bulunan 1.800.000 çocuktan 1.100.000 kadarının okutulamadığını ve bu okutulamayan öğrencilerin 1 milyonun köylerdeki çocuklar olduğunu belirtmiştir. Ayrıca şehir ve kasabalarda tam teşkilatlı beş sınıflı okullarda, köylerde ise çoğunlukla üç sınıflı okullarda öğrencilerin eğitim aldığını belirterek şehir ile köyler arasındaki eşitsizliğe dikkat çekmiştir. Nüfusun yoğun bir şekilde köylerde bulunduğunu, zorunlu ilköğretimi gerçekleştirmek için yetiştirilecek öğretmenlerin %90’ının bu dağınık yerleşime sahip köyler için yetiştirilmelerinin bir zorunluluk olduğunu belirten Tonguç (1997a: 198-199), Cumhuriyetin öğretmen ihtiyacını sadece şehir, kasaba ve nüfusu 400’den fazla olan köyler için 11.500’ü bulduğunu şu şekilde açıklamış ve eklemiştir:

Her birinin nüfus sayısı 400'den az olan 32.000 köyde yerleşik 6.800.000 vatandaşın öğretmen ihtiyacı bu hesabın dışındadır. Şu halde yalnız şehir ve kasabalarla, nüfusları 400'den fazla olan köylerin öğretmen ihtiyacı 11.500'ü bulmaktadır.

Her yıl 700 öğretmen yetiştiren öğretmen okullarımızın verecekleri elemanla bir taraftan şehir ve kasabalarla bu tip köylerin öğretmen ihtiyacı temine çalışılırken, diğer taraftan da nüfus sayıları 400'den az olan köylerin öğretmen ihtiyacına çare aramak zorunluluğuyla karşılaşmaktadır.

Bina öğretmen, ders araçları yokluğu ve azlığı gibi sebepler dolayısı ile öğretmen okullarımızın öğrenci sayılarını artırmak ve bu suretle her yıl öğretmen çıkartmak, bunları özel idarelere yerleştirmek mümkün olmamaktadır. Öğretmen sayısının her yıl fazla artışına bugünkü gelir kaynaklarından elde edilen paralar yetmemektedir.

Tonguç, yukarıdaki analizinde ülkenin köylerini nüfus bakımından 400'ün altında, 400 ile 800 arsında ve 800'den fazla olarak üç kategoride incelemiştir. Nüfusu 400'den az olan 32 bin köy bulunduğunu ve ülkenin ihtiyacı olan öğretmen sayısının mali kaynak yetersizlikleri ile bu bölgelere için öğretmen yetiştirilemediğini gözler önüne sermiştir. Cumhuriyet nüfusunun 13 milyon civarında olduğu göz önüne alınırsa, memleketin yarısından fazlasının öğretmensiz ve okulsuz olduğu görülmektedir. Tonguç'un da belirttiği gibi öğretmen ihtiyacı çok fazladır ama gelir kaynakları bu ihtiyacı karşılayamamaktadır. Nüfus kırsal alanda yoğunlaşmış ve dağınık bir yapıdadır. Nüfusu 400'den az olan 32 bin köyde 6 milyon 800 bin vatandaş yaşamaktadır ve okulun, eğitimin, devrimlerin bu vatandaşlara da ulaştırılması gerekmektedir. Var olan öğretmen yetiştiren kurumlarla bu sorun çözülememektedir. Böyle bir tabloda köylerde eğitim sorununu çözecek başka bir çözüm bulunmuştur. Eğitimci yetiştirilecektir.

Eğitmen deneyiminde, orduda çavuş olarak görev yapmış köylüler altı aylık bir eğitimden geçirilerek köy çocuklarına ve köy halkına eğitim vermek üzere köylere yollanmıştır (E. Tonguç, 2015). İlk eğitimci kursu 1936 yılında Çifteler 'de (Eskişehir) açılmıştır (Altunya, 2002). Siyasi çekişmelerle Çifteler eğitimci kursunun yanına bir süre sonra Kızılçullu'da (İzmir) da eğitimci kursu açılarak, köy enstitülerinin temeli olacak çalışmalar başlamıştır (Kirby, 2016). 11 Haziran 1937'de kabul edilen 3639 sayılı, 3238 numaralı Köy Eğitimci Kanunu'nda (24.06.1937: Madde 1), eğitimcilerin görevi şu şekilde açıklanmıştır:

Nüfusları öğretmen gönderilmesine elverişli olmayan köylerin öğretim ve eğitim işlerini görmek, Ziraat işlerinin fennî bir şekilde yapılması için köylülere rehberlik etmek üzere köy eğitimci istihdam edilir.

Kanunda da belirtildiği üzere köy öğretmenleri eğitim öğretim işlerinin yanı sıra ziraat işlerinin yürütülmesinde çağdaş metotlar kullanmak üzere köy halkına da eğitim vermekle görevlendirilmişlerdir. 1937 yılında Eskişehir-Mahmudiye, Kocaeli-Arifiye, İzmir-Kızılcıllu, Kayseri, Erzincan, Erzurum ve Kars'ta açılan öğretmen kursları ile 1000 öğretmen yetiştirilerek yılsonunda öğretmen kurslarının başarısı kanıtlanmıştır (E. Tonguç, 2015). 1938 yılında sayıları artırılarak devam eden öğretmen kurslarının yanına öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere Köy Öğretmen Okulları da eklenmiştir (Gümüsoğlu, 2017). Eskişehir-Çifteler (1937-1938), İzmir-Kızılcıllu (1937-1938), Kırklareli-Kepirtepe (1938-1939) ve Kastamonu-Gölköy (1939-1940) olmak üzere 4 Köy Öğretmen Okulu açılmıştır (Altunya, 2002). Tonguç'un belirttiği 11.500 öğretmeni yetiştirmek için öğretmen deneyimi ve açılan köy öğretmen okulları da yeterli gelmemiştir. Bu süreçte öğretmen deneyiminden elde edilen bilgilerle daha az maliyetli, daha az zamanda çok verim alınabilecek başka bir deneyime girişilecektir.

1938'de savaşın gelişi hissedilmektedir. I. Dünya Savaşı sonrası buğday stoklarının artışı, buğday fiyatlarının düşüşü 1929 Buhranı ile sonuçlanmıştır. Hükümet önlem olarak üreticinin ve tüketicinin zarar görmemesi amacıyla Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'na bağlı olarak Toprak Mahsulleri Ofisini kurmuştur. II. Dünya Savaşı döneminde de kurum etkin çalışmalar yürütmüştür (bkz. Toprak Mahsulleri Ofisi, 2020).

1939'da II. Dünya Savaşı patlak vermiş, dünya kamplara ayrılmıştır. Genç Cumhuriyet savaşa girmemiş olsa da her an savaşa girecekmiş gibi bir ekonomi ile devlet müdahaleciğini artırmış ve orduyu ayakta tutmuştur (Timur, 2013: 187-191). Çift hayvanlarına askeri amaçla el konulmuş, köylü askere alınmış, enflasyonla tüm ürünlerin fiyatları artarken çiftçinin ürününün fiyatı neredeyse sabit kalmıştır (Keyder, 2014: 141). Aynı yıl toplanan I. Eğitim Şurası'nda ise İlköğretim İnkişaf (Gelişim) Planı kabul edilmiş, köylerin ihtiyacı olan öğretmen sağlanamaması, köye giden öğretmenlerin köylerde kalmaması nedenleri ile köyde ilköğretim sorununun çözülemediği ve çözülmesi gereken bir sorun olarak ortada durduğu anlaşılmıştır (İ. H. Tonguç, 1998). Karaborsanın, tefeciliğin arttığı, ekmeğin karneye bağlandığı bir dönemde köyde eğitim konusu gündemden düşmemiştir.

Mart 1940'da Tarım-Bütçe ve İşleri Komisyonlarında, Tonguç ve Yücel birebir çalışmaları ile Köy Enstitüleri Kanunu Tasarısı hazırlanmış ve meclise sunulmuştur (E. Tonguç, 2015). Tasarıdan bir ay sonra, 17 Nisan 1940'da Köy Enstitüleri Yasası çıkarılmıştır. Yasa geçerken 151 milletvekili oylamaya katılmamıştır, bu katılım

göstermeyen milletvekilleri arasında daha sonra Demokrat Partiyi kuracak olanlar da bulunmaktadır (Kirby, 2015; Yılmaz, 1997). Kirby (2015: 379-380), enstitülerin var olan sistemin değil olması gerekenin yani bir devrim aracı olarak kurulduklarını vurgulamıştır.

Önceden kurulan 4 öğretmen okulu enstitüye dönüştürülmüş ve bu enstitülere 17 yeni enstitünün eklenmesi kararlaştırılmıştır. 1940 yılında Kocaeli Arifiye, Antalya Aksu, Balıkesir Savaştepe, Isparta Gönen, Adana Düziçi, Kayseri Pazarören, Samsun Akpınar, Trabzon Beşikdüzü, Kars Cılavuz, Malatya Akçadağ olmak üzere 10 enstitü açılmıştır. Bundan sonra açılan 7 enstitü, Konya İvriz (1941), Sivas Pamukpınar (1941), Erzurum Pulur (1942), Diyarbakır Dicle (1944), Aydın Ortaklar (1944) ve Van Erciş (1949) olmak üzere diğer enstitülerin yardımlarıyla yapılmıştır (Dündar, 2015: 32). Kurulan bu enstitülere 1941 yılında kurulan 1942 yılında öğrenci almaya başlayan Ankara-Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü de eklenmiştir. Altunya (2002), Yüksek Köy Enstitüsü ile diğer enstitülere öğretmen, idareci ve denetmen yetiştirildiğini belirtmiştir, bu durum Yüksek Köy Enstitüsü Kanununda da görülmektedir. Kirby (2015: 407), enstitülerin personel ihtiyacının karşılanması için 1942, 1943 mezunlarının doğrudan doğruya Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsüne gönderildiğini, bazılarının özel nedenlerle öğretmenliğe devam ettiğini belirtmiştir. 1942 yılında ilk mezunlarını veren köy enstitülerinden, mezunların 103'ü Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü'ne (1943) gönderilmiştir ve aynı yıl 20 enstitüde 12 bin öğrenci bulunmaktadır (Dündar, 2015).

15 Haziran 1945 tarihinde 4753 numaralı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunla çiftçilerden, arazisi olmayana toprak, üretim araçları olmayana canlı-cansız demirbaş verilmesi ve memleket topraklarının sürekli olarak işlenmesi amaçlanmıştır (Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, 1945: Madde 1). 2 Eylül 1945'te II. Dünya Savaşı, Amerika'nın üstünlüğü ile sonlanmıştır. 1947 yılında Truman Doktrini açıklanmış ve Amerikan emperyalizminin yardım politikaları, Marshall Yardımları ile uygulanmıştır. Türkiye için önerileri yarı feodal toprak ağalarını kapitalist çiftçiler haline getirmek olmuş, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'na karşı çıkan toprak ağası Tarım Bakanı yapılarak, bu kanun uygulanamaz hale getirilmiştir (Timur, 2013).

Bu etki eğitim alanına da benzer şekilde yansımıştır. Cumhuriyet dönemi eğitimi, ilk yıllarında laik, demokratik, ulusal, karma eğitim özelliklerini taşıırken; bu dönemde yeni insan tipi yetiştirme üzerine yoğun çalışmalar yapılması nedeniyle halk eğitimi; nüfusun yoğunluğunun kırsalda olması nedeniyle de köy eğitimi ve köyü eğitecek öğretmen sorunsalı üzerinde durulmuştur. Fakat 1945'li yıllarla beraber Amerika Birleşik Devletleri etkisine girilerek bu ilk amaçlardan uzaklaşmıştır (Akyüz, 2010).

Çok partili hayata geçiş aşamasında 1946-1950 döneminde II. Dünya Savaşı sonrası, iktisadi programların Amerikalı uzmanlarca hazırlanması ve laiklik anlayışından ciddi tavizler verilmesi gibi Cumhuriyet değerlerinden ciddi kopuşlar yaşanmıştır (Keyder, 2014). Bu durum 1946'da Reşat Şemsettin Sirer'in Milli Eğitim Bakanı oluşu ile köy enstitülerinin yarattığı değerlerin budanmaya başlaması ve 1950'de Demokrat Partinin iktidara gelişi ile isimleri değiştirilip Köy Öğretmen Okulları yapılması olarak eğitim alanında kendini göstermiştir (Başgöz, 2016). 1946'da Hasan Âli Yücel'e kabinede görev verilmemiş, İsmail Hakkı Tonguç İlköğretim Genel Müdürlüğü'nden alınmış, 1947'de köy enstitüleri program ve yasaları değiştirilmiştir. 1950 Demokrat Parti dönemi ile enstitülerde karma eğitime son verilerek, kız öğrenciler Kızılçullu ve Beşikdüzü Köy Enstitülerine toplanmıştır (Altunya, 2002). 1953'te enstitü programları İlk Öğretmen Okul Programları ile birleştirilmiş ve resmi olarak 27 Ocak 1954'de ilk öğretmen okullarına dönüştürülerek kapatılmışlardır (Gümüsoğlu, 2017).

1945-46 yılı tahıl ve sebze üretiminin dökümü 40 ton buğday, 13 ton arpa, 15 ton domates, 20 ton pırasa, 20 ton ıspanak ve daha az miktarlarda diğer yiyeceklerden olarak açıklanmıştır. Öğrenciler tarafından 150 büyük derslik, 210 öğretmen evi, 20 uygulama okulu, 36 ambar ve depo, 20 kitaplık, 48 ahır ve samanlık ve bunlara benzer binalarla 723 yapı inşa edilmiştir (Tekben, 1962: 27 ve Gedikoğlu, 1971: 245 akt: Başgöz, 2016: 256).

Köy enstitüleri, 1940-53 arasında, 13 yılda, 17 bin 341 köy öğretmeni (Dündar, 2015: 98), 1944-1950 yılları arasında çalışan sağlık memurları kolundan 1348 sağlık memuru yetiştirilmiştir (DİE. Milli Eğitim Hareketleri 1967: 32-35/ DİE. İstatistik Yıllığı 1953: 149-150 Akt. Altunya, 2002: 61). Köyün çocukları, okuma-yazma bilmenin dışında en az bir çalgı çalabilen, köyün hayvanından da toprağından da anlayan, sağlık sorunlarına çare bulabilir şekilde yetiştirilerek köylerine yollanmıştır. Köy Enstitülerinin bu denli kısa süreli varlığına rağmen, burada yetiştirilen öğretmenlerin katkıları sadece okuma-yazma ile sınırlı kalmamış, ülke edebiyatından halk bilimine, kırsalın kalkındırılmasına kadar pek çok alana nüfuz etmiştir (Sayılan ve Yıldız, 2013).

Köy Enstitüleri

3803 numaralı 17 Nisan 1940 kabul ve 22 Nisan 1940 yayım tarihli Köy Enstitüleri Kanunu ile köy enstitüleri önceden kurulan dört öğretmen okulunun enstitüye dönüştürülmesi ile kurulmuşlardır. Tonguç, 1 Ekim 1940 tarihli İlköğretim dergisi 55.

Sayısında “Gönen (Isparta) Köy Enstitüsü Açılırken” yazısında enstitüleri ve alınan öğrencileri Tablo 3’te göstermiştir.

Tablo 3

Köy Enstitülerinin Açıldığı Yerlerle Enstitülere Talebe Gönderen Vilayetleri ve Talebe Sayısını Gösteren Cetvel

1. Kars (Cılavuz) Köy Enstitüsü Çoruh: 30+60 Kars: 80+80 Beyazıt: 10+30 Erzurum: 80+80 200+250=450	2. Kayseri (Pazarören) Köy Enstitüsü Sivas: 50+60 (merkez, Hafik, Suşehri, Şarkışla, Yıldızeli) Kayseri: 50+60 Niğde: 50+60 Kırşehir: 50+10 Yozgat: 50+60 250+250=500
3. Trabzon (Beşikdüzü) Köy Enstitüsü Rize: 10+20 Trabzon: 10+20 Gümüşhane: 10+20 Giresun: 10+20 Ordu: 10+20 50+100=150	4. Samsun (Lâdik, Akpınar) Köy Enstitüsü Tokat: 15+60 Amasya: 15+60 Samsun: 20+80 50+200=150 [orijinali bu şekildedir]
5. Malatya (Akçadağ) Köy Enstitüsü Malatya: 50+50 Urfa: 40+30 Mardin: 20+15 Diyarbakır: 20+30 Elazığ: 10+15 Tunceli: 10+10 Muş: 10+10 Bingöl: 10+10 Erzincan: 30+40 Sivas (Divrik, Gürün, Kangal, Koyulisar): 50+40 250+250=500	6. Kastamonu (Gölköy) köy Enstitüsü Kastamonu: 50+100 Çorum: 10+40 Çankırı: 40+40 Sinop: 30+40 Zonguldak: 20+30 150+250=400
7. Eskişehir (Mahmudiye) Köy Enstitüsü Konya: 50+50 Ankara: 40+70 Afyon: 30+10 Eskişehir: 40+70 Kütahya: 40 200+250=450	8. Kocaeli (Arifiye) Köy Enstitüsü Bolu: 40+40 Bilecik: 20+40 Bursa: 80+40 Kocaeli: 40+40 İstanbul: 20+40 (Anadolu yakasından) 200+200=400

(Devam ediyor)

Tablo 3 (Devam)

Köy Enstitülerinin Açıldığı Yerlerle Enstitülere Talebe Gönderen Vilayetleri ve Talebe Sayısını Gösteren Cetvel

9. Balıkesir (Savaştepe) Köy Enstitüsü Balıkesir: 40+100 Kütahya: 75 Çanakkale: 75 40+150=290	10. İzmir (Kızılçullu) Köy Enstitüsü Muğla: 50+75 Denizli: 40 Aydın: 40+75 İzmir: 40+75 Manisa:40+75 210+300=510
11. Lüleburgaz (Kepirtepe) Köy Enstitüsü İstanbul: 10+25 (Trakya yakasından) Kırklareli: 20+25 Edirne: 30+25 Tekirdağ: 20+25 Çanakkale: 20 100+100=200	12. Seyhan (Haruniye) Köy Enstitüsü Hatay: 32+40 Gaziantep: 32+50 Maraş: 32+50 Seyhan: 32+60 İçel: 32+50 160+250=410 (Devam ediyor)
13. Isparta (Gönen) Köy Enstitüsü Denizli: 60 Isparta: 40+80 Burdur: 40+60 80+200=280	14. Antalya (Aksu) Köy Enstitüsü İçel: 30 Muğla: 30 Antalya: 60+90 60+150=210 Genel yekûn5000

Kaynak: Tonguç, 1997b:175-176 (Seyhan(Haruniye)=Adana Düziçi)[tablo içeriği metinlerin orijinalidir]

Yukarıdaki tabloda her enstitünün bölgesindeki yerleşim yerlerinden öğrenci aldığı görülmektedir. Tablo 3'te belirtilen enstitüler aracılığıyla, Konya İvriz (1941), Sivas Pamukpınar (1941), Erzurum Pulur (1942), Diyarbakır Dicle (1944), Aydın Ortaklar (1944) ve Van Erciş (1949) olmak üzere 7 enstitü yapılmıştır (Dündar, 2015: 32). Enstitülerin yurda dağılımı aşağıdaki haritada bölge nüfusları ile birlikte verilmiştir (Tonguç, 1997b: 393).

Görsel 2. Enstitü bölgeleri ve nüfusları

Kaynak: Tonguç, 1997b: 393.

Yurt baştanbaşa enstitülerle donatılmıştır. Doğudan batıya, hiçbir ayırım yapılmaksızın, nüfus olarak da olabildiğince eşit bir şekilde enstitü bölgelerine ayrılmıştır. Bu 21 bölgede kurulan enstitüler enstitü bölgesinin tamamından sorumlu olmuşlar, öğrencilerini bu bölgelerden almışlardır (Dündar, 2015). Cumhuriyet devrimlerinin halka ulaştırılması ve halkın gönence kavuşturulması, kırsalın kalkındırılması için kurulan köy enstitülerinin kuruluş amacı Köy Enstitüleri Kanunu (17 Nisan 1940) Madde 1’de açıklanmıştır.

Köy öğretmeni ve köye yarayan diğer meslek erbabını yetiştirmek üzere ziraat işlerine elverişli arazisi bulunan yerlerde, Maarif vekilliğince Köy enstitüleri açılır.

Köy enstitüleri köy öğretmeni ve köye yarayacak her türlü meslek ustasını yetiştirmek üzere açılmışlardır. Köyün temel geçim kaynağı ziraat olduğundan köy enstitüleri de ziraat işlerine elverişli arazilerde kurulmuşlardır. Bu anlamda şehir merkezlerine uzak oluşları normal iken daha sonra bundan kaynaklı farklı işler yürüttükleri söylenmiştir. Enstitüler kırsal alanın kalkındırılması amacıyla çalışmalarını yürütseler de değişen, dönüşen dünya dengelerinden kurtulamamışlardır. Enstitülere alınacak öğrenciler Köy Enstitüleri Kanunu’nda (1940: Madde 3) aşağıdaki gibi açıklanmıştır.

Enstitülere tam devreli köy ilk okullarını bitirmiş sıhhatli ve müstaid köylü çocuklar seçilerek alınırlar. Enstitülerin tahsil müddetleri en az beş yıldır.

Öğretmen olamayacağına kanaat getirilen talebenin ayrılacağı mesleklerin tahsil müddetleri Maarif vekilliğince tesbit edilir.[orijinal metin bu şekildedir].

Kanunda enstitülere köy ilkokullarını bitirmiş, sağlıklı ve yetenekli çocukların öğrenci olarak alınacağı belirtilmiştir. Bu öğrenciler 5 yıl süre ile enstitülerde okuyacaklar, öğretmen olamayacak durumdakilerin öğrenim süresi bakanlıkça tespit edilecektir. Bu öğrencilerden öğretmen olarak köye tayin edilenler “20 yıl süre” (Köy Enstitüleri Kanunu, 1940: Madde 5) ve “20 lira maaş” (Köy Enstitüleri Kanunu, 1940: Madde 7) ile çalışacaklardır. Bu maddeler de köy enstitülerinin eleştirilere maruz kaldığı maddelerdir. Bu enstitüde görev alan öğretmenler için de istenilen özellikler Köy Enstitüleri Kanunu’nda (1940: Madde 17) şu şekilde belirtilmiştir:

- 1) Yüksekokullar ve Üniversite fakülteleri mezunları,
- 2) Gazi Terbiye enstitüsü mezunları,
- 3) Öğretmen okulları mezunları,
- 4) Ticaret liseleri ve Orta ziraat okulları mezunları,
- 5) Erkek sanat okulları ve Kız enstitüleri mezunları,
- 6) Köy enstitüleri mezunları,
- 7) İnşaat usta okulları mezunları,
- 8) Bunlardan başka her türlü teknik ve meslekî okullar mezunları.

Bu enstitülerde mütehassıs işçiler yevmiye veya aylık ücretle usta öğretici olarak çalıştırılabilir.

Enstitü eğitimcilerinin alınış özelliklerinden sekizde beşi ziraat ve meslek ile alakalı bölümlerden mezun olmaları olarak belirtilmiştir. Tonguç (1998: 649) 1946 yılı enstitü öğretim kadrosunun savaş yıllarında oluşturulduğunu vurgulayarak “229’u Üniversite Fakültelerinden, Gazi Eğitim Enstitüsünden ve Yüksek Köy Enstitüsünden; 209’u Öğretmen Okulundan; 56’sı Kız Enstitüsünden; 27’si Ziraat Okulundan; 91’i Sanat ve Yapı Usta Okulundan, 8’i diğer Meslek Okullarından” 620 öğretmenden oluştuğunu belirtmiştir.

1942 yılında enstitülere Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü eklenmiştir. Köy için öğrenmen ve gerekli meslek ustalarını yetiştiren köy enstitülerinin de idari, eğitimi ve denetleyici kadrosu Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü ile yetiştirilmek istenmiştir. 1943 yılında da Sağlık Kolları açılarak sağlık memuru ve ebeler yetiştirilmeye başlanmıştır. Köy enstitülerinden yetiştirilen sağlık memuru ve ebeler Sağlık Bakanlığı yerine Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlıdırlar (Kirby, 2015: 392).

Enstitülerde uygulanan öğretim programları eğitimci deneyiminden de faydalanılarak 1943 yılına kadar kitaplaşmamış çerçeve programlarla yürütülmüştür. 1940-1943 yılları arasında kitaplaşmamış öğretim programlarından 24.06.1940 tarih ve 6/7318 sayılı Köy Enstitülerinin Eğitim ve Öğretimle İlgili İşleri yazısı (İsmail Hakkı Tonguç ve Hasan Âli Yücel imzalı) ve 1941 tarihli Köy Enstitülerinde Eğitim ve Öğretim yazısı kitaplaşmamış çerçeve programlardır. 04.05.1943 karar tarihli, 75 karar sayısı ile Köy Enstitüleri Öğretim Programı ve ders dağıtma cetvelleri ise eğitimci deneyimi ve çerçeve programlarda görülen aksaklıkla düzeltilerek meydana getirilmiştir (Tonguç, 1997b). Tüm öğretim programlarında, enstitülerin özelliklerine ve olanaklarına göre işler yapmaları konusunda özerklik tanınmıştır (Özsoy, 1997). Dolayısıyla enstitüler arasında uygulamalarda farklılıklar görülse de amaçta birlik edildiği söylenebilir. Bu durum İsmail Hakkı Tonguç'un yurt dışı gezilerinde deney okulları ve kır okullarından esinlenerek uygulandığını düşündürmektedir. Özsoy (1997: 67) enstitülerde geçirilen bir güne örnek olabilecek şekilde bir günlük çalışma programını şu şekilde vermiştir (enstitüler arasında farklı uygulamalar yapılmaktadır ve net bir şablon değildir):

Sabah 06.00'da kalkan öğrenciler 08.00'e kadar temizlik, spor, kahvaltı ve sabah okuması yaparlar. 08.00'den 11.45'e kadar ders ve işlerde, 12.00'de yemekte olurlardı.

Öğleden sonra çalışmaları 13.00'den 17.45'e kadar sürerdi. Geceleri en az iki saat okumadan ve ders hazırlığından sonra 22.00'de yatarlardı.

Tonguç (1997b: 276-277, 297) enstitülerde sabah saatlerinde öğretmen ve öğrencilerin kümelerine ayrılarak yarısının kültür derslerine diğer yarısının da ziraat çalışmaları ile ilgili işliklerle yapıcılık alanına ayrıldığını, gece de nöbete kalanlar olduğunu, enstitüdeki her işin (hasta bakma, çamaşır yıkama gibi birkaç istisna dışında) öğretmen ve öğrenciler tarafından görüldüğünü belirtmiştir. Enstitü günlük programı Tonguç'un 01.05.1926'da Maarif Vekâleti Mecmuası'nda Avrupa Deneme Okulları yazısında verdiği okul programları (Güney Almanya Kır Eğitim Yurdu (s.22) ve Paris Rosches Okulu (s.33)) ile benzerlikler arz etmekle birlikte özgünlüğü görülmektedir (Tonguç, 1997b: 18-39(22, 33)). Yoğun bir tempoda günlük çalışmaların sıralanması daha sonra enstitülerin eleştirilerin hedefi olmasını sağlayacak başka bir başlık oluşturmaktadır. Fakat enstitülü öğrencilerden Talip Apaydın bu duruma şu şekilde açıklık getirmiştir (Dündar, 2015: 59):

Gerçekten çok çalıştık, itiraf ederim. Ama köyde olsaydık çalışmayacak mıydık sanki? Hiç değilse biz Köy Enstitüleri'nde başkasına ırgatlık yapmadık, kendimiz için çalıştık. Kendi yaptığımız binalarda okuduk, kendi diktiğimiz fidanların

meyvesini, kendi yetiştirdiğimiz sebzeleri yedik, başkasının değil. Yani bunu bir ırgat gibi, başkalarına hizmet eder gibi çalışmak anlamadık hiçbir zaman. Öyle görmedik.

Enstitü mezunu, yazar Talip Apaydın, yıllar sonra da enstitülerdeki çalışmalarının kendi emeklerinin sömürüsü olarak algılamadıkları ve kendileri için çalıştıklarını belirtmiştir. Enstitü öğretim programları kültür, ziraat, teknik dersleri olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. Enstitülerde kurulan işliklerin boş kalmaması için dönüşümlü olarak her zaman kullanılması ilke edinilmiştir (Özsoy, 1997). Enstitülerde yetiştirilen öğrenciler birinci sınıfta ortak dersler alırken ikinci sınıfta teknik çalışmalarda alanlara ayrılarak ders görmeye devam etmişlerdir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 113). Öğrenciler kültür ve ziraat derslerinde ortak eğitim alırken meslekleşme konusunda dallara ayrıldıkları görülmektedir. Üçüncü sınıftan itibaren bazılarının sağlık koluna ayrıldığını belirten Tonguç (1997b: 279-280) öğrencilerin sağlık memuru, öğretmen veya bu alanlarda başarılı gelememişse, öğretilen meslek dallarından birinde çalışmak üzere yetiştirildiklerini söylemiştir. Dördüncü sınıftan itibaren atanacakları köylerin çalışma planlarının öğrencilere verilerek tek başına veya birkaç arkadaşı ile en az bir ay köylerde tatbikat yapmaya, staja gönderildiklerini de eklemiştir. Köy enstitüleri sistemini Aydın (1997: 29) şu şekilde açıklamıştır:

Eleman Yetiştiren Kurumlar:

- Eğitim Kursları,
- Köy Enstitüleri,
- Yüksek Köy Enstitüsü.

Öğrenciler için Zorunlu Kurumlar:

- Eğitimli köy okulları,
- Öğretmenli ve öğretmenli-öğretmenli köy okulları,
- Pansiyonlu ve pansiyonsuz bölge köy okulları.

Yetişkinler için Zorunlu Kurumlar:

- Akşam okulları,
- Köy ve bölge meslek kursları.

İşbaşında yetiştirme ve Denetleme Kurumları:

- Gezici öğretmen ve gezici başöğretmenlik,
- İlköğretim müfettişliği,
- Köy Enstitüleri ve kesim denetmenliği.[orijinal metin bu şekildedir].

Öğrenciler olarak zorunlu eğitim kurumları, okulda bulunan eğitmeniye göre eğitimli, öğretmenli veya her ikisinin de bulunduğu okullar olarak ayrılmıştır. Bunların dışında pansiyonlu ve pansiyonsuz bölge köy okulları öğretmenin veya hem öğretmen hem de eğitmenin bulunduğu ve köylerde üçüncü sınıftan sonra çocukların okula

dördüncü ve beşinci sınıftan devam edebilmeleri için açılmış kurumlardır (Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, 1943: 10). 40 bin köyden 12.665’inde okul olup, 27.335’inde bulunmaması dolayısıyla okulsuz köylerdeki çocukların uzun senelerce okutulamamasına engel olup bölge okullarına toplayarak bu çocukların okutulması amaçlanmıştır (Tonguç, 1997b: 364).

Akşam Okulları, öğrenim çağını geçmiş yetişkinleri eğitmenli ve öğretmenli köy okulu mezunu seviyesine getirebilmek için çalışan kurumlardır (Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, 1943: 10-11). Köy ve bölge meslek kursları, meslek öğretimi için, 16 yaşını tamamlamamış bireyler için zorunlu, diğer yetişkinler için isteğe bağlı olarak çalışan kurumlardır (Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, 1943: 11-12).

Köy enstitülerinden mezun veya bölgede başarı göstermiş öğretmenler arasından gezici öğretmen veya gezici başöğretmen tayin edilir. Görevleri bölgelerindeki eğitmen ve öğretmenlerin her türlü işlerini görmek, köy halkını yetiştirmek, ziraat işlerini geliştirmek ve bu konuda Ziraat Vekilliği ve valilik ile işbirliğinde olmaktır. Bölgede müfettiş olmadığı zamanlar eğitim, öğretim, ziraat, sanat, sağlık koruması, çocuk bakımı ve köy halkını yetiştirme işlerinin hepsini birden enstitü müdürlükleri ile çözmek gezici öğretmen ve başöğretmenlerin görevleri arasındadır (Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, 1943: 15-17).

İlköğretim müfettişliği birimi, bugüne kadar yaptıkları ilköğretim denetlemelerinin yanı sıra enstitü müdürlüklerince belirlenen en az üç, kaza köylerinden oluşturulan en çok 10-15 gezici öğretmen ve gezici başöğretmen bölgesini denetlemekle görevlendirilmişlerdir. Teftiş bölgelerine giren köy okullarıyla ilgili işlerini enstitü müdürlüklerinin bildirdikleri doğrultuda çözmeleri ve bölgeleri ile her türlü durumda maarif müdürlüğü, enstitü müdürlükleri, köy, nahiye, kaza hükümet birimleri ile gerekirse vali ve üstü hükümet birimleriyle çözmekle sorumludurlar. Okul, yol, bahçe yapımı, su edilmesi, onarım işleri ve köy halkını yetiştirmekle ilgili işleri eğitmene, öğretmene, gezici öğretmene ve gezici başöğretmene yaptırmak için çalışırlar (Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, 1943: 18-20). Kesim denetmenleri [orijinal meslek ismi bu şekildedir], köylerle enstitüler arası ilişkileri düzenlemek üzere Yüksek Köy Enstitüsü’nden yetiştirilen görevlilerdir (Özsoy, 1997). Kirby (2015: 427) kesim denetmenliği ve öğretmen eğitim danışmanlığı birimlerinin yaşanan aksaklıkları gidermek amacıyla 1946 yılında oluşturulduğunu belirtmiştir.

Köy enstitüsü bölgesi şu şeklide oluşmaktadır. Denetmenler, köy gruplarından sorumludurlar ve bu grupların birleşiminden oluşan köy enstitüleri bölgesinin MEB ve diğer yönetim birimleri ile doğrudan ilişki kurabilmektedirler (Kirby, 2015: 388). Kirby (2015: 388), Köy Enstitüleri Teşkilat Kanunu ile köy öğretmenin birçok yöneticisinden daha fazla yetkilere sahip olduğunu belirtmiştir.

Köy enstitüleri, bölgelerindeki köylerin eğitimini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen her türlü işleri ve eğitim planlaması ile görevlidirler. Öysoy'un (1997: 36) belirttiğine göre bölgelerindeki köylere atanacak öğretmenlere üç yıl öncesinde başlayıp okulu, araziye ayarlama ve o köye beş yıllık kalkınma planı hazırlama işleri ile köydeki eğitim ve öğretmenin başarılı olabilmesi için her türlü yardımda bulunmak enstitülerin (enstitü sistemini oluşturan her birimin) görevleri arasındadır. Baykurt da (1997) enstitü öğrencilerinden hiç birinin başarısız ilan edilmediğini ve ihtiyacı olan sürede öğrenmesi ve başarılı olabilmesi için olanaklar tanındığını belirtmiştir. Mezunlarının görüşleri ve Tonguç'un (1997b: 280) belirttiği üzere her öğrencinin bir meslek sahibi yapıldığı enstitülerde, başarısızlık kavramına yer bırakılmadığı görülmektedir. Enstitüler mezun ettikten sonrada, mezun etmeden önce de öğrencilerinin yanında olmak istedikleri anlaşılmaktadır.

Enstitü içerisinde demokratik hayatı öğrencilere yaşatarak öğretmek isteyen Tonguç, 04.12.1944 tarihli mektubunda "Köy enstitülerinin içyapılarında (öğrencilerin kendi kendilerini idare etmeleri) ilkesine dayanan bir gelişim sağlanacaktır" şeklinde enstitü idarelerine durumu bildirmiştir (Tonguç, 1976: 89). 1944'te tüm enstitü müdürlerine yazdığı mektubunda "kendi kendini idare etme" ilkesinin tüm öğrenci ve öğretmenlere kazandırılarak, bunun iş bölümü, fikir belirtme gibi uygulamalarla enstitülerde yaygınlaştırılarak bir idare şekli kurulması gerektiğini yinelemiştir (Tonguç, 1976: 106). Öğrenci ve öğretmenlerin yönetime katıldığı, demokratik bir ortam enstitülerde yeşertilmek istenmiştir. Tonguç (1976: 91), iş bölümünde memlekete ve kendilerine faydaları anlatılarak, angarya gördürmeyerek, bir iş kolunda uzun süre aynı öğrenci çalıştırılmayarak iş gördürülmesi gerektiğini belirtmiştir. Bunları enstitülerin eğitim ilkelerinde öğrencilerin tek başlarına iş görecektir ve kendilerini idare etme prensiplerinin demokrasi ile yönetilen bir toplumun okullarının görevi olduğunu yinelemiştir (Tonguç, 1997b: 412). Angaryanın yasak olduğu ve demokratik bir ortamın hâkim kılınmak istendiği enstitülerde yetiştirilecek öğrencilerin de bu özelliklere sahip insanlar olarak enstitülerden ayrılacağı düşünülmüştür.

Her enstitüde 800-1200 civarında toplam öğrenci-öğretmen ve ailesi bulunmaktadır. Tonguç (1997b: 418-419) enstitülerin modern, kalabalık bir köy şeklinde kurulduğunu; enstitülerde ortak ve keyifli bir yaşam geçirmenin ilke edinildiği, enstitü bölgesindeki köylerdeki yaşanan felaket ve sevinçlere ortak olunduğu, köy enstitülerinin mezunlarına yardım etmekle görevli, gerçek hayat şartlarının yaşandığı ve çağdaş seviyeye ulaştırılmaya uğraşıldığı ideal köy olarak tanımlamıştır. Uygulamada uygulayıcılar, dönemin şartları ve benzeri gibi etkenlerle farklılıklar ve aksamalar yaşansa da oluşturulmak istenen sistem bu şekilde özetlenebilir.

Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un Yaşam Öyküleri

Bu başlık altında köy enstitülerinin kuruluşunda önemli yeri olan Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un yaşam öyküleri aktarılacaktır.

Hasan Âli Yücel'in Yaşam Öyküsü

Hasan Âli Yücel 16 (17) Aralık 1897 İstanbul'da doğmuştur. Baba tarafından Posta Nazırı Hasan Efendi'nin, anne tarafından ise batan Ertuğrul Firkateyni ile anılan Yarbey Ali Bey'in torunudur. Babası Posta ve Telgraf Nezareti müfettişi Ali Rıza Bey, annesi Neyire Hanım'dır (Yücel, 1998; Eronat, 2007; Oğuzkan, 1993). 4 yaşında Yolgeçen Mektebi'ne başlayan Yücel daha sonra Taş Mektebe devam etmiş, aile ilişkileri dolayısıyla Mevlevi kültürü ile ilk çocukluk yıllarında tanışmıştır (Unat, 1961). 1910 yılında Mektebi Osmaniye bitirdikten sonra da Vefa İdadisi 'ne başlamıştır. Son sınıfa geldiğinde 1915'te ortaya çıkan I. Dünya Savaşı nedeniyle cepheye çağrılarak öğrenimine ara vermiştir. 1918'de savaş sonlanınca Darülfünun-u Osmaniye Hukuk Medresesi'nde (bugünkü Hukuk Bölümü) eğitim hayatına devam etmiştir. 1919'da İfham ve Tasvir-i Efkâr gazetelerinde yazmaya başlamıştır. Hukuk öğrenimini yarıda bırakarak Edebiyat Fakültesinde Felsefe ve Darülmuallimin-i Âliye (Yüksek Öğretmen Okulu) bölümlerine başlayan Yücel 1921'de her ikisinden de mezun olmuştur. Edebiyat fakültesinden mezuniyetini "Ruh ve Beden" üzerine yaptığı çalışma ile üstün başarı ile gerçekleştirmiştir. Okulu bitirdikten sonra siyasi nedenlerle bir süre işsiz kalsa da mezun olduğu fakültede öğrenci disiplin işlerini düzenlemek üzere inzibat olarak çalışmaya başlamıştır. 1922'de Refia (Tansel) hanımla evlenen (Çıkar, 1998; Oğuzkan, 1993; Unat, 1961). Yücel'in Canan, Gülümser ve Can isminde üç çocuğu olmuştur (Kut, 2007).

Yücel, 1922 yılında İzmir'e yerleşerek İzmir Erkek Öğretmen Okulu'nda Türkçe ve edebiyat dersleri öğretmeni olarak çalışmaya başlamıştır. 2 Şubat 1923'te halka açık bir toplantıda Mustafa Kemal ile ilk karşılaşmasında “mektepler ve medreseler durumunu” sorması üzerine “eğitim birliği” hakkında sohbet etmiştir (Yücel, 1938). Ayrıca İzmir de kaldığı bu dönemde Muallimler Birliği ve Türk Ocağı'nın kuruluşunda yer almıştır (Çıkar, 1998). İki yıllık İzmir yaşamından sonra 1924'te İstanbul Kuleli Askerî Lisesi Edebiyat Öğretmenliği 'ne başlamış, 1927 yılına kadar İstanbul Erkek Lisesi'nde Felsefe, Galatasaray Lisesi'nde Türkçe öğretmenliği yapmıştır. Bu sırada Dergâh, Yeni Mecmua, Millî Mecmua, Hayat gibi dönemin dergilerinde yazı ve şiirlerini yazmaya devam etmiştir (Unat, 1961; Oğuzkan, 1993; Kut, 2007).

1927'de Mıntika Müfettişi olarak Maarif Eminliklerinde çalışmış, eminlikler kapanınca Maarif Vekâleti teftiş Kurulu bünyesinde müfettiş olarak görevine devam etmiştir. 1930'da Paris'e gönderilen Yücel'den Fransız Eğitim Sistemini incelemesi istenmiştir (Unat, 1961; Oğuzkan, 1993; Kut, 2007). Nitekim bu süreçteki gözlem ve incelemeleri “Fransa Maarif Teşkilatında Müfettişler” (1934) ve “Fransa'da Kültür İşleri” (1936) kitapları ile hayat bulmuştur.

Serbest Cumhuriyet Fırkasının kapanışının ardından Mustafa Kemal'in isteği doğrultusunda 11 Kasım 1930-3 Mart 1931 tarihleri arasında Mustafa Kemal'e Türkiye çapında denetleme gezisinde müfettiş (danışman ve araştırmacı) olarak eşlik etmiştir (Unat, 1961). Bu dönemde Mustafa Kemal'in ilgisini çekmiş olmalı ki 1932'de Gazi Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'ne ve ilk dil kurultayından sonra Etimoloji Kolu başkanlığına (Levend, 2011), 1933'te de Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Orta Öğretim Genel Müdürlüğü görevlerine getirilmiştir. 1935'e kadar olan bu dönemde “Türkiye'de Orta Öğretim” (1938) eseri ile ortaöğretimin tarihçesini aktarmıştır (Yücel, 1994). 1935 yılında Cumhuriyet Halk Fırkasına (CHF) milletvekilliği için başvurmuş ve bu tarihten sonra İzmir Milletvekili olarak görev yapmıştır. Burada CHF genel idare kuruluna seçilmiş sonrasında Milli Eğitim alanında çalışmaya başlamıştır (Unat, 1961). “Pazartesi Konuşmaları” (1937) kitabının içeriğini oluşturan eğitim, siyaset, felsefe ve edebiyat üzerine yazıları da Akşam gazetesinde vekilliği döneminde yayınlanmıştır.

28 Aralık 1938'de Saffet Arıkan'ın görevinden ayrılışı üzerine Hasan Âli Yücel Milli Eğitim Bakanlığı görevine getirilmiştir (E. Tonguç, 2015). Bakan Hasan Âli Yücel başkanlığında 17-29 Temmuz 1939 tarihlerinde Birinci Maarif Şûrası toplanmıştır. Şûraya yazar, eğitimci, araştırmacı, sanatçı, bilim insanı gibi topluma yön verebilecek,

Türk eğitim sisteminin tartışılması ve görüşlerinin alınması olanaklı olan aydın çevre davet edilmiştir (Zelyut, 1985; Özalp ve Ataunal, 1983).

Daha öncede ifade edildiği üzere Yücel'in üzerinde durduğu noktalardan birisi de dildir. Dil sorununun kültürdeki önemini bilen Hasan Âli Yücel, Mustafa Kemal ile yurt gezisinde uğradıkları bir derste yabancı terimlerin çokluğu ile karşılaşmasına bağlı olarak 2-5 Mayıs 1939 tarihleri arasında Birinci Türk Neşriyat Kongresini düzenlemiştir. Buradaki açılış konuşmasında eski-yeni düşün alanındaki eserlerin, ansiklopedi ve dergilerin Türkçe'ye çevrilmesi gerektiğini belirtmiştir (Yücel, 1939). Kongrede toplanan yayıncı, yazar, eğitimci, hekim, sanatçı, araştırmacı, milletvekili ve bakanlık görevlileri ile birlikte çevrilecek eserler, okumayı yaygınlaştırma, çocuk edebiyat kütüphanesi oluşturulması gibi konular çerçevesinde yapılacaklar programlanmıştır (Tuncel, 1961). Ayrıca 28 Şubat 1940'da Hasan Âli Yücel başkanlığında Tercüme Heyeti'nin yaptığı toplantı sonucu MEB'e bağlı Tercüme Bürosu (Daimi Büro) kurulmuştur. Tercüme Bürosu, 1946'da Hasan Âli Yücel bakanlıktan ayrılincaya kadar 500'e yakın eseri Türkçe'ye kazandırmıştır (Dünya Edebiyatından Tercümeler, 1944).

31 Ekim 1939'da ilkin düzenlediği Birinci Devlet Resim Heykel Sergisi 1944 yılına kadar her yıl aynı tarihte düzenlenmeye devam etmiştir. Bu sergiye yerli, yabancı tüm sanatçılar katılsa da ödüller sadece Türk sanatçılara verilmiştir (Katoğlu, 2000). Ayrıca medeniyete ulaşma yolunda sanatın gücünü bilen Yücel, 20 Mayıs 1940'da Devlet Konservatuvarı'nın kuruluş yasasını çıkarmıştır. Böylece opera, bale, tiyatro gibi sanat dallarında öğrenci yetiştirilmeye başlanmıştır (Yücel, 1993).

17 Nisan 1940 Köy Enstitüleri Yasasının meclisten çıkartılışı ve tüm bütçe görüşmelerinde sınırlı cumhuriyet bütçesinden, cumhuriyet yurttaşlarının yetiştirilmesi amacıyla kurulan köy enstitüleri için yapıcı konuşmaları ile pay ayrılmasını sağlamıştır. Kişilik ve gelişim açısından farklılıklar içerseler de eğitim anlayışı açısından uyumlu olan İsmail Hakkı Tonguç ve Hasan Âli Yücel köy enstitülerini beraber omuzlamışlardır.

MEB içerisinde 1941 yılında Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı kurulmuştur. Hasan Âli Yücel'in ülkenin kurtuluşu ve kalkınmanın mesleki ve teknik eğitimle sağlanacağı görüşü doğrultusunda müsteşarlıkta çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmalar sonucunda mesleki ve teknik okul ile kurs sayıları ciddi bir biçimde artırılarak okulların eğitim faaliyetleri düzenlenirken pozitif bilim esas alınmıştır (Yücel, 1993; Yücel, 1994).

Hasan Âli Yücel, terimler konusundaki çalışmalarına 6-21 Haziran 1941 tarihleri arasında Birinci Coğrafya Kongresini toplayarak devam etmiştir. Kongrede coğrafi

terimlerin Türkçeleştirilmesi, terimlerin sadeleştirilmesi ile bir bilim dili oluşturmaya çalışılmıştır. Ayrıca kongrede Türkiye Coğrafyası ve yer adlarının üzerinde çalışmalarda bulunulmuş ve Türk Coğrafya Kurumu'nun kurulması kararı alınmıştır (Birinci Coğrafya Kongresi, 6-21 Haziran, Raporlar, Müzakereler, Kararlar; 1941).

7-12 Temmuz'da da 1941 tarihleri arasında Gramer Komisyonu'nu toplayan Hasan Âli Yücel, komisyonla birlikte gramer ve terimler üzerine çalışmalar yapmış, bu çalışmalar sonucunda ders kitapları bir standart oluşturulmuş ve Türk Dil Kurumu'nun katkıları ile Arapça terimler sadeleştirilmiştir. Halk dili ile devlet dili arasındaki kopukluğu giderilmesi amacıyla da 10 Ocak 1945'de Teşkilat-ı Esasiye Kanunu da Türkçeleştirilmiştir (Levend, 1972; Çıkar, 1998).

Müzecilik alanında da çalışmalarda bulunan Yücel 16 Ağustos 1945'te Eski Eserler ve Müzeler Birinci Danışma Komisyonu Toplantısını açarken, müzeleri başlı başına bir okul kabul ettiğini ve yurdu bir açık hava müzesi haline getirme amacından bahsetmiştir. Müzecilik uzmanlarıyla bu komisyonda eski eserlerin tespiti ve korunması işlerini programlaştırmıştır (Yücel, 1993).

4-20 Kasım 1945'de Londra'da Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Konferansına Türkiye adına katılarak, 16 Kasım 1945 tarihli Birleşmiş Milletler Bilim ve Kültür Antlaşmasını imzalamıştır (Unat, 1966). Burada yaptığı konuşmada barış için eğitimin katkısının önemli olduğunu ve Birleşmiş Milletlerin eğitim öğretim alanında yapacakları iş birliklerinin dünya barışına katkı sağlayacağına inancını dile getirmiştir (Yücel, 1993).

Yücel, bakanlığı döneminde yükseköğretimin gelişimine de katkıda bulunmuştur. 15 Nisan 1942'de Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 8 Kasım 1943'te Ankara Fen Fakültesi, 9 Eylül 1944'te İzmir Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu, 16 Ekim 1944'te Balıkesir Necati Bey Eğitim Enstitüsü, 20 Kasım 1944'te İstanbul teknik Üniversitesi ve 19 Ekim 1945'te Ankara Tıp Fakültesi Hasan Âli Yücel döneminde kurulmuştur. 13 Haziran 1946 tarihli Üniversiteler Kanunu da bu dönemde çıkarılmış ve üniversiteler için reform niteliğinde olan bu kanunla üniversitelerin özerkliği ve bilimsel araştırmalar için diğer üniversitelerle işbirliği ve toplum yararına çalışmalar yapması resmileştirilmiştir (Hirsch, 1998). Üniversite çalışmalarının yanı sıra sosyolog, eğitimci, sporcu, spor yazarı, dernek başkanları gibi spor ve beden eğitimi alanındakileri 18-24 Şubat 1946 tarihleri arasında bir araya toplayarak Beden Eğitimi ve Spor Şûrasını gerçekleştirmiştir (Çıkar, 1998).

Celal Bayar, Refik Saydam ve Şükrü Saraçoğlu hükümetlerinde de görev alan Hasan Âli Yücel 5 Ağustos 1946'ya kadar Milli Eğitim Bakanlığı'ndaki görevine devam

etmiştir. Çok partili döneme geçiş sürecinde her ne kadar ülkenin böyle bir sisteme hazır olmadığını düşünse de alınan karar doğrultusunda bakanlığı bırakarak milletvekilliği görevine geri dönmüştür (Çıkar, 1998). Bakanlıktan ayrıldığı dönem II. Dünya Savaşı sonrası, soğuk savaş dönemine denk gelmiştir. Hasan Âli Yücel de bu soğuk savaşın Türkiye ayağından etkilenen bir figür olmuştur. Öyle ki komünistlere yardım etmek, komünistlik yapmak ve hatta işkence yaptırılmasına sebep olmak gibi ithamlarla davalarda üç yıldan fazla süre geçirmiş ve nihayetinde beraat etmiştir (Yücel, 1947, 2011). Buna karşın Bakanlıktan ayrılışının ardından Tasvir gazetesinde “Hasan Âli için kurban kesilecek” (8 Ağustos 1946, s.1) başlığı atılmış, kabineden ayrılışı sevinçle karşılandığı belirtilmiştir.

Şahsına ve köy enstitüleri yapılan suçlamalar karşısında partisi tarafından da yalnız bırakılan Hasan Âli Yücel 21 Kasım 1950’de Cumhuriyet Halk Partisi’nden (CHP) istifa ettikten sonra 1950- 1960 yılları arasında Cumhuriyet gazetesinde “Köşemden” ve “Öğretmen ve Öğrenci Köşesi” köşelerinde “Eski Bir Öğretmen, Tanınmış Bir Maarifçi” ismiyle yazılar yazmıştır. 1952-1957 yılları arasında Cumhuriyet gazetesinde çıkan makalelerinden “Kültür Üzerine Düşünceler” 1974 yılında kitap haline getirilmiştir (Şakiroğlu, 1975). Dünya ve Ulus gazetelerinde de eğitim ve kültür üzerine yazılar yazmıştır. Cumhuriyet ve Ulus gazetelerinde yayınlanan yazılarından “Hürriyet Gene Hürriyet” (1960) adlı kitabının birinci cildini derlemiş ve yayınlamıştır. Kitabın ikinci cildi ise ölümünden sonra 1966’da basılmıştır. Ayrıca İngiltere ve Kıbrıs seyahatleri sonrası izlenimlerini Türkiye’deki sorunlarla karşılaştırmalı olarak “Kıbrıs Mektupları” (1957) ve “İngiltere Mektupları” (1958) kitaplarında yayınlamıştır. 1956-1960 yılları arasında İş Bankası Kültür Yayınları müşavirliği yaparken “Edebiyat Tarihimizden” (1957) kitabını da yayınlamıştır. Yücel, 26 Şubat 1961’de İstanbul’da arkadaşının evinde geçirdiği kalp krizi sonucu ebediyete uğurlanmıştır.

İsmail Hakkı Tonguç’un Yaşam Öyküsü

İsmail Hakkı Tonguç, Dobruca’nın Tatar Atmaca Köyü’nde, Vesile ve İdris’in ilk çocuğu olarak, 1893 yılında dünyaya gelmiştir (E. Tonguç, 2015). O zamanlar Dobruca, Osmanlı İmparatorluğu’nun yitirmekte olduğu Balkan Yarım Adası’ndaki diğer toprakları gibi, savaş, kırim, göç, açlık türü büyük felaketlerin yaşandığı bir bölgedir. Balkanlardaki felaketlerin ortasında olan bu bölgede, yoksul, tarımla uğraşan bir ailenin içinden büyüyen Tonguç, köyün içinden yetişmiş bir kişiliktir.

1901 yılında köyünde ilkokula başlayan İsmail, Mekteb-i Sıbyanı başarılı derece ile bitirip rüştiyeye gitmek istediğinde bir sorunla karşılaşmıştır. Daha önce dedesi Veli Efendi, amcasını okuması için medreseye göndermiştir, fakat amcası medrese dönüşü köye yabancılaştı, köy işlerini yapamayan, hiçbir iş üretemeyen sadece tüketici bir kişi haline dönüşmüştür. Bundan ötürü ailesi Tonguç'un okumasını istememiştir (E. Tonguç, 2015; Topuz, 2005). Bu deneyimle Tonguç, çocuk yaşta üretici olmayan insan ve onun toplum tarafından algılanışına şahit olmuştur.

Rüştiyeyi okumakta ısrarını sürdüren Tonguç, köyün zengin ailelerinden birinin oğlu olan Rasim ile Silistire'deki rüştiyeye gönderilmiştir. Silistire'de kent yaşantısını gören Tonguç, burada farklı etnik kültürlere sahip insanlarla karşılaşmıştır. Rüştiyede eğitim veren hocalarda fes ve sarık olan giyim farkı bilinç olarak muhafazakâr ve "hürriyetperver" (özgürlükçü) olarak kendini göstermiştir. Tonguç, hürriyetperver öğretmenlerin etkisinde kalmıştır (E. Tonguç, 2015).

Tonguç'un okula devam etme arzusu ve babası ile dedesinin amcasının medrese eğitimi sonrası çalışmaz, aileye katkısı olmaz oluşu nedeniyle okutmama isteği bir süre daha çatışmaya devam etmiş, aile sonunda Tonguç'un ticarete atılmasını uygun görmüştür. Yumurta satarak ticarete atılan Tonguç, başarılı olamamış ve özgüven kaybına uğramıştır. Saygınlığını yeniden kazanması 1910 yılında Bulgar yönetiminin nüfus sayımında bucak müdürü tarafından fişlerin doldurulmasında görevlendirmesine rastlamıştır (E. Tonguç, 2015; Topuz, 2005).

Tonguç okumaya devam etmek istemiş, lakin çevrede idadi veya darülmallimin (erkek öğretmen okulu) olmadığından İstanbul'a gitmesi gerekmiştir. Bu sırada Tonguç'un eğitimiyle ilgili aile içi çekişme sürmekle birlikte eskiye oranla daha yumuşak seyretmiştir (E. Tonguç, 2015). 1912'de I. Balkan savaşı başlamış ve Dobruca yine savaş ortasında kalarak Romanya Krallığı yönetimine geçmiş, I. Dünya Savaşı'nda ise Bulgar yönetiminin elinde olacaktır. Tonguç'un böyle çalkantılı bir dönem ve mekânda büyüdüğü görülmektedir.

Bu süreçte, savaş meydanının ortasındaki Tonguç, okumak için gerekli desteği annesinden bularak İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'da İttihat ve Terakki yönetimi ele geçirmiştir ve İstanbul'da da manzara pek farklı değildir, I. Dünya Savaşı'na Almanya tarafından girilecektir. Tonguç, okumak için ilk önce Fatih Medresesi'nde bir molladan yardım istemiş, ondan yardım bulamayınca tüm parasını tanıdığı bir avukata kaptırmıştır. Bu olay sonrası amcasının tanıdığı bir paşayı ziyaret etmiş ancak paşa da parasız okuyamayacağını belirterek Tonguç'u çaresiz bırakmıştır (Türkoğlu, 2013; Topuz, 2005).

Bu yaşadıklarından ders alan İsmail, kendi işini kendisinin çözmesi gerektiğinin farkına varmıştır.

Okumak için çok büyük çaba harcayan Tonguç, bir dilekçe yazarak Eğitim Bakanlığı'na vermek için giderek usullere uygun olmasa da Bakan Şükrü Bey'e derdini anlatma fırsatı bulmuştur. Bakanın desteği ile yatılı öğrenci olarak Kastamonu Öğretmen okuluna kaydı yaptırılmıştır ve yolluk verilmiştir. Ama Osmanlı savaşa girdiği için vapurlar kalkmaz ve Tonguç zorlu yollardan Kastamonu'ya ulaşmıştır. Burada bir buçuk yıllık eğitimi süresinde Anadolu ve Anadolu insanının sorunlarına şahit olan Tonguç, Bakan Şükrü Bey'e yazarak İstanbul Öğretmen Okulu'na geçmek isteğini iletmış ve olumlu yanıt alarak 1916'da bu okulda okumaya başlamıştır (E. Tonguç, 2015; Topuz, 2005; Türkoğlu, 2013). Sonraki yıllarda kendisinin de yöneticiliği sürecinde mektupla iletişim kurma durumu düşünüldüğünde, bu yaşantısının kendisinde derin izler bıraktığı tahmin edilmektedir.

İstanbul Öğretmen Okulu'na başladığı dönemde Soyadı Kanunu bulunmadığı için isimler karışmasın diye kimlik kartında İsmail Hakkı olarak kaydedildiğini görmüştür. Bu, o dönemde yapılan bir uygulamadır. İstanbul Öğretmen Okulu'nda daha önce Satı Bey görevlidir; Tonguç, okula başladığında onun etkilerini görmüştür. Okulda eğitimde ikilik, yani muhafazakâr ve özgürlükçü çekişmesi sürüyordur. Tonguç, zorunlu dersi Fransızca olmasına rağmen, kendi çabası ile Almanca öğrenmeye çalışmıştır. 1918 yılında mezun olurken başarılı 20 öğrencinin Almanya'ya gönderileceğini duyması çalışmalarını hızlandırmıştır ve bu öğrencilerin arasına girmeyi başarmıştır (E. Tonguç, 2015).

Eylül 1918'de Ettigen Öğretmen Okulu'na ulaşan İsmail Hakkı Tonguç, burada da doğum tarihinin 1897 olarak değiştirildiğini görmüştür. Aylıkların düzensizliği ile ek işler yaparak Almanya'da kalan öğrenciler 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası Nisan 1919'da resmi yazı ile çağrılarak yurda dönmeleri istenmiştir (Telli, 1999). Burada, Alman kültürü ile de tanışan İsmail Hakkı Tonguç, I. Dünya Savaşı'nın sonlanması ile yenik Almanya'da 6 Ocak-11 Ocak 1919 Kızıl Hafta'ya şahit olmuştur. Bu süreçte komünizm, sosyal demokratların devrime ihaneti gibi konular Tonguç'un dünyasına girmiştir. Sadece burada aldığı eğitimle yetinmeyen İsmail Hakkı Tonguç, tüm parasını kitaplara yatırmıştır. Bu kitaplar eğitim ve iş eğitimi üzerine kitaplardır. Örneğin: Pabst, Çağdaş Eğitim Sorunları; E. Weitsh, Alman Halk Yüksek Okulu İçin Esaslar ve İlkeler (E. Tonguç, 2015; Telli, 1999).

Dönüş vapurunda Ethem Nejat dâhil olmak üzere farklı mesleklerden insanlar dünya gündemi üzerine tartışmalar yürütmüşlerdir. İsmail Hakkı Tonguç, Ethem Nejat'ı öğretmen okulu yıllarından uygulamalarıyla tanıyordur (E. Tonguç, 2015). Ama o vapurda görüştüklerine dair bir bilgi yoktur. Vapur İstanbul'a ulaştığında tarih 19 Mayıs 1919'dur, Osmanlı paylaşılırken bir taraftan da mücadele dönemi başlamıştır.

Dönüşte İsmail Hakkı Tonguç'un görev yeri Eskişehir'dir. Eylül ayında, Eskişehir Darülmualimin'de resim-el işleri ve beden terbiyesi öğretmeni olarak göreve başlayan Tonguç, milli mücadele şartlarında öğretmenliğini yapmaya çalışmış ve Ethem Nejat'ın izlerini sürmüştür. Bu dönemde bulunduğu okula gelen İngiliz bir teğmenin işgaline karşı durmuş, bu sırada bir tokat yemiştir (E. Tonguç, 2015). Buna rağmen öğrencilerini zapt etmiş ve korumuştur. Bu olay üstüne İsmail Hakkı Tonguç, öğrencilerine şunu söylemiştir: “Bağımsızlıklarını yitiren uluslar böyle tokatlara layıktırlar. Sorun da sokak kavgaları ile değil, o bağımsızlığı yeniden kazanmakla çözülür” (E. Tonguç, 2015: 44). İlk olarak Almanya'da aldığı kitaplarla gündemine giren bağımsızlık, yurtseverlik gibi kavramlar artık yaşantısı olmuştur. Nitekim Köy enstitülerinde de yurtsever vatandaş yetiştirmek başat görevlerinden biri olacaktır.

1 Nisan 1921'de çekilen Yunan Ordusunun 10 Temmuz 1921'de tekrar saldırıya geçmesi üzerine öğretmen okulunun boşaltılarak öğretmenlerin Ankara'ya gelmesi istenmiştir. İsmail Hakkı Tonguç, Ankara'ya vardığında eğitimlerini tamamlamak üzere Avrupa'ya gönderileceğini öğrenmiş ve zorlu bir yolculuktan sonra 3 Eylül 1921'de bıraktığından farklı bir Almanya ile karşılaşmıştır. Burada güzel sanatlar okuluna, el becerisi kursuna, seminerlere katılan Tonguç, Alman bir ailenin yanında kalarak dil becerilerini geliştirmiş ve tüm parasını kitaplara yatırmıştır. Bu kitaplar eğitim ve iş eğitiminin yanı sıra toplum bilim, psikoloji, edebiyat, tarih gibi birçok alanda çeşitlenmiştir. En çok iş eğitimi alanında kitap edinen İsmail Hakkı'nın bir kitabı da Blonsky'nin İş Okulu kitabıdır (E. Tonguç, 2015).

Almanya dönüşü İsmail Hakkı, 1922-1925 arası yıllarını, Konya Darülmualimini, Konya Lisesi, Ankara Darülmualimini ve Adana'da resim-el işleri öğretmenliği yaparak öğrencilerine birikimlerini aktarmaya ve öğrendiklerini uygulamaya çalışarak geçirmiştir. Ankara'daki görevinde müdür yardımcılığı da yapan Tonguç yöneticilik görevine de başlamıştır (Yağcı, 2018). Bu dönemde, Bakan Vasıf (Çınar) ve müsteşar Nafi Atuf (Kansu) meslektaşlarını yakından takip ederek onların gelişimleri için ve bakanlıkta ilerici bir kadro oluşturmak için çalışıyorlardır. Bu amaçla, 14.03.1925 tarihinde, İsmail

Hakkı Tonguç'u iki aylığına Almanya, Fransa ve İngiltere'deki mesleki Kursları incelemek üzere Avrupa'ya yollamışlardır (E. Tonguç, 2015).

Avrupa'da özellikle Almanya ve Fransa'da kır okulları ve deney okulları üzerinde incelemelerini yoğunlaştıran İsmail Hakkı Tonguç, Kerschensteiner'ı ziyaret etme fırsatı bulmuş ve ondan eğitim çalışmaları için Profesör Kühne tavsiyesini almıştır (Cimi, 1995). Dönüş yolunda memleketi Silistire'ye uğrayarak ailesini görmüştür ve bu memleketini son görüşü olmuştur. Adana'da görevli iken tekrar Ankara'ya görevlendirilen İsmail Hakkı Tonguç, burada bir denetim geçirmiştir. Denetimi yapan Cevat Dursunoğlu, daha sonra Tonguç'u Bakan Saffet Arıkan'a ilköğretim müfettişi olarak önerecektir (E. Tonguç, 2015).

Mustafa Necati'nin bakan oluşu ile eğitim alanındaki canlanma, Nafi Atuf Kansu'nun çalışmalarıyla Tonguç'u, 11.03.1926 tarihinde Maarif Vekâleti Levazım ve Alâtı Dersiye (ders aletleri) Müzesi Müdürlüğüne taşımıştır (E. Tonguç, 2015). Tonguç, artık bakanlık düzeyinde bir yönetici olmuştur. Ders araç gereçlerinin modernleştirilmesi için açılan bu müzede Tonguç, kısa zamanda fizik, kimya, biyoloji dersleri modern araç gereçleri, haritalar gibi unsurlarla müzeye yenilik getirmiştir. Bu süreçte ilgi odağı haline gelen müzenin ziyaretçileri artmıştır. Buraya gelen öğrenci ve öğretmenlerle sohbetler eden Tonguç, Nafi Atuf Kansu'nun yolunu izliyordur ve meslektaşlarını, eğitim sorunlarını yakından takip ediyordur. Bir yandan da edindiği birikim ve deneyimleri onlara tartışmalarla, çevirilerle aktarıyordur (İnan, 1986). Bu süreçte Şükrü Bey'in idamı, daha önce yine siyasi nedenlerle Ethem Nejat'ın hayatını kaybetmesi gibi durumlar kendisini derinden yaralayacak, onu güncel siyasete girmekten uzak tutacaktır (E. Tonguç, 2015: 81).

10.07.1926- 26.08.1926 tarihleri arasında müzede ilkokul öğretmenlerini yetiştirmek için açılan kursa, Leipzig Pedagoji Enstitüsü ve İş Öğretmen Okulu profesörlerinden O. Frey ve G. Stiehler de katılmışlardır ve çevirilerini bizzat Tonguç yapmıştır. Bu kursta tanıştığı Nafia Kâmil ile 1927'de evlenmiş ve bu evlilikten Engin ve Yalım isimli iki çocuğu olmuştur (İ. H. Tonguç, 2004). Müze Türkiye çapında ders araç gereçlerinin ilk ve orta öğretim okullarına dağıtımı, kullanımı alanında çalışmalar yapmış ve bu amaçla rehber kitapçıklar, broşürler yayınlamıştır. Bunun dışında müze eğitim tarihinde yayınlanan ders kitaplarını da barındırıyor olması nedeniyle eğitim tarihi müzesi olma özelliği göstermiştir (E. Tonguç, 2015). Bu yıl gerçekleşen başka bir önemli gelişme ise 1926 yılı öğretim programlarını Tonguç'un hazırlamasıdır ve bu programlar, ilköğretimin yenileşmesi için çok önemli bir gelişmedir (Cimi, 1995). Bu programların

uygulanabilmesi için müfettişlerden başlayarak tüm eğitimcilerin eğitilmesi için kurslar açılmış ve Tonguç da bu kursta yer almıştır. Her fırsatı değerlendiren Tonguç, burada da ileriki çalışma arkadaşlarını seçmeye çalışıyor ve onlarla tanışıyordu.

Bakanlığın o dönemde kurduğu Yapı İşleri Komisyonunda İsmail Hakkı Tonguç da yer almış ve katkı sunmuştur. Bu komisyon ile Balıkesir Necati Bey Öğretmen Okulu, Erzurum Öğretmen Okulu, Gazi Eğitim Enstitüsü, Ankara Musiki Muallim Mektebi gibi yapıların temelleri atılmış; Sivas, İzmir, Adana Öğretmen Okulları'na pansiyon eklenmiştir (İ. H. Tonguç, 1998). 1927 yılında resim-elîşi ders işlenişlerinin çağdaş ilkelere göre yapılması için Elişleri Rehberi (1927) kitabını yayınlamıştır (E. Tonguç, 2015).

Mustafa Necati'nin 31.12.1928 gecesı ölümü üzerine bakanlıktaki atılımlar yedi yıl kadar durmuş, kalıcı bir adım atılamamıştır. Tonguç ise bu dönemi araştırarak, öğrenerek, öğreterek biriktirerek geçirmiştir. 1929 yılında Okul Müzesi Tahnit Kursunda yönetici olarak (Arıkök, 1990), Terbiye Dergisinde çeviri ve yazılarını yayınlarak, iş eğitimi, eğitim bilimlerinin öncülerini, çağdaş fikirleri yurdundaki öğretmenlere anlatarak, aktararak öğretmenlerdeki bu eksik alanı doldurmaya uğraşmıştır. 01.10.1929 tarihinde Müsteşar Kemal Zaim Sunel ile çağdaş ders araç gereçlerinin alımı için Almanya'ya gitmiş ve yine kitaplarla dönmüş, taşıyamadığı kitapları da posta yolu ile almıştır. Aldığı kitaplardan Eğitkenin² Ruhu kitabını dilimize çevirmiştir (E. Tonguç, 2015; Telli, 1999). Oğlu Doktor Engin Tonguç'un (2015) belirttiğine göre insanlığın önemi, yeni neslin farklı oluşu, devrimlerin sonuçları, estetik, iş ahlakı, Marx, Sovyetler ve komünizm, iş, emek, işin yaratma sevinci oluşu, işsizlik sorunu, doğa insanı gibi iş eğitimi alanı konularında ve Pestalozzi, Kerschensteiner, Dewey, Oestreich gibi birçok eğitim uzmanını incelikle okuduğu söylenebilir. Bu çalışmalarla Tonguç, kendini ve çalışma arkadaşlarını yetiştirmeye devam etmiştir.

Avrupa dönüşü 31.12.1929 tarihinde müze müdürlüğünün yanı sıra Gazi Muallim Mektebi (Gazi Eğitim Enstitüsü) resim elîşi öğretmenliği de görevine eklenmiştir. Buraya müdür olarak görevlendirilen İsmail Hakkı Baltacıoğlu ile çalışma fırsatı bulmuş, buradaki derslerinde öğrencileri ile iş eğitimi konusunda tartışmalar yürütmüş, onlara Rousseau, Pestalozzi okutmuştur. Buradaki öğrencilerinin, çoğu köy enstitülerindeki çalışma arkadaşları olacaklardır: Hürrem Arman, Feyzi Ertem, İhsan Kabboy, Hamdi Keskin, Recep Gürel, Hidayet Gülen, Nejat İdil bu öğrencilerinden bazılarıdır (Arman,

²Çevirdiği kitabın orijinal ismi budur. Tonguç, daha sonra yazdığı Köyde Eğitim kitabında da öğretmen ve eğitimci yerine eğitimci kelimesini kullanmıştır.

1969). Tonguç, Kasım 1930’da Ankara Muallimler Birliği kongresinde yönetim kuruluna ve Ankara Őube Başkanlığı’na seçilmiş; eğitim ve öğretmenlik konusunda yetkinleşmek için 1931 yılında, Kerschensteiner’in Mürebbinin Ruhu ve Muallim Yetiştirme kitabını Türkçe’ ye çevirmiş olduğu bu süreçte sağlık sorunlarıyla da mücadele etmiştir (E. Tonguç, 2015).

Tonguç, 1932 yılı sonunda ğretmen okulları ders kitabı hazırlama çalışmalarında bulunmuş, ğretmen okullarında ilk üç yıl okutulacak olan Nazariyat ve Usul (Teori ve Yöntem) kitabını Almanca kaynaklardan derleyerek yayınlamıştır. Kitap, resim ve el işleri tekniklerinin yanı sıra pedagoği, psikoloji ve ğretim konularını da ele almıştır. Mart ayında “Kerschensteiner Pedagoğisinin Ana Hatları” yazısını yayımlamıştır (E. Tonguç, 2015).

1930-1933 yıllarını kitaplar arasında geçiren Tonguç, iş eğitimi ve eğitbilim üzerine yoğunlaşmış olsa da psikoloji, sosyoloji, ekonomi, resim, doğa gibi çeşitli konularda da okumalarını srdrmştir. 1933’de “Kerschensteiner” ve “İş ve Meslek Terbiyesi” olmak üzere iki kitap yayınlamıştır. Kerschensteiner kitabında, onun okul ve iş eğitimi ve vatandaşlık eğitimi gibi konularını özetlemiş ve biyografisinin çevirisini yapmıştır. İkinci kitabı olan İş ve Meslek Terbiyesi kitabında ise Marx’ın ekonomik iş kavramının anlatımıyla başlayıp devlet, ekonomi, sınıfların oluşumu, Osmanlı’da meslek ve sınıf kavramı gibi konulardan sonra, köy enstitülerinin temelini oluşturacak meslek eğitimi ve amacı, köyün durumu, Dewey’in raporu gibi bilgiler yer almıştır (E. Tonguç, 2015). Tonguç’un kitapta yabancı düşünürlerden faydalansa da bunları yurdunun gerçekleri üzerinden tartıştığı söylenebilir.

Tonguç, Nisan 1933 ‘te Ankara-Samsun tren hattı ile 45 gün sürececek olan Seyyar Sergi’de öğretici olarak, konferanslar vermiş, okul müzesinin çalışmalarını tanıtımıştır. Cumhuriyet’in 10. yıl kutlamaları Gazi Eğitim Enstitüsü Resim İş Bölümüne verilmiş ve Tonguç, yapılacak sergi için bir rehber ve tüm okul sergileri için kitapçıklar hazırlayarak eğitim ilkelerini yaymaya devam etmiştir (Türkoğlu, 2013). Bu dönemde Hasan li Yücel enstitü müdürlüğüne getirilmiştir. Tonguç bu çalışmalarında da çalışma arkadaşlarını biriktirmeye devam etmiştir.

1934 yılında Nafi Atuf Kansu başkanlığında kurulan komisyonda Tonguç, Devrim Müzesinde 10. yıl kutlamalarında kullandıkları materyallerin sergilenmesi için çalışmıştır. Aynı yıl “Alman Maarifi” kitabını yayınlamış ve lk dergisine yazdığı bir yazısında eğitim ğretim işlerinin devletin olumlu kültür politikasına girememesinden, eğitim ğretim faaliyetlerine geçici çözümlere feda edilmesinden bahsetmiştir. 1934-

1935 eğitim öğretim yılı başında da Gazi Eğitim Enstitüsü müdürlüğüne atanarak, ortaöğretim sorunlarını yakından gözlemleme fırsatı bulmuş, bu durum onda, bu sorunları düzeltmek yerine yeni okul kurmak fikrini kuvvetlendirmiştir (E. Tonguç, 2015).

Saffet Arıkan'ın bakanlığa gelişi ile eğitim sorunları üzerine yapılan ankete Tonguç, kendisinin daha sonra muhtıra olarak isimlendirdiği raporla katılmıştır (İ. H. 2004). Bu raporla dikkat çeken Tonguç, 05.08.1935 tarihinde İlköğretim Genel Müdürlüğü'ne atanmıştır; fakat bu atama Tonguç yüksekokul mezunu olmadığı için tepkiler çekmiş ve ataması vekâleten gerçekleştirilmiştir (İ. H. Tonguç, 1998). Bu görevinde 21.09.1946'ya kadar canla başla çalışan Tonguç, bu süreçte “Köy Eğitimcileri” ve “Köy Enstitüleri” deneyimlerinin mimarı olmuştur.

Muhtıradan kısa bir süre sonra, köy eğitimcileri konusu bakanlıkta görüşülmeye başlanmıştır. Tonguç, eğitimcilerin oluşturulması için Anadolu'da ön çalışma yapmış, diğer öğretmen arkadaşlarını ikna ederek bu çalışmaya katmıştır. Öğretim programlarının hazırlanmasında görev yapan Tonguç, eğitimcilerin desteklenmesi için kurslar hakkında bakanlığın resmi dergisinde yazılar yazarak halka kursları anlatmıştır. Mektuplarla yönetim, iletişim eğitimcilerle başlamıştır, geceli gündüzlü ziyaretlerin yeterli olmaması nedeni ile mektuplar işe koşulmuş ve resmi yazıların sınırlılığından kurtulmuşlardır (İ. H. Tonguç, 1976).

Eğitimcileri ile köyde eğitim konusu hakkında nesnel bilgilere ulaşan Tonguç, köyü kalkındırma yolunda çalışmalarına devam ederek birikimlerini kitaplaştırmıştır. Geceleri fırsat bularak yazdığı Köyde Eğitim (1938) kitabı, raporlarından, gözlem ve deneyimlerinden yararlandığı 115 kişinin ismi belirtilerek haziran ayında yayınlanmıştır (E. Tonguç, 2015). 1939 yılında ise Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy (1939) kitabını yayınlarak kırsalın kalkındırılması hakkındaki fikirlerini eğitimciler ve öğretmenlere rehber olmuştur (Cimi, 1995). 1938 yılında Bulgaristan, Macaristan ve Almanya eğitim sistemlerini incelemeye gönderilen Tonguç, Almanya'ya gönderilen öğrencilerle de görüşerek çalışma arkadaşlarını biriktirmeye devam etmiştir. 1940 yılının ilk ayı itibarı ile ilköğretim genel müdürlüğü görevine asaleten atanan Tonguç, Hasan Âli Yücel'in büyük çabaları ile nisan ayında çıkarılan Köy Enstitüleri kanunu ile 1946'ya kadar köy enstitülerinin her sorunu ile gece gündüz uğraşmıştır (Cimi, 1995). Mektuplar, ziyaretler ve yazılarla köy enstitülerinin hem yöneticisi hem hizmetkârı olmuştur.

1946 seçimleri ile Hasan Âli Yücel bakanlıktan çekilmiş, Tonguç İlköğretim Genel Müdürlüğü'nden Talim ve Terbiye Kurulu üyeliğine atanmıştır. Yücel gibi, kendisi de komünistlikle suçlanmış, davalarla uğraşmış ve tüm davalarından beraat etmiştir

(Yağcı, 2018). Tonguç, 2 Nisan 1949’da Ankara Atatürk Lisesi Resim-İş ğretmenliğıne, 11 Eylül 1950’de de bakanlık emrine alınmıştır. 1953’de emekliliğini isteyen Tonguç, emeklilik işlemini 1956’da tamamlayarak kendini araştırma ve inceleme çalışmalarına vererek geçirmiştir (Türkoğlu, 2013).

Emeklilik sürecinde Avrupa gezisine çıkan Tonguç, Hollanda, Almanya, İsviçre ve İtalya’yı dolaşarak zamanını geçirmiş, eğitimci ruhu ile Pestalozzi ocuklar Köyü’nü de incelemiştir. 1958 yılında rahatsızlanarak Almanya’ya tekrar giden Tonguç, 1960 Anayasası’nın eğitim maddelerini hazırlamıştır (Cimi, 1997: 136) ve 23.06.1960 günü hayata veda etmiştir (Yağcı, 2018).

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmanın bulguları ve bulgulara dönük yorumlar yer almaktadır.

Araştırma bulguları 1) Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un köy enstitülerinin halk eğitimi görevlerine yönelik görüşleri, 2) Resmî belgelerde halk eğitimine ilişkin bulgular ve 3) Köy enstitüleri programında halk eğitimine ilişkin bulgular olmak üzere üç ana başlık altında sunulmuştur.

Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un Köy Enstitülerinin Halk Eğitim Görevlerine Yönelik Görüşleri

Bu başlık altında Hasan Âli Yücel'in eğitim ve halk eğitim anlayışı, Hasan Âli Yücel'in köy enstitülerinin halk eğitim görevlerine yönelik görüşleri, İsmail Hakkı Tonguç'un eğitim ve halk eğitim anlayışı, İsmail Hakkı Tonguç'un köy enstitülerinin halk eğitim görevlerine yönelik görüşleri verilmiştir. Köy enstitülerinin kuruluşunda önemli yere sahip olan Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un eğitim ve halk eğitimi anlayışları köy enstitülerinin halk eğitim işlevine yönelik görüşlerinin daha iyi kavranması için verilmiştir. Zira eğitim ve halk eğitim anlayışları bu araştırmanın amaçlarında yer almamakla birlikte köy enstitülerinin oluşturulmasındaki etki ve katkıları nedeniyle burada ele alınmıştır. Cumhuriyet dönemi eğitim anlayışına yeni kurulan bir ülke oluşu ve yapılan devrimler nedeniyle halk eğitiminin öne çıktığı bir anlayış hâkim olmuştur. Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'ta da bu süreç kendini belirgin bir şekilde göstermektedir. Eğitim ve halk eğitim görüşlerinin katkısı ile Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un Köy enstitülerinin halk eğitim görevlerine yönelik görüşleri kendi eserleri ve Yücel'in meclis tutanaklarındaki ifadeleri üzerinden analiz edilerek sunulmuştur.

Hasan Âli Yücel'in Eğitim ve Halk Eğitim Anlayışı

Hasan Âli Yücel'in hayatında “hürriyet” kavramının önemli bir yeri olmuştur ve bunu “Hürriyet Gene Hürriyet” eserinde en ince ayrıntısına kadar açıklamıştır. Bu kavram, onun eğitime bakış açısına da yön vermiştir. Hürriyeti “bir düşünüş, bir idrak ve bir anlayış” (Yücel, 1998a: 373) olarak tanımlayan Yücel, düşün dünyasını geliştirebilmek, düşünen bireyler yetiştirmek için de bakanlığı döneminde çalışmalarda bulunmuştur. Düşünme aracı olan dilde ikilik konusunda harf devrimini desteklemiş (Yücel, 1993b: 61) ve dilde sadeleşme çalışmalarında bulunmuştur.

Yücel eğitimi “bir yücelme ve uygarlaşma aracı”, “halk kirizması” (kirizma: toprağı derince kazarak altını üstüne getirme) olarak görmüştür (Yücel, 1998c: 895). Medeniyet konusunda ileri bir düzeye ulaşmak için eğitimi öncü gören Hasan Âli Yücel, çağdaş demokratik bir toplumun oluşabilmesi için eğitimi ve saygıyı en önemli unsurlar olarak görmektedir. Yücel, eğitimi ve saygılı bir toplumda şahsiyetlerin gelişeceğini ve demokrasinin gerçek anlamda yaşayabileceğini belirtmiştir (Yücel, 1998d: 35; 1998e: 346)

Hasan Âli Yücel, toplumsal ve iktisadi kalkınma için de eğitimi gerekli görmüştür. Halk içinden önderlerin çıkabilmesi ve bir adım daha ileriye toplumu taşıyabilmesi için tüm toplumun belirli bir seviyeye gelmesi gerektiğini ve böylece bu önder kişiliklerin yetişebileceğini düşünmüştür. Bu düşüncesini kendisi “kütleyi yetiştirme” ve “eliti yetiştirme” olarak tanımlamış ve kütleyi yetiştirme yani toplum terbiyesinin verileceği kurumlar olarak ilköğretimi, elit yetiştirme işinin ise liselere düştüğünü belirtmiştir (Yücel, 1998f: 97-98). Ayrıca liseleri, pozitif bilimin öncülüğünde milli kültürün oluşması ve gelişmesi için hümanist bir toplumun geleceğini belirleyecek kurum olarak görmektedir ve bunun gerçekleşmesi için konunun takipçisi ve destekçisi olacağını belirtmiştir (Yücel, 1998g: 23).

Hasan Âli Yücel bakanlığı öncesi de 1936'da yayınlanan “Köye Doğru” yazısı ile köyde eğitim ile ilgili görüşlerini dile getirmiştir. Bakanlık, dönemin okuma-yazma, ilköğretim ve halk eğitim sorunlarına çözüm olarak 6 aylık eğitmen kurslar aracılığı ile eğitmen yetiştirmeye başlamıştır. Yücel, bu yazısında eğitmen yetiştirme işinin halk eğitimi yönünü şu şekilde vurgulamıştır (Yücel, 2018a: 73):

Hükümetimizin bu işte yeni bir kütle terbiyesi kurmağa çalışmasını bütün dünyaca prensipleri ve metodları [orijinali bu şekildedir] belirtilmiş ilk öğretim [orijinali bu şekildedir] sanmakta büyük hata vardır. Her ikisi de, birbirinden başka olarak,

teşkilatlandırılması, geliştirilmesi ve ilerletilmesi lüzumlu birer kültür mevzuudurlar.

Eğitmenlerin köyde yaptıkları çalışmaları kütle yetiştirme olarak tanımlayan Yücel, eğitmen deneyiminin standartları bilinen ilköğretim çalışmasından farkını vurgulayarak, deneysel bir halk eğitim çalışması yürütüldüğünü belirtmiştir. İlköğretim işinin ve eğitmen deneyiminin geliştirilmesi, örgütlenmesi ve ilerletilmesi gerektiğini belirtmiştir. “İşitmediğimiz Bir Ses (1936)” yazısında eğitmenler ile kırsalı dönüştürmenin hızlandırılacağını şu sözlerle ifade etmiştir (Yücel, 2018b: 76):

Türk köyüne ve Türk köylüsüne giden yolun başlangıcındayız. Onun sesini yeni işitiyor, onun hakiki manzarasını yeni yeni görüyoruz. Bir milletin tarihinde on, on beş yıl; asırlar süren ihmallerin doğurduğu yoksullukları, hastalıkları dibinden silip süpürmek için yetecek bir zaman değildir. Türk münevverleri, yeni işitmeğe başladığımız bu sese teveccüh eder, onun geldiği tarafa doğru yürürse zaman dediğimiz bu yolun uzunluğunu azaltmak mümkün olur.

Eğitmenlerle birlikte yüzyıllardır geri bırakılmış köylünün yoksulluğu, hastalıkları ve bunun gibi dertlerinin çözüme kavuşturulacağını düşünen Yücel, sürecin de kısılacağını belirtmiştir. Mili Eğitim Bakanlığı’na getirildiğinde daha önce başlanmış olan eğitmen yetiştirme işine devam etmiştir (Kut, 2007). Eğitmen deneyiminin halk eğitimi yönüne vurgu yapan Yücel, eğitmen projesinin sürdürülmesi ve desteklenmesi gerektiğini yinelemiştir. %80’i kırsalda bulunan halka ilkokulu ulaştırmak için yürütülen eğitmen projesinin takipçisi ve destekçisi olan Yücel, eğitmenlerin halk eğitimi alanında yaptığı çalışmaları mecliste şu şekilde dile getirmiştir (TBMMZC, D: 6, İ: 17, C. 2, 1939: 266):

Bu çocukların yaşları 9-13 tür. Eğitmenler sade bu yaşlar arasındaki çocukları okutmakla iktifa (yetinme) etmezler. Akşam dersleri vererek bu yaşların dışında kalmış okuma, yazma bilmeyen vatandaşları da okuturlar. Bunların adedi de 28 000 kadardır. Bütün vilâyetler eğitmenlerden memnundur, hepsi eğitmenlerinin adedini arttırmak ister. Nihayet biz 54 vilâyete bunu teşmil etmiş (kapsamına almak) bulunuyoruz. İmkân olsa mevcut vilâyetlerin eğitmen kadrolarını arttıracamız, olmayanlara da vereceğiz. Çünkü her taraftan şiddetle eğitmen istemektedirler.

Eğitmenler aynı zamanda köy mekteblerinin yapılması işinde de teşkilât bakımından bize müfid (ifade eden, meramı güzel anlatan) oluyorlar. Şimdiye kadar 500 köyde aynı tipte köy okulu yapılmıştır. Bunlarda birer sınıf vardır, eğitmenin yatacağı, oturacağı oda vardır, mutfak vardır, yıkanacak yer vardır, önümüzdeki sene aldığımız tertibatla 1 400 köyde yeniden mekteb yapmak imkânı hâsıl olacaktır. [orijinal metin bu şekildedir].

Eğitmenlerin sadece köy çocuklarına eğitim vermediğini köy halkına da okuma-yazma öğrettiğini ve köyün ihtiyacı olan köy okullarının yapımında da yer aldıklarını belirtmiştir. Bu hizmetleri ile vatandaşlardan eğitmen isteğinin arttığını belirten Yücel, yaptıkları çalışmalar ile eğitmenlerin başarılarını ve eğitmenler sayesinde daha çok köye ulaşılabileceğini belirtmiştir. Eğitmenlerin köydeki çalışmalarını kütle eğitimi olarak adlandıran Yücel, Birinci Maarif Şurası Açılışında eğitmenlerin halk eğitimi çalışmalarını aşağıdaki gibi özetlemiştir (Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler, 1993: 21).

Binlerce senelik parlak tarihinin yüksek karakterine verdiği kudretle bugün Cumhuriyet Türkiye'sinin dayandığı en sağlam temel olan Türk köylüsü, kendi elemanıyla köy kalkınmasında baş rolü almış bulunuyor. Şimdiye kadar en ücra köylere dağıttığımız eğitmenlerin bulundukları köylerin çocuklarına ve ergin halkına okuma, yazma, hesap, tabiat, sağlık bilgileri gibi umumi malûmattan başka vatandaşlık terbiyesini ve Türk inkılâp esaslarını telkin etmek, yeni ziraat usullerini amelî olarak öğretmek, ziraat ve sağlık sahalarında yapılması lâzımgelen [orijinali bu şekildedir] işleri köylüye yaptırmak, az masrafla köy okul binalarını vücutte [orijinali bu şekildedir] getirmek gibi hizmetlerle köye canlı bir terakki (gelişme, ilerleme) ruhu götürdüklerini ve getirdiklerini memnuniyetle görüyoruz. [orijinal metin bu şekildedir].

Yücel konuşmasında, köyün kendi içinden yetiştirdiği eğitmenler ile köy kalkınmasının sağlandığını ve köylerdeki yoğun nüfus nedeniyle Cumhuriyetin asıl sahibi olan kırsalda yaşayan halk olduğunu belirtmiştir. Eğitmenler aracılığıyla köy halkına okuma-yazma, ziraat, sağlık alanlarında eğitim verildiğini, yeni tekniklerin öğretildiğini söylemiştir. Eğitmenlerin köy kalkınması adına yaptığı çalışmaları Cumhuriyet devrimlerinin halka ulaştırılması, vatandaşlık eğitimi, köylü ile birlikte okul binası yapımı, yeni tarım ve sağlık tekniklerinin köylüye uygulatılması ile çağdaş yöntemlerin kırsala taşınması olarak ifade etmiştir. Önder öğretmen fikrinin hâkim olduğu bu dönemde öğretmen yetersizliği ile eğitmenler aracılığı ile çağdaş değerler, uygulamalar köye kazandırılmak istenmiştir. Eğitmen projesi ile birlikte köy öğretmen okulları da açılmaya başlanmıştır. Buradan yetişen öğretmenlerin önder olarak köyleri için yetiştirileceklerini Yücel şu şekilde dile getirmiştir (Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler, 1993: 21).

Köy öğretmenini, köyde doğmuş, büyümüş, köy hayat şartlarını yakından duymuş gençler arasından seçip köy hayat şartlarının canlı olarak yaşadığı öğretmen okullarında yetiştirmeyi prensip olarak ele almış bulunuyoruz. Bu prensibe göre iki seneden beri muhterem selefim Saffet Arıkan'ın himmetiyle kurmuş olduğumuz köy öğretmen okulları; köy öğretmenliği davâsının [orijinali bu şekildedir] en iyi surette halletme yolunda epeyce mesafe katetmiş [orijinali bu şekildedir] bulunmaktadır. Bu öğretmen okullarında yetişecek öğretmenlerimiz, köy bünyesinin asırlardan beri bize ibram ettiği (ısrarla rica etmek) halde ancak

Cumhuriyet devrinde zarureti duyurduğu kalkınma hareketinin yorulmaz ve idealist yapıcılar olacaktıdır.

Kırsal kesimi kalkındıracak önderler köye ilim, irfan yayarak çağdaş yaşam şartlarını köye taşıyacaktıdır. Yücel, köyün içinden yetiştirilen eğitmen ve öğretmenlerin köye önder olacaktıdır, Cumhuriyet döneminin kalkınma, gelişme hareketlerini köye taşıdıklarını belirtmiştir. Kırsalın kalkındırılması, kırsal alanın geçim kaynağı olan ziraat işlerinin geliştirilmesi ve üretim artırılması, dönemin ilkel tarım yöntemlerinin yerine yeni, çağdaş metotların öğretilmesi, araç-gereç kullanımı işleri üzerinden eğitimde karşılığını bulmuştur. Yücel bu amaçla, mecliste yaptığı konuşmalarda köy kursları hakkında şunları söylemiştir (TBMMZC, D: 6, İ: 57, C. 18, 1941: 218-219).

Sanat mekteplerinin öğretmen kısmından çıkarttığımız gençleri, kız ve erkek, köylere gönderiyoruz. Erkek sanat mektebinden gidenler köylerde teneke işi, basit demir işi, tahta işi yaptırmaktadır ve oraya yaş kaydı olmaksızın köylüler gelmektedirler. Büyük bir tehlikükle (çok isteme, can atma) bundan istifade etmektedirler. Çünkü beş ay içinde arabasının dingili kırıldığı vakit onu tamir edecek kadar demir ve tahta işini öğreniyorlar.

Kızlara gelince, hanım öğretmenlerle yaptığımız kurslarda bilhassa temizlik, çocuğa bakma, sonra basit dikiş ve biçki yama yapma ve köy hayatına göre onların gözünü açıcı tamamen [orijinali bu şekildedir] amelî malûmat vermek bakımından çalışmakta bulunuyoruz.

Kırsal kesimin kalkındırılması için eğitmen ve öğretmenler köylere önder olarak yollanmak istenmiş, lakin sayılarının yetersizliği nedeni ile sanat mekteplerinden yetişen meslek öğretmenleri de köye, köylüye yarayacak meslekleri, teknikleri öğretmek için yollanmıştır. Sosyal ve ekonomik açıdan güçlendirilmek istenen bir toplumda meslek öğretimi örgün eğitim dışına çıkmış yurttaşlara da kurslar yoluyla ulaştırılmak istenmiştir. Bu konuşmaları ile Yücel'in eğitim anlayışında kırsalın kalkındırılması ve halk eğitiminin önemli bir yer kapladığını söyleyebiliriz. Yetişmiş olan halkın eğitimi gibi yetiştirilecek olan halk için örgün eğitimin ilk basamağı olan ilköğretim de Yücel'in önemle üzerinde durduğu bir konu olmuştur. Yücel, bakanlığının ilk günlerinde 30 Aralık 1938'de yaptığı bir konuşmada ilköğretimin önemine dikkat çekerek şunları söylemiştir (Semerci, 1997: 25):

Maarif meselesi bahsi konusu olduğu vakit program, kitap, ders araçları ve öğretmen dört esaslı unsur olarak hatıra gelir. Bana göre öğretmen hepsinin önünde gelir... Maarif Vekilliği olarak Anayasaya konmuş bir davayı halletmeden, ilk tahsil çağında olan çocukları okutmadan başka bir davaya geçmeyi doğru bulmuyoruz.

Konuşmasından da anlaşılacağı üzere Yücel, ilköğretim sorununu ve öğretmen yetiştirme meselesini öncelikleri arasına koyduğunu belirtmiştir. Yücel göreve başladığında ilköğretimde 6.700 ilkokul, 13.502 öğretmen, 546 eğitmen ve 764.691 öğrenci bulunmaktadır (Yücel, 2011: 67). Bu durum, Yücel'in konuşmasında öğretmen yetiştirme ve ilköğretim konularına önem vermesini ve başlıca işi olmasını açıklamaktadır. Eğitim günümüzdeki kadar yaygınlaştırmadığı için ilköğretim, ilkokul kavramı temel eğitimin tamamını karşılayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Genç Cumhuriyetin Eğitim Bakanı Yücel, 22 Mart 1943 tarihinde radyoda yaptığı konuşmasında ilkokul eğitime bakış açısını ve beklentilerini, çocuklarını ilkokula göndermeleri gerektiğini halka şu şekilde anlatmıştır (Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler, 1993: 178-179):

1- Türk Milleti'nin öyle bir bütün varlık olmasını istiyoruz ki, onun için her vatandaş, düşünce, duyuş, anlayış, iş görüş bakımından bir ülkeye bağlanabilsin. Kökte, temelde böyle bir birliğe muhtacız. Bunu yapmadıkça, duyguda ve dilekte birlikteliğimiz olmadıkça, millet varlığını, kendi kendine devam edecek bir temelin üstüne dayandırmış sayılamayız.

Yücel konuşmasında millet olabilmek için aynı amaca bağlanmış duygu, düşünce ve anlayışta birleşmiş vatandaşların yetiştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu sağlanamadığı sürece Cumhuriyetin de varlığını sürdüremeyeceğini belirten Yücel, ulus devletin kurulduğu bu dönemde, vatandaşlarında ulus olma bilincine erişmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu süreçte ilköğretimin önemli olduğu ve yetiştirilecek vatandaşların ilköğretimden başlanarak eğitilmesi gerektiğinin bilincinde olan Yücel, ümmetten modern Cumhuriyet vatandaşının yetiştirilmesinde ilköğretimi önemli görmektedir. Aynı konuşmasında ilköğretim ile ulaşılabilecek bilginin halka katkısını aşağıdaki şekilde dile getirmiştir.

2- Yaşadığımız bu Atalar yadigârı topraklar üstünde yerleşen köylerimizde, kentlerimizde işlerini iyi bilen, her tuttuğunu başaran vatandaşların sayısını, her gün biraz daha çoğaltmak istiyoruz. Yurdumuzun hiçbir köşesinde hastalıktan ve geçim sıkıntısından acı çeken tek bir yurttaşımız kalmasın, istiyoruz. Bunun ilk şartının, bilgi olduğuna bütün varlığımızla inanıyoruz.

3- Her Türk vatandaşı bir ailenin başı veya bir ailenin parçası olsun istiyoruz. Bu küçük varlık içinde, büyük Türk varlığının özünü buluyoruz. Bilgisizliğin doğurduğu Katı yüreği, katı yüreğin doğurduğu ahlâksızlığı kökünden söküp atmak istiyoruz. İnaniyoruz ki, Türk'ün aile ocağı bu temizlenmenin en feyizli durağıdır.

Bilgi sayesinde yüzyıllardır süregelen geri kalmışlıktan, hastalıktan, yoksulluktan ve ahlaksızlıklardan kurtulacaklarını, bilginin dertlerine çare olacağını müjdeleyen Yücel,

iş yapabilen vatandaşlar yetiştirmekle bu sorunların üstesinden gelineceğini belirtiyor. Cumhuriyet kurulduğunda köylünün durumu göz önüne alındığında, Yücel'in konuşmasının gerçekçiliği ve eğitimin gerekliliğini halkın en ihtiyaç duyduğu alandan anlatarak, etkili bir konuşma yaptığı görülmektedir. Radyodaki bu konuşmasında halkın çocuklarını ilkokula göndermesi için dördüncü nedenini de şu şekilde açıklamıştır:

4- Yurdumuzu, evimiz; millet malını, devlet malını kendi malımız belletmek istiyoruz. O zaman, bu kadar candan benimsediğimiz vatanımızı, milletimizi ve devletimizi daha candan koruyacağımıza, o uğurda canımızı duya duya ve doya doya vereceğimize bütün varlığımızla güveniyoruz. Müdafaasına böyle büyük bir özveri ile hazır olduğumuz vatanımızı, daha iyi sevebilmek için onu, daha iyi tanımamız lazım geldiğine yüksek bir hakikat olarak bağlanıyoruz. [orijinal metin bu şekildedir].

Genç Cumhuriyette, ümmetten millete geçişte eğitim işe koşulmuştur ve bu nedenle ilköğretim çok önemlidir. Yücel'de radyoda yaptığı bu konuşmada, vatandaşlara çocuklarının okutmaları gerektiğini, eğitimi, bilgiyi; açlıktan, hastalıktan, biçarelikten kurtarıcı olarak konumlandırarak anlatmıştır. Millet (ulus) olmanın manasını duygu, düşünce, anlayış ve uygulamada birlik sağlanması olarak vatandaşlara aktaran Yücel, vatandaşı da yurdunu, vatanını, devletini seven, sahip çıkan, koruyan olarak tanımlamıştır. İlköğretim eğitimi ile yurdunu, vatanını tanıyacak olan üretici vatandaşlar yetiştirmek fikrinde olan Yücel'in ilköğretimi halk eğitiminin temeli olarak gördüğünü söyleyebiliriz.

Cumhuriyet değerleri halka aktarılmadıkça, benimsetilmedikçe yapılan devrimlerin anlamı kalmayacaktır. Bunun yolu da eğitimden geçmektedir. Yücel, TBMM'de Vakit Cetveli, Kitap ve Programlar hakkında yaptığı konuşmada (6 Aralık 1939) ilkokul programlarında ilk değişikliğin 1924 yılında, derslerin Cumhuriyet Rejimine intibak ettirilmesi nedeni ile gerçekleştirildiğini belirtmiştir (Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler, 1993: 34). Yücel'in bu aktarımı ile genç cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte ilkokul programlarında cumhuriyet değerlerinin aktarımına yönelik değişikliklere gidildiği ve Yücel'in de bakanlığı döneminde bu görüşü benimsediği görülmektedir. Cumhuriyet devriminin getirilerinin halka ulaştırılması ve millet (ulus) olma bilincinin geliştirilmesi, yeni kurulan Cumhuriyet için en önemli çalışmalardır. Bu anlamda eğitimden faydalanılmak istenmektedir. Yücel, "Milli Şef ve Cumhuriyet Maarifi(1939)" yazısında "Türk Milletini yüzde yüz okur yazar [orijinali bu şekildedir] kılmak için açılacak büyük irfan seferberliğinin sabahında bulunduğumuzu hiç birimiz unutmayalım." ifadesi ile okuryazarlık sorunu çözüme kavuşturmak isteğini belirtmiştir

(Yücel, 2018c: 83). Genç Cumhuriyetin Milli Eğitim Bakanı olan Yücel'de ilkököl eğitimi için aşağıdaki sözleri sarf etmiştir (TBMMZC, (1942), D: 6, İ: 75, C. 26, TBMM Matbaası: 252).

Türkiye'de ilk öğretim vardır. Bugünkü ilk öğretim öğretmenlerine ilâveten 50 bin öğretmen 10 sene içerisinde yetiştirilecektir. (Bravo sesleri). Türk milletinin tahsil çağında bulunan çocukları yine bu seneler içerisinde % 100 okutturulacaktır. (Bravo sesleri). [orijinal metin bu şekildedir].

Arifesinde olunan durum, köy enstitülerinin açılışıdır. Bir sene sonra açılacak olan enstitülerin çalışmalarında bulunan Yücel, bu çalışmadan beklentilerinin sinyallerini vermektedir. İlköğretim sorununda öğretmen yetiştirme problemini de gözler önüne seren Yücel, on yıl içerisinde 50 bin öğretmen yetiştirilerek, tüm çocukların okutulacağını söyleyerek okuryazarlığa verdiği önemi pekiştirmiştir. İlköğretim işine önem verdiğini gördüğümüz Yücel, Neşriyat Kongreleri ile de okumanın yaygınlaştırılması için yayıncılarla birlik kurmuştur. Az sayıda okuryazar bir nüfusa sahip bir ülkede, var olan okuryazarların güçlenmesi ve yurt çapına yayınların dağıtılması hakkındaki düşüncelerini, Birinci Türk Neşriyat Kongresini (2 Mayıs 1939) açarken şu şekilde aktarmıştır (Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler, 1993:5):

Kongremizin üzerinde duracağı mühim meselelerden biri de hiç şüphesiz okumayı kolaylaştırmak ve okunacak eserleri yurdun her köşesine çabuk ve kolay tanıtabilmek davâsıdır [orijinali bu şekildedir]. Propagandanın mühim rolü üzerine asla tereddüt edilemez. Fakat bunu yapacak eleman ve imkânlardan mahrumiyet, neşir işiyle uğraşan bütün organları kuvvetle düşündürmektedir. Okur yazar [orijinali bu şekildedir] her yurttaşı kendi işi seviyesine uygun her türlü neşriyattan nasıl haberdar edebiliriz?

Okumak sayesinde işlerinde ve mesleklerinde nasıl daha verimli, daha faydalı bir unsur, memleketlerine daha çok yararlı bir fert olacaklarını kendilerine ne yolda anlatabiliriz?

Yücel'in, yukarıdaki ifadelerinden sadece yayın basmak amacıyla kalmadığı aynı zamanda Cumhuriyet'in temel problemi olan harf devrimini yaygınlaştırma çabalarına da çare aradığı anlaşılmaktadır. Yücel, harf devrimini, yayınlarla destekleme çabasıdır ve yurt çapında okunacak eserlerin çoğaltılması ve dağıtımı, vatandaşların işleri ile ilgili yayınlara ulaşılmasının sağlanmasını istemektedir. Okumak sayesinde daha üretken ve memlekete katkısı olan vatandaşlar yetiştirileceğini düşünen Yücel, aynı konuşmasında üretici vatandaş yetiştirme amacını şu şekilde dile getirmiştir (Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler, 1993: 4):

Dahası var; geniş halk kitlesinin eline sadece okuma-yazmanın anahtarını vermekle vazife bitmiş sayılabilir mi? Onları Türk Cumhuriyetinin sıhhatli, millet ve memleket davâlarının [orijinali bu şekildedir] dikkatli adamı, iktisadi hayatta verimli birer yurttaş haline getirmek veya bu halde tutmak için, onun günlük hayatındaki kazancını arttırmak için yurdun en uzak köşelerine kadar muntazam yayılan, sistemli bir neşriyat cihazına muhtaç değil miyiz?

Yücel, okuma-yazmanın yeterli gelmeyeceğini, bunun yanı sıra cumhuriyet yurttaşı yetiştirmek gerektiğini ve bu yurttaşın iktisadi hayatta da etkin bir birey olması gerektiğini belirtmiştir. İktisadi hayatta etkin rol alan vatandaşın gelir düzeyi de artırılarak, kırsal alanda yaşayan vatandaşların ekonomik olarak kalkındırılması gerektiğini belirtirken, muhtaç vatandaş kalmaması için bilgi ile donatılmış vatandaş için yayınlar oluşturmak amaçlanmıştır. Bu amacı meclis konuşmasında şu şekilde dile getirmiştir (TBMMZC, D: 6, İ: 41, C. 10, 1939: 79):

Kaldı ki bizim arzumuz, bir arkadaşımızın da burada izah ettiği gibi, köyün içerisinde bilgili, sıhhatli, memleketine bağlı ve müstahsil (üretici, yetiştirici) vatandaş yetiştirmektir. Yoksa köylüyü, bu arzettiğim [orijinali bu şekildedir] bilgi ve melekelerle teçhiz (donatma) edip onları şehre akın eder vaziyete getirmek değildir. Onları müstahsil (üretici, yetiştirici), kendi tarlasında ve muhitinde kuvvetli yapmak ve istihsal (üretim) kabiliyetini arttırıp memleketin sosyal seviyesi kadar ekonomik seviyesini de yükseltmektir.

Kırsal kesimin kalkındırılması Cumhuriyetin, dolayısı ile milli eğitimin temel problemi olmuştur. Bu nedenle Bakan Hasan Âli Yücel'de vatandaş yetiştirme görüşünde üretici, vatanına milletine bağlı, kendi ekonomisi kadar devlet ekonomisini de güçlendirecek vatandaş yetiştirmek olarak açıklamıştır. Köylüyü şehre taşımadan, kendi koşulları içerisinde güçlendirmek ve dolayısıyla ülke ekonomisini de geliştirmek istenmektedir. Bu görüşleri CHP'nin görüşleri ile uyushmaktadır, aynı yıllarda Tonguç partinin de köylüyü yerinde tutmak amacıyla olduğunu belirtmiştir (İ. H. Tonguç, 1997a). Yücel, 11 Şubat 1940'da İstanbul Üniversitesi Rektörüne cevaben öğretim ve iktisadi hayat hakkındaki fikirlerini şu şekilde dile getirmiştir (Yücel, 2018d: 92):

“İktisadi kalkınma ve refah olmadıkça büyük bir öğretim hareketinin imkansız [orijinali bu şekildedir] olduğu” fikrinin tam tersine inanıyoruz. Bizzat insanı yetiştirmedikçe; insanın istismar edeceği madde üzerinde hakimiyet [orijinali bu şekildedir] nasıl teessüs (oluşma, kökleşme, yerleşme) edebilir? Şu hakikati herkes bilmelidir ki, ancak kültürlü milletler endüstri kurabilirler ve bunu uzun ömürlü kılabilirler.

Öğretim hareketinin iktisadi kalkınma ve refah getireceğini belirten Yücel, genç cumhuriyetin iktisadi kalkınma aracı olarak da öğretimi görmektedir. Yücel, kültürlü vatandaşlar yetiştirerek ürettikleri üzerinde bilgi sahibi olan ve ürettiklerini dönüştürüp

kalkınma aracı olarak kullanabilen bir toplum oluşturmak düşüncesindedir. Yücel, İlköğretim Dergisinde “Cumhuriyet Maarifinin Prensipleri (1942)” yazısında öğretimin niteliğini de şu şekilde açıklamıştır (Yücel, 2018e: 118) :

Türkiye’de öğretim, kesin olarak milliyetçi bir ruh taşır. Biz, milliyetçiliği, milletimizin bugünden ta eski devirlere kadar eksiksiz uzanan ömrü içinde yaptığı bütün büyük işleri, gördüğü saadet ve felaketleri sanki bugün vukua gelmiş gibi kuvvetle ve hararetle içten yaşamak, bu tam ve müşterek şuur içine uzak ve yakın herhangi bir millete karşı kin duygusu katmamak, kendi milletine sevgi ve ona faydalı olma ihtirasını duymak diye anlıyoruz. Cumhuriyetçi ve halkçı olmayı, bu anlayıştan çıkarıyoruz. Sosyal terbiyemizin temeli, başka insanları da sevmeğe müsait şekilde mensup olduğu cemiyete bağlılık ve onun için fedakarlık [orijinali bu şekildedir] duygusudur.

Yücel’in öğretimde milliyetçiliği, Cumhuriyetçiliğin ve halkçılığında temelini oluşturan, geçmişini bilen, millet (ulus) kimliğine sahip, vatanına ve milletine bağlı, diğer milletlere de saygılı, düşmanca duygular beslemeyen niteliklerini barındırmaktadır. Geçmişindeki felaketlerden ve saadetlerden beslenen, ortak duygu, düşünce ve anlayışta, vatanına ve milletine yararlı olmak için çabalayan, yaşayan bir toplum oluşturmak istemektedir. Sadece kendi milletine değil başka milletlere de sevgi besleyebilen bir milliyetçilik anlayışını açıklamıştır. Aynı yazısında kendi milletine ve tüm insanlığa faydalı vatandaş yetiştirmek isteğini şu şekilde dile getirmiştir (Yücel, 201e: 119):

Maarif teşkilatımızın hedefi, yetişmekte olan nesle, onu kendi milletimize ve tüm insanlığa faydalı kılacak her nevi medeniyet vasıflarını vermektir. Bu, terbiye gayemiz olduğu kadar millî [orijinali bu şekildedir] idealimizdir de.

Tüm insanlığa faydalı vatandaş yetiştirmek fikrinde olan Yücel, genç Cumhuriyeti uluslararası arenaya da taşımıştır. 1945’de Londra’da Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü’nde (UNESCO) yaptığı konuşmada (4 Kasım 1945) milli eğitimin esaslarını da şu şeklide dile getirmiştir (Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler,1993: 295):

İnkılapçı Türk Devleti’nde millî eğitimin esasları şunlar olmuştur:

- a) Bütün dünya milletlerini tanımak, anlamak ve saymak.
- b) Kapalı bir kültürde mahpus kalmıyarak [orijinali bu şekildedir] insanlığın ortak kültür kaynaklarına gitmek.
- c) Vatandaşlar arasında ırk, din, dil ayrılıkları gözetmemek.

Aydın ve güçlü bir millet düşününü, aynı zamanda tüm dünya milletlerine de saygılı, din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin tüm vatandaşları ve dünya halkları ile barışık yaşamak olarak tanımlayan Yücel, UNESCO’daki bu konuşması ile bu görüşünü

pekiştirmiş ve milli eğitimi evrensel bir çizgiye taşımıştır. Böylece tüm dünya halklarını tanıyan, anlayan, onlarla kültür alışverişinde bulunan vatandaşları yetiştirecek olan milli eğitimin esaslarını tüm dünyaya duyurmuştur.

Yücel, milli eğitimin amacının, yetişmekte olan halkı milletine ve tüm insanlığa faydalı olacak şekilde çağdaş özellikler kazandırmak olduğunu belirtmiştir. Eğitim anlayışında iş eğitiminin benimsendiğini ve bunun köy enstitülerinde uygulandığını da şu şekilde dile getirmiştir (Yücel, 2018e: 119):

Maarif teşkilâtımızın hedefi, yetişmekte olan nesle, onu kendi milletimize ve bütün insanlığa faydalı kılacak her nevi medeniyet vasıflarını vermektir. Bu, terbiye gayemiz olduğu kadar da millî idealimizdir de. Maarifimizin ana meselelerinden biri olan iş terbiyesi, bu gayenin teknik tecellisidir. Muhtelif öğretim derecelerinde, mevzuun tabiatına uymak şartıyla [orijinali bu şekildedir], öğretmek ve öğrenmeyi, başlarken ve bittikten sonra «iş»e bağlı olarak görüyoruz. «Köy Enstitülerimizde okul binasını ve sınıfını kendisi yapan talebe, hükümet bütçesine bu yoldan tasarruf temin ettiği için değil öğrenmeyi «iş»e bağlayabildiği [orijinali bu şekildedir] için bizce «yetişmiş» sayılmaktadır. Bu zihniyeti, bütün öğretim dereceleri içindeki çalışmamıza ışık ve sıcaklık veren bir kaynak olarak kabul ediyoruz. Sırf devlet memuru yetiştiren müesseselerimizi de genç nesle bir «iş» olarak öğretecek cihaz haline getirmek yolundayız.

Genç Cumhuriyetin milli eğitim esasları arasında olan iş eğitimi, Yücel tarafından öğretimin işe bağlı olarak gerçekleşmesi olarak dile getirilmiştir. Köy enstitülerinin eleştiri aldığı, enstitülü öğrencilerin bina yapımında çalışmalarını da devlet bütçesine katkı sağlamak için olmadığını, öğrencinin öğretiminin iş ile gerçekleştirildiğini ve bu nedenle enstitü mezunlarının yetişmiş olarak görüldüklerini belirtmiştir. İş eğitimi tüm öğretim kurumlarında uygulanacak hale getirilmesi için çalışmalar yapıldığını da bildirmiştir.

Yücel hayatını “Altı rejim değiştirmiş ve altı rejimin değiştirdiği adamlardan” diye özetlemiştir (Yücel, 1998b: 326). 1897-1961 yılları arasında yaşamış bir insan olarak Hasan Âli Yücel, Meşrutiyet’e I.ve II. Dünya Savaşları’na, Kurtuluş Savaşı’na ve Cumhuriyet’in kuruluşuna tanıklık etmiş biri olarak tarihe sadece tanıklık etmekle kalmadığını, onunla beraber değişip dönüşmüş olduğunu belirtmiştir. Şüphesiz ki Yücel’in eğitim alanındaki görüşlerinin şekillenmesinde, halk eğitim görüşünün öne çıkışında döneminin şartlarından ve eğitimcilerinden etkilenmiştir. Halkı yetiştirerek içerisinden yetişecek önderler aracılığı ile ileri medeniyetler seviyesine ulaşılacağını düşünen Yücel, eğitimde plan, programa önem vererek eğitime bir standart kazandırmaya uğraşmıştır ve üretime dönük, hayatta uygulanılabilecek eğitimi savunmuştur. Eğitimi çağdaşlaşma ve uluslaşma aracı olarak gören Yücel, kütlenin eğitimi için ilköğretime

önem vermiştir. İlköğretimde Cumhuriyet değerlerinin aktarımının önemli görmüş, üretken cumhuriyet vatandaşları yetiştirmek gerektiğini belirtmiştir. Ekonomik olarak güçlü vatandaşın güçlü bir memleket oluşturacağını düşünmüş ve eğitimli yurttaşlarla iktisadi kalkınmanın gerçekleşeceği görüşünü savunmuştur. Yücel, öğretimin milliyetçi olması gerektiğini belirtmiş ve bu milliyetçiliği, kendi memleketine faydalı ve sevdalı, diğer milletlere saygılı, din, dil, ırk ayrımcılığı yapmadan insanlığın ortak kültür değerlerine ulaşmak amacıyla olarak açıklamıştır. Bu öğretimin, çağdaş, üretken yurttaş yetiştirilmesinin iş eğitimi ile gerçekleştirilmesi gerektiğini ve enstitülerde uygulanan iş eğitimi metodu ile yetişmiş öğrencilerin diğer eğitim kurumlarında da aynı metotla yetiştirilmelerini amaçlamıştır. Eğitimci deneyimi ve köy enstitüleri süreçlerinde, üretici, çağdaş yurttaşın yetiştirileceğine olan inancını bu kurumları destekleyerek göstermiştir.

Hasan Âli Yücel'in Köy Enstitülerinin Halk Eğitimi Görevleri ile İlgili Görüşleri

Hasan Âli Yücel yedi yıl, yedi ay, yedi günlük (E. Tonguç, 2015) Milli Eğitim Bakanlığı sürecinde şuralarda, mecliste, radyoda ve açılışlarda birçok konuşmalar yapmıştır. Bu konuşmalar incelendiğinde Yücel'in halk eğitimine yönelik olarak okuma-yazma, ilköğretim, kırsal alanın ekonomik kalkınması, sağlık olanaklarının kırsal alana iletimi ve önder yetiştirme temalarında yoğunlaştığı görülmektedir. Yücel, bu temaların her birini uluslaşma ve çağdaşlaşma bağlamına yerleştirmiştir.

Okuma-yazma, İlköğretim. Yücelin yazılarında okuma-yazma, ilköğretim ve uluslaşma meselelerinin birlikte ele alındığı görünür. Çünkü ona göre bir ulusun oluşumu, o ulusun kalkınması çağdaşlaşması eğitimle doğrudan ilişkilidir. Cumhuriyetin devraldığı miras 1927 sayım sonuçlarında netleşmiştir. “(13.648.000) kişiden yalnız (1.111.000)nin yani 12 kişi de bir kişinin (Arap harfleriyle) okuma bildiği” bir Cumhuriyette harf devriminden sonra 1935 sayımlarında “16.158.000 kişide 2.518.00 e yani yedide bire yükselmiştir”[orijinal metin bu şekildedir] (İ. H. Tonguç, 1997b: 223-224). Yeni kurulmuş Cumhuriyette ana problem de okuma-yazma eğitimi ve dolayısıyla ilköğretim olmuştur. Öyle ki teknik eleman yetiştirilmesi ve iktisadi kalkınmanın sağlanabilmesi için temel eğitim ve ilköğretim gereklidir. Yücel'in (2011: 67) belirttiğine göre bakanlığa başladığı dönemde ilköğretimde 6.700 ilkokul, 13.502 öğretmen, 546 eğitimci ve 764.691 öğrenci bulunmaktadır. Bu durum Yücel'i, genç Cumhuriyetin Milli Eğitim Bakanı olarak ilköğretim sorunu ile baş başa bırakmıştır. Yücel, ilköğretim konusunda köy enstitülerini

şu şekilde konumlandırmıştır (TBMMZC, D: 6, İ: 63, C. 24-25, 1942: 313):

İlk öğretim dâvamız köy enstitülerinin hali ve istikbaliyle şiddetle alâkalı bulunmaktadır. Bugün 9 000 talebesi bulunan ve önümüzdeki yılın başında 12 000 ve bu yıldan sonra 15 000 e çıkacak olan köy enstitüleri demek ki, iki sene sonra tam mevcutla mezun vermeye başlayacaktır [orijinal metin bu şekildedir].

Yücel, köy enstitülerinin ilköğretim sorununun çözümünde kritik bir konumda olduğunu vurgulamıştır. Halkın %80’i kırsalda yaşamaktadır ve köy enstitülerinden mezun edilecek öğretmenler kırsalda görev yapacaklardır. Bakan Yücel de bu nedenle köy enstitülerinden mezun edilecek öğretmenler aracılığı ile ilköğretim sorununun çözülebileceğini düşünmektedir. 1942’de yaptığı bu konuşmada köy enstitülerinin ilköğretim sorunun çözümünde önemli bir role sahip olduğunu belirttikten sonra 1945’te mecliste ilköğretimin önemini şu şekilde dile getirmiştir (TBMMZC, D: 7, İ: 60, C. 17, 1945: 313):

Arkadaşlar, Emin Sazak arkadaşımın oturduğu yerde içini çekmeğe hakkı vardır. Çünkü ilk öğretim dâvası milletlerin rüşdünü ispat etme davasıdır. İlk öğretim dâvası feodal sistemle kendisini idare etmek isteyenlerin samimi olarak istemeyeceği bir dâvadır. (Bravo sesleri) öyledir. İlerlemiş milletlerden birinin parlamentosunda ilk öğretim dâvası mevzuubahis olduğu vakitta azalardan biri kürsüye çıkıp «biz bindiğimiz atın insanlar gibi akıllı olmasını istemeyiz» demiş ve böyle diyenler olmuştur. Bunlar tarihlerde yazılıdır. Sözün kisası, biz, ileri millet olmak istiyoruz, bütün evlâtlarımızı okutmak istiyoruz. [orijinal metin bu şekildedir].

İlköğretimin, ulus devletlerde önemli bir role sahip olduğunu ve feodal sistemle yönetmek isteyenlerin istemeyeceği bir kurum olduğunu belirten Yücel, mecliste gerici unsurlarla savaşımını da gözler önüne sermiştir. Cumhuriyeti idrak edemeyen, toprak ağaları, ilköğretim ile halk eğitilmek istenince, yönetemeyecekleri, kendilerinden daha akıllı bir halk istememişlerdir. Yücel ise ileri bir ulus olmak için, tüm halk çocuklarını okutmak istediklerini dile getirmiştir. Bu tepkiler, ilköğretimde kritik bir öneme sahip olan köy enstitülerinin çalışmaları ile toprak ağalarına rahatsızlık verdiğini göstermektedir. 1955’te yayınlanan “Köy Enstitüleri” yazısında enstitülerin ilköğretim işindeki başarısını şu şekilde vurgulamıştır (Yücel, 2018f: 314):

Köy Enstitüleri ne yaptı?

Uzun lâfın kisasını söyleyeceğim. Bugün Türkiye ilk okullarında :

1.822.498 öğrenci var. Yukarıda söylediğim nisbete vurursanız bunun 1.300.000’ i şehirlerde, 500.000’i köylerde olmak lâzım. Halbuki değil!..

1.289.547 köylerde, 563.051 Öğrenci şehirdedir. (Maarif bütçesi hakkında Encümen raporundaki rakamlara göre)

O eski nispet, 15 yıl içinde nasıl tersine döndü? Nasıl muvazenesini buldu? Kimler doğru denklemi kurabildi? Soruyorum. O “nalbant” denilen memleket evlâtları, yani Köy Enstitüsü mezunları sayesinde değil mi? [orijinal metin bu şekildedir].

İlköğretim, uzun erimli bir halk eğitim çalışmasıdır. İlköğretim öğrencilerinin yetişkin halk haline gelebilmesi uzun zaman almakta ve yeni bir toplumun oluşabilmesi için nesiller geçmelidir. 1940’da açılan köy enstitülerinin mezunları sayesinde 1955 yılında köylerde ilköğretimde okuyan öğrenci sayısı nüfusla doğru orantılı olarak şehirdekilerin iki misli katı seviyesine gelmiştir. İlköğretim eğitimi alarak yetiştirilmiş halk olarak yansımaları ise sonraki yıllarda meyvelerini verecektir.

İlköğretim ile yetiştirilecek olan halkın yanı sıra Osmanlı’dan devralınan mirastaki yetişkinlerin de okur-yazar olması ve üretime katılmaları gerekmektedir. Yücel, örgün eğitim dışına çıkmış halk için de okuma-yazma eğitimi vermek üzere köy enstitülerinin görevini mecliste şu şekilde dile getirmiştir (TBMMZC, D:6, İ: 68, C: 26, 1942: 55):

Tahsil çağını geçirmiş veyahut tahsil çağının içerisinde, mevcut kanunlarımızın verdiği salâhiyetle okul talebesi olmağa müsait vaziyette görmediklerimiz için akşam kursları olacak.

Yücel 1942’de mecliste yaptığı bu konuşmada, örgün eğitim dışına çıkmış bireyler için akşam kursları olacak diye belirtmiştir. 1944’te “Okul dışında kalmış halkımızın okuma yazma bilmeyenlerini yetiştirmişler, akşam okulları açmışlar” şeklinde köy enstitülerinin akşam okulları ile köy halkını yetiştirdiklerini radyodan yaptığı konuşması ile halka duyurmuştur (Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler, 1993: 222). Halk eğitimi, mecliste MEB bütçesi görüşülürken de (24 Aralık 1945) gündeme gelmiştir ve Yücel durumu şu şekilde açıklamıştır (TBMMZC, D: 7, İ: 17, C. 20-D, 1945: 337):

Halk terbiyesi okul dışında okul çağını geçirmiş vatandaşlarımızın eğitimi demektir. Bunu şehirlerde ve kasabalarda Halkevleriyle birleşerek, hapishanelerde kurslar açarak, fakat daha müessir (etkili) olmak üzere bilhassa köylerde gece kursları açmak suretiyle idare ediyoruz.

Akşam okulları, gece kursları ile örgün eğitimin dışına çıkmış vatandaşların eğitimi desteklenmiştir. Vatandaşlarının yoğun bir şekilde yaşadığı kırsal alana halk eğitimi köy enstitüleri ile götürülmek istenmiştir. Yücel’in eğitim anlayışında ulus olma kavramı, ilköğretim konusu ile iç içe geçmiştir. 15 Mayıs 1945’te İlköğretim Dergisi’nde enstitü öğrencilerine yönelik yazısında 17 Nisan gününü “kültür birliğine ermiş bir millet olma düşüncesinin hayata çıkması ve gerçek hale gelmesi bu günden başlıyor” şeklinde köy enstitülerinin ulus birliği sağlama konusunda ilköğretim eğitiminde olduğu gibi

önemli bir role sahip olduğunu vurgulamıştır (Yücel, 2018g: 233). Aynı yazısında ulus olmanın gereklerini şu şekilde açıklamıştır:

Gerçek millet olmak bu bütünün hiçbir tekini istisna etmeksizin eşit haklara sahip yurttaşlar halinde yaşatmakla mümkündür. Bu imkânı Türk Milletine sevgili Atatürk'ün ileri nesillere emanet ettiği Cumhuriyet vermiştir.

Millet olmayı duygu, düşünüş ve anlayışta birlik, ortak bir ülküye bağlanmak olarak tanımlayan Yücel, bu yazısında gerçek millet olmayı, istisnasız, eşit haklara sahip yurttaşlar halinde yaşamak olarak vurgulamıştır. Bunun kurulan Cumhuriyetle gerçekleşebileceğini belirten Yücel, “Köy Enstitüsü dediğiniz kültür durakları millet birliğinin ve vatan müdafaasının yıkılmaz istihkâmlarıdır.” diyerek, enstitülerin ulus olma yönündeki çalışmalarının önemini vurgulamıştır (Yücel, 2018g: 233). Yücel'in görüşlerinde köy enstitüleri, akşam okulları, gece kursları ile yalnız okuma-yazma eğitimi veren kurumlar olarak tanımlanmamış ulus olma bilinci, vatan sevgisi vererek vatan savunmasının kaleleri olarak konumlandırılmıştır.

Kırsal Alanın Ekonomik Kalkınması. Halkın eğitimi ile ilgili olarak Yücel'in bir başka vurgusu da kırsal alanın ekonomik kalkınmasıdır. Cumhuriyetin kuruluşu ile iktisadi anlamda gelişme için farklı girişimlerde bulunulsa da %80'i kırsalda yaşayan halk için teknik öğretim ve ziraat işlerinin geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapılması düşünülmüştür (bkz. İzmir İktisat Kongresi Kararları 17 Şubat-4 Mart 1923). Eğitim bakanı Yücel de eğitim anlayışında görüldüğü gibi kırsal alanın kalkındırılması amacıyla olmuştur. 1960 yılında bant kayıtlarından alınan konuşmalarında bu amacını “köyün kalkınması demek sadece okutma yazma öğretmek değil, onun sağlık bakımından, sosyal bakımından, ekonomik bakımından ve kültürel bakımından beraberce kalkınmak demektir” şeklinde dile getirmiştir (Yücel, 2018h: 404). Köyün kalkınmasını sosyal, ekonomik, kültürel ve sağlık açısından bütünlüklü olarak ele almıştır. Hasan Âli Yücel'in köy enstitülerinin kırsalın kalkınması alanındaki görüşleri ziraat, hayvancılık, ormancılık ve mesleki-teknik eğitim olarak iki alt başlık altında sunulmuştur.

Ziraat, Hayvancılık, Ormancılık. Yücel, 03 Haziran 1942'de köy okulları ve enstitüleri teşkilâtlandırma kanunu görüşülürken köy enstitülerindeki ziraat ve hayvancılık işlerine konuşmasında yer vermiştir. Köy enstitülerinden yetiştirilecek öğretmenlerin eğitimlerini şu şekilde dile getirmiştir (TBMMZC, D: 6, İ: 68, C. 26, 1942: 56):

Meselâ, bir köylünün hayvanı hasta olmuştur. Takdir buyurursunuz ki biz bunları bir veteriner olarak yetiştirmiyoruz. Amma o hayvana evvel müdavat olarak ne yapmak mümkündür, bilecek. Bunu yapmağa imkân yoksa bir baytara götürmek lâzımdır, onu söyleyecektir. [orijinal metin bu şekildedir].

Yücel, enstitü öğrencilerinin köylüye hayvancılık işlerinde rehberlik edebilecek şekilde yetiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bir veteriner hekim kadar bilgiye sahip olmayacaklarını fakat hayvana öncelikle ne yapılabileceğini, yapabileceği bir şey yok ise de işin uzmanına köylüyü yönlendirebilecek şekilde yetiştirileceklerini belirtmiştir. Konuşmasının devamında eklemiştir:

Bunu yapabilsin, sonra tohumu muhafaza etmek ve tarlaya en iyi şekilde serpmek için, öğüt verebilsin. Ziraat Enstitüsünde olduğu gibi toprağı ince uzun tahlil ve tohumu tetkik etmeyi tabii öğretmiyoruz ve bunları da istemiyoruz. Amma umumî olarak ziraat bilgisinde fikri olsun ve köylüye rehberlik edebilsin.

Enstitülü öğrencilerin, ziraat işlerinde de köylüye rehberlik edebilecek şekilde yetiştirilmek istendiğini belirtmiştir. Ziraat alanında uzman bir kişi kadar olmasa da tohumunu muhafaza edecek, tarlasından yüksek verim alabilecek şekilde köylüyü yönlendirecek kadar ziraat hakkında bilgileri olacak şekilde enstitü öğrencileri yetiştirilmek istenmiştir. Aynı yıl bir başka meclis oturumunda köy enstitüleri ile köylü halkta gerçekleştirmek istediklerini şu şekilde açıklamıştır (TBMMZC, D: 6, İ: 71, C. 26, 1942: 143):

Biz, küçük bir ihtimamın (özen gösterme) nasıl yapılacağını bilmediği için evlâtlarını kaybeden Türk ana ve babalarına, tarlasında daha iyi ziraat yapılmasını bilmediği için bütün gayretine rağmen az verim alan Türk çiftçisinin daha bilmediği neler varsa onları öğretip verimini artırmak istiyoruz ve elimizden geldiği kadar onları mesut kılmak istiyoruz.

Köy enstitülerinden mezun edilecek öğretmenlerin köylüye tarım ve hayvancılık hususunda rehberlik etmeleri gerektiğini belirten Yücel, bu rehberlikle verimin artırılmasını istemiştir. Böylelikle çocuklarına bakamayan, ilkel koşullarla tarım yapan, az verim alan köylü halkın gelirinin artırılarak, rahat koşullara ulaştırılması hedeflenmiştir. Yücel, köy enstitüleri ile ilgili 1944’de radyoda yaptığı konuşmasında da enstitülülerin “Okula mahsus araziye fidan dikmişler, oralarda bağlar yapmışlardır.” diyerek, enstitülerin köylüye örnek olacak arazi kullanımını dile getirmiştir (Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler, 1993: 222-223). Konuşmasının devamında şunları söylemiştir:

Köylülerimize de, öğretim ve eğitim işlerini benimsetmeye uğraşmışlardır. Köy enstitülerinde yapılacak, balıkçılık, hayvan bakımı, köy sanatları, ekim, fidanlık,

bağcılık ziraat sanatları gibi türlü işlerde öğrencilerle birlikte, geceli gündüzlü beraberce gayret göstermişlerdir.

Enstitülü öğretmenlerin köylü ile birlikte ziraat, hayvancılık, ormancılık işlerinde çalıştıklarını belirtmiştir. Enstitülerde yapılan uygulamalara köylü halkında katıldığını gördüğümüz bu konuşma, enstitülerin enstitü öğrencileri ile birlikte tüm köy halkına yönelik çalışmalarda bulunduğunu da göstermektedir.

Yücel'in konuşmalarında, ziraat, hayvancılık, ormancılık işlerinde köylüye rehberlik eden ve örnek teşkil edecek çalışmalarda bulunan enstitülü öğrenciler anlatılmıştır. Bu çalışmalarla kırsalda yaşayan yoksul halkın kalkındırılmak istenmesi vurgulanmıştır. Yücel, MEB tarafından 1944'te yayınlanan "Köy Enstitüleri II" yazısında enstitülerce yapılan ziraat, hayvancılık ve ormancılık işlerini şu şekilde özetlemiştir (Yücel, 2018i: 209-210):

Bu kurumlarda 15.000 dönüm yer işlenip ekildi. Bu kurumlara ait topraklara meyvalı meyvasız 250.000 fidan dikildi. Bazı Enstitüler çevrelerinde ormanlar meydana getirdiler. 1.500 dönümlük yer sebze ziraatine elverişli duruma getirildi. 1.200 dönüm bağ yapıldı. Enstitülerde 9.000 baş hayvan vardır. [orijinal metin bu şekildedir]

Yücel'in bu verileri ile enstitülerden ziraat, hayvancılık ve ormancılık işlerinde beklenen çalışmaların gerçekleştirilmiş olduğu görülmektedir. Anadolu'da ziraat, hayvancılık ve ormancılık alanlarında gelişim ve dönüşüm köy enstitüleri ile başlamıştır denilebilir.

Mesleki ve Teknik Eğitim. Kırsal alanda ziraat, hayvancılık ve ormancılık işlerinde verimin artırılabilmesi için köy halkının çağdaş tekniklerle buluşturulması gerekmektedir. Köy enstitülerinin en önemli işlerinden biri olan mesleki ve teknik öğretim Hasan Âli Yücel'in söylemlerinde de yer almıştır.

Ziraat işlerinden alınan verimin artırılması için makineleşmenin gerekli olduğu o dönem meclis gündeminde de tartışılmaktadır. Zira makineleşme adına Osmanlı'dan kalan bir birikim yok denecek kadar azdır ve Marshall yardımlarına kadar da ciddi bir makineleşme sağlanamamıştır (Cankaya ve Çelik, 2013). 1927 yılında ülkede 1.187.007 saban bulunurken 210.794 pulluk, 15.711 ziraat makinesi bulunmaktadır ve köylü aile sayısı 1.751.239'dur (Husrev, 1934: 32,33 Akt. Güvenç, 1997: 15). Birçok köylü ailenin (500 binden fazla) ilkel tarım aleti olan sabandan dahi yoksun olduğu bir dönemdir. Halil Menteşe (İzmir Milletvekili), ziraat işlerinde kooperatifler aracılığı ve Ziraat Bakanlığının sağlayacağı kredilerle öğretmenlerin desteklenmesi gerektiğini söylemiştir

(TBMMZC, D: 6, İ: 63, C. 24, 1942: 268). Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel de Ziraat Bakanlığı'nın bu konuda kanun ile görevlendirildiğini, köylerde makineleşmesinin sağlanacağını ve öğretmenlerin destekleneceğini şu şekilde duyurmuştur (TBMMZC, D: 6, İ: 63, C. 25, 1942: 313):

Dün bütçenin heyeti umumiyesi hakkında konuşan arkadaşlarımızdan Halil Mentеше'nin köy enstitülerinden mezun olacak gençlerin Ziraat vekilliğince ziraatin makineleştirilmesi mevzuunda yapılacak emekler içerisinde takviye ve teçhiz edilmesi hususundaki fikirlerine aynen iştirak ediyorum. Arkadaşımın çok ehemmiyetli bir noktaya parmağını koymuş olduğunu bu kürsüden size ifade etmek isterim. Hemen söyleyeyim ki, bu cihet Hükümetçe düşünülmüştür. Muvakkat encümende müzakeresi bitmiş ve bütçelerden sonra huzurunuzda gelip görüşülecek olan Köy enstitüleri kanununda diğer vekâletler gibi Ziraat vekâletinin de bu mevzuda alâkası kanuni hükme bağlanmıştır. Kuvvetle ümit ediyorum ki, köy enstitülerinden mezun kıldığımız gençler, o kanunda gösterilen usul ve tertip dahilinde memleketin her yanına yayılmağa başladıktan sonra Ziraat vekilliğinin, Sıhhat vekilliğinin ve diğer alâkalı vekilliklerin yapacakları fiili yardımlar, bu genç öğretmenlerin, bu gayretli mürebbilerin çalışmalarındaki verimi artıracak vaziyette olacaktır. [orijinal metin bu şekildedir].

Makineleşme adına hükümetin çalışmalarının olduğunu belirten Yücel, bu konuda Ziraat Vekilliği'nin köy enstitülerine yardım ile kanunen görevlendirildiğini belirtmiştir. Ziraat, Sıhhat ve diğer ilgili vekilliklerin bizzat gösterecekleri yardımlarla enstitülü öğretmenlerin verimini artırıcı çalışmalar yapılabileceği ön görülmüştür.

Kırsal kalkınma için makineleşme, makineleşmenin sağlanabilmesi için de okuryazar, teknik ve mesleki bilgilere sahip yurttaşlar gerekmektedir. Ziraat alanında teknik bilgilerle donatılan halk aracılığı ile üretimin artırılacağını düşünen Yücel, bu düşüncelerini mecliste farklı zamanlarda yaptığı konuşmalarda yinelemiştir. 1942 yılında şu şekilde dile getirmiştir (TBMMZC, D:6, İ: 68, C: 26, 1942: 54-55):

Hakikaten bizim için tam gaye, diğer irfan sahalarında olduğu gibi bunda da sade adam yetiştirmek değil, yetiştirdiğimiz bu insanları müsait muhitlerin içerisinde ve lüzumsuz mücadelelerle yıpranmadan, yapıcı olarak verimlerini âzami [orijinali bu şekildedir] surette memleketin hayrına dökülebilmelerini temin etmektir. Bunun için her köylünün karşısına, ilk öğretim [orijinali bu şekildedir] sahasında salahiyyetli olduğu kadar köylünün teknik işlerinde de melekeli insanı götürmektir.

İlköğretimde olduğu kadar teknik işlerde de donanımlı öğretmeni köylere göndermek isteyen Yücel, öğretmenlerin gereksiz uğraşlarla vakit ve enerji kaybetmeden memleket yararına verimli bir şekilde çalışabilmelerini istediklerini belirtmiştir. Konuşmasını meslek öğretimine dair şu şekilde devam ettirmiştir:

Bunlar dışında da demircilik gibi erkeklere ve ev çalışmalarında lâzım olan hususları öğretici olmak üzere kadınlara tahsis edeceğimiz meslek kursları olacak. Şu halde bütün bu arzettiğim [orijinali bu şekildedir] cinsten okullarla ve arzettiğim [orijinali bu şekildedir] vasıfta insanlarla ilk tahsili köy şartlarına uyar, köy muhitine tetabuk (uygun) eder şekilde başarmaya gidiyoruz demektir.

Yücel, teknik işlerin geliştirilebilmesi için köy halkına yönelik meslek kurslarının yapılacağını duyurmuştur. Bunları erkekler için demircilik ve benzeri gibi, kadınlar içinde ev işlerine yardımcı olacak kurslar olarak toplumsal cinsiyet rollerine göre ayırdığı görülmektedir. Bu saydıkları meslek kursları ve köylüye rehber olacak öğretmen ile kırsalda ilköğretim sorununu, kırsala uygun bir şekilde çözüme başlayacaklarını belirtmiştir. 1943'te yaptığı konuşma ile meslek kurslarının açıldığını ve sayılarında artırıma gidildiğini şu şekilde dile getirmiştir (TBMMZC, D: 7, İ: 28, C. 2, 1943: 247):

Teknik öğretimin iki ucu vardır, biri köylere giden ve demircilik, marangozluk, kızlarımıza, yıkanma, giyinme, çocuğa bakma öğreten kadın, erkek kursları; diğeri teknikum ve politekniklerdir [orijinali bu şekildedir]. Biz ortası ile meşgul olduğumuz nispette bu iki uçta da meşgul olmaktayız. Köy kurslarını arttırıyoruz.

Teknik öğretimi köyler ve kentler için ikiye ayıran Yücel, köylere meslek kursları şehirlere ise teknikum ve politeknikler olarak bu ayrımı belirtmiştir. Teknik öğretim alanında çalışmalarda bulunduklarını belirten Yücel, yine erkekler için demircilik, marangozluk gibi mesleklerden söz ederken, kadınlar için de ev işleri ve çocuk bakımı gibi meslek kurslarını söylemiştir. 1944'te radyodaki konuşmasında ise enstitü öğrencilerinin “köy gençlerini yüzücü, binici olmaya” alıştırdıklarını ve enstitülere “su getirme, onları elektrikleme yolunda başarılar varmışlardır. Enstitülerin tatbikat bölgeleriyle kendi kesimlerine giren köylerde köy incelemeleri” yaptıklarını belirtmiştir (Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler, 1993: 222-223). Enstitüler, ismine yakışır bir şekilde köyler hakkında araştırmalara girişmişler, köyleri suya ve elektriğe kavuşturmaya başlamışlardır.

MEB tarafından 1944'te yayınlanan “Köy Enstitüleri II” yazısında enstitülerce, “Enstitülerin dersane, yatakhane, mutfak, işlik, ahır, depo, garaj, öğretmen evi gibi türlü ihtiyaçları için 306 bina” yapıldığını belirten Yücel, enstitülerde yapılan meslek ve teknik eğitim çalışmalarını ile aldıkları sonuçları şu şekilde vermiştir (Yücel, 2018i: 209-210):

Enstitülerin işliklerinde 16.400 öğrencinin giyeceklerini; yapıcılık, demircilik ve ziraat işleriyle ilgili türlü işleri yapabilecek duruma getirildi. Bu işlikler yer yer dolaylarındaki köylerin ihtiyaçlarına da cevap vermeye başladılar.

16 Enstitü öğretmen ve öğrencinin emeğiyle elektriğe kavuştu.

1944 yılı Ağustos ayında sayıları 20'ye ulaşmış köy enstitülerinden 16'sı elektriğe kavuşmuştur. Dolayısıyla 21 enstitü bölgesine ayrılan ülkenin 16'sında, ülkenin 16 kırsal alanında, enstitüler kurulduktan 4 yıl sonra elektrik kullanımı başlamıştır. Enstitü öğrencileri, enstitü işliklerinde kendi giyeceklerini yapmışlar, yapıcılık dalında ihtiyaç olunan 306 bina inşa etmişler, diğer mesleki dallarda da gerekli işleri yapabilecek duruma getirilmişlerdir. Kendi ihtiyaçlarını karşılamakla yetinmemişler ve köyün ihtiyaçlarına da cevap vermeye başlamışlardır.

Halk Sağlığı. Salgın hastalıklarla baş etmek, 1940'ların Türkiye'sinde yeterli sağlık çalışanı olmaması nedeni ile başlı başına bir sorun oluşturmaktadır ve kırsal alanda daha da zorlu bir süreç olduğu kestirilebilir. Örgün eğitim için açılmış olan köy enstitüleri bu sorunun da çözümü olarak görülmüş ve sağlık elemanları yetiştirmenin yanı sıra yetiştirilen öğretmenler de halk sağlığı konusunda görevlendirilmiştir. Yücel, enstitüde yetiştirilen öğretmenlerin sağlık alanında da köy halkına rehberlik etmeleri gerektiğini düşünmektedir. Bu düşüncelerini, 03 Haziran 1942'de köy okulları ve enstitüleri teşkilâtlandırma kanunu görüşülürken şu şekilde dile getirmiştir (TBMMZC, D: 6, İ: 68, C. 26, 1942: 56):

Bir anne, başı yarılmış çocuğunu getiriyor. Köy enstitüsünden mezun ettiğimiz bu genç öğretmen, bir operatör değildir. Otursun da uzun, ince ameliyat yapsın, buna imkân yoktur. Amma usulü dairesinde oksijenli suyla yarayı yıkasın, tendürdiyotu sürsün, üstüne temiz pamuk koysun. Daha mühimse, müdahaleyi icabettirecek bir vaziyet var ise kazasına, vilâyet merkezine göndersin, çocuğu muhak-i kak bir tehlikeden kurtarsın. [orijinal metin bu şekildedir].

Enstitüde öğrencilerinin, ziraat, hayvancılık alanında uzman yetiştirilmediğini daha önce belirtmiş olan Yücel, sağlık alanında da uzman olmadığını ama ilk yardım bilgileri çerçevesinde köylüye rehberlik edecek şekilde yetiştirilmek istendiğini belirtmiştir. Enstitüde yetiştirilen öğretmenden, ilk yardım müdahaleleri yapılacak bir vaka ise müdahale etmesini, bilgilerini aşan durumlarda da işi uzmanlarına havale etmesini beklediğini açıklamıştır. Sağlık örneği üzerinden şehirden giden aydın ile kırsal alana ulaşamadığını belirten Yücel, 26 Mayıs 1943 meclis konuşmasında, bunu şu sözler ile ifade etmiştir (TBMMZC, D: 7, İ: 28, C. 2, 1943: 247):

Bugün köylümüzün bize geri görünen manzarası, şimdiye kadarla Türk münevverlerinin o köylüden daha geri olmasından neşet etmiştir. Biz hangi medeni vasıtayı köye götürdükte aklı erdikten sonra onu reddetti? Kinini yolladık. Ne olduğuna itimat etmedi. Çünkü onu yollayan memleket münevverine itimat etmiyordu. Onu tanıımıyordu. Fakat kininin sıtmadan titreyen vücudunu titretmez

hale getirdiğini görünce hattâ [orijinali bu şekildedir] sıtma olmadığı vakit vücudunu kuvvetli hissettiği için bir nevi kuvvet ilâcı gibi onu almağa başladı. Bunun için Köy enstitülerinden mezun edeceğimiz gençler geri ruhlu bir muhite gidecek değillerdir. Onlar kendi kardeşlerine iyi şeyler götürüyorlardır. Onların dertlerine deva bulmak için oraya gideceklerdir.

Köy enstitülerine gelinceye kadar, köyde yaşayan halka ulaşmak için birçok yol denenmiştir. Fakat köye giden aydınlı köylü halk arasında köprü kurulamamış, şehirden gelenler köyde kalıcı olmamışlardır. Yücel de köylünün şehirden gelen aydınlara itimat etmediğini belirtmiştir. Tonguç'un (1997a) köylü halk için, gözlemci oldukları ve sonuç odaklı çalışmaların peşinden gittikleri tespiti, Hasan Âli Yücel'in bu konuşması ile örtüşmektedir. Enstitülere alınan öğrenciler, enstitü bölgelerindeki köylerden alınmışlardır ve yine bu bölgelere öğretmen olarak gönderilmişlerdir. Yücel, enstitüden yetiştirilen öğretmenlerin, sağlık konusunda, kendi muhitlerinde köylülere rehberlik edebileceklerini ve bunun köylülerce daha rahat kabul göreceğini söylemiştir. 1944'te radyodaki konuşmasında da "Onlar küçük yavrularımızın sağlık durumunu korkutan vakaları önlemişler, bunları gidermeye uğraşmışlardır" diyerek enstitülü öğretmenlerin sağlık konusunda önleyici çalışmalarda bulunduklarını belirtmiştir (Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler, 1993: 222). Konuşmasının devamında enstitü eğitimcilerinin, öğretmenlerinin, gezici başöğretmenlerin, usta öğreticilerin, ilköğretim müfettişlerinin ve enstitülerden yetiştirilen öğretmenlerin sağlık çalışmalarını şu şekilde anlatmıştır (Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler, 1993: 223):

...köyün; temizlik, sağlık, kültür işlerine önem vermişler; güçlerinin yettiği derecede kendi çevrelerinde halka faydalı olmak için çalışmışlardır. Enstitü öğrencilerinin giyecek, yiyecek, taşıt ve revir işlerinde planlı ve duygulu hareket etmişler, müspet neticeler almışlardır.

Yücel, yaptıkları çalışmalarda yüksek başarı gösteren enstitü eğitimcilerinin ve enstitüden yetiştirilen öğretmenlerin çalışmalarına değindiği bu konuşmada, enstitüden yetiştirilen öğretmenlerin köyün sağlık ve kültür işlerinde de imkânları ölçüsünde köy halkına faydalı işler yaptıklarını belirtmiştir. Enstitü içinde de enstitü eğitim kadrosunun, öğrencilerin sağlıklı koşullarda okuyabilmeleri için enstitü işlerini planlı ve özenli şekilde yürüterek olumlu sonuçlar aldıklarını söylemiştir.

Yücel, enstitüden yetiştirilen öğretmenlerden köylü halka sağlık konusunda rehberlik etmelerini beklemiş, köyün içerisinde yetiştirdikleri bu öğretmenle köyün sağlık sorunlarına çözüm olabileceğini düşünmüş, enstitüdeki eğitimcilerin ve enstitülü öğretmenlerin sağlık konusunda başarılı çalışmalarda bulunduklarını belirtmiştir.

Önder Yetiştirme. Yücel'in eğitime bakış açısında, halkı yetiştirerek içerisinden çıkan önderler aracılığı ile toplumu ileri seviyeye taşımak anlayışı hâkimdir. Meşrutiyet döneminden bu yana eğitim tartışmalarında görülen önder öğretmen anlayışı Yücel'de de görülmektedir. Yücel, köy enstitülerinden yetiştirilen öğretmenler için, 03 Haziran 1942'de köy okulları ve enstitüleri teşkilâtlandırma kanunu görüşülürken bu görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir (TBMMZC, D: 6, İ: 68, C. 26, 1942: 56):

Birinci işleri gittikleri muhitte içtimai (toplumsal) bir kıymete müsbet olarak sahip olmaktır. Bir insan, öğretici sıfatiyle bir köye gider, bunda da müsbet bir kıymet sahibi olursa bunun için şu lâzımdır: Bir defa ahlâklî olmalıdır, doğru sözlü, doğru özlü olmalıdır, memleketini sever olmalıdır, memleketine hizmet etmek bütün hareketlerinin miyarı (ölçütü) olmalıdır. Biz ahlâkı bu mânada anlıyoruz. Ahlâklılık böyle olacaktır diyoruz. O zaman köy halkı ahlâkı bakımından, karakteri bakımından, mânevi mevcudiyeti bakımından ona müsbet bir kıymet verecektir [orijinal metin bu şekildedir].

Yücel, enstitüden yetiştirilen öğretmenlerin toplumsal bir değer yaratacak şekilde köyde bulunmalarını istemiştir. Bunun içinde bu öğretmen, özü, sözü bir, vatansever, memleketi için çalışan ahlâklî bir kişilik olmalıdır. Tüm davranışlarında memlekete, halkına hizmet ve vatanseverlik duygularıyla hareket etmelidir. Bu nitelikleri barındırdığı müddetçe köy halkı, enstitülü öğretmene değer verecek ve onu rehber edinecektir. Yücel, önder öğretmeni ile vatanseverlik, yurttaşlık duygularının köy halkına, kırsala benimsetilmesini istemektedir. Yücel, bu manevi duyguların yanı sıra ziraat, hayvancılık, ormancılık, teknik ve mesleki işlerde de köylüye rehber olan enstitülü öğretmeni konuşmasının devamında şu şekilde dile getirmektedir:

Öğretmen, bu şekilde köye hayati bakımdan, maddi ve manevi yardımcı bir unsur olunca, esasen böyle olanı takdir eden köylünün evlâtlarına terbiye vermek için de hak kazanmıştır. Bizim için hareket noktası çocuğu okutmak değil, yaşadığı muhitte önder olmaktır. Bu olunca çocuğu okutmak keyfiyeti de kendiliğinden hasıl [orijinali bu şekildedir] olacaktır. Birinci nokta köydeki öğretmen, Cumhuriyetin ve inkılâbın yayıcısı, bekçisi ve öğretmişidir.

Yücel, maddi ve manevi bakımdan köylüye rehberlik edebilecek bilgi ve davranışlara sahip enstitülü öğretmenin, bu birikimleri ile köylüye eğitim verebilecek hakka sahip olduğunu, yani köylünün onu rehber edineceğini söylemiştir. Enstitüde yetiştirilen öğrenmeni herhangi bir alanda uzmanlaştıracak karakterde bir eğitim verilmediğini, onu köye önder yapacak şekilde köyün sorunları ile ilgili her alanda köylüye rehberlik, önderlik edebilecek eğitimin verildiğini belirtmiştir. Bu önder enstitülü öğretmen, Cumhuriyet devrimlerinin köye, köy halkına ulaştırıcısı, devrimlerin koruyucusu olacaktır. Yücel, konuşmasında hayatın her alanında köylüye önderlik

edecek, çağdaş değerleri köye yayacak kişi olarak enstitüden yetiştirdikleri öğretmeni işaret etmiştir. Şehirlerde Cumhuriyet kazanımlarıyla halk daha iç içe yaşamaktadır, fakat bu kazanımları nüfusun neredeyse %80'inin bulunduğu kırsala ulaştırmak şarttır. Bu nedenle de enstitülü öğretmen kritik bir öneme sahiptir. Yücel'de bunu konuşmalarında ve yazılarında sıkça dile getirmektedir. 1943'te mecliste yaptığı konuşmasında da şu şekilde dile getirmiştir (TBMMZC, D: 7, İ: 28, C. 2, 1943: 246-247):

Köy enstitülerinin daha dört senelik bir hayat içerisinde, eski rejimler ve devirlerde mütemadiyen kendisinden alınan, fakat kendisine hiç bir şey verilmeyen köye ve köylüye yeni şeyler vermek için bir yuva olmağa başladığı dün Sıhhiye vekilinin burada söylediği güzel teşşiratta gizlidir sanıyorum. Köylere Millî Şefimizin ifade ettikleri gibi öğretmenle gidiyoruz. Yine kendilerinin isabetle arzu ettikleri veçhile (şekilde) öğretmenin dolduramayacağı boşlukları da ebesiyle ve sağlık memuruyla doldurmak yolundayız. Bu suretle köye ve köylünün ayağına hem irfan ışığı, bilgi ışığı, hem de yaşama imkanları verecek insanı götürmenin arifesindeyiz [orijinal metin bu şekildedir].

Yücel, Cumhuriyet dönemine kadar köylüden hep alındığını ama bir şey verilmediğini söyleyerek, önceki yazılarından da anlaşılacağı üzere, asker alımlarında, vergilerde hatırlanan Anadolu halkının yurttaşlık haklarından mahrum kaldığını belirtmiştir. Köy enstitüleri ile bu durumu değiştirerek köye ve köylü halka hizmet vermeye başlanmak istenmiştir. Yücel, köy enstitülerinden yetiştirilen öğretmenin yanı sıra ebe ve sağlık memuru ile köye bilimsel çağdaş metotları götürdüklerini ve sağlıklı yaşam koşulları sunmak istediklerini belirtmiştir. Öğretmeni kültür ve bilgi ışığı olarak köylüyü aydınlatacak önder olarak konumlandırmıştır. Ebe ve sağlık memurları da tabiat koşullarına terk edilmiş halka, yaşama şansı verecek elemanlar olarak ele alınmıştır. Öğretmen ve sağlık elemanları götürmenin arifesindeyiz demesinin nedeni, köy enstitülerinden hala mezun verilmemiş olmasıdır. Yücel, enstitülü öğrencilere 17 Nisan 1944'te Köy Enstitüleri Bayramı nedeniyle radyoda yaptığı konuşmada da, önder olarak yetiştirildiklerini şu şekilde ifade etmiştir (Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler, 1993: 222):

Köy enstitülerinde vazife alan arkadaşlarım, orada yetişen genç kardeşlerim;

Beş seneden beri, Büyük Millet Meclisi'nin millet buyruğu olarak elimize verdiği kanunları yerine getirmek için sevgili vatanımızın evsiz, barksız, hatta ağaçsız dümdüz toprakları üstüne sizleri getirdik. Tabiatın yağmur gibi, kar gibi, soğuk gibi, zelzele gibi kuvvetleri ile döğüşünüz. Yenilmediniz, yendiniz. Ders okuduğunuz ve okuttuğunuz binalar sizin temiz ellerinizin eseridir. İçinde yattığınız duvarlar ve damlar, üstüne uzandığınız, yorgun vücutlarınızı dinlendirdiğiniz yataklar, sizin elinizin emegidir. Muhteşem, beton binalardan manevi ihtişamı hiç de eksik olmayan bu mütevazi [orijinali bu şekildedir]

durakların içerisinde, cumhuriyetçi ve inkılâpçı Türkiye'nin hayat kaynakları ve kurtuluş öncüleri yetişiyor.

Enstitülü öğrencilere zor şartlarda yetiştiklerini ve kendi çabaları ile bu güç şartları aştıklarını belirterek onları yüreklendiren Yücel, onların sadece birer öğrenci olmadıklarını, cumhuriyetin ve devrimlerin yaşatıcısı önderler olduklarını belirtmiştir. Çağdaş yaşamın kırsalda hayat bulmasını, kök salmasını sağlayacak olanların enstitülerden yetiştirilen öğrenciler olduğunu vurgulamış, bu düşüncelerini bizzat yetiştirilen öğrenciler ile paylaşmıştır. Yücel, konuşmasının devamında öğrencilerin önderliklerini şu şekilde vurgulamıştır (Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler, 1993: 223):

Köy enstitülerinde, köy okullarında Anayasamızın Cumhuriyetçi, İnkılâpçı, Lâik, Milliyetçi, Halkçı ve Devletçi ruhuna ve Cumhuriyet Halk Partisi programının bu fikirleri yaydırmak isteyen emirlerine uymuşlar, onlara göre köylerimizde yeni bir hayat yaratmak için özden ve yürekte çalışmışlardır.

Yücel, enstitülerden yetiştirdikleri öğrencilerin CHP programına ve Anayasa'ya bağlı olarak Cumhuriyetçi, Devrimci, Lâik, Milliyetçi, Halkçı ve Devletçi niteliklerde olduklarını vurgulamıştır. Cumhuriyetle beraber başlayan yeni, çağdaş yaşamı kırsala taşıyacak olan enstitülü öğrencilerin özverili bir şekilde candan, yürekte çalıştıklarını belirtmiştir.

Yücel, 24 Mayıs 1944'te "Köy Enstitüleri II" yazısında " Köy Enstitülerinin sayısı 20'ye çıkmıştır. Bu kurumların kız ve erkek öğrenci sayısı 16.400'ü bulmuştur. Bunlardan 2.000'i bu ders yılı başında enstitüyü bitirerek köy okullarına tayin edilecektir." şeklinde enstitüden mezun etmeyi planladıkları öğretmen sayısını vermiştir (Yücel, 2018i: 209). Yücel, plan ve programlardaki tutarlılığını bu yazısından sonraki konuşmasında göstermiştir. 4 Ocak 1945'te radyoda yaptığı konuşmada Yücel, planlanan mezun sayısı 4 eksik olarak "Cumhuriyet Bayramında Köy Enstitülerinden 1996 genç öğretmen mezun oldu. Bunların 1.878'i 1.744 köye tayin edildi. Geri kalanların bir kısmı Köy Enstitülerine verildi, bir kısmı da Yüksek Köy Enstitüsüne alındı" diyerek köy enstitülerinden mezun ettikleri öğretmenlerin durumunu açıklamıştır (Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler, 1993: 264). Enstitülerden köylere 1878 öğretmenin tayin edildiğini duyuran Yücel, halka 1878 öncü öğretmeni müjdesini vermiştir. Köy enstitülerinden yetiştirilen önderler aracılığı ile devrimlerin %80'i kırsalda yaşayan halka ulaştırılmaya çalışılması ve kırsalın kalkındırılmak istenmesi birçok çevreyi rahatsız ettiği gibi mecliste de dillendirilmiştir. Enstitü öğrencilerinin önder olarak yetiştirilmeleri ve köy çocuklarının özgüvenli ve

bilgili olarak davranmaları, kendilerini Atatürk zannetmekle eleştirilmiştir. Yücel’de bu eleştirilere, 23 Mayıs 1945’te MEB bütçesi görüşülürken şu şekilde cevap vermiştir (TBMMZC, D: 7, İ: 60, C. 17, 1945: 313):

Emin Sazak arkadaşım, köylere verilmiş olan Köy Enstitüsü mezunlarının kendilerini birer Atatürk zannettiklerini ve hattâ [orijinali bu şekildedir] daha salâhiyetli hissettiklerini söylüyor. Biz, arkadaşlar, Köy Enstitüsündeki bu Türk çocukları, sizin kabul ettiğiniz kanunlarda yazılı ne vazifeler var onları yapmak üzere yetiştiriyoruz. Bu çocukların birer Atatürk olması herhalde temenniye değer bir şeydir. Amma Atatürk olmak güç bir şeydir. Biz onları Atatürk’ün parçaları olmak üzere yetiştiriyoruz. (Bravo sesleri, alkışlar) Tekrar edeyim, bu salâhiyetler kanunlarla verilmiş olan salâhiyetlerdir.

Köy enstitülerinden önder olarak yetiştirilen öğrencilerin yaptıkları çalışmalar ses getirmiştir. Yücel’in 1945’te yaptığı yukarıdaki konuşma, köye tayin edilen 1878 öğretmeninin çalışmalarının Emin Sazak gibi toprak sahibi kişileri rahatsız ettiğini göstermektedir. Meclisin heterojen yapısını da gösteren bu konuşma, Yücel’in köy enstitüleri kanunlarını, mecliste bulunan toprak ağalarına rağmen yasallaşmasını sağlama başarısını da gözler önüne sermektedir. Konuşmasında bu önder öğretmenlerin, meclisten geçen kanunlar çerçevesinde yetiştirildiğini vurgulamıştır. Atatürk gibi dünya çapında tanınan bir önderin parçaları olarak enstitülü öğrencileri nitelemiş ve öğrencileri de onurlandırmıştır.

Yücel, bakanlıktan ayrıldıktan sonra da köy enstitüleri ile ilgili yazmaya ve konuşmaya devam etmiştir. Yücel, 17 Nisan 1955’te “Köy Enstitüleri” yazısında köy enstitüleri ile yapmak istediklerini ele almıştır. Bu yazısında da önder öğretmen yetiştirmek isteklerini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir (Yücel, 2018f: 313):

Yalnız okuyup yazma öğretme ve müfredat organlarındaki dersleri okutan pasif bir insan değil, Cumhuriyetin ve inkılâbın adamı olarak köyde önder olma vasfında, köy hayatında işe yarar öğretmen yetiştirmek.

Yücel, yıllar sonra köy enstitüleri kapatılmış olmasına rağmen, enstitülerde önder öğretmen yetiştirmek istediklerini dile getirmiştir. Okuma-yazma öğretme bir teknisyen değil, köyü değiştirip dönüştürecek olan Cumhuriyetin ve devrimin insanı, önder öğretmeni yetiştirmek istemişlerdir. Köyün işlerinden anlayacak, cumhuriyetin yarattığı dönüşümü köye taşıyacak olan enstitülerden yetişecek önder öğretmenler olacağı düşünülmüştür. Yücel, 1960 yılında kayda alınan konuşmalarında da bu yetiştirmek istedikleri önder öğretmeni şu şekilde dile getirmiştir (Yücel, 2018h: 399):

...biz köylere istiklâl mücadelesinden itibaren sosyal hayatımızda yaptığımız büyük devrimleri götürecek adam yetiştirmek isteriz. Çünkü ümmet devrinin,

böyle bir adamı vardır. Ve bu adamı aslında Devlet yetiştirmiyordu. Ümmet bilincinin yani dini birlik bilincisinin dini toplum bilincisinin adamı vardı. Bu imamdır. İmam çocuk doğduğu vakitte kulağına ezan okuyarak, büyüüp ihtiyarlayıp vefat ettiği vakit mezarı başında telkin verip bağırarak doğumdan ölüme kadar bu cemiyetin manen hakimidir. Bu manevi hakimiyet maddî tarafa da intikal ediyordu; çünkü, hasta olduğu vakit de okuyordu. Herhangi bir bünyevi iş yapacağı vakit de sual mercii o oluyordu. Ona cevap veriyordu. Bir nev i müftiilenam idi. Biz bunun yerine devrimci düşüncenin adamını köye göndermek isteriz. Bunun için de imam nasıl doğarken ezan, vefatında telkin ile doğuştan ölüme kadar elinde tuttuğu küçük toplumun hakimi ise önderi ise bizimki de bir taraftan maddî diğer taraftan manevî köyün imamı olsun [orijinal metin bu şekildedir].

Yücel, kurtuluş savaşından itibaren devrimleri kırsala ulaştıracak devrimci, önder öğretmeni yetiştirmek istediklerini açıklamıştır. Osmanlı döneminde imamın köylere etkisinden bahseden Yücel, köylünün doğumundan ölümüne kadar her işinde danıştığı imamın yerine maddi ve manevi anlamda önderlik edecek öğretmeni yetiştirmek istediklerini belirtmiştir. Cumhuriyetle beraber yeni bir toplum inşasında devrimci öğretmen ihtiyacı doğmuştur. Ümmet bilinci imam ile yayılırken, imamı yetiştiren Osmanlı olmadığını ama cumhuriyet döneminde, cumhuriyetin öğretmenini yetiştirilmek istendiğini belirtmiştir.

Yücel'in köy enstitülerinin halk eğitim alanındaki çalışmalarına dair görüşleri dört tema (okuma-yazma, ilköğretim/ kırsalın kalkındırılması/ halk sağlığı/ önder yetiştirme) üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu temalardan en çok önder yetiştirme, en az halk sağlığı temasının işlendiği görülmüştür.

Yücel, bakanlığı döneminde yaptığı çalışmaları “Dâvam” isimli eserinde bakanlığa geldiği dönem ve bakanlıktan ayrıldığı dönem verileri ile karşılaştırmıştır. Bakanlığa geldiği dönemde eğitim durumu şu şekildedir (Yücel, 2011: 67):

6.700	İlkokul,
13.502	Öğretmen,
546	Eğitmen
764.691	Öğrenci [orijinali bu şekildedir]

Bu sayılar bakanlıktan ayrıldığı dönemde katlanarak artmıştır. Yücel, o verileri de şu şekilde sunmuştur (Yücel, 2011: 69):

13.665	İlkokul
19.658	Öğretmen
8.751	Eğitmen
1.359.034	Öğrenci [orijinali bu şekildedir]

Bu rakamlar da göstermiştir ki öğretmenlerle beraber mevcuda, bulduğum kadar ilk öğretim [orijinali bu şekildedir] üyesi ilâve edilmiş, öğrenciler iki misline yaklaşmış, ilkokul mezunları 40.000 den 100.000 e çıkıp aşmıştır. Bu öğretmenlerin yalnız (5542) si Köy Enstitüsü mezunlarıdır.

Verilerden de anlaşılacağı üzere ilkokul ve öğrenci sayısı ikiye katlanmış, öğretmen sayısı ise neredeyse 17 kat artmıştır. İlkokul mezunları sayısında 2,5 kat bir artış olmakla birlikte öğretmen sayısında 6156 artış yaşanmıştır. Yücel, bu öğretmenlerin 5542'sini köy enstitüleri mezunlarının oluşturduğunu belirtmiştir. Bu veri enstitülerin öğretmen yetiştirme işinde en önemli kaynak olduğunu göstermektedir. Bakanlığı döneminde 20 köy enstitüsü açıldığını ve 20 binden fazla çocuğun enstitülere alınarak okutulduğunu belirten Yücel, enstitüleri “Türk tarihinin Millet kalkınması bakımından şerefli bir sahifesi” olarak tanımlamış ve enstitülerin eserlerini şu şekilde sayısallaştırmıştır (Yücel, 2011: 68):

150 ders ve idare için büyük yapı, 60 işlik, 210 öğretmen evi, 20 tatbikat okulu, 20 revir, 12 kantin, 26 yemekhane, 22 çamaşırılık, 20 kütüphane, 36 ambar, 48 ahır ve samanlık, 46 kümes, 12 elektrik santrali, 16 su deposu, 12 ziraat deposu, 10 temizlenme yeri, 3 balıkthane ki hepsi 728 bina tutuyordu. [orijinal metin bu şekildedir].

Hasan Âli Yücel, bakanlık görevi süresince II. Dünya Savaşı koşullarında, ülkede kıtlık yaşanırken ve eğitime kıt kaynak ayrılırken, köy enstitüleri ile eğitim için gerekli yapılaşmayı da eğitim elemanı yetiştirme işini de başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Bunu kendi kayıtları ile göstermiş ve mahkeme tutanaklarına işlemiştir.

İsmail Hakkı Tonguç'un Eğitim ve Halk Eğitim Anlayışı

İsmail Hakkı Tonguç, eğitim üzerine çalışmalarını, gözlem ve birikimlerini yazarak eğitim alanına katkı sunmuş, öğretmen deneyimi ve köy enstitüleri ile fikirlerini uygulama olanağı bulmuş bir eğitimcidir. Tonguç'un köy kökenli bir eğitimci olması, köyün içinden analizler sunması ve eğitimciliğiyle çözümler bulması, onun eğitim anlayışı ile halk eğitim anlayışının iç içe geçmesine sebep olmuştur. Tonguç'un köy eğitimi üzerine pek çok yazısı bulunmaktadır. Bu yazılarını da kapsayan “Köyde Eğitim” ve “Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy” kitapları ile görüşlerini daha sistematik bir şekilde sunmuştur. Tonguç'un, köy eğitimi yazıları “iş içinde iş ile eğitim” anlayışı ile kırsal alanın kalkındırılmasına yönelik olmuştur. Dolayısıyla Tonguç, halk eğitim alanında önemli eserler bırakmıştır. Bu bölümde İsmail Hakkı Tonguç'un eğitim ve halk eğitim anlayışı verilecektir.

Tonguç, eski yazı ile yazılmış Elişleri Rehberi (1927) kitabında “Yalnız zihinsel yeteneklerin gelişmesine hizmet ederek tek yönlü insan yetiştiren eğitim yanlış bir amaç izlemektedir... Yalnız belleğe dayanan bilgilere değeri veren eğitim de doğru değildir” demiştir (Akt. Özkucur, 1990: 216). Eğitimin yalnız bilgi aktarımına dayalı olmasına karşı çıkan Tonguç, eğitimin çok yönlü insan yetiştirmesi gerektiğini belirtmiştir. 1945’te İlköğretim Dergisi’nde (sayı: 178-180) çıkan yazısında “İnsanın kendi kendine yetişmesi eğitimin temelini oluşturur. Eğitim böyle sağlam bir temele dayanmazsa çocukta karakter yaratılamaz.” diyerek eğitimin temelini insanın kendi kendini yetiştirmesi ilkesini koymuştur ve eğitimin amacı olarak çocukta karakter yaratılması gerektiğini belirtmiştir (1997d:69). Kendi kendini yetiştiren insanın, kendi öz değerlerine ulaşacağını, karakterinin gelişip olgunlaşacağını vurgulamıştır.

Tonguç, çok erken bir dönemde yaşam boyu eğitim anlayışını yakalamış ve bunu eserlerinde açıklamıştır. “Köyde Eğitim (1938)” kitabında yaşam boyu eğitimi yaklaşımını şu şekilde ele almıştır (İ. H. Tonguç, 1997a: 108):

Eğitim her zaman, her yerde mutlaka bilinçlilik özelliğini koruyarak oluşmaz. Çok kez bilinçli eğitim ile bilinçli olmayan terbiye birbiri ile karışık olurlar. Bu sebepten dolaydır ki, insan, hiç eğitim kavramının ve eğitim hadiselerinin özelliklerini bilmeksizin eğitsel etkiler yapacak şekilde hareket edebilir. Bu itibarla insan yaratılışta eğitimcidir. İnsan aynı zamanda ölünceye kadar da öğrenci olmak sıfatını taşıır, eğitilmek ihtiyacından kurtulamaz.

Eğitimin, kasıtlı eğitim etkinlikleri esnasında gerçekleştiği gibi kasıtlı olmayan ortamlarda da gerçekleşebileceğini belirten Tonguç, insanın eğitimci olarak var olduğunu, doğal olarak eğitimci olduğunu söylemiştir. Eğitimin her alanda gerçekleştiğini ve eğitim kavramı ile pedagojik bir bağ kurmayan insanın da eğitim işinin içinde eğitimi uygulayan kişi olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle hem öğrenci hem öğretici olan insanın yaşam boyu eğitim içerisinde var olacağını vurgulamıştır. Bu satırlarının devamında yaşam boyu eğitime dair görüşlerini şu şekilde geliştirmiş ve yinelemiştir (İ. H. Tonguç, 1997a: 109-110):

- 1- İnsan hayatının devamı ve evrimi, eğitim ile mümkündür. Yaşayabilen toplumlar bunu çevreden yararlanmak sureti ile kendiliklerinden yapmaktadırlar ve ancak bunu yapabildikleri sürece özelliklerini koruyarak yaşayabilmektedirler.
- 2- Eğitim işi, belli insanların tekelinde bulundurabilecekleri bir iş değildir. Bu hâdisenin oluşması sadece öğretmenlik mesleği için hazırlanmış olanların faaliyetlerine bağlı da değildir. Eğitim olayının oluşmasında binbir hâdisenin ve öğenin türlü türlü etkileri vardır.

3- İnsan, hayatı boyunca eğitime muhtaç, canlı bir varlıktır. Bu sebepten dolayı o, hayatı boyunca öğrencilik sıfatını taşımaya da zorunludur.

4- İnsan aynı zamanda eğitici kudrette yaratılmıştır. Onun için hayatı boyunca eğitkenlik niteliğine de sahiptir. Hayat onu bu vazifeyi bilerek veya bilmeyerek yapmaya zorunlu kılar.

...

6- Bilinçli eğitim şekillerinin uygulanması mümkün olmayan hallerde ve yerlerde, eğitimin diğer şekillerine uygun ortam hazırlamak lâzımdır. Bu tarz faaliyet de eğitsel nitelikli bir faaliyettir. [orijinal metin bu şekildedir].

Yaşam boyu eğitim anlayışını dile getiren Tonguç, eğitimin yaşamın içinde olduğunu ve bunun belli tekeller elinden gerçekleşmesi gereken bir iş olmadığını, dolayısıyla insanın tüm yaşamı boyunca hem öğrenci hem de eğitimci olduğunu belirtmiştir. Kültür aktarımını sağlayabilen toplumların yaşadığını, devamlılıklarını sürdürebildiğini ve bu hadiselerin eğitim yolu ile gerçekleştiğini açıklamıştır. Bilinçli eğitim etkinliklerinin uygulanamadığı durumlarda eğitim metotlarının uygulamaya konması için uygun zeminin hazırlanması gerektiğini belirten Tonguç, bu eğitim süreçlerinin de eğitsel nitelik taşıdığını vurgulamıştır. Yazısının devamında “7- Eğitim kurumları, gaye ve maksada göre her türlü terbiye şekillerinden iyice yararlanabilecek bir karakterde kurulmalı, gerçeğe dayanmalı, yeni ve becerikli insan tipleri yaratmaya hizmet etmelidir.” şeklinde eğitim kurumları ile ilgili görüşlerini dile getirmiştir (İ. H. Tonguç, 1997a: 110). Eğitim kurumlarının tüm eğitim metotlarından faydalanabilen, gerçeğe dayalı ve çağdaş, becerikli insanı yetiştirme amaçlı kurumlar olması gerektiğini belirtmiştir. Formal eğitimin gerçekleştiği okulları ise “Okul, cemiyetlerin yaşayabilmek ve çocuklara muayyen gayeleri aşılacak, bu suretle onları ve onlar vasıtasıyla ulusu yeni kıymetlere inandırmak üzere vücuda getirdikleri bir çok müesseselerden biridir.[orijinal metin bu şekildedir]” şeklinde tanımlamıştır (Tonguç, 1997b: 121). Çok yönlü insanın yetiştirileceği okulu toplumların yaşam kaynağı olarak görmüştür. Toplumun oluşturan bireylerin eğitiminde, toplumları bir arada tutan değer ve amaçların okullarda verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Tonguç, okullarda verilecek öğretimin öğrenci etkinliğine ile gerçekleşmesi gerektiğini belirtmiştir ve bunu birçok yazısında yinelemiştir. Terbiye Mecmuası’nda yayınlanan “Öğrenci Etkinliklerine Dayanan Öğretim (Ocak 1931, sayı:31)” yazısında şu şekilde dile getirmiştir (İ. H. Tonguç, 2000: 44-45):

Öğrenci kişiliğinin ve kültürünün gelişmesini amaç etmesi, zorunlu bir öğretme şekli olup, öğretmenin kullandığı ders araçlarından çok, öğrenci etkinliği ile olur.

Öğrenci etkinliği de ortada, hazır kurulmuş ya da tamamlanmış bir ortam olmaksızın doğrudan doğruya öğrencinin inceleme ve deneyiyle olasıdır.

Öğretimde kişilik ve kültür gelişiminin amaç edinilmesi gerektiğini belirten Tonguç, bunun öğrenci etkinliği ile gerçekleşebileceğini belirtmiştir. Öğrencinin etkin olabilmesi amacıyla öğretim ortamlarının tamamlanmış, kusursuz hale getirilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu sayede öğrenciye inceleme ve deneme olanakları yaratılacaktır.

Gezici eğitim sergisi sırasında verdiği konferanstaki konuşmalarında öğrenci etkililiğini dile getirmiş ve bu konuşmalar daha sonra Fikirler Dergisi'nde "Eğitim Öğretimde Öğrenci Etkinliği (01.07.1933, sayı: 98)" başlığı ile yayınlanmıştır. Bu yazıda "Çocuğu doğa ve toplum yaşamı içinde yaşatmak, yaşatarak eğitmek ona en çok etkinlik olanağı sunmak demektir. Onun doğal yönelimlerini en iyi şekilde doyurma yoluna gitmek demektir." şeklinde öğrenci etkinliğini dile getirmiştir (İ. H. Tonguç, 2000: 68). Hazır eğitim ortamları yerine doğa içinde eğitimin öğrenci etkinliğine daha uygun olduğunu belirten Tonguç, öğrencinin özgün özelliklerinin de bu şekilde açığa çıkartılabileceğini vurgulamıştır. Yazısının devamında "Geleceğimiz öğrenci etkinliğine dayalı okul bir gün karşımıza özgür ve bağımsız kişiler haline gelmiş vatandaşlar da çıkaracaktır. Amacımız işte böyle vatandaşlara bir an önce kavuşmaktır." demiştir (İ. H. Tonguç, 2000: 70). Gelecek zamanların okulunun öğrenci etkinliğine dayalı okul olduğunu belirten Tonguç, öğrenci etkinliğinin bağımsız ve özgür bireyler haline gelmiş vatandaşlar yetiştirdiğini ve eğitim amacının özgür, bağımsız yurttaşlar yetiştirmek olduğunu vurgulamıştır. 1934'te Fikirler Dergisi'nde (sayı: 107) yayınlanan "Eğitbilimsel Etkinliğin Görünüş Şekilleri" yazında eğitim görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir (İ. H. Tonguç, 2000: 85):

Eğitbilimsel alıştırma amaç o alıştırma ayrı ayrı tekniklerle de ilgili olsa insanlar için iş yapmak demektir. Bireyi bilgili, becerili ve güçlü kılmak, yalnız kendisini düşünen bencil korkunç bir mahluk haline getirmek, eğitim öğretim ve eğitbilim çalışmaları için amaç olmamalıdır. Yükseltilmesi gereken toplumdur. [orijinal metin bu şekildedir].

Eğitim etkinliklerindeki amacının iş yapmak olduğunu belirten Tonguç, bencil birey yetiştirmek yerine topluma yararlı, toplumu geliştirebilecek bilgi, beceri donanımına sahip, güçlü yurttaş yetiştirmek gerektiğini vurgulamıştır. Tonguç, öğrenci etkinliğine dayalı eğitim görüşlerini köy enstitüleri ile hayata geçirmeye çalışmıştır. Eksiksiz, hazır öğretim ortamı yerine doğayı öğrenci etkinliği için uygun gören Tonguç, köy enstitüleri kuruluş aşamasındayken Arifiye Köy Enstitüsü Müdürü Süleyman Edip

Balkır’a mektubunda bu durumu şu şekilde açıklamıştır (İ. H. Tonguç, 1976: 31):

Bu müesseseleri klasik okullara benzetmemek için elinden ne gelirse hepsini yap. Herkes bir defa sersemlemeli ki yeni bir vaziyet alabilsin. Halbuki görünüşe göre sen bilinen mektebi hazırlayarak sonra faaliyete geçmek istiyorsun. Bu doğru olmaz.

Enstitü talebesi gelir gelmez onun için dersane açmak yok. Yağmurlar bastırınca kadar behemahal çocuklar eğitmen tertibi, dışarıda ders görecekler. Ancak bu tedbirle klasik tedrisat nizamını kırmak mümkün olur. Bu gibi fırsatları kaçırmamalı. [orijinal metin bu şekildedir].

Öğrencinin etkinliğinin sağlanabilmesi için hazır eğitim ortamları olmaması gerektiğini belirten Tonguç, enstitülerin kuruluş aşamasını da öğrencilerin eğitim öğretim ortamı için değerlendirilmesi gerektiğini ve klasik öğretim tekniklerinin öğrenci etkiliği ile kırılabileceğini belirtmiştir. 1956’da Tan Gazetesi’nde yayınlanan “Onyed Nisan [orijinali bu şekildedir]” yazısında enstitülerde öğrenci etkinliğinin esas alındığını şu şekilde kaleme almıştır (İ. H. Tonguç, 1997b: 435-436):

Köy enstitülerinde öğrencileri oyun, spor, temsil, gezi, iş... gibi vasıtalarla yetiştirmek ilkesine bağlanılarak “Etkinci Okul” un istekleri uygulanmaya çalışılmış; kitap bir öğretici araç gözüyle bakılmış; ezberciliğe yer vermemek amacı güdülmüştür.

Tonguç, enstitü öğrencilerinin spor, gezi iş gibi etkinliklerle sürekli etkin kılındığını, kitabın ise araç olarak kullanıldığını ve ezberci eğitime yer verilmediğini belirtmiştir. Böylece Tonguç’un teorik olarak aktardığı fikirlerinin uygulanabilirliği de köy enstitüleri ile ortaya çıkmıştır.

Eğitim etkinliklerinin amacını iş yapmak olarak aktaran Tonguç, “iş içinde iş ile eğitim” görüşündedir. Tonguç “Geniş anlamda iş eğitimi çağdaş eğitimidir. Ortaçağı kapayan güçtür.” şeklinde iş eğitiminin devrimci yönünü vurgulamıştır (Akt. Özkucur,1997: 75). İş eğitimi ortaçağı kapatacak yeni çağdaş yaşamı ortaya çıkaracak güçte bir eğitim olarak görmüştür. Tonguç, iş eğitimi şu şekilde açıklamıştır (İ. H. Tonguç, 1997b 102):

«İş» kelimesi, yalnızca elle çalışma manasında değil, aynı zamanda bir zihin faaliyeti manasını da ihtiva etmelidir. Terbiye ve tedris işinde hedeflerin tesbiti [orijinali bu şekildedir], bunlara erişmek için lüzumlu olan tedbirlerin alınması, iş sırasında tereddütlü noktalara gidilecek yolun ve başvurulacak çarelerin aranması ve sonra alınan neticenin kontrol edilmesi, hep, çocuğun payına düşen işin birer safhasıdır. Aynı zamanda çocuğun tasavvur ve maksatlarının muhtelif tekniklerle en iyi bir şekilde ifadesi kabiliyetlerini, ona ancak iş gördürmek ve onun çalışmalarını yerinde olmayan müdahalelerden uzak tutmakla temin etmek mümkündür.

Tonguç, iş eğitimini, iş yapmayı sadece mekanik olarak bir ürün ortaya çıkarmak olarak algılanmaması gerektiğini, iş yapabilmenin zihinsel süreçleri kapsadığını ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır. Eğitim öğretim faaliyetlerinde amacın ve ihtiyaçların belirlenmesi, bu yolda karşılaşılabilecek güçlükler için önlemler alınması, kurulan hipotezlerin denenip sınanması gibi birçok zihinsel faaliyeti barındıran iş eğitiminin öğrenciyi etkin kıldığını belirtmiştir. İş eğitiminin öğrencinin yeteneklerini ortaya çıkarmak için en uygun metot olduğunu vurgulamıştır. Tonguç, eski yazı ile yazılmış Elisheri Rehberi (1927) kitabında ise iş eğitimi görüşünü (Akt. Özkucur, 1990: 217) şu şekilde yansıtmıştır:

Uygarlık yükseldikçe işin eğitsel değeri artmaktadır... Yeni öğretim yönetiminin en önemli niteliği, dersi iş ile öğretmektir... Yardımcı araçlar arasında kuşkusuz kitaplar da vardır; ama ezberletmemek koşuluyla... Bizim tasarladığımız öğretim yöntemine göre iş aracılığı ile tüm ders konularının öğretilmesi olanağı vardır...

İş eğitiminin çağdaş eğitim metodu olduğunu yineleyen Tonguç, ezberci eğitime karşı iş eğitimini gerçekleştirmek gerektiğini, kitaplardan da araç olarak faydalandığını ve iş eğitimini her dersin öğretiminde kullanılabileceğini belirtmiştir. İş eğitiminin okul ile bütünleştirilerek, iş eğitiminin sağladığı olanakların değerlendirilmesi gerektiğini belirten Tonguç, iş ve okul eğitiminin bireyin hayatında ve dolayısıyla toplumun yapısında oluşturacağı değişimlerin, genç Cumhuriyetin oluşturmak istediği üretken toplum için gerekli olan eğitim öğretim şekli olduğunu açıklamıştır. Cumhuriyetin tabanı olan köy halkının, köy hayatının geri ve ilkel koşullarının da bu yolla çağdaş yaşam şartlarına ulaştırılabileceğini vurgulamıştır. Bu görüşlerini aşağıdaki şekilde kaleme almıştır (İ. H. Tonguç, 1997a: 100).

İş ve okul eğitimi yoluyla yapılacak her türlü değişiklikler hem bireylerin hem de toplumun hayatında bazı değişimlere sebep olur. Cumhuriyetin en özgün ve heyecanlı faaliyeti memleketin genel iş ve kültür hayatında meydana getirmeye çalıştığı bu değişikliklerdir. Bunların etkileri, köy hayatına da ister istemez serpmeye ve orada da değişiklikler yapmaya başlayacaktır. Onun için, okul eğitimini iş eğitimi ile dengeli gidebilecek şekle getirmek önlemleri aramak lâzımdır.

Tonguç, iş eğitimini görüşlerini de köy enstitülerinde uygulama olanağı bulmuştur ve uygulamıştır. Köy enstitülerinin yasal zemine oturtulduğu 1940 yılından önce köyde eğitim konulu kitaplarında, köy okulunu iş eğitimi ile birlikte ele almıştır. “Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy (1939)” kitabında, köy okulunu, köyün gerçeklerine uygun, öğrencileri köy hayatından uzaklaştırmayacak bir okul olarak tanımlamıştır. Köy

okulunun hayat ve iş okulu olması gerektiğini şu şekilde vurgulamıştır (İ. H. Tonguç, 1998: 68):

Babalarının karakterlerinden ayrılmamaları gereken, çoğu onlar gibi birer aile yuvası kurarak köyde yaşayacak olan erkek çocukların eğitiminde bu noktalar gözatılmadan, vaktiyle medresenin yapmaya çalıştığı gibi onları gerçek hayattan uzaklaştırıcı bir yola sapılacak olursa bunda hem çocuklar, hem de toplum büyük zararlar görür. Bu sebepten, köy okulunun bir **Hayat ve İş Okulu** olması gerekir. [orijinal metin bu şekildedir].

Tonguç'un iş eğitimi görüşlerinin köy enstitülerinde uygulanışı, yazılarında yer almıştır. 1947'de "Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy" kitabının yeni basımına, köy enstitüleri ile deneyimlerini de aktaran Tonguç, köy enstitülerini, hayat ve iş okulu olarak kırsal topyekûn değiştirecek, dönüştürecek; cumhuriyetin o güne kadar karakoldan başka bir kurumu bulunmayan köylere cumhuriyet değerlerinin karakolu olarak konumlandırmıştır. Üretimi artıran, kooperatifleri, yardım kurulları olan, uygulama alanları ile köy hayatının tamamını içinde barındıran çağdaş bilgilerin verildiği ve öğretmenlerinin iş eğitimi yoluyla öğretim yapabilecek seviyeye getirilip bu öğretmenler aracılığıyla iş eğitimi ile eğitim öğretimin gerçekleştirildiği, köyü canlandıracak hayat ve iş okulu olarak tarif etmiştir. Gece gündüz canlı bir kurum olarak tasvir ettiği köy enstitülerini Tonguç, şu şekilde açıklamıştır (İ. H. Tonguç, 1998: 688):

Köy okulu "**Hayat ve İş okulu**" olacaktır... Bir okulun, hayat ve iş okulu karakterini kazanabilmesi için, uygulama bahçesi, işliğı, hayvanları, oyun ve spor alanı bulunmalıdır. Orta halli bir aile işletmesi kadar istihsal (üretim) kabiliyetine sahip olacak bu okul işletmesinin hayvan ve eşyasından hem eğitsel, hem de ekonomik ve sosyal amaçlara göre istifade edilecektir. Okulun diğer ihtiyaçlarını karşılamak üzere kooperatifi, çocuk velilerinden teşkil edilmiş yardım kurumu da bulunacaktır. Bunlardan, hem köyü canlandırma bakımından, hem de eğitsel ve toplumsal amaçları gerçekleştirme yönünden faydalanılacaktır. Derslik, işlik, bahçe, tarla, ahır, kümes, kooperatif çalışmalarına katılan, oyun ve spor alanından geniş ölçüde faydalanan öğrenciler, fennî aletlerle donatılmış çeşitli iş alanlarında köye göre düzenlenmiş iş hayatının bütünlüğü içinde eğitileceklerdir. Onlara öğretilecek bilgilerle, gösterilecek işler bu vasıtalarla faydalanılarak çocukların öz malları haline getirilecektir, iş eğitimine dayanan hayat okulu bu demektir. Eğitim yolu ile köyü canlandırmak demek, onu böyle bir okula ve bu okulu iş eğitiminin ilkelerine göre işletebilecek öğretmene kavuşturmak demektir. [orijinal metin de bold karakterler kullanılmıştır].

Tonguç'un söz ettiği okul sadece eğitim veren bir kurum olmakla kalmayıp ekonomik ve sosyal amaçlarla yararlanılabilecek, eğitsel ve toplumsal amaçları olan bir okuldur. Bu nedendir ki bu okulu "Hayat ve İş okulu" olarak tanımlamıştır. Okulun öğrencileri gerçek yaşam koşulları içerisinde, çağdaş bilimsel metotlarla iş görerek yoğrulacaktır. Bu iş okulunun gerçekleştirilebilmesi için öğrencinin koşullarını,

özelliklerini, ihtiyaçlarını bilmek ve bu niteliklere cevap verebilecek şekilde öğretim yapabilecek öğretmene ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır. İş eğitimi alanında memleketindeki eksikliği gören Tonguç, yaşamı boyunca da bilgilerini meslektaşları ile paylaşmış ve köy enstitüleri deneyimi sonrasında da bu eksikliği görerek iş eğitimi konusunda öğretmenlerin yetiştirilmeleri gerektiğini belirtmiştir. Köy enstitülerinde ve Yüksek Köy Enstitüsü'nde öğretmenleri iş eğitimi alanında geliştirilmesi ve öğretmenlere iş eğitimi ilkelerinin kavratılarak uygulama okullarının birer laboratuvara dönüştürülmesi gerektiğini belirten Tonguç, enstitülerin amacı doğrultusunda hizmet edecek, köy için araştırma, inceleme, deney, gözlem yapılacak uygulama okullarının enstitülerin olmazsa olmazı olduğunu vurgulamıştır. Bu görüşlerinin yazısının devamında şu şekilde dile getirmiştir (İ. H. Tonguç, 1998: 689):

İş okulunu gerçekleştirebilmek için, çocuğa göre iş şekillerini, o işlerin öğrenilmesi ve öğretilmesi ile ilgili usulleri bilmek gerekir. Aksi takdirde çalışmalar hemen işçilerin çalışmaları gibi mihanikleşir (mekanikleşme). Köy okulu çalışmalarının böyle bir hale gelmemesi için; iş pedagojisinin geliştirilmesi, onun ilkelerinin türlü vasıtalarla köy öğretmenlerine belletilmesi, tatbikatının sık sık gösterilmesi lâzımdır. Bu bakımdan, Köy Enstitüleri ve bilhasas Yüksek Köy Enstitüsü için çözülmesi icap eden yüzlerce problem vardır. Enstitülerin en modern esaslara göre kurulmuş **uygulama** okullarını bu amaçları gerçekleştirmeye elverişli birer lâboratuvar haline sokmak lâzımdır, Uygulama okulu, bir enstitünün kalbi, beyni gibidir; oradaki çalışmalar durdu mu, enstitü ölmüş demektir. Uygulama okulu, gece gündüz etkin durumda olmalıdır. [orijinal metin bu şekildedir].

1947'de eklediği bölümlerde öğretmenin iş eğitimi yönünden geliştirilmesi ve yetiştirilmesi gerektiğini belirten Tonguç, “Köyde Eğitim (1938)” kitabında yaşam boyu eğitim görüşlerinin yanı sıra öğretmen (eğitken) niteliklerini de ele almıştır. Öğretmen niteliklerini dair görüşlerini yıllar öncesinden şu şekilde dile getirmiştir (İ. H. Tonguç, 1997a: 110):

Eğitkenin, eğitim hâdisesini bilmesi ve öğrencisini iyi tanınması, eğitimin tekniğine vâkıf olması lâzımdır. Eğitim işini ve onun çeşitli şekillerini bilerek yapmakla bilmeyerek yapmak arasında büyük farklar vardır. Onun için, eğitim işleri ile meslek olarak uğraşacaklara, eğitimin esas kanunlarını ve her şeklini öğretmek faydalı ve lüzumludur.

Eğitimci kişinin eğitim ile ilgili donanımının kuvvetli olması gerektiğini belirten Tonguç, eğitime teorik ve teknik açıdan hâkim olan eğitimcinin öğrencisini tanıması gerektiğini vurgulamıştır. Eğitimci öğrencisini tanımalıdır ki ona uygun öğretim tekniklerini uygulayabilsin ve onun özgün özelliklerinin gelişimini sağlayabilsin. Öğretmenin niteliklerini belirten Tonguç, 1946'da yayınlanan “İlköğretim Kavramı”

kitabında, öğretmenin yetiştirilmesi hakkındaki görüşlerini şu şekilde sıralamıştır (İ. H. Tonguç, 2004: 289):

1. Öğretmen namzetlerine verilecek umumi malumat, umumi ve mer'î (geçerli) pedagojik esaslara dayanmalıdır.
2. Öğretmen namzetlerinin ertik (Fransızca Profession: meslek) bakımından öğrenecekleri dersler, onları; pedagojik tabirle iş ve prodüksiyon okulu denilen ve pratik bilgi prensibi yönünden yeni manadaki ilkokulun metotlarına hâkim kılacak şekilde olmalıdır.
3. Müstakbel öğretmen namzetleri, köy hayatının bütün kısımları ile içten alakadar olabilecek bir hayatın içinde yetiştirilmelidirler.
4. Öğretmen namzetleri, zirai ve sınaî bütün prodüksiyon şekillerine, teorik ve pratik bakımlarından hâkim olabilecek iktidarda yetiştirilmelidirler.
5. Öğretmen namzetleri, ertik (Fransızca Profession: meslek) okullarında iken, eğitim vasıtası olan her şey üzerinde, ileride devlet namına salâhiyetle hareket edebilecek iktidara çıkartılmalıdır. Öğretmen namzetleri, bilhassa köylerde, bu bakımdan kendilerine halk, küçük çocuk ve gençlik eğitimine ait önemli roller verileceği düşünülerek yetiştirilmelidirler.
6. Öğretmen namzetleri, pedagoji ilminin, araştırma ve keşif metotlarına, terbiye tarihine ve bunların verdiği neticelere vukuf (bilis, bilgi) sahibi olarak, yevmi mesailerinde içinde müşahade mertebesine çıkabilecek iktidarda terbiye edilmelidirler.[orijinal metin bu şekildedir].

1938'de belirttiği gibi öğretmenin eğitim alanında, teori ve pratik açısından tam donanımlı hale getirilmesi gerektiği fikrini yinelemiştir. Tonguç, köy şartlarına uygun, mesleki bilgilerinde yetkin, bilimsel bilgilerle donanmış ve her kademedeki insanla iletişim kurabilecek ve eğitime katkı sağlayabilecek kişi olarak köyde devlet adına öğretmeni iktidar olarak konumlandırmıştır. Bundan ötürü Tonguç'un öğretmeni, ilkokul, ortaokul, lise öğrencisi veya örgün eğitim dışına çıkmış bireylere de eğitim verebilecek bir öğretmendir. Eğitimin hayatta karşılığı olması gerektiğini belirtirken okulu da hayatın içinden parçalarla doldurmaktadır. Bu veriler ile Tonguç'un eğitim anlayışında örgün eğitim ve halk eğitimini bir arada ele aldığı ve öğretmeni de halk eğitimci olarak konumlandığı görülmektedir.

Öğretmeni halk eğitimci olarak gören Tonguç, bireyin yetiştirilmesi konusunda fikirlerini beyan ederken de bu halk eğitimci tavrı öne çıkmıştır. Bireyin yetiştirilmesi konusundaki fikirlerini şu şekilde ifade etmiştir (İ. H. Tonguç, 1997a: 100).

Bireyin eğitim bakımından şekillendirilmesi:

- 1) Onda belli işler ve meseleler için belli şartların yaratılması; 2) Onun hayatında birlik gösteren bir halin belirtilmesi; 3) Onun düşüncelerinde ve hareketlerinde

belli bir üslûbun veya karakterin yaratılması; 4) Onda bilincin uyandırılması; 5) Ahlâki bakımdan onun belli bir şekil alacak hale getirilmesi; 6) Toplum hayatı içine yayılan kıymetleri takdir edebilecek düzeye yükseltilmesi; 7) Uğraşacağı konuları bizzat seçebilecek hale getirilmesi, demektir. [orijinal metin bu şekildedir].

Bireyin ahlâk ve bilinç olarak yükseltilerek kendi başına karar alabilecek seviyeye ulaştırılmasını hedefleyen Tonguç, bireyin şartlarına göre ve hayatı ile bütünlük sağlayacak eğitim görüşünü yukarıdaki satırları ile aktarmıştır. Eğitimde karakter yaratmayı ve kişinin kendini eğitmesi gerekliliği üzerinde duran Tonguç, kişiye verilecek eğitimin bu özellikleri taşıması gerektiğini belirtmiştir. Her ne kadar birey eğitiminden bahsediyor olsa da bireyin toplum için yetiştirildiği görüşü burada da hissedilmektedir. Toplum içerisinde yaratılan değerlere sahip çıkabilecek, takdir edebilecek özellikte birey yetiştirmek olarak bu görüşünü bu maddeler arasında yansıtmıştır. Aynı eserinde bu görüşlerinin hemen ardından “Bir toplumun eğitimi demek, onu oluşturan bireylerin bu esaslara göre belli niteliklerle donatılması demektir.” diyerek bireyin eğitiminin toplumun eğitimi olduğunu, birey yetiştirmenin toplumu yetiştirmek olduğu vurgusunu yinelemiştir (İ. H. Tonguç, 1997a: 101).

Bireyin toplum için yetiştirilmesi görüşünde olan Tonguç, öğretmen yetiştirmek için sıraladığı bilgilerde de ilköğrenimden başlayarak eğitimin her kademesinde etkili olabilecek öğretmeni ifade etmiştir. Cumhuriyet kurulduğunda var olan okur-yazarlık oranı yapılan türlü çalışmalarla 1935 yılında belli seviyelere getirilebilmiştir. Aydoğan’ın (2000: 32-33) belirttiğine göre erkeklerin %76.7’si, kadınların %91.8’i okuma-yazma bilmemekte, aynı yıl verilerine göre nüfusu 10 binden az olan yerlerde okuma-yazma bilmeyenlerin oranı %89.3 ve köylerde ilkokul eğitimi alabilen çocukların oranı %26 olarak tespit edilmiştir. Bu veriler okur-yazarlık oranında ve ilköğretim eğitiminde yeterli seviyelere gelinemediğini göstermektedir. Bu durum Cumhuriyetin görevleri arasında ilköğretimin süratle yaygınlaştırılması gereğini vurgularken, 1935 yılında İlköğretim Genel Müdürlüğü’ne getirilen İsmail Hakkı Tonguç’un eserlerinde sıkça dile getirilmiş, çözüm aranmış ve bu makama getirilişinin de doğruluğunu kanıtlar nitelikte olmuştur.

Elişleri Rehberi (1927) kitabında “İlkokulun amacı bilgin yetiştirmek değil, yaşamda kendisine ve topluma yararlı olacak insan yetiştirmektir.” diyerek ilköğretimin amacını kendine ve topluma yararlı insan yetiştirmek olarak açıklamıştır, vatandaş yetiştirmek gerektiğini belirtmiştir (Akt. Özkucur, 1990: 217). 1932 Mart ayında yayınlanan “Kerschensteiner Pedagojisinin Ana Hatları” yazısında İsmail Hakkı, “İlkokul amacı yetişmekte olan kuşakları birer vatandaş olarak yetiştirmektir... Bu nitelikte

vatandaşlar ancak iş okulu aracılığı ile yetiştirilirler.” (Akt: E. Tonguç, 2015: 127) diyerek, eğitimde iş eğitimi yoluyla vatandaş yetiştirmeyi yinelemiş, halk eğitimini ilköğretimden başlatmıştır. Tonguç, 29 Mayıs 1944 tarihinde yayınlanan “Köy Eğitim ve Öğretimin Amaçları” yazısında ilköğretimin anlamını şu şekilde kaleme almıştır (Tonguç, 1997b: 211):

Halka medeni bir insan topluluğu halinde yaşamının ilk bilgilerini öğretme ve bir memlekette halk idaresini gerçekleştirme şartlarının en önemlisi, geniş mânalı ilköğrenimi belli yaşlardaki bütün çocuklar için parasız ve mecburi kılmaktır. Bireyleri = (fertleri) bu çarktan tamamen geçirilememiş milletlerde halkın kendi kendini idare etmesi mümkün olmamıştır. Bir ulus halk idaresini kuramadığı takdirde onun mukadderatı tek insanın veya küçük bir insan kümesinin eline geçer. Bunların hiçbirisi halkın kendi kendisini idare etmesinde olduğu gibi ulusu teşkil eden bireylere millî kudreti artırıcı değerler aşılayamazlar. İlköğrenim, politika bakımından yalnız halk idaresini sağlayıcı tedbir olarak kalmaz. O millet fertlerine, mensup oldukları toplumun = (cemiyyetin) mahiyetini tanıtmak için gerekli ilk bilgileri aşılayabilmenin de tek vasıtasıdır. [orijinal metin bu şekildedir].

İlköğretim, yukarıda verilen yazıda da görüldüğü üzere, Tonguç’un eğitim anlayışında demokratik ve çağdaş bir toplum olabilmenin en önemli unsurudur. Her birey ilköğretim eğitimi içerisinde, toplum olmanın ve demokratik toplumun gereklerini yerine getirecek şekilde yetiştirilmelidir ve böylece kendi kendini yönetebilen, ideal demokratik toplum yapısına kavuşulabileceğini belirtmiştir. Aksi takdirde monarşi veya oligarşinin elinde bir toplum olacağını eklemiştir. Demokratik bir toplum oluşabilmesi için bireylerin yetiştirildiği ilköğretimin herkes için parasız ve zorunlu olması gerektiğini vurgulamıştır.

İlköğretimin demokratik ve çağdaş toplum oluşturmak için gerekli olduğunu belirten Tonguç, “Köyde Eğitim (1938)” kitabında, bu görüşünü daha açık ve net bir şekilde ilköğretimin halk eğitiminin en önemli birimi olduğunu ifade ederek göstermiştir. Çağın zorunluluğu olarak ilköğretim eğitiminin var olduğunu, ulusal birliğin sağlandığı çağdaş bir toplumun memleketimizde de oluşabilmesi için tüm yurttaşların ilköğretim eğitimi içerisinde ortak, çağdaş değerlerle yetiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir (İ. H. Tonguç, 1997a: 209-210):

“İlkokul, halk eğitiminin temelini kuran eğitim kurumlarının en önemlilerinden biridir. Bu eğitim, yüzyılımızın sosyal, politik ve ekonomik ihtiyaçlarından doğmuş bir zorunluluktur.

Millî birliğin ve bünyenin kuvvetli, sağlam bir halde bulunması ve Türk milletinin çağdaş milletler arasında lââyık olduğu en yüksek yeri alması, milleti oluşturan bütün bireylerin, kendileri ve bağlı oldukları toplum için bir hayat zorunluğu olan yeni kültür kıymetlerine uyarak, bu kıymetleri milletin ortak malı haline getirecek surette yetişmiş olmalarına bağlıdır.”[orijinal metin bu şekildedir].

Kitabının ilerleyen bölümlerinde ilköğretimin halk eğitimin en önemli bölümünü yürüten kurum olduğunu yineleyen Tonguç, çağdaşımız olan ülkelerde olduğu gibi yurttaş yetiştirme işinin ilkokul eğitimi içinde gerçekleşmesi gerektiğini belirtmiştir. İlkokulun, çağdaş yaşam şartlarında başarılı olabilecek, Cumhuriyet modernleşmesinin getirdiği değerlere haiz Cumhuriyet yurttaşı yetiştirilen, ulusal bir eğitim kurumu olduğunu açıklamıştır. Tonguç, bunları şu şekilde ifade etmiştir (İ. H. Tonguç, 1997a: 210-211):

“İlkokul denince sadece okuma, yazma öğreten, bazı bilgileri veren yer değil, halk eğitiminin en önemli kısmını üzerine almış bir kurum anlaşılmalıdır... Çağdaş milletlerde olduğu gibi artık bizde de ilkokul, içindeki çocukları millî hayatın yeni gereklerine göre eğiten, hayatta başarılı olmaları için zorunlu olan bilgileri, alışkanlıkları, becerileri, ülküleri ve çalışma yolunu öğrencilerine aşılayan, onları doğru düşünmeye ve doğru hareket etmeye alıştıran, hayatta kıymetleri doğru olarak karşılaştırmayı onlara öğreten, iş ve meslek hayatını sevdiren; kısaca, onları modern hayatta başarı elde edecek bilgili ve karakterli birer Cumhuriyet vatandaşı olarak yetiştirmeyi iş edinen sosyal bir yuva, canlı bir eğitim ocağı ve millî bir kurumdur.” [orijinal metin bu şekildedir].

İlkokulu, ilköğretimi demokratik ve çağdaş bir toplum olabilmenin en önemli unsuru, halk eğitiminin en önemli işini üstlenen kurum olarak gören Tonguç, ulusal birliğin sağlanması ve yurttaş yetiştirilmesi için ilkokulun önemli olduğunu görüşünü yinelemiştir. Yurttaşların toplumda sosyal, ekonomik ve siyasi rolleri olduğunu ve bu rolleri etkin bir şekilde gerçekleştirebilmeleri için ilkokul eğitimlerinde eşit eğitim koşullarında yurttaşlık eğitimine tabi tutulmaları gerektiğini vurgulamıştır. Bu görüşlerini aşağıda verildiği şekli ile kaleme almıştır (Tonguç, 1997b: 121):

Ulus birliğini teşkil eden ve muayyen yaşlara geldikleri zaman bu birliğin içinde sosyal, ekonomik ve siyasi mahiyette roller alacak olan fertlerin birer vatandaş sıfatı [orijinali bu şekildedir] ile muayyen bilgilere sahip olmaları, muayyen bir müddet zarfında aynı eğitimi görmeleri lazımdır. Ulus birliği temin için esaslı şartlardan biri budur. Bu eğitim ve bilgilerin alınacağı yer ilkokuldur.

Tonguç, 1935 yılında bakanlığa verdiği muhtıra niteliğindeki bakanlığın düzenlediği ankete cevap olarak hazırladığı raporunda, tüm eğitim kademeleri için eleştiri ve önerilerini dile getirmiştir. Bakanlıktaki işleri günlük, geçici ve uzun erimli, sürekli işler olarak ikiye ayıran Tonguç, bu şekilde klasik, teorik eğitimin ezici ve zayıflatıcı unsurlarından arındırılabilceğini ve ulusal, çağdaş toplumun oluşturulabileceği bilgilerin lise eğitimi yoluyla verilebileceğini belirtmiştir. Bu görüşleri muhtırada şu şekilde yer almıştır (Akt. E. Tonguç, 2015: 167):

Ona göre, Bakanlıktaki işler ikiye ayrılabilirdi: 1. Günlük ve geçici işler, 2. ulusal amaçlar, yeni yaşam görüşleri, yaşam gereksinimleri göz önünde bulundurularak ve “düşünülerek” yapılması gereken sürekli işler. Liselerin düzeltilmesi konusu

ancak ikinci işler arasında ve genel eğitim sistemi içerisinde ele alınırsa bir sonuca varılabilirdi. Bu şekilde doğru genel eğitim ilkeleri saptanırsa ulusal amaçlara uygun, gereksinmelere yanıt verecek bir sistem içinde lise sorunu da çözümlenebilirdi. Bu yapılırsa “eğitim işleri klasizmin, göreneğin, spekülative pedagoji teorilerinin ezici ve zayıflatıcı etkilerinden kurtarmak olanağı” doğabilirdi.[orijinal metin bu şekildedir].

Muhtıranın devamında ilkokul 4. Sınıftan başlayarak tüm eğitim kademeleri programlarında değişikliğe gidilmesi gerektiğini belirtmiştir. Programlarda teorik bilgi aktaran yapının terk edilmesi gerektiğini ve gerçek hayat koşullarına, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlara yönelik olarak programların düzenlenmesi gerekliliği üzerinde durmuş ve okulların “hayat ve iş okulu” haline getirilmesini istemiştir. Liselerin yüksek öğrenime hazırlık olarak ele alınması gereğini dile getirmiştir. Tonguç, var olan liselerin teorik ve pratik bakımından öğrencileri yetiştiremediğini, öğrenci ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte ders kitaplarının olmadığını vurgulayarak yeni çağdaş binalar, derslikler yapılması, öğretim programlarının gerçek yaşam koşullarına ve ihtiyaçlarına göre hazırlanması gerektiğini ve sık denetlemeler, sürekli değişmeyen düzenleme ve yönergeler ile lise öğreniminin düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu görüşleri muhtıradaki şu şekilde yer almıştır (Akt. E. Tonguç, 2015: 168) :

...Ortaokul ve ilkokul 4.-5. sınıf öğretim programları değiştirilerek, bunların “kitabî okul” nitelikleri bozulmalı, “reel, ekonomik, sosyal ve kültürel gereksinimler” gözönünde tutularak “hayat ve iş okulu”na dönüşmeleri sağlanmalıdır. Lise öğrenimin yüksek öğrenime güçlü bir temel olabilmesi için “iyi ve ideal öğretmen” yetiştirilmeli, çağdaş okul binaları ve derslikler yapılmalı, liseler sıkı denetlenmeli, sık sık değiştirilmeyen düzenleme ve yönergeler getirilmeli, öğretim programları gerçekçi ve gereksinimleri gözetten bir anlayışla hazırlanmalıdır. Bunlarda çok temel değişiklikler yapmak zorunludur. “Liseden çıkanlar teorik bilgi bakımından zayıftırlar, pratik bilgi yönünden ise acınacak bir haldedirler... Ders kitaplarındaki anlatımlar çok eski ve çocukların kolayca anlamayacakları durumdadır, çok ayrıntılı ve düzensizdir. Öğrenci kitaplarında bulunması gereken pedagojik yenilikler, anlatım gücü, resim, kroki ve grafikler noksandır...” [orijinal metin bu şekildedir].

Bu muhtıra (ankete cevap olarak hazırladığı rapor) ile Tonguç, eğitim sistemine hâkimiyetini göstermiş, sorunları belirlemiş ve çözümlerini de sıralamıştır. Tonguç’un eğitim anlayışı, gerçekçi, hayatın içinden, gereksinimlere uygun bir eğitimidir, ezberci ve ezici bir eğitim değildir. Bakanlığın işlerini uzun erimli ve kısa vadede çözümlenebilecek işler olarak ikiye ayıran Tonguç, lise öğretimindeki sorunların ulusal amaçlar doğrultusunda yükseköğretime temel olacak şekilde iyi ve ideal öğretmenle çözülebileceğini belirtmiştir. İlköğretimi hayat ve iş okuluna dönüştürmenin gerektiğini belirten Tonguç, ilköğretimde sosyal, ekonomik ve kültürel gereksinimler doğrultusunda

gerçek hayat koşullarına uyum sağlayacak eğitimin verilmesini gerektiğini dile getirmiştir. Muhtıra da Tonguç, ilkokulların durumu, okul binaları, öğretmen yetiştirme, tedrisat ve teftiş meselesi, halk terbiyesi meselesi, ilkokulların idare meselesi başlıkları altında yurdunun eğitim röntgenini çekerek tespitlerde bulunmuş ve çözüm önerileri sunmuştur (Tonguç, 2004: 277-304). Bu muhtırada Tonguç'un eğitim anlayışının temellerini oluşturan saptamalarını bulunmaktadır ve ilköğretimin en zor, önemli bölümünün köylerde olduğunu muhtırada şu şekilde dile getirmiştir (İ. H. Tonguç, 2004: 279-280):

İlk eğitim ve öğretim işinin en ağır ve halli müşkül kısmı köylerdedir. O itibarla, meseleyi daha fazla köy realitelerini ve hususiyetlerini göz önünde tutarak etüt etmek lazım gelmektedir.

Nüfusun %50'sinin sakin olduğu bu köyleri, birçok bakımdan ihmal edemeyecek durumda bulunduğumuz bellidir. Buralarda basit bir hayat geçirmekte olan bu pasif insanların seviyelerini yükseltmek, onları hayati ihtiyaçlardan olan en lüzumlu eşyayı satın alabilecek bir iktidara çıkarmak lazımdır. Bu da ancak onların istihsal (üretim) kabiliyetlerini artırmakla mümkün olabilir.

Halkın çoğunluğun kırsal alanda, köylerde yaşadığı Cumhuriyette, o yıllarda köylerdeki çocukların % 26'sı ilköğretim eğitimi alabilmektedir (Aydoğan, 2000: 33). Öğretmen ve okul yetersizliği, yokluğu gibi nedenlerle köylere yetişilememektedir ve bu nedenle ilköğretim işinin en müşkül bölümünü kırsal alanda verilecek olan ilköğretim eğitimi oluşturmaktadır. Tonguç, bu gerçeklerle birlikte bugüne kadar yapılan uygulamaları eleştirir bir şekilde köyün şartlarına uygun eğitim olanaklarının oluşturulması gerektiğini vurgulamıştır. Bu insanları üretici hale getirerek ekonomik durumlarını iyileştirip, o insanları geliştirmek gerektiğini belirtmiştir.

O dönem mecliste, şuralarda ve benzeri ortamlarda köylerdeki insanların kentlere akın edeceği tartışılmaktadır ve CHP ve kurmayları tarafından, köylerdeki vatandaşların yerlerinde kalacağını ve orada üretici yurttaş haline getirileceği belirtilmiştir. Tonguç, bu durumu ve durumun gerçekleşebilmesi için köy okullarının uygulama alanları ile donatılması gerektiğini aşağıda verildiği şekilde muhtırada açıklamıştır (İ. H. Tonguç, 2004: 286).

Köylüyü bulunduğu muhitten ayrılmayacak şekilde yetiştirmek prensibi gittikçe kuvvetlenerek parti ve devlet prensibi haline gelmiştir. Cumhuriyet Halk partisi Programında eğitim ve öğretim prensibi şu şekilde saptanmıştır: "Eğitim ve öğretimde güdülen usul; bilgiyi, yurttaş, maddi hayatta başarı elde ettiren bir cihaz haline getirmektir." Bu prensibin tahakkuk ettirilebilmesi için yeni okulları tarla, atölye, mutfak, laboratuvarlarla teçhiz (donatma) etmek mecburiyeti vardır.

Bunlarsız alınacak bilgi ile maddi hayatta başarı elde edilemez. [orijinal metin bu şekildedir].

Cumhuriyetin yurttaşlarının çoğunluğunun köylerde olduğunu vurgulayan Tonguç, Cumhuriyet’i köylere okulla götürmek ve köyün gerçeklerine uygun okulu icat etmek gerektiğini, bu okulların uygulama alanları olmadan köylerin reel hayatında bir değişiklik getirmeyeceğini, köylerde üretimin artırılması ile köylüyü kalkındırarak onu yurttaş haline getirilebileceği belirtmiştir. Tonguç, eğitim anlayışını yurt gereklerine göre köyde eğitim üzerine geliştirmiş ve köydeki vatandaşa cumhuriyet kazanımlarını götürebilmek için köy şartlarına uygun eğitim gerektiğini şu şekilde belirtmiştir (İ. H. Tonguç, 1997a: 74):

“Şimdiye kadar incelenen noktalar açıkça gösteriyor ki, köylerde oturan ve hayatları buralarda geçecek olan vatandaşları, yeni hayatın gereklerine göre biçimlendirmek için alınacak önlemlerin ana ilkelerini kuramdan çok gerçeklerden çıkarmamız ve köyün özelliklerine uydurmamız lazımdır.”.

Köy üzerine çalışmaları sonucu köyün gereklerine göre bir eğitim anlayışını benimseyen Tonguç, köyde iş yoluyla, köy çocuklarının uygulayarak iş öğrendiklerini belirtmiştir. Bu eğitimin, okul yolu ile değil yaşamları içerisinde, kasıt olmaksızın gerçekleştiğini gözlemlemiştir. Bu gözlemlerini “Köy çocukları, mesleklerini işte böyle doğrudan iş hayatı içine girerek ve hayatı her türlü şartları ile birlikte yaşayarak öğrenmeye çalışırlar. Onların terbiyelerinin temellerini bu karakterdeki faaliyetler oluşturur.” şeklinde ifade etmiştir (İ. H. Tonguç, 1997a: 60). Köyde eğitimin, yoğunluklu olarak kasıt olmaksızın yaşamları içinde gerçekleştiğini belirten Tonguç, köyde eğitim konusunda bu özelliğin değerlendirilmesi gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir (İ. H. Tonguç, 1997a: 106-107):

Bir kısım etkiler, kasıtlı, isteme dayalı ve bilinçli değildir. Bu gibi etkilerden oluşan hayat değişikliğine (belli olmaksızın oluşmuş terbiye) denilir. Bu gibi etkiler bireyin üzerinde kuvvetli veya zayıf, devamlı ve devamsız şekilde izler bırakır. Köyde kendiliğinden oluşan eğitim hadiselerinin çoğu işte bu niteliktedir. Bu hüküm bize, köyde terbiyenin hangi şekili üzerinde ne tarzda, nasıl ve ne derece durmamız lâzım geldiğini de göstermektedir. Bundan, köy eğitiminin metodlarını nereden çıkarmamız gerektiği de anlaşılmaktadır. [orijinal metin bu şekildedir].

Köyde eğitimin kasıtsız ortamlarda yaşam içerisinde gerçekleştiği tespitini yineleyen Tonguç, bu öğrenme şeklinin sadece uygulamalı işler açısından gerçekleşmediğini, milli, siyasi, dini ve ekonomik konularda öğrenilen tavır ve davranışlarda da kasıtsız öğrenme ortamlarının etkili olduğunu belirtmiştir. Bunun nedeni

olarak köylerde okullaşma olmamasıyla, formal eğitimden faydalanılamadığını, bu durumunda köy insanını yetiştirmede formal eğitim öğretim metotları ile yetiştirilebilme durumunu güçleştirdiğini açıklamıştır. Bu görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir (İ. H. Tonguç, 1997a: 114):

Eğitebilme hadisesini bir de, toplum hayatının doğurduğu bazı olgu ve zorunluluklarla birlikte gözden geçirmek faydalı olur. Belli gruplara özgü ve başka gruplarınkine hiç benzemeyen millî, siyasî, dinî, ekonomik karakterde şekillendirilmiş özel durumu olan birtakım eğitim etkinlikleri de vardır. Bilinçli terbiye şekillerini fertleri arasına kuvvetle ve geniş bir şekilde yayamayan toplumlarda bu gibi terbiye şekilleri de fertleri kendi gayelerine göre geliştirmek için fırsat ve imkânlar bulurlar. Bu yüzden öğrenci olmak itibarı ile insanın terbiye edilebilme hadisesi güçleşir. Köy eğitiminde bu nokta pek önemlidir.

Köyde eğitimin millî, siyasî, dinî, ekonomik etkilerle doğrudan ilişkili olduğunu vurgulayan Tonguç, bu özellikleri köy eğitiminin dikkat edilecek unsurları olarak görmektedir. Köyde kasıtsız öğrenme ortamlarında yetişmiş nesillerin yeni nesilleri mutlaka etkilediğini ve yetiştirilecek olan bu yeni kuşağa etki edecek, çağdaş yaşam değerlerini kazandıracak yollar aranması gerektiğini belirtmiştir. Yetiştirilecek olan yeni nesli yetiştirmenin önemini vurgulamıştır. Bu görüşlerini şu şekilde yansıtmıştır (İ. H. Tonguç, 1997a: 104):

Köyde olup biten ve eğitim olayı ile ilgili bulunan en önemli iş budur. Yetişkin nesiller, yetişmekte olanlara kendi kültürlerini ne yapıp yapıp nakletmektedirler. Her yeni gelen nesil de; buna katabildiği kadar yeni kıymetler katmaya çalışmaktadır. Şu halde köyün kültür hayatında değişiklik yapmak için ilk çare; ona yeni kıymetleri kendiliğinden katmakta olan ve henüz, mevcut eski kültürü de tamamen benimsememiş bulunan nesli ele alarak; bu nesle yeni bir hayat tarzı yaşatmak ve onu akılcı bir şekilde yeni kıymetlerle sürekli beslemektir.

Köyde en önemli eğitim kurumunun aile olduğunu ve bu nedenle muhafazakâr görüşün geliştiğini belirten Tonguç, devrimci karakterde, köyün eğitim kurumu olan aile yapısını da etkileyebilecek, köyü değiştirip dönüştürecek eğitimciyi yetiştirmek gerektiğini açıklamıştır. Bu dönüşümün iş eğitimi verilen okulla gerçekleştirilebileceğini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir (İ. H. Tonguç, 1997a: 99):

Köyde bugün en önemli eğitim kurumu aile olduğu için, muhafazakâr karakterde bir terbiye vermekten başka bir şey yapamayacak olan bu kurumdan onun eğitici öğelerinin karakterlerinde bir değişiklik olmadıkça, devrimci karakterde bir eğitim vermesini, böylelikle köy hayatında yapılacak bazı değişikliklere rehberlik etmesini bekleyemeyiz. Bu sebepten dolaydır ki, bu işi ancak aile terbiyesini de etkileyecek eleman yetiştirmek sureti ile iş ve okul eğitimi yoluyla hareketlendirmek ve başarmak lâzımgelmektedir...[orijinali bu şekildedir].

Tonguç, köyde eğitim anlayışında iş eğitimi yolu ile tüm toplumu dönüştürmeyi hedeflemiştir. Köy okullarına alınan çocuklarla yetişecek olan nesli ve köyde aile eğitimini etkileyecek eleman ile tüm köy halkını yetiştirmek istemiştir. Cumhuriyet değerlerinin köye yerleşmesini sağlayacak bu eleman ilk olarak dönem koşulları itibarı ile eğitmen olarak köye yollanmıştır. İş eğitiminin devrimci bir eğitim olduğunu belirten Tonguç, köy eğitimini aşağıdaki gibi açıklamıştır (İ. H. Tonguç, 1997a: 200).

d) Köy eğitimi meselesi: Köy eğitimi ve öğretimi işi kendi gerçek şartları ile birlikte düşünülünce, özellikle az nüfuslu, işlek yollardan, pazarlardan uzak köylerde büsbütün ayrı bir tablo göstermektedir. Bu tip köylerde her şeyden önce; köylünün üretimini fazlaştırma, köyde sağlığa aykırı durumları giderme, köylüyü her bakımdan bugünkünden daha yüksek bir hayat düzeyine çıkarma gibi çetin ve hayati işler köy eğitimi probleminde ön plana alınması gereken meseleleri oluşturmakta ve okuma, yazma, hesap, yurt ve yaşama bilgisi gibi klasik bilgilerin bu hayati kıymeti taşıyan gayeleri gerçekleştirmek için birer vasıta olmaları gerekmektedir. Bu ülkeleri güden bir eğitim siyaseti izlenmeden hareket edildiği takdirde, okul, köyden geleneksel, durgun hayatına kesinlikle hâkim olamamaktadır. Bu itibarıdır ki geleceğin köy öğretmenin, eğitim, öğretim ve tarım işlerini başarabilecek kudrette bir (eğitmen) olması gerekmektedir. [orijinal metin bu şekildedir].

Köyde eğitim sorununu, köyü yakından tanıyan Tonguç, köylünün sorunlarını bilerek ve köyün koşullarını tanıyarak oluşturduğu yukarıdaki anlatımından anlaşılmaktadır. Köyler ürünlerin satılacağı pazarlara ve bu pazarlara ulaşacak yollara uzak mesafededir. Köylü her bakımdan yoksuldur, ilkel sağlık koşullarında, ilkel üretim metotları ile yaşamını sürdürmektedir. Bu nedenle Tonguç, köylüye verilecek eğitim öğretim faaliyetlerinin onun şartlarını iyileştirecek ve geliştirecek nitelikte olması gerektiğini belirtmiştir. Köylünün hayat koşullarını ve ekonomik durumunu iyileştirmeyecek bir okulun, köy hayatına yön veremeyeceğini belirten Tonguç, köye gönderilecek eğitimcinin, dönem koşulları ile eğitmenin, eğitim öğretim işlerinin yanı sıra tarım işlerinde de köylüye örnek olabilecek ve onu yetiştirebilecek düzeyde, yetenekte olması gerektiğini vurgulamıştır. Köyünün üretici konumuna getirilmesi, devlet kapitalizminin geliştirilmesi bakımından meclis ve benzeri yerlerde dillendirilse de Tonguç'un eğitim anlayışında demokratik toplumun oluşturulabilmesi için, ezilen köylü sınıfın demokratik haklarına sahip çıkabilecek düzeye gelmesi içindir, var olan hükümet anlayışı ile Tonguç arasındaki farklılık bu anlamdadır (Timur, 2013). Bu farklılık, İsmail Hakkı Tonguç'un köy enstitülerinin mimarı olması ve her enstitü ile birebir ilgilenmesi nedeni ile bu yöndeki eleştirilere, bakış açısına cevap olması gereken bir noktadır.

Yazısının devamında köyde çalışacak eğitmenin özelliklerini şu şekilde sıralamıştır (İ. H. Tonguç, 1997a: 200-201):

1. Eğitmen adayı köy hayatını bütün yönleriyle yaşayarak bilmiş olmalı ve köye bağlanmış bulunmalıdır.
2. Yaş, bilgi, görüş, anlayış bakımlarından köyde yapacağı işler dolayısı ile karşılaşacağı güçlükleri yenebilecek durumda olmalı. Gücü her bakımdan köy işlerini başarabilmeye yetmelidir.
3. Köye sade, fakat ileri kıymetli bir hayatı sokabilmek için bıkmadan çalışabilmelidir.
4. Köyün zorunlu öğretim yaşındaki çocukları ile yetişkin gençlerine okuma, yazma, hesap ve yurt, yaşam bilgilerini geçerli eğitim ilkelerine göre öğretebilecek düzeyde olmalıdır.
5. Köyde özellikle eğitim ve tarım işleri gibi genel hayat düzeyini yükseltici işler bakımından devleti temsil edebilecek kudrette olmalı ve bu bakımlardan köylüye rehberlik edebilmelidir.
6. Köyün yazgısı ile kendi yazgısının ve bunlarla devletin yazgısının birbirine bağlı olduğunu bilerek çalışabilmelidir.

Köyde eğitim anlayışı ile tüm halk eğitim ölçütlerini belirten Tonguç, okulda öğretilen tüm akademik bilgilerin köyü kaldırmak amacı ile verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu amaçla köye gönderilecek eğitmenin köy şartlarında yetişmiş, bu zor şartlarla mücadele edebilecek kişilik ve güçte olması gerektiğini, okuma-yazma, hesap ve yurt, yaşam bilgilerinde köy halkına eğitim verebilecek düzeyde olması gerektiğini söylemiştir. Devletin bir yetkilisi olarak köyde bulunan eğitmenin, devletin geleceğinin de kırsalda yaşayan vatandaşlara bağlı olduğunu bilmesi gerektiğini belirtmiştir. Genç Cumhuriyetin, yeni bir toplum ve kültür yarattığını ve bu anlamda çok ciddi adımlar atıldığını, devrimler gerçekleştirildiğini belirten Tonguç, bu nedenle halkının çoğu köylerde yaşayan Cumhuriyette amacı sadece okuma-yazma öğretimi olan bir eğitim öğretim faaliyetinin, köylerde bu yeni kültürü ve bu yeni toplumu yaratıcı faaliyetlerde bulunamayacağını vurgulamıştır. Bunu şu şekilde ifade etmiştir (İ. H. Tonguç, 1997a: 215-216):

Cumhuriyet; kökü, anlayışı ve an'anesi itibarı ile bir taraflı olan bu sistemin yerine daha canlı ve toplumu bir bütün olarak alan ve ona göre kurumlar yaratan yeni bir kültür sistemi kurmak, bu suretle memleketin kültürel çehresine renk ve kan vermek için çok esaslı ve ileri adımlar atmaktadır.

Gayesi, sadece okuma, yazmadan ibaret olan bir eğitim ve öğretim faaliyeti köy için faydalı olamaz.

Cumhuriyetin modern ve çağdaş bir toplum oluşturabilmek yolunda büyük işler başardığını belirten Tonguç, teknolojik açıdan da olumlu işler geliştirmiş olduğunu ve bu açıdan köylerde yaşayan vatandaşlara ulaşılabildiği takdirde modern, çağdaş, teknolojik şartlara ulaşabilmiş topluma erişilebileceğini vurgulamıştır. Bu durumun gerçekleşebilmesi için de köy eğitmen ve öğretmenlerinin önemli role sahip olduğunu, aşağıda verildiği şekilde kaleme almıştır (İ. H. Tonguç, 1997a: 222):

Cumhuriyet rejimi, memleketi her bakımdan teknik vasıtalarla donatılmış bir hale getirebilmek için, nesillerin şükran ve minnetle karşılayacakları büyük işleri başarmıştır. Bu bütünlüğü içinde, birer küçük varlık halinde bütün memleketi serpilmiş olan köyler ve buralarda yaşayan köylüler; genel hayatımızdaki bu olağanüstü işlerde rol alacaklardır. Onları bu rolleri başarı ile bitirebilecek birer varlık haline getirmek yolunda en önemli işleri mutlak surette köy eğitmenleri ve öğretmenleri görecektir.

Eğitimin çağdaş yaşam şartlarına ve ulusal değerlere göre biçimlendirilmesini belirten Tonguç, yurttaşları ortak amaçlar doğrultusunda üretici vatandaş olarak yetiştirmenin en önemli iş olduğunu vurgulamıştır. Köye gönderilecek olan eğitmenin görevinin ana unsurunun üretici yurttaş yetiştirmek olduğunu ve her ne şartta olursa olsun bunu gerçekleştirmekle sorumlu olduğunu belirtmiştir. Yetiştirilecek bu güçlü ve üretici yurttaşın, cumhuriyetin ve hayatın temeli ve özü olduğunu aşağıda verildiği gibi vurgulamıştır (İ. H. Tonguç, 1997a: 223).s

Görülüyor ki, eğitim meselesinin özü; insanları çağdaş yaşamın gereklerine ve millî kıymetlere, isteklere göre biçimlendirme konusunda toplanmaktadır. İnsan, belli hayat anlayışlarına göre şekillendirilmedikçe hiçbir işi başarabilmek mümkün olmayacaktır. Onun için, bireyi, yani vatandaşı belli niteliklerle donatarak yaratıcı bir varlık haline getirmek, ön plânda gelen işlerin en önemlisini oluşturmaktadır. Köy eğitmenin esas ana vazifesi budur. Eğitmen bu vazifeyi her ne pahasına olursa olsun başarmak rolünü üzerine almış bir varlıktır. Yaratıcı ve güçlü insan, hem cumhuriyetin, hem de hayatın temeli [orijinali bu şekildedir] ve özü olarak sonsuza kadar kalacaktır.

Eğitim kavramını, çağdaşlaşma ve milli bir görüş kazandırma olarak ele alan Tonguç, yeni Cumhuriyetin teknikleşme ve çağdaşlaşma icraatlarını köylere de eğitimle yerleştirmek istemektedir. Burada, Cumhuriyet değerlerini de köye ulaştıracak olan eğitmenler ve öğretmenler, halka ulus bilinci kazandıracak ve kırsalı kalkındırarak devletin kalkınmasını sağlayacaktır. Eğitmenler ve öğretmenler de birer önder olarak köylerde çağdaş düşünceleri ve tekniği köye ve köylüye götürecektir. Bu durum eğitmen deneyiminde eğitmenlerin köye önder olarak gönderildiği Tonguç'un 22. 02. 1936 tarihli mektubunda şu şekilde işlenmiştir (İ. H. Tonguç, 1976: 9-10):

Mektubundaki bazı noktalara gelince: askerlerden köylerde istifade meselesi² anladığın tarzda okuma yazma için düşünülüyor. «Önder» olarak fikrince kuvvetli söker mi, tatbikatta dejenere olur mu? Oraların pek bir şey söyleyemem. Biz de yapmacık münevverle köye girmeyiz. Onun için köyü harekete getirebilecek içinden bir eleman bulmak lâzımdır. Bu itibarla nüfusları 150'den aşağı köyler için öğretmen verebileceğimiz zamana kadar o köyün en kuvvetli adamını sosyal ve kültürel işlerde rol sahibi yapmak istiyoruz. Fakat bütün bu teşebbüsün gayesi ve mesnedi köyde istihsalı (üretim) çoğaltmak, teknikleştirmek, olabildiği kadar rasyonalize etmektir. Hülasası (özet), dağınmak, perişan, bitkin köyü hareketlendirmektir.

(2) Askerliklerini onbaşı, çavuş olarak yapmış yetenekli köylülerden köy eğitmeni yetiştirme girişimi [orijinal metin bu şekildedir].

Eğitmen deneyimine kadar, şehirden köy hayatını bilmeyen aydın kişilerle köyü geliştirip güçlendirmek için yapılan çalışmaların sonuç vermediğini gören Tonguç, köyün içinden yetişmiş eğitmen ile köyün çehresini değiştirmek istediklerini açıklamıştır. Öğretmen yetersizliği dolayısıyla köylerin birçoğuna öğretmen verilememektedir ve nüfusu 150 kişiden de az olan köylere eğitmen yoluyla çağdaş yaşam koşullarının, tekniğin, teknolojinin, modern tarım metotlarının ve bilimin, aklın yolunu tutan vatandaşlar yetiştirerek, üreten ve dolayısıyla ekonomik olarak da güçlenen köy halkı yetiştirmek amaçlanmıştır. Köydeki eğitim öğretimin, eğitmen deneyiminin amacı ve anlamı perişan, yanmış, yıkılmış köylere can suyu vermektir. Burada belirtilen önder eğitmen her ne kadar cinsiyet belirtilmese de erkek eğitmendir, çünkü askerliğini onbaşı veya çavuş olarak görev yapmış olanlardan eğitmen yetiştirilmiştir. Tonguç'un Kızılçullu Eğitmen Kursu'nda görevli Ferit Oğuz Bayır'a mektubunda (08.01.1938) bu erkek önder eğitmenin kadınının da yetiştirilmesi gerektiği şu şekilde işlenmiştir (İ. H. Tonguç, 1976: 14):

Sizdeki talebe ve eğitmenlerden anasını, karısını, kız kardeşini veya ablasını getirip okutmak isteyenler bulunursa, onları başlangıçta 15-20 kişi olarak toplayıp, okuma-yazmayı öğretmek, okuma-yazma ile birlikte dikiş, biçki ve ev idaresi göstermek. Bu suretle köy eğitmeninin kadınının yetiştirmeğe çalışmak. Fakat bunun vazifesi köyde eğitmen gibi çocuk okutmak olmasın. Daha ziyade eve taalluk (ilgisi olma) eden işleri köylülerin kadınlarına öğretmek olsun...[orijinal metin bu şekildedir].

Bu mektubunda Tonguç, köyün içinden köyü canlandıracak, üretimi artıracak, tekniği geliştirecek halk önderinin yetiştirilmesini, bunu sadece çavuş olan erkeklerle yeterli olamayacağını, bu eğitmenin, önderin kadınının da aile bakımından köylüye rol model olması gerektiğini belirtmiştir. Eğitmen kurslarından da beklentinin sadece okuma-yazma olmadığı burada da görülmektedir. Köyün tüm sorunlarına çare aramak, çözüm

olmak istenmektedir. Bu sorunlardan biri de köydeki çocuğun üst eğitime devam edememesi ve ulaşamamasıdır. Bu nedenle öğretmenlerin yetiştirdiği öğrenciler için üst eğitim yollarının açık olduğunu şu şekilde ifade etmiştir (İ. H. Tonguç, 1976: 12-13).

Bu müesseselere köy çocukları alınacak ve bu çocuklara liseye girme imkânı verilmekle birlikte muhtelif meslekler öğretilecek: öğretmenlik, öğretmenlik, köy demirciliği, inşaatçılığı, kâtipliği, kooperatifçiliği gibi. En müstaidler (yetenekliler), devlete müfit (yararlı) olabilecek evsaf (nitelikler) ve karakterdekiler de liseye verilecek.

Burada Tonguç, öğretmenlerin okuma-yazmanın yanı sıra meslek öğretici olması gerektiğini belirtmiştir. Köydeki yetişen gençlerden en yeteneklilerinin de üst eğitime devam ettirileceğini söyleyen Tonguç, okuryazar sayısının ve liselerin az olduğu bir dönemde vatandaşlık için ilköğretimin gerekliliğini de vurgulamıştır. Köylerde eğitim olanaklarından mahrum kalan çocukların eğitim sorunu öğretmenlerle kısmen de olsa çözülmeye çalışılmış ve dönem koşullarında neredeyse olanaksız olan köylü çocuğun üst eğitime devam edebilmesinin yolu da açılmıştır. Bu da Tonguç'un eğitim hakkında tüm yurttaşların faydalanmasına olanak sunmaya çalıştığının, özellikle köy çocuğuna bu olanağa sunmakla, köy halkına eşit yurttaşlık hakkını bir nebze de olsa tattırmaya çalıştığını göstermektedir.

Tonguç'un devrimci iş eğitimi yoluyla hayatın gereklerine göre vatandaş yetiştirmeyi gerekli gören, köyde eğitim üzerine yoğunlaşması nedeni ile kasıtsız eğitim olanaklarından her fırsatta faydalanılması gereken, bireyi hem öğrenci hem eğitimci olarak gören yaşam boyu eğitim görüşündedir. Parasız, bilimsel, demokratik, kamusal eğitim savunmuştur. Çağdaş bir toplum oluşturmak için toplumu oluşturan bireyi yetiştirmek için önder öğretmen yetiştirmek isteyen, üretime dönük, değiştirici ve dönüştürücü eğitim anlayışına sahip olduğu görülmektedir. İlköğretimi halk eğitiminin temeli olarak görmektedir ve her çağdaş toplumda olduğu gibi memleketinde ilkokuldan becerikli, bilgili, güçlü yurttaşlar yetiştirmek istemiştir.

İsmail Hakkı Tonguç'un Köy Enstitülerinin Halk Eğitimi Görevleri ile İlgili Görüşleri

Bu bölüm de köy enstitülerinin mimarı İsmail Hakkı Tonguç'un köy enstitülerinin halk eğitimi görevleri üzerine görüşlerine yer verilecektir. Kendisi de köyden yetişmiş bir kişi olan Tonguç, %80'i köylerde yaşayan halka sahip bir ülkenin gerçekleriyle halk

eğitimini köylerdeki vatandaşların eğitimi olarak görmüş ve bu amaçla çalışmalar yapmıştır.

İlköğretimi halk eğitiminin en önemli unsuru olarak gören İsmail Hakkı Tonguç, 1935- 1946 yılları arasında İlköğretim Genel Müdürü olarak çalışmış, köyde eğitim ve ilköğretim üzerine yoğunlaşmış, öğretmen yetiştirme deneyimi ve köy enstitüleri ile eğitim görüşlerini uygulama imkânı bulmuştur. Bu süreçte, Köyde Eğitim (1938), Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy (1939) kitaplarını köyde çalışacak öğretmenler için rehber kitap niteliğinde, sahada çalışan öğretmenlerin deneyimlerinden faydalananak hazırlamıştır. Ferit Oğuz Bayır'a yazdığı mektupta (24.03.1938) Köyde Eğitim kitabını "Reel köyü tanımak, ona göre terbiye şekilleri bulmak, bu şekilleri tahakkuk ettirebilecek yeni insan tipini yaratmak kitabın hem metni hem de gayesidir." şeklinde tanıtmıştır. Bu kitaplarının yanı sıra öğretmen kursları ve köy enstitüleri sürecinde mektuplarla yönetici, öğretmen, öğrencileri için yol gösterici, sorun çözücü olmaya çalışmıştır.

Oğlu Engin Tonguç'un (1970: 118) da belirttiği gibi yazılarını "Türkiye'de sömüren, ezen ve sömürülen, ezilen sınıflar vardır. Köylü sınıfı, Türkiye'nin toplumsal yapısı gereği, sömürülen ve ezilen en büyük sınıftır." ana eksenini üzerine oluşturmuştur. "sınıf mücadelesinin objektif koşullarının esasen hazır olduğu yerlerde enstitülerin kurulması" (Timur, 2013: 213) ve enstitülerin eğitim sistemi "çok sayıda köylü aydının sınıf bilincine kavuşması" nı (E. Tonguç, 1970: 434) sağlamıştır. Bu durum CHP'nin sınıfsız toplum ideali ile ters düşmüş, birçok sol çevrenin "eğitimle bir şey yapılmaz" eleştirilerine de cevap olmuştur. Cumhuriyet modernleşmesinin değerlerine sahip çıkan ve geliştirici etki sunan köy enstitüleri, mimarı İsmail Hakkı Tonguç'un eseri olarak, CHP'nin örgütlenmesinden daha fazlası olmuştur.

Tonguç'un yazdığı eserler incelendiğinde köy enstitülerinin halk eğitimi görevleri ile ilgili görüşlerinin, okuma-yazma, kırsal alanın ekonomik kalkınmasını sağlama, kırsal alanın örgütlenmesi, yurttaş yetiştirme, önder yetiştirme, halk sağlığı ve kadının toplumsal yaşama katılımı temaları üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür.

Okuma-yazma. Okuma-yazma teması halka okuma yazma öğretimi, ilköğretimi tamamlama ve cehaletle savaşım olarak ele alınmıştır. Bu doğrultuda Tonguç'un köy enstitülerinin halk eğitim görevleri ile ilgili görüşleri verilecektir.

Köy enstitülerinden mezun olan köy öğretmenleri, atandıkları köylerde yetişkinleri de köy okulu mezunu düzeyine çıkarabilmek için akşam okulları açmışlardır (Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, 1943: Madde 1). Tonguç,

İlköğretim Dergisi'nde (Ocak 1945, 17-174 sayıları) [orijinal metinde 17-174 şeklinde geçmektedir, muhtemelen 173-174. sayılardır] yayınlanan “Köy Enstitülerini Bitiren Öğretmenlere Mektuplar” başlıklı yazısında akşam okulları ile ilgili görüşlerini şu şekilde kaleme almıştır (İ. H. Tonguç, 1976: 133):

Arkadaşlarınız normal ilkokuldan başka yetişkin erkekler ve kadınlar için akşam okullarını da açmışlar. Onların türlü alanlardaki çalışmalarını gözden geçirdikten sonra devamsızlık olup olmadığını sordum. Yoklama defterlerine bakarak bu konu üzerinde durdum. Köyde okula devam etmesi gereken ilgililerin hepsinin devam ettiklerini, devamsızlık yüzünden kimseye ceza verilmediğini öğrendim. Çok sevindim. Ülkümüzün gerçekleşmesine doğru hızla ilerleyen bu çalışkan ve fedakâr arkadaşlarınıza tekrar tekrar [orijinali bu şekildedir] teşekkür ettim. Oradan ayrılacağım sırada köy halkının akşam okullarına gelecekleri yerde niçin köy kahvelerine sohbete gitmediklerini sordum. Yanımızda duran bir köylü, öğretmenden evvel davrandı:

-Okul kahveden daha faydalı, dedi.

Bunu dedirtebildiğiniz gün ortada şikâyetle konu olacak hiç bir mesele kalmayacaktır.

Akşam okulları ile yetişkinlere verilen eğitimlerde devamsızlık yüzünden ceza verilmediği için yetişkinlerin akşam okullarına devam ettiği gören Tonguç, şüphesiz ki cezanın eğitimde yeri olmadığını, öğretici bir etki yaratmadığını ve yetişkinler için ise hiç de uygun olmadığını düşündüğü için sevinmiştir. Akşam okullarındaki yetişkinlerin okulu faydalı olarak görmeleri, okullarının işleyişinin düzgün gittiğini ve yetişkin halkı yetiştirebilmek için gerekli bağın köy halkı ile kurulduğunu, bunun her okulda gerçekleştirilebildiği takdirde eğitilmiş yurttaşlarla her sorunun çözülebileceğini ön görmüştür.

Okuma-yazma işini sadece ilköğretimi tamamlama olarak görmeyen Tonguç, enstitülerde okuma etkinliklerine son derece önem vermiştir. Vatandaşın gelişip güçlü kalabilmesi için okur-yazarlığı en önemli unsur olarak gören Tonguç, yetişmekte olan nesil için bu durumu şu şekilde ifade etmiştir (İ. H. Tonguç, 1998: 693-694):

Köylerle ilköğretim kurumlarında öğretim gördükten sonra hayata atılan yüz binlerce vatandaşın okulda öğretilenleri unutmamaları, kendi kendilerini sürekli olarak yetiştirmeleri meselesi, hiç el sürülmemiş dâvalardan biridir. Onları bol basın vasıtalarıyla, radyonun düzenleyeceği özel servislerle beslemek lâzımdır. Aksi takdirde harcanan emeklerin verimi pek kısır kalır. Bu mesele de başlı-başına bir pedagoji problemidir. Onu idare makinesinin geçici ve maksadı sağlamaya elverişli olmayan tedbirleriyle halleder gibi görünmeye kalkışmak, kendimizi aldatmaktan başka bir işe yaramaz.

Köylerde açılan ve açılacak olan eğitim kurumlarındaki öğrencilerin, kelime hazinelerini zenginleştirmek, onların yazı dilini kavramalarını temin etmek

amacıyla serbest okuma saatlerinde okuyacakları kitapları iyi seçme ve hazırlama meselesi, köyde eğitimi gerçekleştirme dâvasının ana şartlarından biridir. Genel olarak çok okuyan, okuduğunu anlayarak iyi düşünebilen bir nesli süratle yetiştirmeye mecburuz. [orijinal metin bu şekildedir].

Okul eğitimi tamamlanan vatandaşların hayatlarında kendilerini yetiştirmeye devam edebilmeleri için basın ve radyo unsurlarından faydalanılması gerektiğini belirten Tonguç, aksi takdirde okulda verilen eğitimin unutulacağını, dolayısıyla üretken vatandaş yetiştirme amacına ulaşamayacağını açıklamıştır. Bu sorunla bugüne kadar ilgilenilmediğini belirten Tonguç, bu sorunu çözmek için gerekli tedbirlerin alınması gerektiğini, bu işin önemli bir eğitim sorunu olduğunu belirtmiştir. Köylerdeki eğitim kurumlarında serbest okuma saatleri ile öğrencilerin kelime hazinesini zenginleştirip yazı dili becerilerini artırmak, böylece okuduğunu kavrayan, iyi düşünebilen bir nesil yetiştirmek istediğini ve bunun gerekliliğini vurgulamıştır. Bu amaçla serbest okuma saatlerinde öğrencilere okutulacak kitapların seçiminin, serbest okuma saatlerine hazırlığın önemli olduğunu, amaca yönelik bir hazırlığın gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Serbest okuma etkinlikleri ciddi sonuçlar doğurmuş olmalıdır ki, Tonguç görevden el çektilerince enstitü programlarından kaldırılmıştır.

Okuma-yazma bilmeyenlerin okur-yazarlara düşmanlığını, cehaleti, felaket olarak nitelendiren Tonguç, okullarda okutulan öğrencilere sistemli bir şekilde serbest okuma alışkanlığı kazandırılması gerektiğini belirtmiştir. Bu okuma alışkanlığının kazandırılması için tüm araçlardan faydalanılması gerektiğini, serbest okuma için bilim, sanat ve teknik ile ilgili eserlerin kavranıncaya kadar okunmasının sağlanması gerektiğini açıklamıştır. Sağlam ve köklü bir Cumhuriyet için, demokratik bir toplum oluşturabilmek için ana şartı olarak vurgulamıştır. Çağın bir gereği olarak bilim, sanat ve teknik alanda gelişmiş, okur-yazar uluslar içerisinde yer almak gerektiğini belirten Tonguç, aksi takdirde var olunamayacağını, devletin sürekliliğinin sağlanamayacağını belirtmiştir. Bu nedenle oluşturulmak istenen demokratik Cumhuriyet toplumunun yaşatılabilmesi için, okullardan yetiştirilen gençlerin, sistemli serbest okuma alışkanlığını ekmek, su, hava kadar yaşamlarında hissetmelerini istemiştir. Bu görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir (İ. H. Tonguç, 1998: 695):

Bu felâketi elbirliği ile önlemenin çaresi, sayıları milyonları bulacak ve okullarda eğitilecek olan gençleri, köyde veya kentte, nerede bulunurlarsa bulunsunlar, sistemli bir şekilde serbest okumaya sevk ederek, onlara okuma alışkanlığını kazandırmaktır. Bunun için devletin, şahısların ellerinde bulunan bütün vasıtalarından faydalanmak lâzımdır, genç nesle mensup olanlar, bilim, sanat ve teknikle ilgili değer taşıyan bütün ünlü eserleri, tekrar tekrar, mânalarını iyice

kavrayıncaya kadar okumalıdır. Sağlam ve köklü Cumhuriyet idaresini kurmanın, demokrasiyi geliştirip yaşatmanın ana şartı budur. Herhangi bir sebeple okumaktan mahrum kalanlar, ekmek ve sudan mahrum kalmış olanlar derecesinde sıkıntı, acı duyabilmeledirler. Bireyleri, kültür denilen gıda ile beslenmeyen cemiyetler için, yaşama hakkı tanınmayacak bir çağın ve uygarlığın içine girmeye mecbur olduğumuzu unutmamalıyız. [orijinal metin bu şekildedir].

Cahil, geri kalmış, bilim ve teknikten yoksun toplumların bağımsızlıklarını da koruyamadığını gören Tonguç, Cumhuriyetin yaşatılabilmesi ve demokratik bir toplumun oluşturulabilmesi için okuma ve aydınlanmaya çok önem vermiştir. Enstitülerde öğretmenlerde görülen okuma alışkanlığının azlığı nedeni ile tüm enstitü müdürlerine yönelik olarak yazdığı mektubunda öğretmenlere de okuma alışkanlığı kazandırılması gerektiğini şu şekilde kaleme almıştır (İ. H. Tonguç, 1976: 78-79):

Gördüğüm Enstitülerin çoğunda öğretmenleri, talebeyi tatmin edecek şekilde, kitap okumaya hevesli görmedim. Türkçe öğretmenlerinden bazıları bile istenilenden çok az kitap okumaktadır. Bu durum öğretmenin, şahsından, ziyade öğrencilerin, Enstitünün zararınadır. Okuma isteği kıt öğretmenlerin çoğunluk teşkil ettikleri Enstitülerde hayat basitleşmekte, durgun ve sıkıcı bir manzara göstermektedir. Türlü türlü çarelere başvurarak öğretmenlere çok kitap okutma işini başarmanız ve onlarda bu itidayı kökleştirmeniz lâzımdır. [orijinal metin bu şekildedir].

Enstitülerde öğrencileri yetiştirecek olan öğretmenlerin öğrencilere yetebilecek derecede kitap okumadıklarını gözlemleyen Tonguç, bunun enstitüleri sıradanlaştırdığını, durgun ve sıkıcı hale getirdiğini söylemiştir. Köy için araştırma, inceleme yapacak, köyün sorunlarına çare olacak insanların yetiştirildiği enstitüler için okuma yapmayan öğretmenlerle eğitim öğretimin sürdürülmesi kabul edilebilir bir durum olarak görülmemektedir. Programlarda eğitimcilerin katkıları ile zenginleştirilecek çerçeve programlarla 1943 yılına kadar eğitim öğretim sürdürülmüş ve bu mektubunda yazıldığı 1943 yılında sistematik bir programla enstitülerde eğitim öğretim faaliyetlerine devam edilmiştir. Öğretmenin bu kadar etkin bir konumda bulunduğu enstitüler için kendini yetiştiren öğretmenlere ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Tonguç, öğrenciler için de her koşulda, her durumda, her gün kitap okutulması ve okuma alışkanlığı gerektiğini vurgulamıştır. Bunu “Şartlar ne olursa olsun, mevsim hangi mevsim bulunursa bulunsun, öğrencilere hergün [orijinali bu şekildedir] serbest okuma yaptırılacak ve onlara kitap okuma alışkanlığı mutlak surette kazandırılacaktır.” şeklinde mektubunda belirtmiştir (İ. H. Tonguç, 1976: 91). Tonguç’un denetlemeleri ve yönlendirmeleri ile enstitülerin her alanda gelişmeleri için uğraştığı mektuplarından da anlaşılmaktadır. 1943’teki

uyarılarının ardından 1944'te tüm enstitü müdürlerini enstitülerde kütüphane kurulması gerektiğini mektubunda şu şekilde yazmıştır (İ. H. Tonguç, 1976: 101):

Köy Enstitülerinin çoğu artık muntazam, kitapları ciltli, dolapları güzel ve sağlam birer kütüphane kurma devrine girdi. Her yuvanın, ayrılmış bir programa uyarak ve bu işe meraklı adamını bularak kütüphaneyi tesise başlaması gerektir. Kütüphanesizliğin veya derme çatma kütüphanenin bütün arkadaşları huzursuz kılması lâzımdır. Çocuklara, gidecekleri köylerde kütüphane kurma alışkanlığının verilebilmesi bu zihniyetin Enstitülere yerleşmesine bağlıdır.

Enstitülerde kütüphaneler kurulması gerektiğini belirten Tonguç, bu kütüphanelerinde özenli bir şekilde oluşturulması gerektiğini vurgulamıştır. Gördüğünü öğrenen köy çocuklarını yetiştiren enstitü müdürlerinden enstitüde kurdukları kütüphanelerle öğrencilere kütüphane kurma işinin öğretilmesini beklemektedir. Böylece enstitü mezunu öğretmenlerde gittikleri köylerde kütüphane kurabileceklerdir. Böylece tüm Anadolu'ya okuma alışkanlığı kazandırabilme olanağı elde edileceği dolayısıyla iyi yetişmiş, aydın bireylere sahip, demokrasinin hâkim olduğu bir Anadolu düşünmüştür.

Cehaletle savaşım ve Cumhuriyet değerlerinin yaşatılması için okuma çok önemli bir yer tutmuştur. İlköğretimden sonra da okumaya devam etmek gerektiğini belirten Tonguç, köye önder olarak yetiştirdiği köy enstitülü öğrenciler için de onları yetiştiren öğretmenler için de okuma alışkanlığının kazandırılmasının üzerinde önemle durmuştur.

Tonguç, 17 Nisan 1956'da Tan Gazetesi'nde yayınlanan "Onyediyedi [orijinali bu şekildedir] Nisan" yazısında okur-yazarlık konusunda enstitülerin başarısını şu şekilde ifade etmiştir (İ. H. Tonguç, 1997b: 437):

Enstitü mezunlarının bir kısmı önemli edebiyat eserleri, orijinal pedagoji ve psikoloji kitapları bir kısmı da tatlı tatlı okunan yazılar yayımlamaya muvaffak oldular. Bu eserlerin bazıları yabancı dillere çevrilip bastırıldı.

Enstitülerde yetişen genç öğretmenler bir araya gelerek, el ve iş birliği yaparak meslek dergileri çıkarmaya koyuldular ve modern eğitimin ilkelerini savunma yolunu tuttular.

Bu dergiler olmasaydı son yılların pedagoji edebiyatı yurdumuzda pek yavan ve kısır kalacaktı. Böyle bir duruma düşmeyişimiz kazanç değil midir? [orijinal metin bu şekildedir].

Enstitüler sadece yetişkin halka okur-yazarlık eğitimi, öğrencilerine de öğretmenlik, ziraat ve meslek eğitimi vermekle kalmamış, onları kültürel olarak da donatmıştır. Enstitüler aydın yurttaşlar yetiştirdikleri gibi birçok yazarı topluma kazandırmışlardır. Fakir Baykurt, Talip Apaydın, Mahmut Makal, Mehmet Başaran, Dursun Akçam, Yusuf Ziya Bahadın, Osman Şahin gibi birçok yazarın yetişmesinde

önemli rolü olan köy enstitülerinin mimarı olarak Tonguç'un, okuma-yazma konusundaki görüşlerini sınırlı sürenin (1940-1946) el verdiğince hayata geçirmiş olduğu görülmektedir.

Kırsal Alanın Ekonomik Kalkınması. Tonguç, kırsal alanda yaşanan yoksulluğa ve çaresizliğe şahit olmuş, köyden yetişmiş bir eğitimci olarak, tüm eserlerinde kırsal alanın kalkındırılması konusu üzerinde durmuştur. Çaresiz köy halkının ekonomik olarak da güçlendirilerek Cumhuriyet yurttaşları olarak yetiştirmek istemiştir. Bunun için ziraat, hayvancılık alanlarında modern uygulamaların öğretimi ve teknik bilgi ve donanımının köy halkına aktarılması gerektiğini eserlerinde işlenmiştir.

Köylünün iş araçlarına sahip olamayacak vaziyette bulunduğunu, böyle bir ekonomik gücü bulunmadığını ve teknik bakımdan da var olan iş makineleri bozulduğu zaman tamir edebilecek düzeyde bulunmadıklarını açıklamıştır. Tonguç, bu nedenle bu sorunlar aşılmadan kırsal alandaki vatandaşların verim alabilmelerinin, üretimi artırabilmelerinin mümkün olmadığını söylemiştir. Bunu şu şekilde ifade etmiştir (İ. H. Tonguç, 1997a: 182-183):

a) Yapay Önlemler: Bu işleri, yapay önlemlerle mutlak verimli bir hale getirmeyi önceden güven almak da köylülerin birçokları için tamamen imkânsızdır. Çünkü;

1. Köylerimizin çoğu birçok esaslı iş araçlarını, modern ziraat makinelerini satın alabilecek sermayeyi bulabilecek durumda değildir.

2. Bu gibi vasıtaları alabilecek sermayeyi bulabilecekler için de bu sermayeyi işler ve çoğalır bir halde tutmak imkânı yoktur. Çünkü ziraat ürünlerinin satış fiatları, köylü işletmelerinin henüz küçük birer aile işletmesi şeklinde oluşları, bu tarz harekete elverişli değildir.

3. Kırılan, eskiyen, kaybolan iş araçlarının yerine yenisini hemen almak, bu suretle işlemekte olan düzeni durdurmadan yürütmek, çeşitli sebepler dolayısı ile bir çok yerlerde mümkün olmamaktadır.

4. Köylülerimizin, bugünkü teknik güçleri, kırılan modern aletleri tamir edebilecek bir düzeyde değildir. Bu gibi aletlerin yenilerini bile normal şartlar içinde edinebilmek köylülerin kesinlikle yenemeyecekleri birçok zorluklar yaratmaktadır. [orijinal metin bu şekildedir].

Köylülerin ekonomik bakımdan teknolojik aletlere ulaşabilecek düzeyde olmadığını altını çizen Tonguç, “Onun için, tabiate [orijinali bu şekildedir] bağlı bugünkü ziraat işlerini daha verimli bir hale getirebilmenin ilk ve başlıca şartları: Buna uygun gelecek imkânları hazırlamak, köylülerin kültürel ve teknik düzeylerini

yükseltmek” olduğunu belirtmiştir (İ. H. Tonguç, 1997a: 183). Köy halkının kültürel ve teknik yönden yetiştirilmesi gerektiğini belirten Tonguç, köy okulunun da ziraat ve mesleki işler yönünden köy çocuğunu yetiştirmeye yönelik eğitim vermesi gerektiğini açıklamıştır. Köy hayat içerisinde meslek seçiminin doğal olarak belirlendiği ve çiftçi olacak çocukların okul yaşamının bu doğal meslek seçimini destekler nitelikte olması gerektiğini vurgulayan Tonguç, bu görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir (İ. H. Tonguç, 1997a: 185):

Onun için köy okullarındaki eğitim ziraat işlerini, yani mesleki nitelikteki işleri besleyecek karakterde olmazsa, köyde okulun kıymeti ve manası kendiliğinden kaybolur. Bu okulun en esaslı gayesi, gelecekteki hayatı ve ihtiyaçları bakımından faydalı meslekî faaliyete çocuğu sokmaktır. Okul, çocuğun ve hayatın bu isteğine uyamadığı takdirde onun gerçek rolü çok zayıflar. Bu sebepten dolayıdır ki, köy eğitiminin gayesi, çocuğu iş hayatından uzaklaştırmak, soğutmak değil, aksine onu bu iş ve meslek hayatı içinde, her şeyi yenmeye hazır bir varlık haline getirmek olmalıdır.

Köy çocuklarının büyük bir çoğunluğu için "gelecekteki meslek" meselesi, doğumdan itibaren halledilmiş bir meseledir. Bu itibarla köyde iş ve meslek faaliyeti ile okul faaliyetinin birbirine karışması, birbirlerini besleyebilecek karakter almaları daha kolaydır. Köy çocuğunu, köy ortamı içinde mutlu ve bolluğa kavuşmuş bir vatandaş haline getirebilmek için de bunu yapmak zorunluğu vardır. Aksi takdirde okul faaliyeti, buna katılan çocuklar için bir süs ve sahte bir cila olmaktan başka bir işe yaramaz. [orijinal metin bu şekildedir].

Tonguç, köy okulunun köylünün hayatı ile bütünleşerek eğitim vermesi gerektiğini vurgulamıştır. Köyde eğitimin amacını, köy çocuğunu köyün şartlarında yaşamını sürdürebilecek, zorluklarla baş edebilecek; kültürel ve ekonomik gelişimini sürdürebilecek; gelişmiş, çağdaş, mutlu vatandaş yetiştirmek olarak açıklanmıştır. Anadolu topraklarının geçim kaynağı olan ziraat işlerini tabiat şartlarına bağlı kalarak ilkel şartlarda sürdüren Anadolu halkı için eğitim kurumlarının da onun şartlarına hitap edebilecek karakterde olması gerekmektedir. Okullarda deneme istasyonları ile uygulamalı eğitim verilmeli, öğrenci iş yapılırken neden ve sonuçlarını kavrayarak bilinçli bir şekilde eğitilmelidir. Okulların deneme istasyonları hakkındaki görüşlerini Tonguç şu şekilde kaleme almıştır (İ. H. Tonguç, 1997a: 188):

Onun için ziraat mesleği, gerçek hayat içinde deneyimler yapmak sureti ile öğrenilebilen bir meslektir. Okulların deneme istasyonlarının vazifeleri bu deneyimlerin çoğaltılmasına yardım etmekten ve yapılacak işlerin niteliklerini bilinçli bir şekilde kavrayarak yapmayı öğretmekten ileri geçemez.

Köy okulunu, köyün ziraat işlerini geliştirecek şekilde teknik bilginin uygulama istasyonları ile uygulamalı olarak öğretildiği eğitim kurumları olarak konumlandırmıştır.

Tonguç, köyde eğitimin şartlarını da “Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy” kitabında şu şekilde ifade etmiştir (İ. H. Tonguç, 1998: 28-29):

a) Köylüyü, bir hayat zarureti olarak mutlaka elde etmesi lâzım gelen gıda, giyecek, mesken ve iş vasıtaları gibi ihtiyaçlarını normal bir şekilde temin edebilecek hale getirmek.

...

d) Köylüleri iyi bir üretici ve memleket sanayii [orijinali bu şekildedir] için güvenilebilir birer müstehlik (tüketici) haline getirmek ve onları uzun bir maziden sürükleyip getirdikleri menfi (olumsuz) hayat telâkkilerinden (görüş, anlayış), ümmet devrinin aşıladığı âdetlerden kurtararak yeni hayatın iş şartlarına göre hareket edebilecek duruma getirerek yaşama heveslerini ve ihtiraslarını arttırmak.

Tonguç, köylü halkın ekonomik olarak ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeye getirilmesi gerektiğini, köylüyü bilinçli bir üretici ve tüketici yurttaş olarak yetiştirmek gerektiğini açıklamıştır. Temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamayan vatandaşlardan demokratik bir toplum kurulamayacağının bilincinde olan Tonguç, ekonomik olarak da güçlü, el açmak zorunda kalmayacak yurttaşlar yetiştirmek istemiştir. Cumhuriyetin devraldığı Anadolu halkı ümmet anlayışından kalan, yurttaşlığa ters düşen alışkanlıklarından kurtararak çağdaş yaşam şartlarına kavuşturulmak istenmiş, yaşama sevinçlerinin kazandırılması gerektiği vurgulanmıştır.

İlkel tarım (ekstansif tarım) yöntemleri ile yağmur yağdığında ürünü ekebilen ama yağmuru da takip edemeyen, o yıl kuraklık olup olmadığını bilemeyen, hangi ürünün o toprakta yetişeceğini fark edemeyen, dolu yağacağını görüp yetiştirdiği ürünü toplayamayan, özetle tabiatı okuyamayan ve ona uygun davranamayan köylü, yazgıcı bir anlayışla yaşamını sürdürmektedir. Bu durumları “toprağın dizgin vurulmaz sertlikleri” olarak adlandıran Tonguç, bu sorunlara çözüm olacak bilgi, görgü, teknik ve araçla köylünün donatılması gerektiğini ve bu şekilde üretimin artırılmasının köy eğitiminin ana sorunu olduğunu vurgulamıştır. Bu görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir (İ. H. Tonguç, 1998: 48):

Hayatın bütünlüğü ile toprağa muhtaç ve bağlı olan, fakat toprağı iyi işleyemeyen, verimli bir hale getiremeyen insanlar, onun sert ve ezici bütün kanunlarına ister istemez boyun eğmeye mecbur kalırlar. Toprak bu gibi insanların bütün işlerinin şeklini ve hududunu tayin eder. Onlar, toprağın sertliklerini yenebildikleri ve onu verimli kılabilirdikleri nisbette ondan istifade ederler. Toprağın dizgin vurulmaz sertlikleri ve sırları vardır. Âciz, vasıtasız, bilgisiz insanlar için bunları yenebilmek tamamen imkânsızdır. Bu nokta köyde eğitimin temel taşlarından birini teşkil etmelidir. [orijinal metin bu şekildedir].

Zorlukları bilgi, teknik ve araçla yenmek gerektiğini vurgulayan Tonguç, bu vurgusunu yineleyerek, köy hayatında tabiat ile karşılaşılan güçlükleri bilimsel metotlarla, aklın öncülüğünde, sistemli bir şekilde çalışma ile aşılabileceğini belirtmiştir. Doğal kaynaklarından faydalanabilen bir devlet ve ulus olabilmek için çok emek harcanması gerektiğini söylemiştir. Bu görüşlerini şu şekilde kaleme almıştır (İ. H. Tonguç, 1998: 49):

Toprağın sakladığı, bağrında taşıdığı kıymetlerden faydalanarak, ortaya çıkardığı en esaslı zorlukları birer birer yenmek onun nimetlerinden âzami şekilde istifade edebilmek, müspet bilgilere dayanan, rasyonel ve sistemli, büyük bir mesaiye bağlıdır. Tabiat kıymetlerinden faydalanmasını bilen bir Devlet ve cemiyet yaratmamız gerektir. [orijinal metin bu şekildedir].

Tonguç, genç Cumhuriyetin yetiştirdiği yurttaşların bilimden ve fenden faydalanabilen akılcı bir toplum oluşturmalarını istemiştir. Tabiatın karşısında çaresiz kalan köylünün çaresinin bilim ve akıl yolu olmasını istemiştir. 1927 yılında ülkede 15.711 ziraat makinesi ve 1.751.239 köylü aile bulunmaktadır (Husrev, 1934: 32-33, Akt. Güvenç, 1997: 15). 1937-1938 küçük istatistik yıllığı verilerine göre üretici aktif nüfusun (7.921 bin) % 81'i çiftçidir (Aydoğan, 2000: 33). Böyle bir tablo ile ülkede makineleşme gündemdedir. Tonguç, köylerde makineleşmeye geçilebilmesi için kültürel ve teknik bakımdan köylünün yetiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Aksi takdirde makineleri alıp köye götürmenin, onu kullanacak köylüyü yetiştirmeden üretime katkısı olmasını beklemek mümkün değildir. Köylünün değerlerine sahip çıkarak modernleşmesi, çağdaşlaşması gerektiğini ve makineleri benimseyecek kültürel ve teknik düzeye erişmesi gerektiğini belirten Tonguç, bu görüşlerini şu şekilde yazıya dökmüştür (İ. H. Tonguç, 1998: 54-55):

Bütün bu işleri sun'i tedbirlerle; tabiat hâdiselerinin menfi (olumsuz) tesirlerinden kurtararak yapabilme ve teknik vasıtalardan da istifade ederek kolaylaştırma, daha verimli bir hale getirme, teşkilât olmadıkça lâfta kolay fakat tahakkuku (gerçekleştirme) çok zor bir keyfiyettir. Bu takdirde bir köylünün birçok masrafları göze alması, kültür seviyesinin yükselmiş bulunması ve makinelere tesahüp (benimseme, sahip çıkma) etmesi lâzımdır. Bunları yapabilecek duruma yükselmek, bulunan sermayeyi daima işler bir halde tutabilmek, bozulan makineleri tamir edebilmek, yenisini bulup daha eskilerinin yerine koyabilmek ve sonra istihsal (üretim) edilen şeyleri kârlı-fiyatlarla satabilmek, başarmaları kolay işler değildir. Bunlar ancak yığılğını, pişkinliğini muhafaza ederek modernleşmiş insanın teşkilat içinde ve ona dayanmak sureti ile idare edebileceği davalardır. Birçok köylülerin kültürel durumları, maddî vasıtaları buna elverişli bir karakter gösterememektedir. Onun için müsait şartlar hazırlanmadıkça, yani köylerimizdeki küçük aile işletmelerini, teknik kabiliyeti ve kudreti istilzam (gerektirmek) eden tedbirlerle takviye etmeden makinalaştırmaya girişmek

imkânsız ve sonu boş denebilecek bir didinmedir. Bu gibi tecrübelerin menfi sonuçlar verdiğini gösteren birçok misaller de vardır. [orijinal metin bu şekildedir].

Köyde eğitimle tarımda makineleşmeye geçilmesi, kültürel ve teknik bilginin artırılması ve ziraat işlerinde verimin artırılması gerektiğini açıklayan Tonguç, bunun sistemli ve teşkilatlı bir şekilde gerçekleşebileceğini belirtmiştir. Enstitü arazilerinin de üretimi artıracak şekilde işlenmesi gerektiğini, bu nedenle enstitü öğrencilerinin enstitü arazilerinde tatbikat yapmasının bu üretim faaliyetlerinin artışı ile birlikte yürütülebileceğini açıklayan Tonguç, öğrencilerin bu uygulama içerisinde ürünlerin ekim, biçim gibi zaman dilimlerini de kavrayacakları bir fırsat olarak görmüştür. Bu görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir (İ. H. Tonguç, 1976: 48):

Ziraat işlerine müsait geniş arazisi bulunan Enstitülerde bu araziye sür'atle işleyerek istihsalâtı (üretimi) çoğaltmak en sarîh (belirli) ve kat'i hedeflerden biridir. Bu maksatla hareket edildiği takdirde talebenin hakiki tatbikat göreceği aşîkârdır... Köy Enstitülerinde bu ana kanunların aynen yer bulmaları lâzımdır. Her türlü ziraat işlerinde muvaffakiyetin şartı, o işleri vaktini geçirmeksizin tam zamanında, kıvamında, tavında iken başarmaktır. [orijinal metin bu şekildedir].

Bir sorunun çözümü için tek bir değişkenin çalışılması sadece laboratuvar koşullarında ve teorik çalışmalarda geçerlidir. Gerçek yaşam koşullarında bunun sağlanabilmesi olanaklı değildir ve Tonguç da bunun bilincindedir. Tonguç, kırsal alanın ekonomik kalkınması meselesinin sadece köyde eğitimle çözülemeyeceğini, bunun her alandan desteklenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Köylünün ekonomik olarak kalkınabilmesinin, sadece çalışıp emek vermesi ile sağlanamayacağını, onun bilincinde olmadığı pazar, piyasa, ekonomi gibi konularda devletin yürüttüğü ekonomik ve mali politika ile hatta kültür, imar politikalarında da köylüye destek olacak politikalar yürütülmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu fikirlerini aşağıda verildiği şekli ile ifade etmiştir (İ. H. Tonguç, 1997a: 64):

Çünkü köylülerin iş hayatları, onların farkında bile olmadıkları bir takım bağlarla köyün dışındaki birçok önemli yerlere bağlanmıştır. Pazar, piyasa, kredi kurumları, hukuk kurumları, yollar, köprüler, istasyonlar, silolar vesaire gibi. Köy iş hayatının verimli sonuçlara erişebilmesi, sadece köylülerin kendi köylerinde çalışmalarına bağlı bir mesele değildir. Genel ekonomik hayatta meydana gelen değişiklikler, devletin götüğü ekonomik ve mali siyaset, kültür sistemi, imar siyaseti gibi birçok mesele, birbirini karşılıklı etkileyerek köy ekonomik hayatının gelişmesini de içlerine almak zorundadırlar.

Tonguç, köy enstitülerinin bulundukları alanları oyun, spor alanları, tiyatroları, fidanlıkları, damızlık hayvanları, motorları, işlikleri ile birer kültür merkezi haline

getirmeye başladığını, bu durumun da köy halkına çağdaş yaşam koşullarını ulaştıracağı açıklamıştır. 1940'lı yılların Türkiye'sinde tiyatro, spor alanları gibi kültürel; tarım makineleri gibi teknolojik faktörlerle kırsal alanda yaşayanlar tanıştırılmak istenmiştir. Ortaçağ karallığındaki köylerin bu sayede çağın bilgi ve teknolojisine erişebilmesi hedeflenmiştir. Köy halkının hem kültürel anlamda hem de mesleki ve teknik becerilerle donatılmasını sağlayacak şekle getirilen köy enstitüleri, ekonomik ve kültürel kalkınmanın aracı olarak konumlandırılmışlardır. İlerisi için bu konumun bölge okulları ile destekleneceğini ve tüm köylü yurttaşların uygarlık şartlarına kavuşabileceğini belirten Tonguç, bu görüşlerini şu şekilde yazmıştır (İ. H. Tonguç, 1998: 700):

Köy Enstitüleri şimdiden bulundukları kesimler için birer kültür merkezi haline gelmeye başlamışlardır. Oyun ve spor alanları, açık tiyatroları, fidanlıkları, damızlık hayvanları, motorleri [orijinali bu şekildedir], işlikleri, öğretmen ve öğrencileriyle etrafa çeşitli etkiler yaparak, buralara türlü vesilelerle gelenlere faydalar sağlayarak varlık haline gelen enstitülerin rolünü oynayacak bölge okulları çoğalınca, bütün köylü yurttaşları da yeni uygarlığın nimetlerine kavuşmuş olurlar. Elverir ki yeni eğitim kurumları bu zihniyette işletilebilsin; bunların kapıları yurttaşlara her zaman açık bulundursun.

Tonguç, köy halkının kültürel ve ekonomik durumunun ziraat işlerini teknik yöntemlerle, makineleşme ile çözülebilecek durumda olmadığını, bu nedenle köy eğitiminde köy halkını kültürel ve ekonomik bakımdan yetiştirmek gerektiğini belirtmiştir. Yalnız eğitim ile bu zorlukların aşılamayacağını devletin ekonomi, kültür ve imar politikası ile köy halkını geliştirecek, destekleyecek politikalar üretmesi gerektiğini açıklamıştır.

Enstitülerin 1945-46 yılı tahıl ve sebze üretiminin dökümü, 40 ton buğday, 13 ton arpa, 15 ton domates, 20 ton pırasa, 20 ton ıspanak ve daha az miktarlarda diğer yiyeceklerden olarak açıklanmıştır. Öğrenciler tarafından 150 büyük derslik, 210 öğretmen evi, 20 uygulama okulu, 36 ambar ve depo, 20 kitaplık, 48 ahır ve samanlık ve bunlara benzer binalarla 723 yapı inşa edilmiştir (Tekben, 1962: 27 ve Gedikoğlu, 1971: 245 Akt: Başgöz, 2016: 256). Enstitüler bu ürünleri ile kırsal alanda yaşayan insanlara örnek olacak üretkenliği göstermişlerdir. Bu durum İsmail Hakkı Tonguç'un görüşlerinin uygulanabilirliğini de göstermektedir.

Kırsal Alanın Örgütlenmesi. Ekonomik olarak kalkınmanın sağlanabilmesi için köylülerin birlik olması gerektiğini belirten Tonguç, çaresizliğin, tek başlılığın, örgütsüzlüğün köylerde hâkim olduğunu görmektedir. Üretimin ve kazancın

artırılabilmesi için örgütlü olmak gerekliliği, Tonguç'un yazın alanında şu şekilde görülmektedir (İ. H. Tonguç, 1997a: 183):

Onun için, tabiate bağlı bugünkü ziraat işlerini daha verimli bir hale getirebilmenin ilk ve başlıca şartları: Buna uygun gelecek imkânları hazırlamak, köylülerin kültürel ve teknik düzeylerini yükseltmek, köylü işletmelerini örgütlemek, ziraat ürünlerinin satış işlerini de örgütleyerek iş adamlarının gidecekleri yolları güvenle gidilebilecek şekilde aydınlatmaktır.

Tonguç, ziraat işlerinde verimi artırabilmek için kültürel ve teknik bakımdan köy halkını donatmak gerektiğini belirtirken, bu artırılan verimin ekonomik gelire dönüştürülebilmesi için de köylü işletmelerinin örgütlenmesi gerektiğini böylece satış işlerinin teşkilatlandırılması gerektiğini söylemiştir. Köylünün alış-veriş işlerinde bireysel davrandıklarını ve bu nedenle çok mesai harcayıp az kazançta bulunduklarını, örgütlenme ve dayanışma bilincinden yoksun olduklarını şu şekilde ifade etmiştir (İ. H. Tonguç, 1997a: 184):

Ortak çalışma ve örgütlenmede birleşerek zorlukları yenmeye çalışmaya köylülerin bir türlü akılları ermez. Erse bile güçleri bunu yapmaya yetmez. Her köylü bir iki yumurtası ile birkaç kilo armudunu ve bir hayvan yükü odunu satmak için uzak yolları göze alarak bizzat pazara gelir. Oradan da birkaç metre basma ile bir iki kilo tuz satın alarak köyüne döner.

Köyde Eğitim kitabında yer verdiği bu görüşlerini Canlandırılacak Köy kitabında da yinelemiştir. Canlandırılacak Köy kitabındaki benzer ifadesi ise şu şekildedir (İ. H. Tonguç, 1998: 55-56):

Mesaide ve teşkilâta birlik yapmak sureti ile müşkülleri yenmeye çalışmaya, onun bir türlü aklı ermez. Her köylü iki tavukla on yumurta ve bir kilo yağını satmak, beş metre basma ile birkaç kilo tuzunu almak için eşeklerini veya katırlarını önüne katarak, kağınısını gıcırdatarak bizzat pazara iner. O, sevincini de, derdini de kolayca kimseye açmak istemez. Açsa bile derdine çare bulacak şöyle dursun, ortak olacak kimse bile kolay kolay ele geçiremez. Halka dayanmayan İmparatorluk devri ricali (yüksek makamlı devlet adamları) köylünün böyle tek başına kalışını cemiyet için tehlikeli saymamışlardır. Köy meselesinin çözülecek büyük düğümlerinden biri de bu teşkilatsız, teker teker iş gören insanları türlü maksatlarla ve millî amaçlara göre teşkilâtlandırmak, iş birlikleri içinde bugünkünden daha verimli kılarak çalıştırmaktır. [orijinal metin bu şekildedir].

Köylünün tek başına ver çaresiz olduğunu örgütlenme ve dayanışma bilincinden yoksun olduğunu yineleyen Tonguç, köy halkının ulusal amaçlar etrafında örgütlenmesi ve dayanışma içerisinde çalıştırılarak daha verimli hale getirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Osmanlı döneminde köy halkının çaresizliğinin önemsenmediğini belirten Tonguç, Cumhuriyet döneminin asıl sorunlarından biri olarak da örgütlenme ve

dayanışma bilincinden yoksun halkın bu durumdan kurtarılarak örgütlü bir halk yaratmak gerektiğini vurgulamıştır.

Köyler ürünlerin ekonomik değere dönüştürüleceği pazar ve piyasadan uzak olduğu için, bu alanlarda köylülerin bilgileri de bulunmamaktadır. Bu nedenle okul, köy halkına ürünlerini ekonomik güce dönüştürecekleri kuruluşlar hakkında bilgi veren, onları bu anlamda da bilinçlendiren kurumlar olmalıdır. Tonguç, bunu şu şekilde ifade etmiştir (İ. H. Tonguç, 1997a: 188-189):

Bir de her mesleği ilgilendiren işlerde olduğu gibi, ziraat mesleği ile ilgili işlerin de birçoğu tarladan, köyden uzaklaşarak pazara, piyasaya kadar dalbudak salmışlardır. Genellikle okullar, kültür durumu böyle işleri görebilecek şekilde yükselmemiş olan insanlara işte bu karakterdeki teknik ve kültürel işlerin nasıl yapılması lâzımgelceğini öğretmek bakımından ayrı birer kıymet taşırlar. [orijinal metin bu şekildedir].

Tonguç, köylünün tek başına ve çaresiz ürettiklerini ekonomik gelire dönüştürmede yetersiz olduğunu görmüş ve okulların pazar, piyasa, ekonomi gibi konularda halkı aydınlatıcı bilgiler vermesi gerektiğini belirtmiştir. Köylünün örgütlenme ve dayanışma bilincine eriştirilmesi gerektiğini ve bunun milli amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilerek yurt kalkınmasına da katkısı olacağını ön görmüş, Osmanlıda çözülmeyen bu sorunun Cumhuriyet devrinde çözülmesini beklemiştir.

Tonguç, 1944'te İlköğretim Dergisi'nde (sayı: 149-150) yayınlanan yazısında 16.04.1943 tarihinde çalışmaya başlayan Köy Öğretmenleri Sağlık ve İçtimai Yardım Sandığı'nın çalışmalarını şu şekilde duyurmuştur:

Tablo 4

Köy Öğretmenleri Sağlık ve İçtimai Yardım Sandığı 1943-1944 arası Çalışmaları

Yardım görenlerin sayısı	Yardım konuları	Yardım miktarı lira
244	Doğum	7.320
29	Evlenme	2.370
2	Kaza (ârıza bırakmayan kazalar)	50
9	Ölümler (vazife başında eceliyle)	930
284	Toplamı	10.670

Kaynak: İ. H. Tonguç, 1997b: 313.

Tonguç, aynı yazısında 08.05.1943 tarihinde kurulan İlkokul Öğretmenleri Sağlık ve İçtimai Yardım Sandığı'nın dokuz aylık çalışmasını da şu şekilde vermiştir:

Tablo 5

İlkokul Öğretmenleri Sağlık ve İctimai Yardım Sandığı'nın 9 aylık Çalışması

Yardım görenlerin sayısı	Yardım konuları	Yardım miktarı lira
33	Ölüm	11.800
513	Doğum	41.040
214	Evlenme	26.180
86	Tedavi	4.139
846	Toplamı	83.159

Kaynak: İ. H. Tonguç, 1997b: 315.

Bu çalışmalar Tonguç'un kırsal alanın örgütlenmesine dair görüşlerinin Köy Öğretmenleri Sağlık ve İctimai Yardım Sandığı ve İlkokul Öğretmenleri Sağlık ve İctimai Yardım Sandığı ile uygulandığını göstermektedir. Az sayıda öğretmenin bulunduğu bu dönemde kurulan köy öğretmenleri dayanışma sandığı ile bir öğretim yılında 284 öğretmene ve dokuz aylık çalışması ile ilköğretim öğretmenlerinden 846'sına yardımda bulunulmuş, dayanışma örneği sergilenmiştir. Bu çalışmalar enstitü mezunu öğretmenler arasında olduğu ve köy halkına yansımadağı düşünülebilir, fakat Tonguç'un eğitim görüşü dolayısıyla yetiştirilecek halk olan, enstitü öğrencilerinde bu örgütlenme sağlanmıştır denilebilir. Ki bu enstitülerden yetişen öğretmenler sonraki yıllarda öğretmen örgütlenmesinde de önemli rol oynamışlardır.

Yurttaş Yetiştirme. Genç Cumhuriyetin devrimlerine sahip çıkacak ve sürekliliğini sağlayacak olan yurttaşlardır. Cumhuriyetin de başat amaçlarından olan yurttaş yetiştirme Tonguç'un eserlerinde şu şekilde karşımıza çıkmaktadır (İ. H. Tonguç, 1998: 29):

Cumhuriyetin ana prensip olarak ortaya attığı yeni değerleri köylü vatandaşlar arasına da yayarak onlara mal etmek.

...

Köylü, şuurlanacak şekilde okutulmazsa, köylünün arasına yeni kıymetler yayılmazsa inkılâp şehrin dışına çıkamaz ve kökleşemez. [orijinal metin bu şekildedir].

Nüfusunun çoğunluğu (%80'i) köylerde yaşayan bir Cumhuriyet için, yurttaşları tarafından benimsenmesi demek köylerde benimsenmesi demektir. Tonguç da bu gerçeğe şehirlerde değil köylerdeki vatandaşlara, eğitim yolu ile Cumhuriyet değerlerinin benimsetilmesi, yaşatılması gerektiğini belirtmiştir. Yurttaşları tarafından

benimsenmeyen bir Cumhuriyetin yaşatılması mümkün değildir. Tonguç bu nedenle köy meselesini şu şekilde açıklamıştır (İ. H. Tonguç, 1998: 94):

Köy meselesi bazılarının zannettikleri gibi mihaniki (düşünmeden, mekanik) bir surette "köy kalkınması" değil, manalı ve şuurlu bir şekilde, köyün içten canlandırılmasıdır. Köylü insanı, öylesine canlandırmalı ve şuurlandırmalı ki onu, hiçbir kuvvet; yalnız kendi hesabına ve insafsızca istismar edemesin, Köyün sakinlerine köle ve uşak muamelesi yapamasın. Köylüler, şuursuz ve bedava çalışan birer iş hayvanı haline gelmesinler. Onlar da her vatandaş gibi her zaman haklarına kavuşabilsinler. Köy meselesi, köyde eğitim problemleri de içinde olmak üzere bu demektir. [orijinal metin bu şekildedir].

Köy halkının sadece ekonomik olarak kalkındırılması amacıyla değil, köy halkının kültürel olarak kalkındırılması ve bilinçlendirilmesi ile birlikte köy eğitimini ele alan Tonguç, köylünün yurttaşlık haklarının bilincinde olan, sömürülmeyen birer vatandaş olarak yetiştirilmelerini istemiştir. Toprak ağalarının elinde karın tokluğuna çalışan, politikacı ve benzeri çevrelerce kandırılan ve kullanılan, tebaa olmaktan kurtarılıp, yurttaşlık bilincine eriştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ekonomik kalkınma kadar bilinç olarak geliştirilmesi gereken köy halkının eğitiminin bütünlüklü olarak ele alan Tonguç, bilinç olarak köylünün geliştirilmesinin önemini vurgulamıştır.

Köy enstitülerinin kırsalın ortasında kültür merkezleri olarak çalışmaları ve bu çalışmalarını köy halkı ile paylaşımları köylerin canlandırılması, kalkındırılması için önemlidir. Tonguç, yazılarında belirttiği köy ile şehir arasındaki eşitsizliği kaldırmanın yolu olarak da kültür merkezi haline getirilmiş köy enstitülerini görmektedir. Tonguç, köyün ekonomik kalkınmasının yanı sıra kültürel kalkınmasının da sağlanarak, bilinçli yurttaşlar yetiştirilip onları sömüren kan emicilerin pençesinden kurtarmak istemiştir. Bu görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir (İ. H. Tonguç, 1998: 700):

Köyleri canlandırmanın, diri köyler haline getirmenin çarelerinden biri de budur. Onun için, bölge okullarının, doğuda ve deniz kıyılarında açılması gereken Köy Enstitülerinin kuruluşu ile ilgili çalışmaların hızını durdurmamak, gece gündüz uğraşarak bu çalışmaları geliştirmek lâzımdır. Memleketin topyekûn kalkınması; şehirlilerle köylüler arasındaki korkunç farkın ortadan kaldırılması; köylerde oturan yurttaşların bilinçli vatandaşlar haline getirilmesi, seviyelerinin yükseltilmesi, köy kümelerinin ortasında kültür merkezlerinin yaratılmasına bağlıdır. Başka hiçbir kuvvet veya teşkilât, köylüleri geri zihniyetçilerin, softaların, kötü maksatlar için politikacılık yapanların, sömürücülerin pençesinden kurtaramaz.

Tonguç eğitim anlayışı doğrultusunda köyde eğitimle, pedagojik ilkelere bağlı eğitim kurumlarının iş eğitimi yoluyla, emeğin kıymetini bilen, kendi kendini yetiştirebilen, bilgiyi iş eğitimi yoluyla elde edebilen, Cumhuriyet ilkelerine bağlı ve bu

ilkeleri hayatında uygulayan yurttaşlar yetiştirmek istemiştir. İş eğitimi anlayışında yurdun öz değerlerini açığa çıkartarak emeği ile yaşayan, geçinen yurttaş yetişmenin önemini vurgulamıştır. Milliyetçi, halkçı, devletçi, Cumhuriyetçi, devrimci, laik yurttaşlar yetiştirmenin en önemli amaç olduğunu belirten Tonguç, bu ilkelerin yetiştirilen yurttaşların hayatlarında memleketi, halkı için bir eser meydana getirmeleri ile gerçekleşeceğini vurgulamıştır. Bu görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir (İ. H. Tonguç, 1998: 703-704):

Eğitim yolu ile köyü canlandırma dâvası, kısaca şu ilkelere göre yürütülmesi gereken bir dâvadır: a) Köyde açılan her tip eğitim kurumu, eğitibilimsel kanunların saptadıkları hükümlere uyularak; açık ve kesin amaçlara hizmet edecek karakterde birer müessese olarak işletilmelidir, b) Bu kurumların çalışmalarında iş eğitimi ağırlık merkezini teşkil etmelidir. Bu ilkedен hareket edilmek şartıyla çevrenin değerleri yüze çıkarılmalı; alın terine ve çalışmasına dayanarak yaşayan yurttaşın önemi belirtilmelidir, c) Öğrencileri kendi işlerini kendileri gören, kendi kendilerini idare eden, bilgiyi iş içinde iş vasıtasıyla öğrenen eğitim kurumları için de, milliyetçi, cumhuriyetçi, halkçı, devletçi, inkılâpçı ve lâik yurttaş yetiştirmek şaşılmaz, vazgeçilmez ülkü olmalıdır. Enstitü mensupları bu sıfatları kazanmış olduklarını lâfla; nutuklar vermekle değil; işle ispat etmelidirler. İnsan, sadece cumhuriyetçiyim, halkçıyım, devletçiyim, milliyetçiyim, devrimciyim, lâikim demekle bu sıfatları kazanmış olmaz; bunu işle, hareketle, eser yaratmak suretiyle göstermek, ispat etmek gerektir.

Benzer görüşlerini 1944 yılında İlköğretim Dergisi'nde (sayı: 149-150) yayınlanan "Köy Eğitim ve Öğretiminin Amaçları" yazısında yinelemiştir. Yaratıcı, yapıcı bilinç ve ruhu ile kültür, sağlık, bayındırlık ve ekonomi alanlarında eleman yetiştiren köy enstitüleri ile yurdun her köşesine ulaşmak istenmiştir. Böylece yurttа amaçlanan ülküde, dilde, ahlakta birlik sağlanarak yetiştirilmek istenen Cumhuriyet ilkelerine bağlı yurttaş ile canlı, çağdaş bir topluma kavuşulabileceği belirtilmiştir. Tonguç bu görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir (İ. H. Tonguç, 1997b: 231):

Kuruluş şekilleri ve çalışma tarzları itibarıyla köy çocuklarını köyden ve toprak işlerinden ayırmayan, onlara her şeye tercihen yaratıcılık, yapıcılık ruhu ve bilgisi kazandıran bu müesseseler zaman geçtikçe çıkaracakları elemanı köylere dağıtmak suretiyle köylerimizin hem kültür, hem sağlık, hem de bayındırlık ve ekonomik karakterdeki bütün işleri için gerekli iş adamlarını yetiştireceklerdir. Böylece vatanın en ıssız bucağına kadar el uzatılmış bulunuluyor. Bu tedbirler sayesinde yetiştirilen eleman iş başına getirilerek verimli çalışmalara sokulduktan sonra Cumhuriyetin vatandaşlar arasına yaymak hedefini güttüğü ülkü, dil, iş, ahlak birliği yaratabilecek; Halkçılık, Milliyetçilik, Cumhuriyetçilik, İnkılâpçılık, Devletçilik, laiklik ilkeleriyle yoğrulmuş; yeni medeniyetin istediği vasıfları kazanmış diri nesillere kavuşulacaktır. [orijinal metin bu şekildedir].

Tonguç, kendisi köyden yetişen bir aydın olarak ve köylerde yaptığı gözlemler sonucu, köy hayatının durgunluğunu, geri yaşam koşullarını ve köy halkının muhafazakâr

yapısını bilerek, orada yapılmaya çalışılacak yeniliklerin köylünün şartlarına uygun olarak belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Tonguç, “Kısacası enstitü mensupları iş hayatı içinde, iş vasıtasıyla iş için ve işine güvenerek yaşıyacak [orijinali bu şekildedir] kültürlü bir nesil yaratmak emeliyle terbiye edilir.” demiştir (İ. H. Tonguç, 1997b: 280).

Yetişkin halk üzerinde yapılacak etkinin sınırlarının farkında olan Tonguç, yetiştirilecek olan genç nesli hedef kitle olarak almıştır. Köy okulunun köy hayatının tüm alanlarına etki edecek şekilde oluşturulması gerektiğini belirten Tonguç, bu sayede okullarda okutulan yetiştirilecek nesle çağdaş yaşam koşullarını, köy hayatı ile uyumlu bir şekilde aktarılabilceğini ve böylelikle köy hayatının dönüştürülebileceğini ön görmüştür. Köy okulunun işlik, tarla, bahçe, kooperatif, eğlence alanı, okuma salonu gibi köy hayatını çağdaş yaşam şartları ile buluşturulacak şekilde canlı bir kurum olması gerektiğini şu şekilde kaleme almıştır (İ. H. Tonguç, 1976: 145) :

Köylerin çoğu geri hayat şartları içinde türlü bakımlardan bunalmış bir durumda olan yeni hayat şartlarına kolay kolay uyamayan insan topluluklarına yuvalık eden yerlerdir. Onlar bu durumlarını muhafaza ettikleri müddetçe buralarda yaşayan insanların hayatlarında onları mesut kılacak değişiklikler yaratılamaz. Onun için yeni köy okulunu geniş mânalı okul olarak kurmak ve işletmek lâzımdır. Köy okulu çalışmaları derslik dediğimiz odanın dört duvarı arasında kalacak olursa köy hayatının bütünü üzerine, istenilen etkileri yapamaz. Halbuki geçmiş yüz yıllardan beri süre gelen hayat şartlarının esiri olan köylüleri yeni hayatın icaplarına göre ve gelecek için yetiştirmek lâzımdır. Bu da onların çocuklarının ve genç nesillerinin eğitecekleri yerleri bu amacı gerçekleştirmek üzere kurmak ve teşkilâtlandırmakla olur. Yeni köy okulları işte bu sebepten dolayı kuru bir derslikten ibaret değildir. Onlar işlikleri, öğretmen evleri, tarlaları, bahçeleri, kümesleri, arabalık ve samanlıkları, kooperatifleri, oyun yerleri, kitaplıkları, radyoları, okuma odaları, dinlenme ve eğlenme yerleriyle köy hayatının bütününe sahne olacaklardır. [orijinal metin bu şekildedir].

Tonguç, Cumhuriyetin köyde yaşayan halka dayalı ve onlardan çağdaş bir toplum oluşturabileceği ve Anadolu kültürünün tüm toplumca benimsenebileceği görüşündedir. Sömürüye karşı mücadele eden, tabiat şartlarından faydalanabilen çağdaş bir toplum düşünö köy enstitülerinden yetiştirdiği insanlar ile gerçekleştirmek istemiştir. Tonguç, Köy enstitülerine olan inancını, oradan yetiştirilen gençlerin azmine olan güvencini, 1943 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi’nde (sayı: 5) yayınlanan “Köy Enstitülerimizde Eğitim ve Öğretim İlkeleri” yazısında şu şekilde dile getirmiştir (İ. H. Tonguç, 2000: 164) :

Cumhuriyet, toprağa ve toprak insanına dayanan, modern tekniği onların da malı haline getiren bir medeniyet yaratabilmelidir. Ulusun ortaklık değerlerinden başka bir şey olmıyan köy kültürünü bütün vatandaşların içlerine sindirebilmelidir. İnsanın insanı sömürmesine asla müsaade etmemelidir, bütün insanlarımızı, yeni

medeniyetimizin vasıtalarında faydalanarak tabiatı istismara sevkedebilmelidir. Köy Enstitülerimiz bu ilkelere inanan, bunları gerçekleştirmek isteyen, bu uğurda canla başla çalışacak olan nesilleri yetiştirmeye savaşılan kurumlardır. [orijinal metin bu şekildedir].

Tonguç, Cumhuriyet değerlerini köye taşımak için eğitimin şart olduğunu, kırsal alandaki çoğunluğa ulaşılamazsa Cumhuriyetin yaşatılamayacağını düşünmektedir. Cumhuriyetin kökleşmesi için kırsaldaki vatandaşın ona sahip çıkması gerekmektedir. Böylece Cumhuriyet halkın yönetimi anlamına gelebilir. Cumhuriyet'in aydın yurttaşı kimse tarafından sömürülmeyecek ve Cumhuriyetine sahip çıkacaktır. Bu amaçla köylerde oluşturulacak okulun köyün muhafazakâr yapısını değiştirici etkisi olabilmesi için köy yaşam şartlarına uygun ve onu çağdaş yaşam şartları ile buluşturacak şekilde oluşturularak köyün yetiştirilecek halkının iş eğitimi vasıtasıyla dönüştürülmesi ile bunun gerçekleşebileceğini düşünmüştür. Yazısının devamında köy enstitülerinden yetiştirilecek on binlerce öğretmen ile özlenen, yeni, çağdaş toplum düşünüşü ve enstitüde yetiştirilen gençlerin bu amaçla yetiştirildiğini Tonguç şu şekilde yazmıştır (İ. H. Tonguç, 2000: 171):

Türlü meslekleri öğrenerek ve bu silahlara kavuşarak enstitülerden çıkacak on binlerce genç, yarın vatanın dört bucağına dağıtılmıya, en ıssız köylere kadar sevkedilmeye başlanacak. Bunlar milyonlarca vatandaşı ele alarak onların üzerinde işlemeye koyulacaklar. Onlar vasıtasıyla bu kıymetler ulusa mal edilecek. İşte onların hazırlayacakları bu malzeme ile canlı ve diri olarak, özlediğimiz yeni bir millet doğacak. Köy enstitülerinde yuğurulan hamur bu maksat için yoğrulmaktadır. [orijinal metin bu şekildedir].

Köy enstitülerinin işlikleri, bahçeleri, mezun verdiği öğretmen ve sağlık memuru ile köylerde çağdaş yaşamın tohumlarını ektiğini belirten Tonguç, 1956 yılında Tan Gazetesi'nde yayınlanan "Onyedi Nisan" yazısında yurttaş yetiştirme yolunda köy enstitülerinin başarısını şu şekilde dile getirmiştir (İ. H. Tonguç, 1997b: 436-437):

Köy Enstitüleri mezun vermeye başlayınca köylülerimiz her yıl bol sayıda öğretmene, sağlık memuruna kavuşmanın tadını almaya başladılar. Onların eliyle köylere iş araçları, ilaç çantaları veya dolapları girdi. Köylerin içinde veya kenarında işliğı, öğretmenevi, uygulama bahçesi, kümesi, ahır bulunan okullar belirdi.

Öğretmenlerle sağlık memurları köy çocuklarının ve halkının hayat anlayışlarını, bâtıl inançlarını değiştirmeye koyuldular. Bütün ümitlerini öbür dünyaya saklayan köylüler, bu dünyada da iyi ve güzel şeyler bulunduğunu sezmeye başladılar. Yüzyıllar boyunca öldürücü inançların kölesi olarak yaşamaya alışmış insanların kafasında böyle bir ışığın parlatılması övünülecek bir kazanç sayılabilir sanıyorum.

Ortaçağ karanlığında bulunan köylerin, Cumhuriyetin ilk yıllarında dünyada yaşanan gelişmeler ve ülkenin bulunduğu zor koşullar altında, köy enstitülerinin kırsal

alandaki vatandaşlarına umudu aşılayabilmesi ve çağdaş yaşam şartları ile tanıştırması enstitülerin yurttaş yetiştirme yolundaki başarısı olarak görülebilir.

Önder Yetiştirme. Cumhuriyet dönemi eğitim anlayışında önder öğretmen yetiştirme öne çıkan bir görüş olmuştur. Tonguç'un eğitim anlayışında da eğitimci deneyiminde köye önder olarak gönderilen eğitimci, köy enstitülerinden yetiştirilen öğretmenler için de geçerli olmuştur. Tonguç, köy enstitülerinden yetiştirilen öğretmenleri, bulundukları yerlere her anlamda örnek olacak, halkın her işinde yanında bulunacak, Osmanlıdaki hocanın yerini alacak ve Cumhuriyet değerlerinin kırsala taşıyıcısı olacak önder kişi olarak konumlandırmıştır.

Tonguç, köyün sağlık, temizlik, ziraat, yapı gibi her alandaki işinde köy halkına önderlik edecek köyün içinden yetiştirilmiş öğretmenle köyün çehresinin değiştirileceğini belirtmiştir. İlkel yaşam şartlarında, çorak Anadolu'da yaşayan köy halkının şartlarını bilmeyen ve onlara rehberlik edemeyen aydınların söylediği gibi kötürüm durumdan ancak kendi halini bilen kendi içinden yetiştirdiği kahramanlarla çağdaş yaşam şartlarına ulaşabileceğini belirten Tonguç, bu görüşlerini şu şekilde kaleme almıştır (İ. H. Tonguç, 1998: 44):

Bataklığı kurutmak, sıtmaluya kinin rejimi yaptırmak, trahomlunun gözüne ilâç damlatmak, okul binasını yaptırmak, yaralının yarasını sarmak, gebeye çocuğunu doğurtmak, pulluğun nasıl kullanılacağını veya tamir edileceğini öğretmek, bozuk köprüyü onarmak, islâh edilmiş tohumu tarlaya saçmak, fidan dikerek onu büyütmek ve step köylüsünün (Dal) diye adlandırdığı ağacı, hakikaten ağaç haline getirmek, nazariyeci (teorisyen) ulema taslaklarının işi değil kahraman teknisyenler ordusunun başaracağı işlerdir. Türk köyü şayet bazı münevverlerin dediği gibi kötürüm ise, bunların nasıl yapılacaklarını öğreten kahramanlardan mahrum kaldığı için kötürümdür. Köy, her sahada çalışacak kuvvette kahramana muhtaç. O, bu kahramanları kendi içinden yetiştirmek zorundadır. [orijinal metin bu şekildedir].

Tonguç, köy hayatına tanık olmuş biri olarak, köylünün teorik olanın değil, pratikte uygulanan fikirlerin ardından gittiğini belirtmiştir. Bunun köy halkının zayıflığı değil kuvvetli yönü olduğunu ve başına gelen dertlere bu şekilde dayandığını söyleyen Tonguç, bu görüşlerini şu şekilde açıklamıştır (İ. H. Tonguç, 1997a: 76):

Onun için köylüleri yetiştirmek ve ileri kıymetli bir hayata yükseltmek vazifesini üzerine alacak olanların sistemli ve metodlu [orijinal şekli budur] çalışmaları, millî bünyeye uygun gelecek şekilde hareket etmeleri lâzımdır. Köyde; fikir, eylem haline gelmedikçe ona köylü ne inanır ve ne de böyle bir fikrin arkasından gider. Esasen onun en kuvvetli tarafı, yüzyıllarca her fırtınaya direnmiş olmasının başlıca sebebi budur.

Bu sözlerine köye önder olacak öğretmenin köy halkının bu özelliğini tanıyarak, bilerek, söylediklerini gerçekleştiren, direngen, özverili, becerikli, donanımlı, zeki, şen, yaratıcı, zorluklar karşısında yılmayan, soğukkanlı, tabiat şartlarına aşına olan kişi olması gerektiğini belirtmiştir. Ancak bu özelliklere sahip olan bir önder öğretmen ile köylü halkın beraber çalışacağını söyleyen Tonguç, bu özellikler ile donanmış önder öğretmen ve köy halkı birlikteliğinin memleketi kısa sürede ilkel koşullarından kurtarıp çağdaş şartlara ulaştıracağını açıklamıştır. Tonguç, yurdun kültürel anlamda tanınamayacak kadar güzel bir düzeye geleceğini şu şekilde kaleme almıştır (İ. H. Tonguç, 1997a: 77):

Bu hal; köylülerimizin zayıflığını, anlayışsızlığını değil, kuvvetlerini gösterir. Köyde iş yapmak isteyenler, onların bu gibi kuvvetli taraflarını görerek ve bilerek hareket etmek zorundadırlar. Onun için; köylüye faydalı olmak isteyenlerin de onun kadar sözünün eri, gerçekçi, özverili, cesur, zorluklara katlanabilen, becerikli, soğukkanlı, tabiate ve tabiat olaylarına alışkın, zeki, şen ve ayrıca da yaratıcı, insanlar olmaları lâzımdır. Köylü ancak bu tip iş adamları ile beraber çalışır. Böyle bir iş birliği kısa bir zamanda Türkiye'nin kültürel çehresini tanınmıyacak kadar değiştirir ve güzelleştirir. [orijinal metin bu şekildedir].

Tonguç, enstitülere verilen yetki ve olanakların yukarıda tanımlanan özellikleri öğrencilerine kazandırmak üzere verildiğini belirtmiştir. Yurduna, halkına faydalı, sorumlu, zorluklar karşısında yılmayan, çözüm üretici, hayatın her alanında etkili olabilen, yetenekli, yeni yaşam şartlarını oluşturabilecek kadar becerikli, yaratıcı, hayattan zevk alan, insanları ve hayatı seven, cesur, gözü pek, kararlı, üretken önder öğretmen yetiştirmek gerektiğini yinelemiştir. Bu görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir (İ. H. Tonguç, 1976: 37):

Sizlere kanunlarla verilmiş olan selâhiyetlerden (yetkilerden) başka birçok idarî selâhiyet ve imkânlar da verilmiş bulunmaktadır. Bunların hepsinden maksat; cemiyete, vefakâr, yeni, diri, çalışkan, dürüst, cesur, becerikli, meşakkate tahammül edebilen, müşkül ne olursa olsun onu yenebilen, tuttuğunu koparan, sosyal hayatın her safhasına nüfuz edebilen, hayat şartlarını değiştirebilen, toprağa bağlı, köklü, hayattan zevk alan, yaşamaya doymayan, insanları ve hayatı seven, ölümü tanımayan vatandaşlar yetiştirmeniz içindir. [orijinal metin bu şekildedir].

Tonguç, 1942 tarihinde Nejat İdil'e cevaben yazdığı mektubunda enstitülerden yetiştirilecek “ölümü tanımayan” öğretmenlerin her şartta, her koşulda, vatan yanmış yıkılmış dahi olsa her zamanki direnç ve inançları ile çalışmalarına devam edebilecek kadar çelik iradeli, olgun bireyler yetiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Her türlü felaket karşısında memleket için çalışmaya devam edebilecek sağlam karakterli enstitülü öğretmen yetiştirmek gerektiğini Tonguç mektubunda şu şekilde yazmıştır (İ. H. Tonguç, 1976: 61):

Elinizdeki talebeyi öyle bir hale getireceksiniz ki bir gün onlara maaş verilmese, yani memleket veremeyecek bir duruma gelse, felâketler birbiri üstüne yıkılsa, onları ateşler içinde [orijinali bu şekildedir] bıraksa yine onlar maaşların verildiği; ekmeklerin serbest satıldığı devirdeki haleti ruhiye gibi sağlam bir imanla işlerini görebilmelidirler. Köy Enstitüleri talebesinin olgunluk imtihanı bu olmalıdır. Biz onları bu kadar çelik ruhlu ve iradeli bir hale getirmediksek beklediklerimizin hepsi, bu memlekette teneffüs ettiğimiz hava dahi, hepimiz için haram olur. Bu günahın yükü altında ezilir, gideriz.

Tonguç, bir önceki mektubunda “hayat şartlarını değiştirebilen” şeklinde ifade ettiği önder köy öğretmeninin özelliklerini bir başka mektubunda ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır. Bu öğretmeni, kendi kendini yetiştirebilen, ezbere değil sorgulayarak fikir edinen, işbirliği içerisinde çalışan, eşitlikçi, düşünce özgürlüğüne inanan öğretmen olarak tanımlamıştır. Bu özelliklerle donatılmış öğretmenle köy halkına, topluma da aynı fikirleri, anlayışı, özellikleri kazandırmak isteyen Tonguç, bu görüşlerini enstitülerin çalışma prensibinin dördüncüsü olarak aşağıda verildiği şekli ile ifade etmiştir (İ. H. Tonguç, 1976: 108-109):

Dördüncü prensibimiz: Hem öğretmenleri hem de öğrencileri her iyi veya kötü şeyi kendi kendilerine görebilecek, her işi kendi kuvvetleriyle başarabilecek duruma getirmek istememiz ve teşkilâtı buna göre kurarak işletmeye çalışmamızdır. Onun için bütün Enstitülerde taklit işlerden, başkaları tarafından mihaniki olarak empoze edilen fikirlerden, ezbere verilmiş kararlara uyarak hareket etmeden, zora dayanan hizmetlere koşulmadan nefret eden insanlar yaratmaya çalışıyoruz. Enstitülerde sağlam işbirliğine, birbirlerinin işlerine dayanan ve onları destekleyen, başkasının vazifesine müdahale etmeyen insanlardan yeni bir insan topluluğu yaratmak hedefini güdüyoruz. Bu havaya göre yaratılan hayatı, mezunlar vasıtasıyla köye, cemiye intikal ettirmek emelindeyiz. Türk cemiyyetini insanlık tarihinin her devrinde değerini muhafaza etmiş olan iyiliğe, dürüstlüğe, mertliğe, sevgiye, şefkate, haklarda eşitliğe, düşünme, yazma ve söylemede serbestliğe inanan insanlar hamuru ile yoğrulmuş bir cevher yapmak ülküsünü taşıyoruz. Bu ülküyü taşıdığımız ve Enstitülerdeki çocukları buna göre yetiştirmeye çalıştığımız için onlar eşlerini henüz görmeye alışmadığımız yeni bir tip insan olarak hayata katılıyorlar. [orijinal metin bu şekildedir].

Tonguç, enstitüdeki öğretmenlerin ve enstitüden yetiştirilecek öğretmenleri köy halkına önderlik edebilecek özellikler ile donatmak amacıyla olduğunu yukarıdaki yazısı ile ifade etmiştir. İlköğretim Dergisi (sayı: 17-174), Ocak-Şubat 1945 tarihli “Köy Enstitülerini Bitiren Öğretmenlere Mektuplar” yazısında enstitülü öğrencilere şu şekilde seslenmiştir (İ. H. Tonguç, 1976: 118-119):

Görevi kutsal bilen bir toplum yaratmalısın.

Yalnız para için, kendi faydan için çalışmayacaksın. Halkın menfaatını kendi menfaatından daima üstün tutacaksın. Özgeciliği sevilir, uğrunda çarpışılır veya ölünür bir değer olarak çevrendeki insanların vicdanlarına aşılmalısın.

Karşılaşacağın her meselede, her işte hayatın çirkin, üzüntülü taraflarını değil, güzel, zevkli, tatlı taraflarını arayıp bulacaksın. Bunları konu olarak ele alacak, çevrene mal edeceksin. Yeni hayat anlayışını ve görüşünü köye sokacak, insanları bu anlayışa göre yuğuracaksın. [orijinal metin bu şekildedir].

Tonguç, görevini kutsal bilen, halkı için insanlık için çalışan bir toplum yaratacak, hayattan keyif alan, mutlu mesut insan olarak çağdaş yaşam koşullarını köye ulaştıracak ve köy halkına aşılacak önder kişi olarak enstitü mezunu öğretmenleri konumlandırmıştır. Yazının devamında enstitülü öğretmenin yaşamı ile köy halkına her alanda rehber olması, köyün öz değerleri ile kendi bilgi birikimini harmanlayarak planlı çalışması gerektiğini belirtmiştir. Köy halkına önder olacak enstitü öğretmeni, köy halkını yeni, canlı ve çağdaş yaşam şartlarına ulaştırmak, halkı bilgisiz, bilinçsizlikten kurtararak aydınlığa kavuşturmak amacıyla olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu yazının devamında görüşleri şu şekilde yer almıştır (İ. H. Tonguç, 1976: 119):

Enstitüde öğrendiklerini hem öğrencilere hem köylülere öğretmelisin. Senin bildiklerinle onların bilmediklerini, onların bildikleriyle senin bilmediklerini yan yana getirerek bir çalışma planı yapmalısın. Bu plana uyarak çalışmalı, planlı çalışmaya alışmalısın. En basit bilgilerden başlayarak çevrendekilere konuşmayı, oturmayı, yemeyi, içmeyi, çalışmayı, dinlenmeyi, gezmeyi, türkü söylemeyi, millî oyunlar oynamayı, temiz olmayı, düzenli iş görmeyi, her şeyi, her şeyi, kendi hayatında örnek olarak öğreteceksin. İçine yerleştiğin köyün irili ufaklı, kadınlı erkekli bütün insanları, bilgisizliğin sıkıntılarından kurtularak aydınlığa kavuşacak, bunun zevkiyle durmadan çalışacak, bıkmadan eğlenecek, zamanı gelince coşacak, taşacak, hayatı sevecek, onlarda tıpkı senin gibi « Yaşamak ne güzel şeymiş » diyecekler. Köylerde: « Bugün varık, yarın yoğuk. Dokuz günlük ömür için on günlük zahre haram değil mi? Az çalış çok çalış kara toprağın altı senin içindir! » diyenleri kendin gibi düşünen insanlar haline getirmelisin. Köyü yeni değerlerle bezeyerek, diri ve ileri duruma kavuşturmak senin başlıca amacın olmalıdır.

Tonguç bu yazısında, köydeki sorunları çözücü ve birleştirici önder köy enstitüsü mezunu öğretmenin olacağını, birlik ve beraberlik içinde yaşayan bir toplum oluşturmada etkin görev üstleneceğini belirtmiştir. Köydeki anlaşmazlıkları çözücü, çağdaş köy halkını yetiştirici köy enstitülü öğretmeni yazısında şu şekilde açıklamıştır (İ. H. Tonguç, 1976: 119):

Köydeki geçimsizlikleri asla körüklemeyeceksin. Her türlü geçimsizliği ortadan kaldıracak, kökten kazıyıp atacaksın. Köylüyü, birbirine dış bileyen kümelere ayıran her davranışı önleyeceksin. Köylülerin birbirine zarar verecek durumlarını

görünce bunun fenalıklarını anlatarak yanlış yolda yürüyenleri doğru yola getireceksin. Birbiriyle iyice anlaşmış, birbirlerinin zararına çalışmayan bir halk birliği yaratacaksın. Yeni köy cemiyeti senin eserin olacak.

Yeni çağdaş bir toplum yaratmada önder olacak öğretmeni tanımlayan Tonguç, bu önder öğretmenin Anadolu'nun her bir köşesine çağdaşlık götüreceğini, Anadolu insanını orta çağ şartlarından ve kölelik, kulluk etmekten kurtaracağını, özgür, eşit yurttaşlar yetiştireceğini belirtmiştir. Bu görüşlerini ile İlköğretim Dergisi, Ağustos-Eylül 1945 tarihli (sayı: 186-188) “Öğretmen Okullarından ve Köy Enstitülerinden Çıkanlara Mektup” yazısında genç meslektaşlarına şu şekilde seslenmiştir (İ. H. Tonguç, 1976: 143):

Her biriniz ıssız bir köye dalarak oradaki geri hayat şartlarını düzeltmeğe, yüzyıllardan beri okul yüzü görmeyen çocukları eğitmeye başlayacaksınız. En ıssız, en durgun diyarlara hareket, canlılık, neşe sokacaksınız. Hayattan bıkmış, dünyadan bütün ümitlerini keserek kendi kendini ayırmış, bir softanın peşine takılma yüzünden hayat görüşünü değiştirerek hayalî ve meçhul bir âleme bağlanmış olan orta çağ insanlarına yeni hayat telâkkileri götüreceksiniz. Geçmiş uzun yıllardan beri süregelen ve onları kasıp kavuran ekonomik, sosyal mahiyetteki geri hayat şartlarına kölelik etmekten onları kurtaracaksınız, hür ve mesut insanlar haline getirmenin yollarını bulacaksınız. Diri, yaşama yetkisi kuvvetli bir toplumun temelini atacaksınız.

Tonguç'a göre sağlıktan, teknik bilgi edinmeye, ziraattan ormancılığa kadar tüm işlerde köylüye rehberlik edecek çelik gibi sağlam iradeli önder, köyün içinden yetiştirilmelidir. Şehirden giden aydınlar köyün şartlarına uygun olmadıkları ve köyün sorunlarına yabancı oldukları için köylü vatandaş ile bir bağ kuramamışlardır ve önceki denemeler hep neticesiz kalmıştır. Bu nedenle Tonguç, yetiştirilecek önderin köyün içerisinden çıkarılması gerektiğini belirtmiştir. Her koşulda, her şartta, tüm felaketlere rağmen çalışma direnci kırmayan, memleketi, halkı için çalışan önder öğretmen yetiştirilmesi gerektiğini açıklamıştır.

1942 yılında Hasan Âli Yücel ile enstitüleri dolaşıp denetlemelerini İlköğretim Dergisi'nde (sayı: 114) yazıya dökmüştür. Bu yazısında, Kars-Cılavuz Köy Enstitüsü öğrencileri için “Köylerden gelen ve burada asrın icaplarına göre her türlü ilgi ve becerilerle bezenen enstitü talebesi memlekette gerçekleşmesini istediğimiz kıymetlerin yayıcıları olmak şerefini aksettirebiliyorlardı.” şeklinde bahsetmiştir (İ. H. Tonguç, 1997b: 196). Öğrencilerin çağdaş yaşam koşullarını kırsal alana yayabilecek önder öğretmen özelliğinde olduğunu belirten Tonguç, 17 Nisan 1956'da Tan Gazetesi'nde yayınlanan yazısında da enstitülerden yetiştirdikleri memleket şartlarını bilen öğretmenlerin milli eğitim alanında görev alarak, çağdaş eğitim ilkelerinin uygulayıcısı,

cumhuriyet devrimlerinin yayıcısı, yaşatıcısı ve önderi olduklarını belirtmiştir. Bunu yazısında şu şekilde ifade etmiştir (İ. H. Tonguç, 1997b: 437) :

Memleket gerçekleri içinde yuğrularak [orijinali bu şekildedir] yetişmiş olan bu meslektaşlar meslek alanındaki çalışmalara kendi damgasını basabilecek duruma gelmişlerdir. Onlar, görevli bulundukları yerlerde, tıpkı köylerde çalışan arkadaşları gibi hem ileri eğitim ilkelerinin, hem de devrimlerimizin bekçiliğini; gerekince önderliğini yapmaktadırlar.

Enstitüler kapandıktan sonra da yetiştirilen öğretmenlerin çalıştıkları alanlarda önderliklerinin devam ettirdiklerini belirten Tonguç, önder öğretmenler yetiştirmek konusunda da görüşlerini gerçekleştirebildiği anlaşılmaktadır.

Halk Sağlığı. Yoksulluk her türlü felaketi beraberinde getiren bir olgu olarak, sağlık açısından da kırsalda yaşayan insanı çaresiz bırakmıştır. Ekonomik kalkınmayla sıkça yazılarına konu edinen Tonguç, öğretmenliği döneminde Cumhuriyet modernleşmesinin eğitimdeki yansıması olan Mustafa Necati'yi, bir bakanı apandisit nedeni ile kaybettiği bir ülkede yaşadığının ve bu durumun kırsal alanda daha da vahim durumda olduğunun farkındadır. Bu nedenle önder olarak köye yetiştirilen enstitülü öğrenciler ve köy halkı için halk sağlığı konusunda fikirlerini belirtmiştir.

Köylerin bit ve pire içinde kaldığı bir dönemde köy enstitülerine köylerden alınan öğrencilere farklı bir görgü ve temizlik alışkanlıkları kazandırılması gerektiğini düşünen Tonguç, bu amaçla enstitülerde uygulamalar yapılması gerektiğini belirtmiştir. Kişisel öz bakım becerilerinin de enstitülerde kazandırılmasını isteyen Tonguç, bu görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir (İ. H. Tonguç, 1976: 51-52):

Bazı Enstitülerde temizlik işlerine karşı yapılması gereken mücadele yapılmadığı için tahtakurusu, pire gibi haşaratın mevcudiyetini ve talebeden bazılarının ayaklarının, kulaklarının, dişlerinin ve ellerinin, vücutlarının kirli olduğunu gördüm. Köy Enstitüsü talebe ve öğretmenlerinin müşterek bir savaşla Enstitüyü tahtakurusu veya pire baskınından kurtaramamaları hazin bir şeydir. İcap ederse her türlü faaliyeti bu noktaya teksif ederek (yoğunlaşma) müesseseyi temizlemek mutlaka lâzımdır. Ve böyle yapan Enstitüler bu belâlardan kurtulmuşlardır. Talebenin sık sık yıkanması ve vücutlarını temiz tutmaları meselesine gelince, bu uğurda da onlarda itiyatlar teşekkül edinceye kadar çok emek harcamak lâzımdır.

Enstitülerin kuruluş amacı olan öğretmen, ziraat işleri ve meslek ustaları yetiştirme işinden de daha öne aldığı iş, bu yetiştirilen öğrencilerin kişisel bakımlarını gerçekleştirebilen sağlıklı bireyler olarak yetiştirilmesi olmuştur. Tonguç, enstitülerde sağlıklı ve bakımlı öğrenciler yetiştirilmesi gerektiğini ve bunun gerçekleşebilmesi amacıyla çok emek verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Yalnız bit, pire, tahtakurusu ve öz

bakım becerileri ile sınırlamamış, bulundukları alanların temizliği ve bakımı konusundaki görüşlerini de şu şekilde eklemiştir (İ. H. Tonguç, 1976: 51-52):

Lâmbalar, süprüntü kapları, su kapları, ibrikler, her zaman kullanılan ve ortada bulunması zaruri olan aletler için en münasip mahallerde ayrı ayrı yerler tespiti, hazırlanması lâzımdır. Lâmba asılacak yerlere muntazam ve zarif görünecek çengelli askılıklar takılması ve bunların tavana gelen kısımlarının bir daire şeklinde boyanması veya saç kaplanması çok güzel ve faydalı olur. Yatakhanelerde talebenin eşyasını asmaya mahsus basit, güzel ve ucuz askılıklar temin edilmeli ve eşya mutlaka bunlara düzgün bir şekilde astırılmalıdır. Yastık ve yatak altlarına her türlü eşyayı koymak yasak edilmelidir. Çamaşır, mendil ve çorap gibi eşyadan kirlenenler için her talebeye mahsus bir torba, bunlardan yıkanan ve ütülenen eşyayı saklamaya mahsus raflar, dolaplar, bu mümkün olmıyan [orijinali bu şekildedir] hallerde temiz ve muntazam bohçalar temin edilmelidir.

Tonguç, enstitüde yetiştirilen öğrencilerin ortaçağ şartlarından kurtarılıp çağdaşlaşmasını her anlamda istemiştir. Temizlik, düzen, tertip konusunda da öğretmenlerin çağdaş ve örnek bir şekilde öğrencilere alışkanlık kazandıracak ve öğretici olacak şekilde enstitüyü hazırlamaları gerektiğini belirtmiştir. Çöplerden lambalara, dolaplardan raflara, kirli çamaşır torbasına varıncaya kadar bu konularda öğretmenleri de yönlendirmiştir.

1944 yılında İlköğretim Dergisi'nde yayınlanan yazısında “Enstitülere Türk köylerinde geri ve korkunç durumdaki sağlık şartlarında gereken gelişmeleri süratle sağlamak vazifesi de verilmiş, bu maksatla geçen yıldan itibaren köy sağlık memuru ve ebesi olarak yetiştirilecek çocuklar alınmaya başlanmış” olduğunu belirtmiştir (İ. H. Tonguç, 1997b: 230-231). Sağlık memuru ve ebenin dışında köy enstitülü öğretmenlerinde gittikleri köylere halk sağlığı konusunda temizlik ve düzenleri ile köy halkına örnek olmaları gerektiğini belirtmiştir. Kendi evlerini sade, modern ve temiz bir şekilde kurmaları gerektiğini şu şekilde yazmıştır (İ. H. Tonguç, 1976: 116):

Önce senin için hazırlanan eve iyice yerleşeceksin. Elinin altında ne varsa onlarla bu evi döşeyeceksin. Yatağını, kendi yapacağın bir tahta karyolanın üzerine yerleştireceksin. Yatak takımların sade ve tertemiz olacak. Oturma odan basit bir masa koyacaksın, bunun üstünde çalışacak, yemeklerini de bu masanın başında yiyeceksin. Sanat bakımından değeri bulunan bir iki resim, bunları hemen bulamazsan güzel birkaç fotoğraf senin evinin duvarlarını süslemelidir. Eşyası düzgün olarak yerli yerine konmuş, temiz bir ev senin aynan olacak. Diğer bütün işleri tutuşun, bu evle ilgili işleri tutuşundan anlaşılacak. Kısa zaman içinde köyünde böyle bir sözün herkesin dilinde dolaşmasını sağlamalısın: «Öğretmenin evi kadar temiz, onun evi gibi düzgün ».

Ahırların ev ile ortak alanda olduğu, sivrisinek, bit, pirenin kol gezdiği köylerde temizlik en büyük problemidir ve enstitü mezunu öğretmenlerin yaşamları, evleri ile köy

halkına örnek olmaları istenmiştir. Sadece evleri ile değil, çalışma alanlarını da aynı titizlikle kurmalılar, derslik ve işliklerle de hem yetiştirdikleri öğrencilerine hem de köy halkına örnek olmalıdırlar. Tonguç, bu görüşlerini de şu şekilde yazmıştır (İ. H. Tonguç, 1976: 117):

Evin nasılsa, çocuklara ders okutacağın sınıfla iş göstereceğin işlikte o kadar düzenli ve temiz olmalıdır. Bu işleri köye gelenler, teftiş salâhiyeti bulunanlar görsünler, beğensinler düşüncesiyle yapmayacaksın. Her zaman her türlü şartlar içinde böyle yapılması gerektiğini ve temizliğin milli hayatımız bakımından önemi pek büyük olduğu için yapacaksın.

Tonguç, temizlik probleminin milli bir dava olduğunu ve sırf denetlenme korkusu ile bu işin gerçekleştirilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Temizlik sorunu beraberinde hastalıkları da taşıdığı ve halk sağlığı tehdit ettiği için çok önemlidir. Tonguç, köy halkının salgınlardan korunamadığı, kurtarılamadığı müddetçe sağlıklı, sıhhatli, ileri, çağdaş bir toplum olunamayacağını vurgulamıştır. Yetiştirilen sağlık personelinin köy halkı ile ortak çalışması gerektiğini, kongrelerde verilen söylevlerin buna bir katkısı olmayacağını ve halk sağlığı sorununun milli bir dava olarak algılanması gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir (İ. H. Tonguç, 1998: 689):

Köyleri hastalıklardan kurtaramadığımız müddetçe, canlı, mesut ve bahtiyar bir topluma kavuşamayız. Millî hizmetler, milleti felâketlerden kurtarma yolundaki hizmetlerdir. Verem, frengi, trahom, sıtma gibi canavarları şiirle, kongrelerde tekrarlanan nutuklarda görülen yaldızlı kelimelerle yok etmek mümkün değildir. Sağlık alanında görev alacak uzmanların, halkın içine dalarak halkla beraber çalışmaları sağlanmayacak olursa bu belâlar, büyük millî felâketi doğuracaklardır. Ülkücülüğü gerçek dâvalar [orijinali bu şekildedir] üzerine tevcih (yöneltme) etmemiz lâzımdır. Köyler, insan kırıcı hastalıklardan kurtarılmadığı müddetçe rahat yüzü göremeyiz; varlıklı, sıhhatli insanların yurdu olan bir vatana kavuşamayız.

Tonguç, halk eğitim açısından halk sağlığı konusu üzerinde önemle durmuştur. Altunya'nın (DİE. Milli Eğitim Hareketleri 1967, s.32-35.41.47; DİE. İstatistik Yıllığı. s. 149-150 Akt. 2002: 61) aktarımına göre ise 1944-1950 yılları arasında 1348 sağlık memuru köy enstitülerinden yetiştirilmiştir. Bu anlamda da köy enstitülerinin halk sağlığına katkıda bulundukları görülmektedir.

Kadının toplumsal hayata katılımı. Tonguç'un söylemlerinde halkın yarısını oluşturan kadınlar, eğitimci deneyiminde yazdığı mektuplarda eğitimcinin kadını yetiştirmek olarak işlenmiştir ve halk eğitim ile iç içe geçmiş eğitim ve halk eğitim anlayışı bölümünde verilmiştir. Köy enstitülerinde önder olarak yetiştirdiği enstitülü

gençler için de kadının toplumsal hayata katılımı konusunu şu şekilde ele almıştır (İ. H. Tonguç, 1976: 35-36):

Müesseselerinizdeki kız talebe işi, pek çok emeğinizi harcamanız lâzımgelen çok ciddi, önemli ve büyük bir mes'eledir. Kızları bir tarafa, erkekleri de diğer tarafa ayırarak müesseseyi iki kafes haline getirmek asla doğru değildir ve bu ayırmanın bir neticesi olarak mektuplaşan kız erkek iki talebeden kız Enstitüden uzaklaştırmak tedbiri cemiyetin kadına kıyan eski telakkisinin yaşatılmasından başka bir mahiyet ve manâyı haiz değildir. Kızlar kızlıklarını, erkek çocuklar da erkekliklerini bilerek müessesenizin tabii hayatı içine sokulmalıdırlar. Bisiklet, motosiklet kullanma işini, bir musiki âletini çalmayı, şarkı söylemeyi, millî oyunlar oynamayı bütün talebe aynı derecede bilmelidir. Bütün güçlüklerine rağmen kız ve erkekli bir hayatın her türlü işine, eğlencesine, zevklerine veya ıstıraplarına iki cins talebe de müştereken sevk olunmalıdır. Bayağı olan her şeyden kaçınmak ve korunmak şartile kız ve erkek talebeye hayatı bütünü ile yaşatmanız lazımdır. [orijinal metin bu şekildedir].

Köy enstitülerinde modern toplumu oluşturmak isteyen Tonguç, kadın erkek ayırımı yapmadan öğrencilerin eşit bir şekilde eğitimlerinin sürdürülmesi gerektiği belirtmiştir. Enstitülerde ceza verilmesini uygun bulmayan Tonguç, geri toplum şartlarında kadına ceza verilmesi durumunun yeni toplumu yaratacak olan enstitülerde özellikle gerçekleşmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Enstitülerde kız öğrencilerin yetiştirilmesinin çok önemli ve emek harcanması gerektiğini belirten Tonguç, kız ve erkek öğrencilerin bir arada tüm koşullarda ortaklaşa çalışıp, öğrenip, sevinip, hayat şartlarına beraber direnmeleri gerektiğini açıklamıştır.

Cumhuriyetin modern bir toplum yaratmayı hedeflediğini, modern toplumlarda da kadın ve erkeğin hak ve görevler bakımından eşit olduğunu belirten Tonguç, Anadolu toplumlarında okutulmayan istismar edilen kız çocuklarının okutulması gerektiğini ve enstitülerde okutulan kız çocuklarının bu durumdan kurtulduklarını belirtmiştir. Kız çocuklarını okutmanın önemini, Cumhuriyet modernleşmesinin gerekleri içine yerleştiren Tonguç, bu görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir (İ. H. Tonguç, 1976: 130-131):

Mektubunun bir yerinde (kız çocukları okula hiç vermek istemeyenlerin, kız da okur mu imiş, okuyup da ne olacakmış?) diyenlerin bulunduğunu yazıyordun. Köy kızlarını tıpkı erkek çocuklar gibi okutma işi hakikaten çok önemlidir. Bunun önemini anlayabilmeniz için köydeki kızlarla Köy Enstitülerinde okumakta olan kız kardeşlerinizi yan yana ve gözönüne ketirmeniz [orijinali bu şekildedir] yeter. Köy kızlarının okutmadan bugünkü kadınlar gibi bırakmanın sebepleri: Gelenek ve göreneğe bağlılık, kız çocuğunu küçük yaştan işe sokarak onu kıyasıya istismar etmek, çok gençken evlendirerek ondan bir kuluçka makinesi gibi faydalanma amacı gütmektir. Yalnız şu sayılan sebepler düşünülecek olsa, bunlar bile kızları da erkekler gibi okutmak için en kuvvetli sebepler olabilirler. Yeni toplumlar hak ve görev bakımlarından kadınıla erkeği ayırmamayı ana ilkelerden biri olarak kabul etmişlerdir. Cumhuriyet rejimi de bu ilkeye dayanır.

Cumhuriyetin ana ilkelerinden biri olan kadının toplumsal ve siyasal alana katılımı köy enstitülerinden yetişecek gençler için de bu şekilde ele alınmıştır. Cumhuriyet toplumunda kadın ve erkek yan yana her alanda birlikte mücadele edecektir. Cumhuriyet tarihinde Anadolu’da eğitim alanında ilk defa kadının konu edilmesi eğitimci deneyimi ve köy enstitüleri ile gerçekleştiği düşünülmektedir.

Köy enstitülerinin halk eğitim görevleri ile ilgili görüşlerinin Tonguç açısından değerlendirildiği bu bölümde, köy enstitülerinin halk eğitim görevleri açısından başarıları da Tonguç’un görüşleri ile paylaşılacaktır. 29 Mayıs 1944 tarihli “Köy Eğitim ve Öğretiminin Amaçları” yazısında enstitü mezunu öğretmenlerin ilköğretim alanında çağdaş ve ulusal amaçlar doğrultusunda kurumlar oluşturabilecek nitelikte olduklarını şu şekilde ifade etmiştir (İ. H. Tonguç, 1997b: 230):

Planlı çalışmalarla beş sene gibi kısa bir zamanın içinde Köy Enstitülerinin talebe sayısı geçmiş bir asırlık emeklerle elde edilen (15.000) öğretmen sayısına eşit duruma getirilmiştir. Köy Enstitülerinde yetiştirilmekte olan öğretmenler, yalnız kemiyet (nicelik) bakımından sevinilecek bir manzara göstermekle kalmamışlar, onlar aynı zamanda keyfiyet yönünden de çok yeni manalı ve milli karakterli bir ilköğretim cihazını kurabilecek vasıflarla bezenmişlerdir.

İlköğretimi halk eğitiminin en önemli basamağı olarak gören Tonguç, uzun yıllardır çözilemeyen ilköğretim sorununda enstitülerin beş yıl gibi kısa bir sürede 15 bin köy öğretmeni yetiştirerek hem nicelik hem de nitelik bakımından ilköğretim alanına katkı sunduklarını, sorunun çözümünde önemli bir yol kat ettiklerini belirtmiştir. Demet Dergisi’nde (1961) yayınlanan, 1956 yılında bir ankete cevap olarak verdiği “Köy enstitüleri sistemi başarılı ve faydalı olmuş mudur?” sorusuna köy enstitüleri kanunu ile yasallaşan durumları şu şekilde açıklamıştır (İ. H. Tonguç, 1997b: 440-441):

Türlü sebeplerden yüzyıllar boyunca kendi kaderiyle baş başa, bırakıldıkları için sapınç içinde yüzen ve sürekli olarak sömürülmeleri sonucu cansızlaşan köylerimizi bu ilkel durumdan kurtarıp çağımızın uygarlığının nimetlerine kavuşturmak ülküsünün alevlendirilmeye yarayacak ilkeleri kanun hükümleri haline getirmişlerdir.

Köy çocuklarını bu ülküyü gerçekleştirecek eğitimci öğretmeni, sağlık memuru, ebe ve teknisyen gibi elemanı kısa zamanda yetiştirebilecek imkânları hazırlamışlar, bunların görevleriyle sorumluluklarını sırtlamışlardır.

Bu büyük davayı başarabilmek için insan emeği başta olmak üzere köy, özel idare ve Devlet bütçelerinden faydalanmak imkânlarını yaratarak milli gücü harekete geçirmenin en kestirme, en güvenli yolunu göstermişlerdir.

Köyleri canlandıracak enstitü okul, bağ, bahçe kümes ahır, sağlık merkezi, işlik gibi tesisleri çağımızın uygarlığının yarattığı örneklerle göre kurmayı sağlayacak imkânları kanun maddeleri haline getirmişlerdir.

Köy Enstitüleri Sistemi denilen teşkilat bu anlamda kavranıp onun için böyle kurulduğu anlaşılmayacak olursa enstitülerin (başarılı ve faydalı) olup olmadıkları hakkında doğru hüküm verilemez.

Tonguç, Köy Enstitüleri ile Köy Enstitüleri Teşkilat Kanunları'nın oluşturulmasını köyü ilkel geri koşullardan kurtaran, köylünün sömürülmesini engelleyecek olan bir kanun olarak görmüş ve böyle bir amaç için yasaların oluşturulmasını bir kazanç olarak görmüştür. Kirby de (2015: 397-398) Tonguç'un bu görüşünü destekleyerek, Köy Enstitüleri Teşkilat Kanunu'nun Türk yönetim sistemini iyileştirici, yönetim sorumluluklarının uygulanmasında, denetlenmesinde ve köylüye ahlaki davranılmasını zorunluluk haline getiren özel bir belge olduğunu vurgulamıştır. Tonguç bu kanunlarla, kısa sürede öğretmen, eğitmen, sağlık memuru, ebe, teknisyen gibi ülkenin en ihtiyacı olan mesleklerde öğrenci yetiştirildiğini, bu amaçla devlet kurumları arasında iş birliği kurularak milli gücün harekete geçirildiğini, enstitülerin okul, bağ, bahçe, işlik gibi tesislerle kırsal alana çağdaş yaşam şartlarını ulaştırıcılık görevini yasalarla edindiğini açıklamıştır. Tonguç'unda belirttiği gibi köy enstitüleri sistemi bu yaptıkları ile Anadolu modernleşmesinde önemli yer etmiştir. Aynı yazısında enstitülerin kırsal alanı her anlamda canlandırıcı rolünü şu şekilde açıklamıştır (İ. H. Tonguç, 1997b: 442)

Eğitmen, öğretmen, sağlık memuru, okul, işlik, uygulama bahçesi... yüzü görmemiş binlerce köyümüz kısa zamanda bunlara kavuşmuştur. Bunlar hiç kimsenin inkâr edemeyeceği [orijinali bu şekildedir] değerlerdir. Eser yaratan, çığır açan, devrimlerin önderliğini ve bekçiliğini yapan enstitü mezunu öğretmenler, sağlık memurları başarının çiçekleri olarak yurdun en ıssız köşelerini süslemektedirler.

Enstitülerle beraber köyler kısıtlı da olsa öğretmene, sağlık memuruna, işliğe ve okullara kavuşmuşlardır. Enstitüler açılmadan önce 40bin köyün 35bininde okul olmadığı düşünülürse, enstitülerin bulundukları kırsal alanı dönüştürmelerinin bile büyük bir başarı olduğu görülmektedir. Tonguç'un da belirttiği gibi enstitü mezunları devrimlerin önderliği ve bekçiliğini yapan ve bunları eserleri ile hayat geçiren yurttaşlar olmuşlardır. Enstitülerin başarısı dünya çapında Türkiye'ye özgün çözümler getirici olarak İsviçre'de yayınlanan Pedagoji Ansiklopedisi'nde yer verildiğini Tonguç şu şekilde yazmıştır (İ. H. Tonguç, 1997b:176):

İsviçre’de yeni yayınlanan üç ciltlik pek önemli ve değerli Pedagoji Ansiklopedisinin (Lexion der Padagogik) Analfabetizmus= Cehaleti yok etme anlamına gelen okuma yazma bilmemezliği giderme maddesinde bizim köy enstitüleri hakkında şu satırlar yer almaktadır:

“Türkiye’de köy enstitüleri, köylü yığınınını ilgilendiren problemlerin topuna el koyarak, onları anlayıp çözümlemeye çalışmışlar, çözümlemelerine yarayacak çareler teklif etmişler; köylülerin günlük çalışmalarını, yaşayışlarını, maddi ve ahlâki bakımlardan iyileştirecek yetenğe sahip öğretmenler yetiştirmişlerdir” (Cilt I, Sayfa:34) [orijinal metin bu şekildedir].

Resmi Belgelerde Köy Enstitülerinin Halk Eğitim Çalışmaları

Bu başlıkta araştırmanın ikinci alt amacı olan, köy enstitüleri ile ilgili yasa, yönetmelik ve resmi yazılardaki halk eğitimine dair bölümler aktarılmıştır. Bu belgelerde köy enstitülerinin köy halkına da hizmet vereceğine dair maddeler bulunmaktadır. Temalara geçilmeden önce halk eğitim vurgusu yapan bu maddeler paylaşılacaktır.

Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, Birinci Madde İzahı’nda (1943: 13) “köy halkını yetiştirmek” şeklinde örgün eğitim dışına çıkmış olanlar da dâhil olmak üzere tüm köy halkını yetiştirmek ifade edilmiştir. Onuncu Maddenin İzahında da (1943: 30) “köyü, yetişmekte bulunan ve yetişmiş olan halkı ile birlikte öğretim, eğitim ve bu yönden şekillendirme bakımlarından bütün olarak maarif alanında çalışanların ve çalışacak olanların ellerine vermektedir.” şeklinde enstitülerin yetişmiş ve yetiştirilecek olan tüm köy halkına eğitim vereceği belirtilmiştir. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, Onuncu Madde İzahı’nın (1943: 35-36) devamında öğrenciler için yapılan çalışmaların anne-babaları için de yapılması gerektiği belirtilmiştir. Bu şekilde köyün canlandırılabilceği aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir.

Onuncu maddenin A ve B bölümleri bir bütündür. Talebelere harcadığımız emeği ana ve babalara da cömertçe harcamak lâzımdır. Talebenin ruhuna ektiğimiz tohumları ana ve babaların idrak ve zihniyetlerinde de tutturduğumuz, filizlendirdiğimiz, kökleştirebildiğimiz takdirde köyün kurtuluşu ümitleri tahakkuk edecek ve bu çalışmalardan canlı, hareketli köy doğacaktır. Onun için köy enstitüleri idareleri de kendi öğretim, eğitim ve iş programlarını bu yönlerden almalı, kanunun bu maddesi hükümlerini gerçekleştirmeye yarayacak şekilde tespit etmeli, mezunlarının kafasında bu alanda tam bir aydınlık yaratmalıdırlar.

Köy enstitülerinin çalışmalarını belirleyen Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi Onuncu Maddesi, tüm halk eğitim çalışmaları için enstitü çalışanlarına çerçeve sunmuştur. Yetiştirilecek olan halk kadar yetişmiş olan halkın eğitimine önem vererek, enstitü çalışanlarının programlarını belirlemeleri ve

yetiştirdikleri mezunları da aynı şekilde köy halkını eğitecek ve köyü canlandırarak şekilde yetiştirilmeleri istenmiştir. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, On Üçüncü Maddenin İzahı'nda (1943: 42) ise örgün eğitim dışına çıkmış halkın eğitimi için enstitüler “16 yaşını bitirip 17 yaşına giren ve mecburi tahsil çağı dışına çıkan talebeler akşam okullarına devam ettirilir” şekilde görevlendirilmişlerdir. Aynı kanunun Otuz Dokuzuncu Maddesinin İzahında (1943: 96-97) enstitüler, örgün eğitim dışına çıkmış bireylerin eğitimi ile aşağıda verildiğı şekilde görevlendirilmişlerdir.

Köy enstitüleri ve köy okulları, içinde bulundukları veya çevrelerindeki köyler halkı [orijinali bu şekildedir] ile sıkı bağılıklar kurmaladırlar. Halktan uzaklaşmak veya halka sımsıkı bağlanmak enstitüleri ve köy okullarını manen ve maddeten çok zayıflatır, kısırlaştırır ve köksüzleştirir. Gerek köy enstitülerinde, gerek köy okullarında talebe ve halkın yetiştirilmesinde mesela, her hangi bir derste hakiki hayatla bağılıklar temini prensibi üzerinde de önemle ve ısrarla çok durmak lâzımdır. Öğretmenler ve eğitimci talebesini ve yetiştirmeye başladığı köylü halkı; anlamadan, ezberleyerek ders öğrenmeye sevk etmek yoluna asla sapmamalıdırlar.

Enstitülerin köy halkı ile iletişimi koparmamaları gerektiğı ve köy halkını da yetiştirmekle görevli oldukları Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi Otuz Dokuzuncu Madde İzahı ile açıklanmıştır. Gerçek yaşamdan ve halktan kopuk bir eğitim anlayışının, enstitüleri zayıflatıp köksüzleştireceğı belirtilmiştir. Ezberci eğitimden uzak durmaları konusunda uyarılmışlardır. 6/5416 sayılı “Köy Enstitülerinin Kesimine Ve Tatbikat Bölgesine Giren Köylerle İlgili İşler (16.04.1943)” yazısında da köy halkını yetiştirmek aşağıda verildiğı şekilde işlenmiştir (Köy Enstitüleri ile ilgili Yönetmelik ve Resmi Yazılar, 2005: 353):

Kanuni yetkileri [orijinali bu şekildedir] kullanmadan okullu köyleri kendi hallerine bırakma, köy halkını kanunda tesbit [orijinali bu şekildedir] edilen amaçlara göre yetiştirme yerine eğitimci ve öğretmenlerin onların hayatlarına intibak etmeleri enstitülerin amaçlarına asla uygun değıldir.

Yukarıda ifade edildiğı üzere enstitüde çalışan eğitimci ve öğretmenler, köy halkını değıştirip dönüştürmekle görevlidirler. Onlara yeni bir hayatı alıştıracakları yerde kendilerinin de köyün geri koşullarına alışıp, uymaları enstitü amaçlarının aksine olduğı belirtilmiştir. Enstitüler köyü geliştirip, canlandırmak, çağdaş yaşam koşullarını köye ulaştırabilmek için kurulmuşlardır. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, 1, 10, 13, 39 maddelerinin izahları, örgün eğitim dışında bulunan vatandaşların da köy enstitülerinin eğitim öğretim faaliyetleri içerisinde olduğunu göstermektedir. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, Birinci Maddesinin İzahı köy halkını yetiştirmekle köy enstitülerini görevlendirmiştir. Örgün

eğitim dışına çıkan bireylerin akşam okullarına devam edeceği, 13. Maddenin İzahı'nda belirtilmiştir. 10. Maddenin İzahı'nda ise Tonguç'un halk eğitim anlayışına uygun olarak, eğitim öğretim faaliyetlerinin enstitü öğrencilerinin dışında tüm halkı kapsadığı ve köyü canlandırmak için bu minvalde hareket edilmesi gerektiği belirtilmiştir. 39. Maddenin İzahı'nda köy enstitülerinin köklerini köy halkının oluşturduğu görülmektedir.

Halk eğitim çalışmaları yetişkin köy halkı için görülse de Cumhuriyet'in devamını sağlayacak olan yetiştirilecek olan halktır. Hasan Âli Yücel'in, İsmail Hakkı Tonguç'un eğitim anlayışları ve köy enstitülerinin halk eğitim çalışmalarına dair görüşlerinde olduğu gibi, bu bölümde de köyü canlandırmak için enstitülerde yapılan çalışmalar halk eğitimi kapsamında ele alınmıştır. Ancak yetişmiş veya yetiştirilecek halk için bir ayırım yapılmamıştır. Resmi belgelerde köy enstitülerinin halk eğitim çalışmalarının telafi eğitimi, kırsal alanın ekonomik kalkındırılması, halk sağlığı, kırsal alanın örgütlenmesi, yurttaş yetiştirme temaları üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Bu nedenle bu temalar üzerinden ele alınmıştır.

Telafi Eğitimi

Telafi eğitimi, “bireylerin eğitim veya öğretimlerine ara vermeleri durumunda ortaya çıkan bilgi/beceri eksikliklerini gidermeyi hedefleyen ve başlıca amacı bireylerin eğitimde yer almalarını sağlamak olan öğrenim” olarak tanımlanmıştır (Kaynak: Avrupa Eğitim ve Öğretim Terimleri Sözlüğü, (CEDEFOP), 2004). Telafi eğitimi teması, halka okuma yazma öğretimi ve ilköğretimi tamamlama görevleri ile köy enstitülerinin halk eğitim çalışmaları olarak ele alınmıştır. Bu başlık altında ilgili resmi belgeler aktarılmıştır.

Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi Madde 1'de (1943: 8) “Köylerde resmi, mecburi ve parasız ilk öğrenim [orijinali bu şekildedir] okulları ve kursları şunlardır: ...5- Akşam okulları” denilmiştir. Akşam okullarının zorunlu eğitim kapsamında olduğu belirtilmiştir. Birinci Maddenin İzahı'nda (1943: 10) akşam okulları şu şekilde tanımlanmıştır:

5) Akşam okulları:

Okuma çağını geçirmiş köy kız ve erkekleriyle bu kanunun 15 inci maddesinin son fıkrası hükmüne tâbi olanlara okul çalışmaları dışındaki zamanlarda öğretmenli ve öğretmenli köy okulu mezunu seviyesini kazandırmak ve onları bu okullardan mezun kılmak için çalışacak kurumlardır. Öğitmen veya öğretmen tâyin [orijinali bu şekildedir] edilen her köyde aynı zamanda akşam okulunun açılması da lâzımdır. Bu okullarda yaşları ve ihtiyaçları gözetilmek şartıyla [orijinali bu şekildedir] öğretmenli veya Öğretmenli okul programları tatbik edilir ve bunlara,

elverişli olduğu Maarif Vekilliğince bildirilecek kitaplar okutulur. Bu okullarda iş mevsimlerine göre sürekli veya aralıklı öğretim yapılır. Bu öğretim köy işlerinin müsaade ettiği zamanlarda haftada iki geceden az olmaz.

Köylere tayin edilen her eğitimci ve öğretmenin bulunduğu köylerde akşam okulu açılması zorunlu tutulmuştur. Bu okullarda örgün eğitim dışına çıkmış köy halkına ilkokulu tamamlayıcı eğitim verileceği ve bu eğitimlerin iş mevsimlerine göre, haftada iki geceden az olmamak koşulu ile düzenleneceği belirtilmiştir. Programlarda ise eğitimci veya öğretmeni okul programlarının uygulanması, okutulacak kitapların Eğitim Bakanlığı'na belirlenen kitaplar olması açıklanmıştır. Bu göstermektedir ki, örgün eğitim dışına çıkmış bireylerin eğitiminden sorumlu akşam okulları da örgün eğitim programları ile çalışmalar yapmıştır. Eğitimci ve öğretmenlerde görülen yazı sorunu ve kanunları anlama bakımından yaşanan sorunların çözümü için 6/5416 sayılı “Köy Enstitülerinin Kesimine Ve Tatbikat Bölgesine Giren Köylerle İlgili İşler (16.04.1943)” yazısında enstitülere şu görev verilmiştir (Köy Enstitüleri ile ilgili Yönetmelik ve Resmi Yazılar, 2005: 353):

Bölgelerini iyice inceliyerek [orijinali bu şekildedir] gerekli işleri yapan enstitü idareleri bu bölgelere giren köylerdeki eğitimci ve öğretmenler için kurs açmayı lüzumlu gördükleri takdirde kanunun 43 üncü maddesi buna da imkan vermektedir. Yetiştirilmeleri mutlak surette kursa tabi tutulmakla mümkün görülecek eğitimci ve öğretmenler için enstitüde yazı öğretmek, bir kanunu anlatmak gibi muayyen maksatlarla kısa müddetli kurslar açmak yoluna gidilebilir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında enstitü programlarında, örgün eğitim dışındaki bireylere de yer ayrıldığı görülmektedir. Yeni alfabeye geçişte alfabe öğretimi, gece kursları, millet mektepleri, okuma kampanyaları, halkevleri gibi çalışmalarla desteklenmiş fakat istenilen verim alınamamıştır; hatta enstitü öğretmenlerinde ve eğitimci de bu eksiklik görülmektedir. Köy enstitüleri de bu eksikliğin giderilmesi ve özellikle halkın kırsalda yaşadığı bir ülkede harf devriminin kırsala götürülmesinde ciddi görevler verilmiştir. Öğrenim dışına çıkmış kadın ve erkekler için de akşam okulları açılarak ilkokulu tamamlama imkânı sunulmuştur. Maddelerden de anlaşılacağı üzere Tonguç'un görüşleri doğrultusunda halk eğitiminin en temel ayağı olan ilköğretim aşaması akşam okulları ile tamamlanmak istenmiştir.

Kırsal Alanın Ekonomik Kalkınması

Fay Kirby (2015: 384), enstitülerdeki eğitimin amacının sadece okuma-yazma ve uluslaşma olmadığını, asıl amacın kırsal alanın ekonomik, kültürel anlamda kalkındırması ve teknik ilerlemenin sağlanması olduğunu vurgulamıştır. Köy enstitülerinde en yoğun işlenen amaç kırsal alanın kalkınması olmuştur. Anadolu halkı, köy enstitüleri ile bilginin yanı sıra ekonomik olarak da güçlendirilerek haklarını bilen ve sahip çıkabilen yurttaşlar olarak yetiştirilmek istenmiştir. Bu amaçla meslek öğretimi, tarım, hayvancılık, ormancılık ve madencilik alanında çağdaş metotların kullanımının öğretimi ile üretim arttırılarak çaresiz halktan, güçlü halkın oluşturulması istenmiştir. Bu nedenle kırsal alanın ekonomik kalkınması “mesleki ve teknik eğitim” ve “tarım, hayvancılık, ormancılık, madencilik” olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi Dördüncü Maddenin İzahı’nda (1943: 21) kırsal alanın ekonomik kalkınması şu şekilde açıklanmıştır:

b)Öğretim ve eğitim, ziraat, sanat, sağlık korunması ve çocuk bakımı ve köylü halkı yetiştirme yönlerinden yardım:

Köy enstitüleri müdürlükleri, köy okullarında yetiştirilecek talebe ve köylü halkın geleneğini, işini, ekonomik hayatını iyice tanıyarak onların hayatlarının gelişmesine elverişli öğretim ve eğitim esasları bulacaklar, benliklerine sinecek kıymetler yaratacaklardır.

Köy enstitüleri müdürlükleri enstitü öğrencileri ve köy halkını gelenek görenekleri ve ekonomik koşulları ile tanıyarak hayatlarını geliştirici eğitim öğretim esasları bulmakla görevlendirilmişlerdir. Bu esaslar köy halkını tanıyarak oluşturulduğu için köylü halk tarafından benimsenerek uygulanacak şekilde olmaları gerektiği belirtilmiştir. Köy Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi 10. Madde İzahı’nda (1943: 34) tüm eğitim öğretim faaliyetlerinin kırsal alanın ekonomik kalkınması üzerine yürütülmesi gerektiği “Köy kültürüne uygun düşecek sosyal eğitim ve öğretim tedbirleri ekonomik tedbirleri getirici, hazırlayıcı mahiyette olacaktır.” şeklinde belirtilmiştir.

Mesleki ve Teknik Eğitim. Büyük bir çoğunluğu kırsalda yaşayan Anadolu halkı, yüz yıllarca asker yetiştirmek ve asker olmak dışında bir meslek edinememiştir. İsmail Hüsrev’in (1934: 32,33, Akt. Güvenç, 1997: 15) “Türkiye Köy İktisadiyatı” kitabında “1927’de Türkiye’de 1.187.007 saban, 210.794 pulluk, 15.711 ziraat makinası [orijinali bu şekildedir] vardır. Bu yıldaki köylü aile sayısı 1.751.239’dur.” şeklinde teknoloji yoksunu Anadolu halkının geleneksel tarım metotlarının dışına çıkamadığı gözler önüne

serilmiştir. Baskıcı (2003: 32.36; Akt. Cankaya ve Çelik, 2013: 141), Anadolu'daki ilk makinelerin sahibinin Anadolu'da toprak alan Avrupalı çiftlik sahipleri olduğunu belirtmiştir. Hüsrev'in belirttiği sınırlı sayıda pulluk ve ziraat makinesine de yoksul Anadolu halkının sahip olabilme ihtimalinin düşük olduğu görülmektedir. Meslek sahibi olamamış ve teknolojiye yoksun Anadolu halkının bu durumu nedeniyle resmi belgelerde meslek eğitimi üzerinde durulduğu dikkat çekmektedir. Evini öremeyen, teknolojik aletleri bilmeyen Anadolu halkı için meslek öğretimi resmi belgelerde şu şekilde karşımıza çıkmaktadır. 4491 sayılı ve 3803 numaralı Köy Enstitüleri Kanunu Madde 1'de (1940: 233) köy enstitülerinin kuruluş amacı şu şekilde verilmiştir:

Köy öğretmeni ve köye yarayan diğer meslek erbabını yetiştirmek üzere ziraat işlerine elverişli arazisi bulunan yerlerde, Maarif vekilliğince Köy enstitüleri açılır.

Enstitülerin köy öğretmeninin yanı sıra köye yarayacak meslek ustalarını yetiştirmeleri bu maddede açıkça belirtilmiştir. Tonguç'un saha analizi sonrası (E. Tonguç, 2015) ülke 21 bölgeye ayrılarak, enstitüler ziraat işlerine elverişli bu bölgelerde kurulmuşlardır (Dündar, 2015). Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi Madde 1'de (1943: 8) "Köylerde resmi, mecburi ve parasız ilk öğrenim [orijinali bu şekildedir] okulları ve kursları şunlardır: ... 6- Köy ve bölge meslek kursları" şeklinde meslek kurslarının zorunlu eğitim içinde olduğu belirtilmiştir. Birinci Maddenin İzahı'nda (1943: 12) ise köy ve bölge meslek kurslarının içeriği şu şekilde açıklanmıştır:

Ayrıca yaş ve tahsil derecesi aranmaksızın yetişkin köy erkek ve kadınlarından, istekliler **de** alınır.

Meslek kursları kursun tesisat eşyasına ve mevcut yetiştiricilerinin iş ve okulun işlik durumuna göre ya köy okulunda köy halkı için veya bölge okulunda bölge halkı için açılır.

Meslek kurslarının mevzuu olabilecek köy işleri şunlardır:

Duvarcılık, sıvacılık, dülgerlik, demircilik, bahçıvanlık, hayvan bakımı ve üreticiliği, köyün sağlık durumu ile ilgili hastalıklarla mücadelecilik, çocuk bakıcılık, meyvacılık [orijinali bu şekildedir], bağcılık, şarapçılık, tütüncülük, zeytincilik, balıkçılık, orman bakımı ve kuruculuğu, köye mahsus hayvan ve bitkilerin koruyuculuğu, kooperatifçilik, yüzücülük, kayakçılık, güreşçilik, binicilik, atıcılık ve avcılık, bisiklet, motosiklet, motor ve traktör kullanıcılık, peynircilik, tavukçuluk, sebze konserveçiliği, biçki dikiş, nakış, su yolculuğu [orijinali bu şekildedir], yol yapıcılığı, arteziancılık, elektrik [orijinali bu şekildedir] tesisatçılığı, çamaşır, hamam, buğu sandığı temizçiliği, köy kaldırımcılığı, radyo onarıcılığı gibi...

Meslek kurslarına enstitü öğrencilerin yanı sıra örgün eğitimin dışına çıkmış bireylerin alınabileceği yukarıdaki izahta belirtilmiştir. Bu kurslar enstitü yetiştiricilerinin durumuna göre köy okulu veya bölge okullarında köy ve bölge halkı için açılmışlardır. Kursların içeriğini ise köylünün hayatında önemli yer eden (köyün sağlık durumu ile ilgili hastalıklarla mücadelecilik, duvarcılık, dülgerlik, güreşçilik, binicilik, atıcılık, biçki, dikiş, nakış... vb.), ziraat, hayvancılık, ormancılık işlerine yönelik (köye mahsus hayvan ve bitkilerin koruyuculuğu, meyvecilik, bağcılık... vb.) ve köylüyü çağdaş yaşam koşullarına ulaştıracak (elektrik tesisatçılığı, radyo onarıcılığı, traktör kullanıcılığı... vb.) meslekler oluşturmuştur. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi Madde 10-A bölümünde (1943: 28) “Köy okulu işliğini, köylülere de faydalı olabilecek şekilde işletmek;” şeklinde okul işliklerinin köy halkının da faydalanacağı şekilde kullanılması belirtilmiştir. Bu maddenin izahında ise bu duruma şu şekilde açıklık getirilmiştir (1943: 32-33):

3. Köy öğretmenleri, köy enstitülerinde köye yarar bir sanat işinde yetiştirilmiş bulunmaktadır. Köy okullarındaki işlikler de bu bakımdan inşa edilmiş ve kurulmuştur. Demircilik, dülgerlik, inşaatçılık ve arabacılık gibi el sanatlarının yapılacağı işliklerde ziraat aletlerinin onarılması, köy okulu ve köy evi ile ilgili eşyanın yapılması esas tutulacaktır.

Zamanla bu işliklerin en az on kişiyi çalıştıracak düzende cihazlandırılmasına çalışılacaktır. İşlikler az sayıda talebe veya köylünün çalışabileceği yerler olduğuna göre buralara iyi el işçisi yetişecek kabiliyetteki çocuk veya gençlerin alınması gerekmektedir. Bunlar yapacakları aletlerin malzemesini kendileri getireceklerdir.

Enstitü öğretmenleri mesleklerde yetişmiş kişilerdir ve enstitülerde kurulan işliklerin iş eğitimleri için açılmış olduğu belirtilmiştir. Burada köye yarayan demircilik, dülgerlik gibi mesleklerin yanı sıra köy sanatlarının, köy okulu ve evi eşyası yapımının ve ziraat aletlerinin tamiratının enstitülü öğrencilere gösterileceği açıklanmıştır. Dönemin kısıtlı koşulları ile işliklere alınacak örgün eğitim dışındaki bireylerin sınırlı sayıda alınabileceği, yetenekli olanlara öncelik verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi Madde 10-B Köy halkını yetiştirmekle ilgili yetki ve görevler bölümünde (1943: 30) enstitüler, köylerin yapısına uygun şekilde enstitü öğrencilerine öğretilecek meslekler konusunda aşağıda verildiği şekilde görevlendirilmişlerdir.

6— Muhite ve temin edilecek vasıtalarla göre köy gençlerinin yüzücü, kayakçı, güreşçi, binici, atıcı, avcı, bisiklet, motosiklet ve traktör kullanıcısı gibi hareketli ve canlı vasıflarda yetiştirilmeleri için gereken her türlü teşebbüslerde bulunmak, mümkün olan tedbirleri almak ve bu hususların gerçekleşmesi için çalışmak.

Enstitülü öğrenciler, yüzücü, kayakçı, güreşçi, binici, atıcı, avcı, bisiklet, motosiklet ve traktör kullanıcı gibi hem sportif faaliyetler yapabilir hem de teknolojik aletleri kullanılır duruma getirilmek istenmiştir. Öğretilen mesleklere bakıldığında her birinin kırsal alanda gerekli ve geçerli meslekler olduğu görülmektedir. Makineleşme konusunda da zayıf durumda bulunan Cumhuriyette bisiklet, motosiklet ve traktör kullanımının öğretilmesi amaç edinilmiştir. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi Otuz Dokuzuncu Maddenin İzahı'nda (1943: 97-98) enstitülerde mesleki ve teknik öğretim şu şekilde açıklanmıştır:

Köy halkının sosyal hayat bakımından, asrın şartlarına ve icaplarına göre yetiştirilmesi deyince makine ve motor devrinde olduğumuzu, ancak bu devrin insanı olduğumuz takdirde yaşayabileceğimizi hiç hatırdan çıkarmamak lâzımdır. Köy okullarında ve enstitülerinde basit telefon ve elektrik cihazlarından başlanarak talebeye radyo, bisiklet veya motosiklet kullanmayı öğretmemiz lâzımdır. Mademki yeni silâhları mütehassıslara değil bütün orduyu dolduran askerlik ödevlisi köy ve memleket gençlerine vermek zorundayız, makine ve motor terbiyesini de köy okullarından başlatmak ve yaymak gerektir.

Çağdaş yaşam koşullarına uygun bir şekilde köy halkını yetiştirmek üzere enstitülerin mesleki ve teknik eğitim vermesi gerektiği, izahta açıkça belirtilmiştir. Dünyada daha önce geçilmiş olan makineleşme hareketine yetişme ve dünyanın gerisinde kalmamak amacıyla enstitülerde basit elektronik cihazlardan başlanarak teknoloji kullanımı öğretilmek istenmiştir. Teknoloji kullanımının tüm halka yayılabilmesi için enstitü ve okullardaki öğrencilere öğretilmesi ile başlanması gerektiği belirtilmiştir. Gümüş'ün (2018: 87) belirttiğine göre Cumhuriyet kurulduğunda mühendis ve ara elemanımız bulunmamaktadır. Bu izah da göstermektedir ki 1940'lara gelindiğinde halen teknik eleman bulunmamaktadır. Teknik eleman yok ise köy halkından teknik eleman yetiştirilecektir denmektedir. Aynı maddenin izahının devamı şu şekildedir:

Bunun için pahalı ve yalnız derste kullanılacak tesislerin tamamlanmasını beklemeyip köyce kullanılacak su ve değirmen motorlarında [orijinali bu şekildedir] çalışmak gibi amelî istifade yollarını aramalıyız. Motor ve makineyi köy okulunun ilk oyuncağı yapmaktan başlayarak, köy enstitülerinde teknik terbiyenin esaslarını kökleştirmek gerektir. Sanayiin yalnız harbe değil, tarla ve ev hizmetlerinin her köşesine hâkim olduğu bir devirde, elektrik ve motöre [orijinali bu şekildedir] ait ilk bilgileri ve amelî terbiyeyi köy enstitülerinde temelleştireceğiz. Hiçbir köy enstitüsü talebesinin, müessesedeki elektrik tesisatına, kullandığı radyo alıcısına veya konuştuğu telefona esrar olarak bakmaması lâzımdır. Hayat terbiyesi için her ferdin muayyen bir teknik terbiye çerçevesinden geçmesi gerektir. Böyle bir terbiyeden geçtikten sonra köylerin su derdine çare bulunması, ışığa kavuşturulması, toprağın ileri teknikle işlenmesi dâvalarını halletmek imkânları kendiliğinden husule gelir. Teknik terbiye esasları ve tatbikatı köy enstitüleri faaliyetinin belkemiğini teşkil edecektir.

Ülkenin koşulları gereği mesleki ve teknik öğretime ayrılacak bütçenin kısıtlı olması nedeni ile elde bulunan imkânlarla, örneğin su motorları ile mesleki ve teknik öğretim işine girilmesi gerektiği belirtilmiştir. Teknik teçhizatlar öyle çok kullanılmalıdır ki “köy okulunun ilk oyuncağı” olacak şekilde her öğrencinin kolaylıkla uğraşacağı ve çözebileceği şekle getirilmelidir. Teknolojinin her alana hâkim olduğu bu dönemde enstitülerde teknik eğitimi kökleştirmek gerektiği açıklanmıştır. Enstitülerde kullanılan teknolojik cihazlardan başlanarak teknik eğitimin her öğrencinin teknik donanıma sahip bireyler olarak yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Bu sayede köylerin su, elektrik ve makineli tarım işlerinin, enstitülerden yetiştirilen öğrenciler ile kırsal alana ulaştırılacağı ve yaygınlaştırılacağı düşünülmüştür. Teknik eğitimin köy enstitülerinin temeli olduğu vurgulanmıştır.

31.05.1945 tarih ve 6/10278 sayılı “Bölge Okulları” yazısında enstitülü öğretmen ve eğitmenin bulunduğu köylerde, enstitü mezunu öğretmenin ve eğitmenin “türlü vasıtalı işlerin açılmasına ve bunların motörle teçhiz (donatım) edilmelerine imkan bulunmayacağı için onları bölge okullarına bağlamak suretile bu bakımlardan kuvvetlendirmeye” çalışıldığı belirtilmiştir [orijinal metin bu şekildedir] (Köy Enstitüleri ile ilgili Yönetmelik ve Resmi Yazılar, 2005: 367). Eğitmen ve enstitü mezunu öğretmen, makine ve teçhizat bakımından zayıf bırakılmamak istenmiş ve bölge okullarının olanaklarından faydalandırmanın yolu açılmıştır. Aynı yazıda “Bu okulların en önemli tarım aletleri, işlikleri için gereken avadanlıklar, marangoz tezgahı [orijinali bu şekildedir], örs, demirci körüğü, mengene gibi araçlar öğrenci sayısına göre süratle tamamlanacaktır.” denilerek, işliklerin eksiklerinin tamamlanması ile enstitülü öğretmen ve eğitmenler görevlendirilmişlerdir (Köy Enstitüleri ile ilgili Yönetmelik ve Resmi Yazılar, 2005: 368-369). Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi Otuz Dokuzuncu Maddenin İzahı’nda (1943: 95) enstitülerde mesleki ve teknik öğretimin şu amaçla kullanılacağı açıklanmıştır:

- c) Köy veya bölge okuluna: su getirilmesi için hazırlanacak malzemenin, su yolunun [orijinali bu şekildedir] akıntı istikameti plânı,
- d) Köy ve bölge okullarına yol yapılmasında tatbik edilecek yol tekniği, okul yolunun köyün umumi yoluna bağlanması,

Enstitülerde kazanılan bilgiler, köye hizmet olarak dönüştürülmek istenmiştir. Bu bağlamda köyün ve okulun suya ve yola kavuşturulması için planlama yapılması ve yolun yapılması ile enstitüler görevlendirilmişlerdir.

Resmi belgelerde kırsalda yaşayan halka, çağın gerekleri üzerine teknik eğitimler verilmesi ile onları da çağın şartlarına uygun vatandaşlar olarak yetiştirmek istendiği görülmektedir. Bu nedenle kırsal alanda ihtiyaç duyulan ve duyulabilecek meslekler köy enstitüleri aracılığıyla hem öğrencilerine hem de köy halkına öğretilmek istenmiştir. Bina inşaatından, radyo kullanımına kadar ve tarım, hayvancılık, ormancılık ve madencilik için gerekli olan ve olabilecek meslekler köy enstitüleri meslek kurslarının konusu olmuştur.

Ziraat, Hayvancılık, Ormancılık, Madencilik. Kırsal alanda yapılan tarım, hayvancılık, ormancılık ve madencilik çalışmaları için çağdaş metotların öğretimi ile üretim artırılmak istenmiştir. Böylece ürettikleri ile ekonomik olarak da güçlenecek yurttaş yetiştirmek için resmi belgeler tarım, hayvancılık, ormancılık ve madencilik alanlarında köy enstitülerini görevlendirmiştir. 4491 sayılı ve 3803 numaralı Köy Enstitüleri Kanunu (1940: 223) Altıncı Madde bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

Köy enstitülerinden mezun Öğretmenler, tayin edildikleri köylerin her türlü öğretim ve eğitim işlerini görürler. Ziraat işlerinin fennî bir şekilde yapılması için bizzat meydana getirecekleri örnek tarla, bağ ve bahçe, atölye [orijinali bu şekildedir] gibi tesislerle köylülere rehberlik eder ve köylülerin bunlardan istifade etmelerini teşmin [orijinali bu şekildedir] ederler.

Köylere tayin edilen enstitülü öğretmenlerin eğitim öğretim faaliyetlerinin yanı sıra ziraat işlerinin bilimsel metotlara uygun şekilde yapılması için köy halkına rehberlik edecek şekilde arazi ve atölye kullanımı yapması gerektiği belirtilmiştir. Enstitülü öğretmenin bizzat kendisinin oluşturacağı bağ, bahçe, atölye gibi tesislerdeki uygulamalarının, köylüye örnek olması gerektiği ve kullandığı metotları köy halkının da faydalanacağı şekilde rehberlik etmesi gerektiği kanunda açıkça belirtilmiştir. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi İkinci Maddenin İzahı'nda da (1943: 16) enstitülerde görevli gezici öğretmen ve başöğretmenler şu şekilde görevlendirilmişlerdir:

İkinci madde hükmüne göre eğitmen ve öğretmenlerin vazife ile ilgili her türlü işlerini görmek bunların kaza merkezlerindeki işlerini takip etmek; eğitmeni, Öğretmeni ve köy halkını yetiştirmek ve ziraat işlerinin gelişmesini sağlamak ve Ziraat Vekilliği valilik teşkilleriyle iş birliği yapmak hususlarında gezici öğretmen veya başöğretmenler birinci derecede vazifeli sayılmış ve mesul tutulmuşlardır. Eğitmenli, öğretmenli bölgeler bu kanunun gerçekleştirmek istediği köy okulu teşkilâtının iç ve idare temelidir [orijinali bu şekildedir].

Gezici öğretmenler ve başöğretmenler Ziraat Bakanlığı ve valiliklerle ortak çalışmalar yaparak enstitü eğitimcilerini ve köy halkını yetiştirmek ve ziraat işlerinde

geliştirmekle görevlendirilmişlerdir. Aynı izahta eğitimci ve öğretmen bulunan okulların bu sistemin yapı taşları olduğu belirtilmiştir. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi Madde 10’da (1943: 28) köy eğitimci ve öğretmenlerinin görev ve yetkileri okul ve kurslarla ilgili işler ve köy halkını yetiştirmekle ilgili işler olarak iki başlık altında verilmiştir. Okul ve kurslarla ilgili yetki ve görevler bölümünde “ Okula mahsus araziye örnek olabilecek şekilde işlemek, boz bırakmamak” ve “Teftiş bölgesine giren köylerin okul binalarını yapmak, fidanlıklarını kurmak gibi el birliği isteyen işlerde birlikte çalışmak ve yardımlaşmak.” şeklinde enstitüler görevlendirilmişlerdir. Aynı maddenin devamında, köy halkını yetiştirmekle ilgili yetki ve görevler bölümünde (1943: 29) ise enstitüler köyün ekonomik hayatını geliştirmekle şu şekilde görevlendirilmişlerdir:

2— Köyün ekonomik hayatını geliştirmek için ziraat, sanat, teknik alanlarında köylülere örnek olabilecek işler yapmak; okullarda sergiler açmak ve diğer münasip yerlerde panayırılar açılmasına yardım etmek; istihsalin (üretim) artırılması ve ürünlerin kıymetlendirilmesi, köy iş hayatının canlandırılmasıyla ilgili tedbirlerin alınmasında köylülere gereken yardımlarda bulunmak; gidip gelmesi mümkün yerlerdeki pazar, sergi, panayır, fuar, müze gibi ekonomik hayatın gelişmesiyle ilgili kuruluşlarla halkı ve talebeyi ilgilendirmek, onların buraları ziyaret etmelerine kılavuzluk etmek; ormancılığa ait bilgilerin artırılmasına çalışmak ve ormanların faydalarını ve korunmalarını anlatmak; kurulmuş köy ormanlarının bakımıyla korunmasında ve yeniden kurulacakların kurulmasında yardım etmek; [orijinal metin bu şekildedir].

Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi Madde 10-B bölümünde köy halkının ekonomik hayatını geliştirecek önlemlerden söz edilmiştir. Enstitüler ziraat, sanat ve teknik işlerde köye rehberlik edecek çalışmalarda bulunması, okullarda sergi, panayır açılması, verimin artırılması ve ürünlerin kıymetlendirilmesi işleri ile görevlendirilmişlerdir. Köy ekonomik hayatının geliştirilmesi için sergi, panayır, fuar gibi ekonomik hayatı geliştirici kuruluşlara köy halkının ve talebenin bağı kurmaları ve bu kuruluşlarda onlara rehberlik etmeleri istenmiştir. Ormanlardan faydalanma, ormanların bakımı, korunması ve oluşturulmasında köy halkını bilgilendirmek ve rehberlik etmeleri belirtilmiştir. Köylünün ürün verimi artırılarak pazar değerinin yükseltilmesi ve kazanç elde etmesi amaçlanmıştır. 1870 yılında çıkarılan köylünün ormanları kullanma serbestliği nedeni ile zayıf olan ormanlar daha da verimsiz hale gelmiştir ve 1937’ye kadar devletçi bir çözüm bulunamamıştır (Gümüş, 2018). Köy enstitüleri ile ormanlar hakkında halkın bilgilendirilmesi ve ormanların güçlendirilmesi de ele alınmıştır. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi Onuncu Maddenin İzahı’nda (1943: 32) ise enstitüler ziraat işleri bakımından şu şekilde görevlendirilmişlerdir.

Bu kanun, köy öğretmen ve eğitimlerini kendileri, meslekleri, köy halkı ve bütün memleket menfaatleri için her gün tanyerinin ağarmasından güneş batıncaya ve geceleri de uyku zamanına kadar türlü işlerde bizzat ve aileleriyle çalışmaya çağrılmaktadır. İşlenecek toprağı geniş, çalışan kolları az memleketimizi tamamen işlemek için önce tek tek her insanımızın ölesiye denecek derecede çalışması gerekmektedir. Köy eğitim ve öğretmenleri bu yeni köy insanının biricik örneğı tanınacaklardır. Ancak bu çalışkanlıktaki insanlar devletçe verilmiş kuvvetli çiftle, makina ile yine devletçe verilmiş toprakla, ıslah edilmiş tohum ekerek ve denenmiş fenni ziraat usullerini tatbik ederek insan kudretinin yaratıcılık kılavuzu olabileceklerdir.

Kanunda da belirtildiğı üzere işlenecek arazisi fazla, fakat işleyecek gücü olmayan bir memlekette ziraat işlerinin geliştirilmesi elzemdir. Enstitü öğretmen ve eğitimlerin devletçe verilmiş olan çift, makine, ıslah edilmiş tohum ve bilimsel metotlarla gece gündüz çalışmaları, kendilerine, memleketlerine ve halkına yarar sağlamak için bu çalışmalarda bulunmaları gerektiğı belirtilmiştir. Bu çalışmaları ve bilinçleri ile eğitim ve öğretmenin yetiştirilmek istenen yeni yurttaşın örneğı olduğu vurgulanmıştır. Bu izahın (1943: 32) devamında ziraat işlerinde önderlik edecek eğitim ve öğretmenin üretimi artırmak için görevlendirildiğı şu şekilde belirtilmiştir:

Arazinin örnek olabilecek şekilde işlenmesi, boz bırakılmaması kaydı her köyün toprak ve istihsal (üretim) hususiyelerine (özelliklerine) [orijinali bu şekildedir] göre anlaşılmalıdır. Toprağı dar ve az olan köylerde vazife gören eğitim ve öğretmenler bu toprağı çok verimli kılma çarelerine başvuracaklardır. Mahsulü kıymetlendirme imkânlarını araştırarak bulacaklardır.

Toprağın boş bırakılmayarak işlenmesi, köyün toprak ve üretim özelliklerine göre örnek arazi işlenmesi ve dar araziye sahip köylünün toprağından alınan verimi artırıcı önlemler geliştirmesi gerektiğı belirtilmiştir. Ürünün değerini artırıcı tedbirler geliştirilmesi salık verilmiştir. Köylünün ekonomik olarak güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi Onuncu Maddenin İzahı (1943: 33) şu şekilde devam etmektedir:

4. Köy öğretmen ve eğitimleri okul talebesinin eğitim ve öğretiminde; bu talebeyi köylünün işlediğı ve geçim vasıtası yaptığı toprak işleri ve diğer köy ihtiyaçları ile yoğurmayı birinci plânda tutmalıdırlar. Okunacak ve işlenecek ders mevzuları hep toprağı ve toprağın iyice verimli hale getirilmesindeki yararlığa göre seçilecektir.

Enstitülerde öncelikli işin ziraat işleri olduğu bu izahta açıklanmıştır. Eğitim öğretim işlerinin köyün geçim kaynağı olan ziraat işlerine ve köyün ihtiyaçlarına göre planlamasının yapılması, toprağı verimli hale getirecek ve öğrencileri toprak konusunda bilgilendirecek konularla ders içeriklerinin oluşturulması belirtilmiştir. Köy Okulları ve

Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi Onuncu Maddenin İzahı (1943: 35) okul fidanlığı kurmak ve okul inşaatını tamamlanmasını aşağıdaki gibi açıklamıştır:

Bir teftiş bölgesine giren köylerdeki insanların faydalanacakları fidanlığı kurmak, okul binası inşaatını bitirmek gibi işler olunca teftiş bölgesindeki öğretmen, eğitmen ve gezici öğretmenlerle bölge müfettişinin o köydeki eksik işe üşüşmesi ve çaresiz kalan arkadaşlarına, köye yardım etmesi bir insanın kendi yaşama kendisinin bakması kadar lâzımdır.

Eğitmen, öğretmen ve gezici öğretmenler, köy halkının da faydalanacağı okul fidanlığının kurulması ve köy halkı ile dayanışma içinde bulunması gerektiği belirtilmiştir. Dayanışmanın, insan olmanın gerekleri içinde olduğu belirtilerek enstitü çalışanlarına dayanışma ruhu aşılanmaya çalışılmıştır. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi Otuz Dokuzuncu Maddenin İzahı'nda (1943: 99) köyün ekonomik hayatını geliştirmekle ilgili enstitü görevleri aşağıdaki cümlede toplanmıştır:

Köyün ekonomik hayatını geliştirmek için ziraat, sanat, teknik alanlarında köylülere örnek olabilecek işler yapmak; okullarda sergiler açmak ve diğer münasip yerlerde panayırılar açılmasına yardım etmek; istihsalin artırılması ve ürünlerin kıymetlendirilmesi, köy iş hayatının canlandırılmasıyla ilgili tedbirlerin alınmasında köylülere gereken yardımlarda bulunmak; gidip gelinmesi mümkün yerlerdeki pazar, sergi, panayır, fuar, müze gibi ekonomik hayatın gelişmesiyle ilgili kuruluşlarla halkı ve talebeyi ilgilendirmek, onların buraları ziyaret etmelerine kılavuzluk etmek, ormancılığa ait bilgilerin artırılmasına çalışmak ve ormanların faydalarını ve korunmalarını anlatmak; kurulmuş köy ormanlarının bakımıyla korunmasında ve yeniden kurulacakların kurulmasında yardım etmek; eğitmen ve öğretmenlerin vazifelerinden sayıldığına göre köy enstitüleri idareleri, bu fıkra hükümleriyle ilgili işlerin plânlaştırılmasında eğitmen ve Öğretmenlerin ferdi teşebbüs kudretini, gezici öğretmenlerin ve bölge müfettişlerinin durumlarını, bunlarla el birliği yapmayı ve ayrıca meydana getirilecek, her hangi bir teşekkülle iş birliği yapmayı hesaba katacaklardır [orijinal metin bu şekildedir].

Enstitülerde, ziraat, sanat ve teknik işlerde köy halkına örnek olacak çalışmalarda bulunulması; sergi, panayır, fuar gibi ekonomik hayatı canlandıran kuruluşlarla köy halkının buluşturulması, ormancılık işlerinin geliştirilmesi konuları, 10. Madde İzahı'nda olduğu gibi 39. Madde İzahı'nda da derinleştirilerek açıklanmıştır. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi Otuz Dokuzuncu Maddenin İzahı aşağıda verildiği şekilde devam etmiştir (1943: 99):

Köyün ekonomik hayatını geliştirmek için meselâ sebze ekilemeyen köylerde gerek yazlık, kışlık gıda, gerekse pazarda satış için sebze ekilmesi, ağaçsız yerde fidan yetiştirilmesi ve dikilmesi, sık sık kuraklık tehlikesiyle karşılaşılacak köylerde kuraklığa dayanan tohum ekilmesi, sulak olan ve iki mahsul alınması mümkün köy yerlerinde âdetse bu çalışmalara uyarlı, âdet değilse fazla çalışma ve toprağı

işleme ırının açılması, plânlı çalışmada ilk akla gelen noktalardır [orijinal metin bu şekildedir].

Ekonomik hayatı geliştirici tedbirler, örneklendirilerek açıklanmıştır. Sebze ekilmeyen köylere sebze ekimi, ağaçsız köylere fidan dikimi, susuz köylere susuzlua dayanıklı tohum ekimi, sulak olan bölgelerde daha fazla ürün elde edilmesine yönelik çalışmalar yapılması olarak bu madde de karşımıza çıkmaktadır. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi Otuz Dokuzuncu Maddesinin İzahı'nın devamı (1943: 100) yakacak sorunu ile aşağıdaki gibi devam etmektedir.

Köyün ekonomik hayatını geliştirme bakımından üzerinde durulacak önemli noktalardan biri de orman, gübre ve ısınma meseleleriyle karışan yakacak temini hususudur. En büyük dâvalarımızdan [orijinali bu şekildedir] biri olan köy yakacağı meselesini esaslı bir tertibe koymak için köy eğıtmen ve öğıretmenleri her bakımdan hazırlanmalıdır. Çoğı el sürölmeden duran linyit cevherleri üzerinde durmak, linyit işletmeleri kurulmasına çalışmak ve bu kuruluşlardan köylerimizi faydalandırmak için tedbirler almak lâzımdır. Bir taraftan köy evlerinin sıhhi şartları haiz olması için çalışılırken diğertaraftan da bu evleri linyit yakacağını kullanabilir ocaklarla cihazlamak başlıca işlerden sayılmalıdır.

Köylerdeki ısınma sorunu nedeniyle yakacak temin edilmesi için el değmemiş linyit madenlerinden faydalanılması için tedbirler geliştirilmesi gerektiğı belirtilmiştir. Enstitüler madencilik alanında da çalışmalar yapmakla görevlendirilmişlerdir. Cankaya'ın (2013) belirttiğı üzere Osmanlı'da madencilik çalışmaları sadece savaş sanayi için ve para yapımı için kullanılmıştır. Yukarıda da belirtildiğı üzere el değmemiş birçok maden yatağı bulunmaktadır. Bu nedenle linyit işletmelerinin kurulması ve köy halkının linyit madeninden faydalanması için çalışmalarda bulunmalıdırlar. Köy evleri linyit kömürü yakmaya uygun ocaklardan mahrum olduğı için ocakların kurulabileceğı özellikleri de karşılamamaktadır. Bu şartların oluşturulması ve köy halkının linyit kömürü yakacak ocak sahibi yapılması hususunda enstitüler görevlendirilmişlerdir. Aynı izah aşağıda verildiğı şekilde devam etmiştir (1943: 100):

Meyvacılık bölgeleri içine giren köylerimizin çoğunda, bilhassa bolluk yıllarda başka yerlere nakil edilemediğı, konserve usulleri bilinmediğı için meyvaların çoğı zayı olup gitmektedir. Eğıtmen ve öğıretmenlerimizi bu ziyanı önleyecek şekilde yetiştirmek, çalıştırmak en müspet işlerden biri olmalıdır.

Köyleri ağalama savaşına katılmak, çok kısa zamanda ağaçsız köyleri ağalamak millî amaçlarımızdan biri olmalıdır. Kısacası köyü ekonomik bakımdan kuvvetlendirmek için çok çalışmalıdır.

Ürünlerini konserve yaparak saklamayı bilmeyen köy halkına konserve yapımı öğıretilerek ürünlerin ziyan oluşunun önüne geçilmesi ile de köy enstitüleri

görevlendirilmişlerdir. Köyün ekonomik hayatını güçlendirmek için ormanların geliştirilmesi milli amaçlar içerisinde ele alınmıştır ve ağaçsız köylerin ağaçlandırılması görevi verilmiştir. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi Altmış Yedinci Maddenin İzahı'nda d ve f bentleri (1943: 202) ile enstitüler şu şekilde görevlendirilmiştir:

d) Ziraat ve sanat alanlarında yapılacak örnek işleri ilkin kendi tarlalarında, sonradan yakın komşularının tarla, bağ, bahçe, mera veya ağıl, ahır ve kümeslerinde tatbiki için yapıcılık ve öncülük yapabilirler.

f) Köyce bilinen ve tecrübe ile değeri anlaşılmış olan bitki yetiştirme, alet yapma, hayvan bakma işlerini okul talebelerine yaptırmak ve öğretmekte gerekli yardımlarda bulunabilirler.

Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi Altmış Yedinci Maddesi (1943: 201) enstitülerin köy halkı ile birlikte Köy Okul Yardım Kurulu oluşturulmaları istenmiştir. Maddenin izahında da bu kurulun çalışmaları açıklanmıştır. Dolayısıyla d ve f bentleri ile enstitülerin beraberce çalışacağı köy halkı da görevlendirilmiştir. Enstitüler köy halkına ziraat ve hayvancılık işlerinde öncülük etmekle görevlendirilmişlerdir. Bu kurulda çalışacak köylüler aracılığıyla öğretilen ziraat ve hayvancılık işleri önce kendi mülklerinde öğrendiklerini uygulayarak çevresindeki komşu ve akrabalarına öncülük edebilecekleri belirtilmiştir. Köyün öz değerlerinden faydalanmak amacıyla köylülerin bildikleri ve işe yarayan, tecrübe edilmiş köy işlerini (bitki yetiştirme, alet yapma, hayvan bakma) enstitü öğrencilerine yaptırmak ve öğretmekte yardımcı olabilecekleri düşünülmüştür. Bu, Anadolu'ya özgü işe yarayan, tecrübe edilmiş tekniklere de sahip çıkılmak istendiğinin göstergesi olmuştur. 31.05.1945 tarih ve 6/10278 sayılı Bölge Okulları yazısında “Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerle eğitimcilerin çalıştıkları köylerin hepsinde bu köylerde oturanların ve buralardaki okulların ihtiyaçlarını karşılayacak ölçüde fidanlıkların kurulmasına, damızlık hayvan duraklarının yapılması” konusunda görevlendirilmişlerdir (Köy Enstitüleri ile ilgili Yönetmelik ve Resmi Yazılar, 2005: 367). Aynı yazı (2005: 368) şu şekilde devam etmiştir:

Her bölge okulunda ona bağlı eğitimci okullarla Köy Enstitüsü mezunlarının çalıştıkları okulların ihtiyaçlarını karşılayacak ölçüde birer fidanlık kurulmasına hemen başlanacaktır. Hayvanların barındırılmasına elverişli yerler bölge okulunda damızlık aygır, boğa, teke gibi hayvanlar bulundurulacaktır.

Enstitü mezunlarının ve eğitimcilerin bulundukları köylerde, köyün ve okulun ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde fidanlık kurmaları ve damızlık hayvan durakları için damızlık hayvanları bulundurmaları istenmiştir. Enstitü mezunu öğretmenlerin tayin

edildikleri köylerde sadece okuldan sorumlu olmadıkları, köyün tüm ihtiyaçlarından sorumlu oldukları bu madde ile görülmüştür.

Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, Madde 10-B Köy halkını yetiştirmekle ilgili işler bölümünde (1943: 29) “neslinin tükenmemesi ve körelmemesi lâzım gelen hayvan ve bitki cinslerinin tespiti ve korunmasıyla ilgili işlerde muhtarlar, köylülerle ve ilgili diğer teşkillere beraber çalışmak;” denilmiştir. Yurdun öz kaynakları olan, nesli tükenmekte olan bitki, hayvanların tespiti ve korunması işi köy halkı ile birlikte enstitülerin görevleri arasında verilmiştir. Bu bitki ve hayvanlar, ekonomik değere dönüştürülebileceği gibi (en azından turizm alanında kullanılabilir) Anadolu’nun doğal yaşamına da sahip çıkıldığının göstergesidir.

Yukarıdaki maddelerle köylerde ziraat işlerinden ve hayvancılıktan alınan verimi artırmak için bu işlerde çağdaş uygulamaların kullanımının öğretilmesi, bunlar için ıslah edilmiş tohum ve damızlık hayvanların sağlanması, fidanlıkların kurulması ve ormancılık işlerinde rehberlik edilmesi konusunda köy enstitülerindeki eğitmen ve öğretmenler görevlendirilmişlerdir. Bunların yanı sıra yakacak kullanımı için de topraklarda bulunan linyit madeninden faydalanılması ve bu madenin yakılabilmesi için gerekli teçhizatların köylüye sahiplendirilmesinin yapılmasının da köy enstitülerinin görevleri arasında olduğu görülmektedir. Ürün veriminin artırılması, üretilen ürünlerin saklanması ve üretilen ürünlerden ekonomik fayda görebilmek için panayır, sergi, fuar gibi unsurlarla köy halkın tanıştırılması gerektiği belirtilmiştir. Bu çalışmalarla köyün ekonomik kalkınması ve böylece yeni kurulan Cumhuriyetin kökleşmesi sağlanacaktır.

Kırsal Alanın Örgütlenmesi

Köy enstitülerinde kırsal alanın ekonomik kalkınmasını sağlamak, bireysel bir ekonomik güçlendirme olarak ele alınmıştır. Köy enstitülerinden Cumhuriyetle beraber oluşan yeni düzene sahip çıkacak birliktelikler oluşturabilmeleri beklenmiştir. Köylü ürünlerini satabilmek için bireysel hareket ederken felaketlerle de tek başına mücadele etmek zorundadır (İ. H. Tonguç, 1997a, 1998). Bu amaçla köy enstitülerinde yardımlaşma, dayanışma ve birliktelikler için resmi belgelerde şu görevler tanımlanmıştır. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, Dördüncü Maddenin İzahı’nda (1943: 21) kırsal alanın örgütlenmesi şu şekilde işlenmiştir:

b)Öğretim ve eğitim, ziraat, sanat, sağlık korunması ve çocuk bakımı ve köylü halkı yetiştirme yönlerinden yardım:

...

Köylünün çiftçilik yapmak, köy iktisadı içinde bulunmak ve köy topluluğuna mensup olmak bakımından tek başına/çaresiz kalmalarını önleyecek şekilde imeceleşmesine, yardımlaşmasına, birlikte çalışmasına uygun eğitim ve öğretim esasları bulmak enstitülerde çalışanların en önemli işleri arasında yer alacaktır.

Enstitüdeki eğitim öğretim işlerinin, imeceleşme, yardımlaşma ve ortak çalışma prensiplerine göre düzenlemesi gerektiği belirtilmiştir. Köylünün biçare haline çözüm olabilmek için, köylünün çocukları farklı usullerle eğitilerek birlikte çalışmak, dayanışmak öğretilmek istenmiştir. Bu birliktelik ürün yetiştirme ve onu kazanca dönüştürme gibi toplum içinde yaşayıpta da beklenmiştir. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, Madde 10-B, Köy halkını yetiştirmekle ilgili işler (1943: 30) bölümünde kırsal alanın örgütlenmesi teması şu şekilde işlenmiştir:

4— Köy halkının saadet ve felâketiyle ilgili bütün işlerde elden gelen her türlü yardımı yapmak, gerekli koruyucu tedbirleri almak ve bu gibi hallerde hükümet teşkilâtını ilgilendiren işleri zamanında ilgililere yazı ile bildirmek veya gidip haber vermek;

5— Devletin ve köy halkının umumi menfaatleri ve mukadderatiyle (yazgı) [orijinali bu şekildedir] ilgili millî müdafaa, imece, asker ailelerine yardım, orman ve köy yangınlarını söndürme, ortaklama ziraat ve nakil vasıtaları edinme, her türlü kooperatifleri kurma ve işletme gibi hususlarda köylülerle iş birliği yapmak ve bu işlerin icaplarına göre çalışmak;

Enstitüler, köy halkının iyi ve kötü günlerinde yanlarında olmak ve yapabilecek ne varsa yapmakla görevlendirilmişlerdir. Gerekli önleyici tedbirleri almaları ve ilgililere haber vermeleri gerektiği de belirtilmiştir. Devletin ve köy halkının yararlarına olacak şekilde vatan savunması, yangın söndürme, asker ailelerine yardım, araç temin etme (ziraat işleri ve taşımacılık için), kooperatif kurma ve işletme konularında enstitülerin köy halkı ile ortak hareket edebilecek yollar geliştirmek ve bu iş birliğini gerçekleştirmek üzere enstitüler görevlendirilmiştir. Bu maddenin izahında (1943: 34) “Köyde tatbik edilen öğretim ve eğitim her talebeyi, köyün sosyal işlerinde umumi menfaat için ferdan çalışmaya ve komşularla iş birliği yapmaya içten istekli hale getirecektir.” denilmiştir. Enstitü öğrencilerinin köylülerle bireysel olarak da ortak çalışılması gereken yardımlaşma, dayanışma işlerine iştirak etmek isteyecek şekilde yetiştirilmesi istenmiştir. İzahın devamında (1943: 34-35) işbirliği sağlanması şu şekilde verilmiştir:

6. Bu kanunun ruhu yapıcı oluşunda görülür. Onun içindir ki birçok maddelerinde birlikte çalışmak, yardımlaşmak, iş birliği yapmak gerektiğini anlatan hükümler vardır. Yapılacak işler pek çoktur. Saymakla tükenmez. 40.000 köyün içi ve dışı değiştirilecek, yeniden kurulacaktır. İş büyüktür ve tek tek [orijinali bu şekildedir]

kalırsak cürümümüz bu işlere yetmez. Kendi köyüm demeden köylerimizin hepsinin işlerine birlikte saldırmak, yapılacakları birden ve birlikte yapmak lâzımdır. Bunun için köy okulları arasında teftiş bölgesi: Yardımlaşılacak [orijinali bu şekildedir], el birliği yapılacak işlerin bir bütünlüğü sayılmıştır.

40 bin köyün çoğunluğunda okul bulunmamaktadır. Aydoğan (2018: 15) ve Güvenç (1997: 13) bu sayıyı 35 bin olarak vermiştir. Geri kalmış köyün dönüştürülmesi için açılan enstitüler, onu yeniden kurmakla da görevlendirilmişlerdir. Bu nedenle de bu maddede, el birliği ile çalışarak ve yardımlaşarak bu köylerin kurulması işinin yapılması anlatılmıştır.

Meşrutiyet döneminde kooperatifçilik üzerine ilk çalışmalar Ethem Nejat ile başlamıştır (Toprak, 1995 Akt. Erkek 2012: 188). Ethem Nejat'ın izini süren Tonguç'un eseri olan köy enstitülerinde de kooperatifçilik çalışması yapılması planlanmıştır. Kooperatif tanımı sözlükte, ortakların her türlü gereksinimlerini uygun koşullarda karşılamak için kurulan, kar amacı gütmeyen kuruluş olarak açıklanmaktadır (Türkçe Sözlük, 1995: 897). Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi Madde 62 (1943: 129) enstitülerde kurulacak olan kooperatifi şu şekilde açıklamıştır:

Köy enstitülerinde ve okullarındaki öğretmen, eğitmen, talebenin ve köy halkının ihtiyaçları göz önünde tutularak, ana statüsü Maarif Vekilliğince hazırlanan ve bu Vekilliğin murakabesi (denetim) altında işletilen birer (Köy enstitüsü veya okul istihlâk (tüketim) veya istihsal (üretim) kooperatifi kurulabilir.

Ortaklarına kazanç dağıtmayacak olan enstitü ve okul istihlâk (tüketim) veya istihsal (üretim) kooperatiflerinden hiçbir vergi, resim ve harç alınmaz.

Köy enstitüsü, köy okulu bileşenlerinin ve köy halkının ihtiyaçları doğrultusunda üretim veya tüketim alanlarında kooperatif kurulabileceği belirtilmiştir. Hiçbir kazanç dağıtmayacak olan bu kooperatif vergi gibi giderlerden de muaf tutulmuştur. Köy enstitüleri de köylünün ve enstitünün ihtiyaçlarını uygun koşullarda temin etmek için kooperatiflerin ana bileşeni olmuşlardır. Bu maddenin izahında “Köy Enstitüleri İstihlâk (tüketim) ve İstihsal (üretim) Kooperatifi Statüsü Tipi (130-170)” başlığı altında kooperatifçilik faaliyetleri ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. “Tedarik ve dağıtma faaliyeti” başlığı altında enstitülere verilen şu görevler bunu göstermektedir (1943: 130):

1— Ortakların muhtaç olduğu istihlâk (tüketim) vasıtalarıyla tedris (öğretim) vasıtalarını bir elden almak ve dağıtmak,

2— Köy içinde tedariki mümkün olmayan ve köy okullarıyla, enstitülerinin kanunlarla tâyin [orijinali bu şekildedir] edilmiş maksatlarını gerçekleştirmeye yaramak şartıyla köy halkının muhtaç olduğu eşyayı almak ve satmak.

Köyde kurulacak kooperatif için köy enstitüleri görevlendirilmiştir. Bu kooperatif çalışmasında köyün ihtiyaçlarının ve öğretim ihtiyaçlarının ortaklaşa alınıp dağıtılacağı belirtilmiştir. Köy enstitülerinin amaçları ile çelişmeyecek durumda olan köylünün ihtiyaç duyduğu eşyayı alıp-satma işi, enstitülerin kuracağı kooperatifler üzerinden yapılacaktır. İstihsal (üretim) faaliyeti, “Ortakların muhtaç oldukları madde, eşya ve malzemeyi kooperatif teşkilâtıyla [orijinali bu şekildedir] bizzat istihsal (üretim) ve imal etmek” olarak tanımlanmıştır (Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, 1943: 131). Buradan anlaşıldığı üzere enstitüler, enstitünün ve köylünün ihtiyaçlarını kooperatiflerde üretmek üzere görevlendirilmişlerdir. Satış faaliyeti, “1- Ortakların bizzat istihsal ettikleri ve satılması için kooperatife devir ve teslim ettikleri mahsulleri bir elden satmak, 2- Kooperatifçe istihsal ve imal edilen malları satmak,” olarak tanımlanmıştır (Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, 1943: 131). Tüm ürünün tek bir elden satılması, piyasa fiyatını da belirleme imkânı verdiği için, köylünün ekonomik gelirini de yükseltici etkisi olacağı düşünülmektedir. Sosyal ve pedagojik yardım bölümünde ise enstitülere şu görevler verilmiştir (1943: 131):

- 1— Ortakların sosyal ve kültürel ve sair ihtiyaçlarını karşılayacak teşebbüslerde bulunmak,
- 2— Ortakların kooperatif teşkilâtçısı olarak yetişmeleri için gereken tatbikatı sağlamak ve buna mevzu olmaktır.

Madde III — Kooperatifin ortakları:

- 1— Kooperatifin ortak adedi hudutsuzdur. Yalnız kurulurken en az yedi ortakla işe başlamak şarttır.
- 2— Köy enstitüsünde ve bunun tatbikat bölgesindeki köy okullarında vazife görenlerin hepsi, enstitü talebesi ve enstitünün bulunduğu (.....) köyle tatbikat bölgesi içine giren köylerde yaşayan halktan kooperatiftan istifade etmek isteyenler, ortaklık şartını yerine getirmek suretiyle ortak olabilirler.

Enstitüler, kooperatif ortaklarının sosyal, kültürel ve her türlü ihtiyaçlarını karşılamak için girişimlerde bulunmak ve onların kooperatifçi olarak yetişmelerini sağlamakla görevlendirilmişlerdir. Kooperatif ortaklık sayısı sınırlandırılmamıştır ve ortaklık şartlarını yerine getirebilen köylülerin de ortaklık kurabilecekleri belirtilmiştir. Ortaklık sayısının sınırlandırılmamasının nedeni olarak tüm köy halkını kapsayıcı olabilmek için yazıldığı düşünülmektedir. Kirby (2015: 387), bu kooperatifler ile Ekonomi Bakanlığı’nın merkeziliğinin köylere kaydığını ve kooperatifçiliğin memurların etkinliğinden enstitü öğretmenlerinin etkinliğine geçtiğini belirtmiştir.

Bu maddelerle vatandaşların üretim ve tüketimde, kırsal hayat şartlarında karşılaştıkları zorluklara ve yoksulluğa karşı birlikteliklerin, iş birliğinin özendirilmesi köy enstitülerinin görevleri arasında verilmiştir. Bunun için kooperatifler kurma ve girişimci olmak konusunda rehberlik etmeleri ve bu kooperatifleri oluşturmaları gerektiği belirtilmiştir.

Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, Altmış Yedinci Maddenin İzahı c ve e bentlerinde (1943: 201-202) oluşturulan Köy Okulu Yardım Kurulu'nun "Köyde kurulacak kooperatiflerde müteşebbislik rolü " ve "Okulların fakir talebesine yardım işlerinde çalışırlar ve bu çalışmalara köylü halkı katmak hususunda önemli rolleri üstlerine" alabilecekleri belirtilmiştir. Köyün ekonomik hayatını canlandıracak olan kooperatiflerde yer almalarına, dayanışma ve yardımlaşmayı köyde yaygınlaştırmada görev alabilecekleri açıklanmıştır. Enstitülerin köy halkı ile buluşmasında, enstitüde yapılan çalışmaların köy halkı arasında yaygınlaştırılmasında Köy Okulu Yardım Kurulu'nun katkısı olduğu ve aracılık vazifesi gördüğü düşünülmektedir.

Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi Altmış Dördüncü Maddenin İzahı 31.03.1943 tarihinde kabul olunan "Köy Öğretmenleri Sağlık ve İhtimai Yardım Sandığı Nizamnamesi"ni (1943:171-185) ve "Köy Öğretmenleri Tekaüt (emekli) Sandığı Nizamnamesi"ni (1943: 185-198) içermektedir. Enstitü eğitimcileri ve enstitülerden mezun olan öğretmenler, kurulan bu sandıkların üyesi kabul edilmişlerdir. Köy Öğretmenleri Sağlık ve İhtimai Yardım Sandığı, üyelerine ölüm, hastalık, evlenme, yangın, vazife sırasında hayvanlarının ölümü ve yaralanması, üretim aracı elde etme, çocuklarını okutma, iş kurmak için yapılan seyahat ve araştırmalarda yardım etmekle görevlendirilmiştir. Köy Öğretmenleri Tekaüt (emekli) Sandığı Nizamnamesi de üyelerine maluliyet, emekli aylığı bağlamak, ölümleri durumunda bu aylıkları eş ve çocuklarına aktarmak, lüzum görülen hallerde tazminat vermek üzere çalışmalar yapacakları belirtilmiştir. Bu sandıklarla enstitüler köyden enstitülere alınan öğrencilerin her koşulda hayatlarında olduklarını, birlik ve beraberlik içinde her şeyin üstesinden gelinebileceğini gösterilmek istenmiştir. Köyün tamamına olmasa da bu öğrencilerle köyün bir kısmına, köyün imamı yerine Cumhuriyetin köy enstitülerini koymak gibi bir ideale yönelmiş oldukları görülmektedir.

Çağdaş Bir Ulus Olma

Osmanlı sonrası kurulan Cumhuriyette ümmet anlayışına sahip olan halktan ulus oluşturulmak istenmiştir. Cumhuriyetin kuruluşu ile gerçekleştirilen devrimlerin halka ulaştırılması, ümmet anlayışına sahip halktan yurttaşlık hak ve ödevlerini bilen vatandaş yetiştirilmesi, ortak anlayış ve amaç edinen çağdaş bir ulus olma genç Cumhuriyetin önünde bulunan ödevlerdir. %80'i kırsal bölgede, köylerde yaşayan bir halk ile Cumhuriyet değerlerine sahip çıkacak çağdaş bir millet oluşturmak, Cumhuriyetin göz bebeği olan köy enstitülerinin de ana görevlerinden biri olmuştur. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, Madde 10-B Köy halkını yetiştirmek ile ilgi yetki ve görevler bölümünde şu şekilde açıklanmıştır (1943: 29)

1— Köy halkının millî kültürünü yükseltmek, onları sosyal hayat bakımından asrın şartlarına ve icaplarına göre yetiştirmek, köy kültürünün müspet kıymetlerini yaymak ve kuvvetlendirmek için gereken tedbirleri almak; millî bayram günlerinde, okulların açılışlarında, mahallî ve millî adetlere göre kutlanan iş günlerinde törenler yapmak ve bunları, halk türküleri, oyunları, marşları ve müzik aletleri esas tutulmak suretiyle tertip, tanzim ve idare etmek; köy halkını radyodan âzami derecede faydalandırmak; [orijinal metin bu şekildedir].

Çağdaş yaşam koşullarına ve gereklerine göre köy kültürünün olumlu yönlerini kuvvetlendirip yaymak ve milli kültürünü yükseltmek için gerekli çalışmaları yapmak üzere enstitüler görevlendirilmiştir. Bu amaçla ortak değerler olan milli günlerde törenler yapmak ve bu törenlerin içeriğinin halkın öz değerleri olan türküler, halk oyunları ile oluşturulması belirtilmiştir. Çağın teknolojik cihazı radyonun köylerde kullanıma sokulması da düşünülmüştür. Radyo ile köyünün dışından, dünyadan ve yurttan haber alarak köy halkının köy sınırları içerisindeki yaşantısının ve ufkunun sınırlarının kaldırılmak istendiği ve yurdundan, yurttaşlarından haberdar yurttaşlar yetiştirilerek duyguda, düşüncede, anlayışta birlikteliğin sağlandığı bir millet oluşturulmak istendiği düşünülmektedir. . Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi On Dokuzuncu Maddenin İzahı 10. Madde ile benzer şekilde yurttaş yetiştirme temasını aşağıda verildiği şekilde işlemiştir (1943: 96) :

1) Köy okullarında vazife alacak köy öğretmen ve eğitimcilerinin, burdan yetiştirecek olan köy enstitüsü öğretmen ve usta öğreticilerinin bütün öğretimde, eğitimde ve bunlarla ilgili tatbikat faaliyetlerinde hâkim kılacakları prensiplerden başlıcaları: millî kültürün malı olan kıymetleri yaygın hale getirmek, asrın şartlarına ve icaplarına uygun işleri gerçekleştirmek, köy kültürünün müspet kıymetlerini bütün vatandaşlara aşılayabilmek için yılmadan, bıkmadan çalışmaktır [orijinal metin bu şekildedir].

Enstitü eğitmcilerin ve mezun edilip köy öğretmeni olacak enstitülü öğrencinin eğitim ve öğretim çalışmalarının bel kemiğini oluşturan prensip olarak, milli kültürün değerlerini halka yaymak, çağdaş yaşam koşullarının gerektirdiği işleri gerçekleştirmek ve köyün, köylü halkın olumlu değerlerini tüm yurttaşlara yaymak amacıyla bıkmadan, usanmadan çalışmak konmuştur. Enstitünün tüm çalışmaları öz değerlerinden çağdaş bir millet oluşturmak üzerine kurulmuştur. İzahın devamında (1943: 97) “«Köy halkının millî kültürünü yükseltmek, onları sosyal hayat bakımından asrın şartlarına ve icaplarına göre yetiştirmek» hükmünü mücerretlikten kurtarmak, iş halinde gerçekleştirmek lâzımdır.” denilerek, çağdaş yaşamı, millet bilincini halkın yaşamlarında görmeleri, duymaları, hissetmeleri, benimsemeleri istenmiştir. Aynı izah (1943: 98) şu şekilde devam etmiştir:

Millî bayram günlerinde, okulların açılışlarında, mahallî ve millî âdetlere göre kutlanan iş günlerinde törenler yapmak ve bunların, halk türküleri, oyunları, marşları ve müzik aletleri esas tutulmak suretiyle, tertip, tanzim ve idare etmek; köy halkını radyodan âzami [orijinali bu şekildedir] derecede faydalandırmak; bu kanunda eğitmen ve öğretmenlere vazife olarak verilmektedir.

Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi Madde 10’da belirtilen durum On Dokuzuncu Madde İzahında yinelenmiştir. Cumhuriyetle birlikte ulusal bir birlik sağlanmak istenmiştir. Bu amaçla ortak değerler olan halk oyunları, türkülerin yanı sıra mücadele döneminde elde edilen kazanım günleri millî bayram olarak ilan edilmiş bu bayramlarla ortak bilinç kazandırılmak istenmiştir. Bu özel günlere köy halkının katılması ile birlik, beraberlik; ortak duygu, düşünüş, anlayış yakalanması hedeflenmiştir. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, Madde 10-B Köy halkını yetiştirmekle ilgili işler bölümünde (1943: 29) “Köyde ve yakın muhitlerde bulunan tarih eserleriyle memleket güzelliklerini teşkil eden tabii ve teknik kıymeti haiz eser ve anıtların onarılması” belirtilmiştir. Ulus olmak için tarihi birikimin açığa çıkarılması ile Anadolu coğrafyasının değerlerine de sahip çıkılmak istendiğini göstermektedir.

Genç Cumhuriyet’in kazanımlarının halka benimsetilmesinde ve çağdaş bir ulus oluşturulmasında onların içinden onlara önderlik edecek bireylere ihtiyaç duyulmuştur. Enstitü öğrencileri yurttaşlık bakımından tam ve bütün olarak yetiştirilirken, bir taraftan da öğrencilerden gittikleri köylere her anlamda rehberlik edip, önderlik etmeleri beklenmektedir. Yücel ve Tonguç’un söylemlerinde de ortak olan önder yetiştirme, enstitüde yetiştirilen gençler için gittikleri köylere rehberlik etmek, üretici vatandaş yetiştirmek özellikleri ile Köy enstitüleri Kanunu, Gerekçe’sinde, köylünün okutulması ve daha iyi bir müstahsil haline getirilmesi bölümünde şu şekilde verilmiştir (Köy Enstitüleri İle İlgili Yasalar, Cilt 1, 2000: 33):

Türk köylüsünü okutmanın ve onu daha iyi bir müstahsil (üretici) haline getirmenin birinci şartı ve baş vasıtası adedçe [orijinali bu şekildedir] ve keyfiyetçe bu işi başaracak şekilde hazırlanmış rehberlere ihtiyaç vardır ki, bunlar köy öğretmenleridir.

Önderler aracılığı ile köy halkını okutup geliştirmek ve iyi birer üretici yapmak hedeflenmiştir. Bu önderlerin, enstitülerden bu işi başaracak niteliklerle yetiştirilen, köy öğretmenleri olduğunu belirtilmiştir.

Cumhuriyet kazanımlarından biri de kadının siyasal ve toplumsal alanda görünür bir şekilde yer almasıdır. Toplumun yarısını oluşturan ve aslında sayısal olarak yarısını oluşturmakla kalmayıp çocukların eğitimi ve ailenin geçimini sağlamakla yarısından da fazlası olan kadınların eğitimi, kırsalda köy enstitüleri ile gerçekleştirilmek istenmiştir. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, Otuz Dokuzuncu Maddenin İzahı'nda şu şekilde yer almıştır (1943: 97):

Talebeyi ve köylü halkı asrın icaplarına göre yetiştirme ve yükseltmede, kadın erkek farkı gözetmemelidir. Kadınların enstitü ve köy okullarıyla münasebetlerini temin etmek, onların okul ve köy enstitüsü çalışmalarına dört elle sarılmalarını sağlamak eğitmen ve öğretmenlerin ön plandaki vazifeleri olmalıdır.

Çağdaş bir ulus oluşturulmak istenirken kadın erkek farkının gözetilmemesi gerektiği belirtilmiştir. Enstitülerdeki eğitmen ve öğretmenlerin başlıca görevleri olarak, köydeki kadınların enstitü ile bağlarının kurulması ve kadınların enstitüdeki işlerine büyük özenle sarılmalarını sağlayacak tedbirlerin alınması verilmiştir. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi Altmış Yedinci Maddenin İzahı'nda da Köy Okulu Yardım Kurulu'nun yapabilecekleri işler arasında şu şekilde işlenmiştir (Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, 1943: 201-202):

a) 10 uncu madde ile ilgili işlerden köyde yapılacak millî bayram törenlerinde, talebenin yapacağı kutlama faaliyetinde köy kız, kadın ve gençlerinin iştirakine onların da bu törenlere köy sazları, türkü ve şarkılarıyla katılmalarına yardım edebilirler.

Millî bayramlarda yapılacak törenlere kadınların iştirakinin sağlanmasında Köy Okulu Yardım Kurulu'nun görev alabileceği belirtilmiştir. Millî bayramlarda köy halkının katılması ile ulus olma fikrinin benimsetilmesi istenirken, burada özellikle kadınların törenlerde yer almalarının sağlanması ile tüm aileye ulaşmak istenildiği düşünülmektedir.

Mustafa Necati'nin hayali olan karma eğitim, köy enstitüleri ile gerçekleşmiştir (E. Tonguç, 2015). Oluşturulmak istenen Cumhuriyet toplumunda kadın erkek yan yana çalışıp, eğlenen, eşit yurttaşlık hakkına sahip bireyler olarak konumlandırılmışlardır.

Enstitüde yetiştirilen yurttaşlar arasında beraber eğitim alma, iş yapma, eğlenceleri hazırlama enstitü öğrencilerinin ailelerine, oradan da enstitünün örnek işleri ile tüm kırsala yayılması beklenmiştir.

Halk Sağlığı

Teknikten ve bilgidен yoksun Anadolu halkı, sağlık konusunda da çaresiz durumdadır. Cumhuriyet kurulduğunda sağlık koşullarını Gümüş (2018: 85), Sarc (1970) ve Meydan (2011)'dan şu şekilde aktarmıştır:

Tüm Türkiye'de sadece 337 doktor vardır. 150 kadar ilçede doktor bulunmamaktadır. Doktor başına 30.000 kişi düşmektedir. Sağlık memuru sayısı 434. Pek az şehirde eczane var. Türkiye'deki toplam eczacı sayısı 60. Salgın hastalıklar insanımızı kırmaktadır. Üç milyon insanımız trahomlu. Sıtma, tifüs, verem, frengi, tifo salgın halindedir. Bit ciddi sorundur. Nüfusumuzun yarısı hasta denebilir. Bebek ölüm oranı % 60'ı geçmekte ve yaklaşık 40 bin köye karşılık 136 ebe görev yapmaktadır.

Yaklaşık 13 milyon nüfuslu Cumhuriyette 1940'lara gelindiğinde de kanun maddelerinden anlaşılacağı üzere manzara en azından kırsal alanda değişmemiştir. Bu yetersiz sağlık çalışanı koşullarında, enstitü öğrencilerine sağlık konusunda eğitimler verildiği gibi köyün tüm halkı için de sağlık çalışmaları yapmak amacıyla köy enstitüleri görevlendirilmiştir. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, Onuncu Maddenin İzahı'nda (1943: 34) şu şekilde işlenmiştir:

Köy okulunun açıldığı her yerde ileri cemiyet hayatının şartları esas tutulacaktır. Meselâ temizlik hem vücutta, çamaşırdaki, elbiselerde yer bulacak, hem de oturulan evde, odada, toplantı yerinde, köyün sokağında tabii olarak yerleşecektir. Bitsiz, piresiz, sineksiz, tahtakurusuz köy yaratılacaktır. Alınacak öğretim ve eğitim tedbirlerini sağlamak için eğitimci veya öğretmenler talebelerle, köylü ailelerle veya köylülerle teker teker veya topluca konuşacaklar, onların kafalarında alınacak tedbirlerin şuurunu ve fikrini belirteceklerdir. Hattâ [orijinali bu şekildedir] gereken kararları onlara aldirtacaklar, işin tespit edilen programla tahakkuk etmesini sağlayacaklardır.

Sağlık konusunda temizlik alışkanlıkları önemlidir ve enstitülerde temizlik alışkanlıkları kazandırılmak istenmiştir. Maddenin içeriğinden de anlaşılacağı üzere köyler bit, pire, tahtakurusu, sivrisinek yuvası halindedir ve bu durumdan kurtulmak gerekmektedir. Kişisel temizlik ve bulunulan mekânların temizliği ile asgari toplumsal standartlar elde edilmek istenmiştir. Bu nedenle enstitü öğrencilerinden başlanarak temizlik alışkanlıkları ailelerine ve köy halkına kazandırılmak istenmiştir. Bu amaçla yapılacak görüşmelerde temizlik hususu konusunda kararları öğrencilere, ailelerine ve

köy halkına aldirabilecek seviyeye gelmek istenmiştir. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi Madde 56’ da (1943: 122) enstitü ve eğitim kursu mezunlarının sağlıkla ilgili görevlerini yaparken faydalanacakları “acele sıhhi imdada mahsus malzemeyi havi (içinde bulunduran) birer sıhhat çantasını; Sıhhat ve İhtimai Muavenet (yardım) Vekaleti [orijinali bu şekildedir] bütçesinden” temin edileceği belirtilmiştir. Maddenin izahında ise “köy enstitülerinden ve eğitim kurslarından mezun olanlara köylerde sağlık vazifesi verilmektedir.” denilerek, bu görevlerin konuları 22 madde şeklinde açıklanmıştır. Bu 22 madde konularına göre birleştirilerek madde sıralaması olmaksızın aşağıda verilmiştir.

Temiz su sorununa yönelik olarak ve sudan kaynaklı hastalıkları önlemek amacı ile beş madde belirtilmiştir. Köye temiz içecek su temin edilmesi için kapalı yoldan su getirilmesi; çeşme yapımı, bakımı, temizliği; var olan kapalı su yolu onarımı, kuyuların bakımı ve tamirâtı, ev atığı suların toplanacağı kuyu yapımı, fazla suların bataklık oluşturmaması için önlem alınması ve buralarda oluşabilecek sivrisineklerin üremesinin engellenmesi aşağıdaki maddelerde belirtilmiştir (Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, 1943: 123).

- 1) Köy içinde sivrisineklerin üremesine sebep olabilecek su birikintilerinin kurutulmasına çalışmak,
- 2) Köye kapalı yoldan içecek su getirilmesi ve çeşme yapılması, eğer içilen sular kapalı geliyorsa yolunda delik deşik bırakılmaması, mezarlıktan veya gübrelikten geçiyorsa yolunun değiştirilmesi hususlarının teminine, su yollarının [orijinali bu şekildedir] içinin dışardan [orijinali bu şekildedir] kirlenmemesi için lüzumlu tedbirleri almaya çalışmak,
- 3) Köylerdeki kuyuların ağızlarına bilezik yaptırmak ve kuyu ağızlarının kapalı olmasına dikkat etmek, kuyunun etrafını harçlı döşeme ile çevirtmek için çalışmak.
- 6) Evlerden akacak pis suların kuyu, pınar, çeşme sularına karışmayacak şekilde ayrıca akıp gitmesi için üstü kapalı bir kuyu yaptırılması için çalışmak,
- 8) Çeşme, pınar başında gübre, süprüntü bulundurulmayıp daima temiz tutulması ve fazla suların etrafa yayılıp bataklık yapmaması için akıncı yaptırılması için çalışmak,

Hayvanlardan gelecek hastalıklardan korunmak amacı ile ahırların evden ayrılması (köylerde ısınma problemi ile ahırların ev ile iç içe olduğu bilinen bir durumdur), hastalıklı, sahipsiz köpeklerin imhası ve hayvanlardaki salgın hastalıklardan ilgili birimlerin haberdar edilmesi hususunda enstitü mezunu öğretmenler ve eğitimciler

görevlendirilmiştir. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, Madde 56'nın ilgili alt maddeleri aşağı da verilmiştir (1943: 123, 125):

4) Köy ahırlarının evlerden ayrı yapılması, yani dışarı çıkarılması, ev içine hayvan almamak için hiç değilse ahırın evin bitişiğine yaptırılması, ev ile ahır arasında bir müstakil duvar bulunması hususlarını temine çalışmak,

21) Sahipsiz ve tehlikeli hastalıklara tutulmuş köy köpeklerinin öldürülmesi için ilgili köy idarelerine tavsiyelerde bulunmak,

22) Hayvanlar arasında salgın hastalıklar görülürse en yakın baytar idaresine haber vermelerini ilgililere bildirmek

Köyün ortak kullanım alanlarında temizlik asgari çağdaş temizlik şartlarının sağlanması amacıyla ortak kullanım için çamaşırlık, tuvalet ve hamam yaptırılması belirtilmiştir. Bit, pire gibi haşaratların köyde yoğunluğu nedeni ile buğu sandığının da hamam bitişiğine yaptırılması gerektiği belirtilmiştir. Mezarlıkların yeraltı sularını kirlettiği bilinen bir gerçektir. Ayrıca defin durumlarının sağlıklı koşullarda yapılamaması da sağlık için tehdit unsurudur. Köyde dağınık şekilde bulunan mezarların köyün dışında bir yerde yapılması bu görevler içinde verilmiştir. Ortak kullanım alanı olduğu için burada ele alınmıştır. Ayrıca çocukların sağlıklı gelişimi için oyun bahçeleri oluşturmak da düşünülmüştür. Bu konulardaki Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, Madde 56'nın ilgili alt maddeleri aşağı da verilmiştir (1943: 123-124):

5) Köyün her evinde, üstü kapalı helâ yaptırılması ve köyün münasip bir yerine umumi helâ inşa ettirilmesi için çalışmak,

13) Köyde, münasip bir yerde umumi bir çamaşırlık yaptırılması için çalışmak,

14) Köyde münasip bir yerde umumi bir hamam, hamamın bitişiğinde de bir buğu sandığı yaptırmak için çalışmak,

16) Çocuklar için köyde oyun bahçeleri vücuda getirmek,

17) Köyün haricinde etrafı duvarla çevrilmiş bir mezarlık yaptırmak için çalışmak,

Enstitü mezunlarına, sokakların temizliği ile ilgili köylünün evinin önünü temizlemesi ve sokaklarını temiz tutması; süprüntü, gübre, bozulmuş yiyecek ve benzeri sağlık şartlarını zora sokan şeylerin köy dışında uygun yerlerde bulundurulması veya imha edilmesi konusunda köylüyü bilgilendirmek ve uygulatmaya çalışmak görevleri verilmiştir. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, Madde 56'nın ilgili alt maddeleri aşağı da verilmiştir (1943: 123-124):

7) Köylerde evlerin etrafının ve sokakların temiz tutulması, her eve kendi önünün süpürtülmesi için gereken tedbirleri aldirmaya çalışmak,

9) Köyün süprüntü ve gübrelerinin köyden uzakça ve yol üstü olmayan sapa, rüzgâr altı yerlerden bir yere taşıttırılması için gerekli tedbirleri aldirtmaya çalışmak,

12) Köyde çürümüş, kokmuş meyva ve sair sıhhate muzır şeyler bırakmayıp köyden dışarıya götürüp imha ettirmenin uygun olacağını anlatmaya çalışmak,

İlgili birimler harekete geçirilerek halk sağlığını koruyucu önlemler içeren çalışmalar burada verilmiştir. Köylerde bulaşıcı ve salgın hastalıklara karşı ilgilere haber vermek ve hekim gelinceye kadar önlemleri almak, frengi olan veya olması şüpheli kişilerin mahremiyetini koruyarak tedavilerine yardımcı ve gözlemci olma konusunda da enstitü mezunu öğretmenler ve eğitmenler görevlendirilmiştir. Çocukların aşı takibi, süre giden hastalıkları için ilgili birimlere yönlendirilmeleri, gebelerin karşılaştıkları sorunlarla ilgili yönlendirilmeleri bu görevler arasında yer almaktadır. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, Madde 56'nın ilgili alt maddeleri aşağıda verilmiştir (1943: 124-125):

10) Köy halkında bulaşık ve salgın hastalık olursa hemen hükümete bildirmek ve hekim gelinceye kadar hastanın yanma bakıcılarından başkalarının girmesinin uygun olmayacağını ilgililere anlatmaya çalışmak,

11) Görünür bir yerde yarası olup da frengi şüphe edilenleri mahrem olarak hükümet tababetine bildirmek ve kayıtlı bu gibi hastalardan tedaviye muntazaman devam etmeyenler varsa muhtarlık vasıtasıyla tedaviye gönderilmelerini temin etmeye çalışmak,

15) Sıhhat memurları tarafından yapılan aşılardan tutmayanlarını ve aşından kaçmış olanların isimlerini tespit ederek ilgililere haber vermek,

19) Zorlukla doğurma hali gösteren gebe kadınların doğum evinde doğurmaları için ilgililere tavsiyelerde bulunmak,

20) Küçük çocuklarda görülen ve süre giden hastalıkların tedavi ettirilmesi için hastane veya çocuk bakım evlerine başvurmalarını ilgililere anlatmak ve tavsiye etmek,

Köyde karşılaşılan acil durumlarda kullanılmak amacıyla bir ecza dolabı bulundurulması için çalışmak üzere enstitü mezunu öğretmenler ve eğitmenler görevlendirilmiştir. Oluşturulacak ecza dolabında bulunması gereken tıbbi malzemelerde sıralanmıştır. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, Madde 56'nın alt maddelerinden 18. Madde' de aşağıda verildiği şekli ile belirtilmiştir (1943: 124-125):

18) Köyde bir ecza dolabı bulundurulması için gereken tedbirleri aldirtmaya çalışmak. Bu dolapta şu ilâç ve vasıtaların bulunması şarttır:

Hükümet kinini

Alkol

Büyük, küçük sargı

Muakkam gazlı bez [orijinali bu şekildedir]

Pamuk

Hint yağı

Aspirin

Asitlaktik [orijinali bu şekildedir]

Oksijenli su

Tentürdiyot

İngiliztuzu [orijinali bu şekildedir]

Köylerde temiz su sağlanması, hayvanlardan gelecek hastalıklara karşı önlemler alınması, ortak kullanım alanlarının temizliği ve bakımı halk sağlığı için en baştaki sorunlar olmuştur ve çözümü için köy enstitüleri yasalarla görevlendirilmiştir. Gebelik, salgın hastalıklarla mücadele işleri, mezarlık, hamam, buğu sandığı, çöplerin imhası, aşı takibi, mezarlık sorunlarının giderilmesi gibi en temel ve en yakıcı halk sağlığı sorunları, yeterli sağlık personeli bulunmaması nedeni ile köy enstitülerinden yetiştirilen öğretmenler ve eğitmenler aracılığı ile çözüme kavuşturulmak istenmiştir. Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi 56 Maddenin İzahı, 18 Mart 1924'te yayınlanan 442 sayılı Köy Kanunu, Köy Yönetiminin Görevleri başlığı altında sıralanan maddelerle örtüşmektedir, bazı maddeler birebir aynıdır (TBMM Arşivi, Esas Kayıt Nu: 4/167, Nu: 442). Yıllar sonra benzer çözüm görevlerin verilmesi göstermektedir ki enstitüler zamanına kadar halk sağlığı konusunda yeterli bir gelişme sağlanamamıştır.

Temel bir insan hakkı olan sağlıklı yaşam koşullarının sağlanmasında enstitüler görevlendirilmiştir. Bugün yetiştirilen öğretmenler ile karşılaştırıldığında halk sağlığı alanında verilen görevler ile tam anlamı ile enstitülerin halk eğitim çalışmaları yaptıkları açıkça görülmüştür. 4459 sayılı kanun gereğince 1943 yılından itibaren, köyün sağlık sorunlarını da uzman eleman ile çözmek amacıyla enstitülerde Sağlık Memurları Kolu açılmıştır (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 214).

Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi, Elli Altıncı Maddenin İzahı, köyün sağlık açısından dönemsel şartlarını da göz önüne sermektedir. Köyü tanıyan, bilen ve ona çözüm bulmak isteyen kişilerce ayrıntılı bir şekilde ele alındığı ve oluşturulduğu görülmektedir.

Köy Enstitüleri Öğretim Programlarında Halk Eğitimi

Bu başlık altında köy enstitülerinde 1940-1946 yılları arasında uygulanan öğretim programları, halk eğitim çalışmaları açısından ele alınmıştır. Bu amaçla 1940-1943 yılları arasında kitaplaşmamış öğretim programlarından 24.06.1940 tarih ve 6/7318 sayılı Köy Enstitülerinin Eğitim ve Öğretimle İlgili İşleri yazısı (İsmail Hakkı Tonguç ve Hasan Âli Yücel imzalı) ve 1941 tarihli Köy Enstitülerinde Eğitim ve Öğretim yazısı incelenmiştir. Ayrıca 04.05.1943 tarihli, 75 sayısı ile Köy Enstitüleri Öğretim Programı ve ders dağıtım çizelgeleri düzenli ve ayrıntılı bilgi barındırması açısından bu bölümün ana kaynağı olmuştur.

Yücel ve Tonguç'un halk eğitim anlayışında ve Cumhuriyet döneminin öğretim programlarında halk eğitiminin en temel birimi ilköğretim olarak belirtilmiştir. Yetiştirilecek olan halk hedef alınmış ve örgün eğitim kurumları da halk eğitim kurumları olarak görülmüştür. Tonguç'un halk eğitim anlayışı bölümünde belirtildiği üzere, halk eğitimi açısından yetişmiş halka verilecek eğitimler gibi yetiştirilecek olan halka verilen eğitimler de önemli olmuştur. Bu nedenle bu çalışmada, köy enstitüsü öğrencileri de yetiştirilecek olan halk alanında ele alınmıştır. Bir örgün eğitim kurumu olarak kırsalda açılan köy enstitüleri, bir ilköğretim kurumu olmamakla beraber bu görüş itibarı ile halk eğitiminin temel birimi olarak çalışmalar yapmışlardır. Kırsal alanda yaşayan halkın çocuklarına üst eğitim vermişler, bu olanağı halk çocuklarına tanımışlardır. Bu durum kırsalın kalkındırılması için kurulan köy enstitüleri programlarının halk eğitim çalışmaları açısından değerlendirilmesine olanak sağlamıştır.

1943 Köy Enstitüleri Öğretim Programına kadar, eğitim öğretim işleri kitaplaşmamış programlar çerçevesinde sürdürülmüştür. 6/7318 sayılı ve 24.06.1940 tarihli Köy Enstitülerinin Eğitim ve Öğretimle İlgili İşleri yazısı, İsmail hakkı Tonguç ve Hasan Âli Yücel imzası ile 21 maddelik bir çerçeve programdır (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 93-96). Bu programda, Haziran ayında enstitülere alınan öğrencilere, Ekim ayına kadar birinci sınıf öğrenimi vermeleri istenmiştir. Köy Enstitüleri I. Ankara, 1941, s. 13-25 yazısından alındığı belirtilen ve Köy Enstitülerinde Eğitim ve Öğretim başlığı verilen yazı yine bir çerçeve programdır (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 97- 104). Köy Enstitülerinde Eğitim ve Öğretim yazısı köy enstitüleri eğitim-öğretim işlerini düzenleyici 9 madde ile ilköğretim ve ortaokul ders dağıtım çizelgelerinden oluşmaktadır. Her iki çerçeve programda da köy enstitüleri ders dağıtım çizelgesi bulunmamaktadır. Sadece maddeler halinde eğitim öğretim işleri

açıklanmıştır. Bu nedenle 1943 Yılı Köy Enstitüleri Öğretim Programı'ndan ders dağıtım çizelgeleri paylaşılacaktır. 1943 Yılı Köy Enstitüleri Öğretim Programı'nda beş yıllık enstitü öğrenimi boyunca derslere ayrılan zamanlar Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6

Beş yıllık öğrenim sürecinde derslere ayrılan haftalık zaman çizelgesi

Dersler	Hafta
I. Kültür dersleri	114
II. Ziraat ve çalışmaları	58
III. Teknik dersler ve çalışmalar	58
IV. Beş yıllık sürekli tatiller	30
Toplam	260

Kaynak: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 108

Tablo 6'da görüldüğü üzere beş yıllık köy enstitüleri öğrenimi süresince kültür dersleri 114 hafta, ziraat ve çalışmaları, teknik dersler ve çalışmalar dersleri 116 hafta olmak üzere eğitim öğretim sürecine yarı yarıya oranda paylaştırılmışlardır. 1943 Yılı Köy Enstitüleri Öğretim Programı'nda beş yıllık enstitü öğrenimi boyunca kültür derslerine ayrılan zaman, haftalık saat sayısı olarak Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7

Kültür dersleri haftalık saat sayısı

Dersler	Sınıf I	Sınıf II	Sınıf III	Sınıf IV	Sınıf V	Beş yılda okutulacak ders saati sayısı
Türkçe	4	3	3	3	3	736
Tarih	2	2	1	1	1	322
Coğrafya	2	2	1	1	-	276
Yurttaşlık bilgisi	-	1	1	-	-	92
Matematik	4	2	2	3	2	598
Fizik	-	2	2	1	1	276
Kimya	-	-	2	2	-	184
Tabiat ve okul sağlık bilgisi	2	2	2	1	1	368
Yabancı dil	2	2	2	2	1	414
El yazısı	2	-	-	-	-	92
Resim-iş	1	1	1	1	1	230
Beden eğitimi ve ulusal oyunlar	1	1	1	1	-	184
Müzik	2	2	2	2	2	460

(Devam Ediyor)

Tablo 7 (Devam)

Kültür dersleri haftalık saat sayısı

Dersler	Sınıf I	Sınıf II	Sınıf III	Sınıf IV	Sınıf V	Beş yılda okutulacak ders saati sayısı
Askerlik	-	2	2	2	2	368
Ev idaresi ve çocuk bakımı	-	-	-	-	1	46
Öğretmenlik bilgisi	-	-	-	2	6	368
Zirai işletme ekonomisi, kooperatif	-	-	-	-	1	46
Toplam	22	22	22	22	22	5060

Not: 1) El yazısı ve resim-iş derleriyle ilgili önemli konular için bir veya birkaç hafta sürmek ve günün veya haftanın belli saatlerinde gösterilmek üzere bir grup veya sınıf talebesine kurslar açılabilir.

2) Her sabah on beş dakikadan az ve yarım saatten çok olmamak üzere cimmastik hareketlerine ve haftanın en az dört gününde de (20) şer dakikalık zaman müzik alıştırmalarına ayrılır.

3) Ders tatbikatı talebe gruplarına ayrılmak suretiyle köy ilkokullarında, yukardaki cetvelde yazılı ders saatlerinin dışında yaptırılır.

Kaynak: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 111 [orijinal metin bu şekildedir]

Tablo 7’de görüldüğü üzere her sınıfın haftalık olarak 22 saat ders gördüğünü ve toplamda beş yıllık eğitimleri boyunca 5060 saat kültür dersleri aldıklarını göstermektedir. El yazısı dersinin ilk sene, Öğretmenlik bilgisinin son iki sene ve Ziraat işletme ekonomisi, kooperatif dersi ile Ev idaresi ve çocuk bakımı derslerinin son sene verildiği enstitülerde en çok ders saati ayrılan dersin Türkçe dersi olduğu görülmektedir.

Kültür derslerinden Yurttaşlık bilgisi, Tabiat ve okul sağlık bilgisi, Beden eğitimi ve ulusal oyunlar, Ev idaresi ve çocuk bakımı, Zirai işletme ekonomisi, kooperatif dersleri, temaların içeriğinde özellikle yer etmiş olan derslerdir. Derslerde disiplinler arası öğretim yönteminin uygulandığını düşündürtecek şekilde programların oluşturulduğu görülmüştür. Bu durum, öğretim programı içeriği verildikçe daha net bir şekilde görülecektir. Ders içerikleri, kırsal alanın kalkındırılması, yurttaş yetiştirme, iyi ve çağdaş insan olma konuları çerçevesinde oluşturulmuştur. Bu nedenle başta belirttiğimiz dersler dışında, diğer kültür derslerine de temalarda yer verilmiştir.

1943 Yılı Köy Enstitüleri Öğretim Programı’nda beş yıllık enstitü öğrenimi boyunca ziraat dersleriyle çalışmalarını ve bunlara ayrılacak haftalık saat sayısını gösteren çizelge aşağıda paylaşılmıştır.

Tablo 8

Ziraat ders çalışmaları

Ziraat Ders Çalışmaları	Sınıf I	Sınıf II	Sınıf III	Sınıf IV	Sınıf V
I. Tarla ziraati	-	3	4	2	1
II. Bahçe ziraati	8	4	3	3	2
III. Sanayi bitkileri ziraati ve Z. sanatları	-	-	1	1	2
IV. Zootehni	1	2	2	1	2
V. Kumes hayvancılığı	2	2	-	-	-
VI. Arıcılık ve ipek böcekçiliği	-	-	1	2	2
VIII. Balıkçılık ve su mahsulleri	-	-	-	2	2
Toplam	11	11	11	11	11

Not: Ziraat derslerine kız ve erkek bütün talebe devam eder. Yalnız ziraat çalışmalarında kız ve erkek talebenin özelliklerine göre konu seçilir.

Kaynak: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 112 [orijinal metin bu şekildedir]

Beş yıllık öğrenim süreleri boyunca 58 hafta ve hafta da 11 saat görecekları Ziraat ders çalışmaları 638 saat olarak 5060 saatlik ders programında benzer şekilde Teknik dersler ve çalışmalarına da aynı süre verilerek Türkçe dersinden sonra en yoğun işlenen dersler olarak karşımıza çıkmaktadır. 5060 saatlik ders programında 1276 saat ile saat bazında $\frac{1}{4}$ 'lük bir oranla karşılaşılmaktadır. Erçelebi (1993 Akt. Özsoy, 1997: 85) program uygulamalarında enstitü özelliklerine göre ve önemli işler çıktığında (bina, yol, köprü yapımı, su arkı çalışması, ekin ekme veya hasat dönemi) o iş üzerine çalışmaların yoğunlaştırılması olanaklarına sahip olunduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla enstitüler için dersler arasında bir oranlama yapmak anlamlı değildir. Enstitülerde kırsal alanın kalkınmasına yönelik işlere öncelik verilmiştir ve bu nedenle ziraat ve teknik ders çalışmaları önemli bir zamanı kapsamaktadır denilebilir. Bu teknik dersler ve çalışmalara ayrılan enstitülerde birinci sınıf öğrencileri için haftalık saat sayısını gösteren çizelge Tablo 9 ile paylaşılmıştır.

Tablo 9

Birinci sınıf öğrencileri teknik ders ve çalışmalar haftalık saatleri

Dersler	Erkek talebe	Kız talebe
I. Demircilik	2	-
II. Dülgerlik ve marangozluk	2	-
III. Yapıcılık	5	-
IV. Köy ev ve el sanatları	-	10
V. Makine ve motor kullanma	2	1
Toplam	11	11

Kaynak: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 112

Enstitülerde beş yıllık öğrenim sürecinde teknik dersler ve çalışmalar alanında birinci sınıfta kız ve erkek öğrencilere ortak program içerikleri uygulanırken üst sınıflarda sanat dallarına ayrılarak farklı programlar uygulanmıştır. Bu ayrışmada toplumsal cinsiyet rollerine uygun bir planlama yapıldığı görülmektedir. 1943 Yılı Köy Enstitüleri Öğretim Programı'nda enstitülerde ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıflarda sanat dallarına ayrılan öğrencilere gösterilecek teknik dersler ve çalışmalara ayrılan haftalık saat sayısını gösteren çizelge Tablo 10 ile paylaşılmıştır.

Tablo 10

Üst sınıflar teknik ders ve çalışmalar haftalık saatleri

A. ERKEK TALEBEYE MAHSUS					
Gruplar	Sınıf II	Sınıf III	Sınıf IV	Sınıf V	
1. Demircilik:					
a) Sıcak ve soğuk demircilik	8	8	6	6	
b) Nalbantlık	-	-	3	3	
c) Motörcülük	3	3	2	2	
Toplam	11	11	11	11	
2. Dülgerlik:					
a) Dülgerlik	6	6	7	7	
b) Marangozluk	3	3	2	2	
c) Duvarcılık	2	2	2	2	
Toplam	11	11	11	11	
3. Yapıcılık:					
a) Yapıcılık	6	6	7	7	
b) Betonculuk	3	3	2	2	
c) Dülgerlik	2	2	2	2	
Toplam	11	11	11	11	
B. KIZ TALEBEYE MAHSUS					
Gruplar	Sınıf II	Sınıf III	Sınıf IV	Sınıf V	
1. Dikiş- biçki:					
a) Dikiş	6	6	7	7	
b) Örgü ve dokuma	3	3	2	2	
c) Ziraat sanatları	2	2	2	2	
Toplam	11	11	11	11	
2. Örgücülük ve dokumacılık:					
a) Örgü ve dokuma	6	6	7	7	
b) Dikiş	3	3	2	2	
c) Ziraat sanatları	2	2	2	2	
Toplam	11	11	11	11	
3. Ziraat sanatları:					
a) Ziraat sanatları	6	6	7	7	
b) Dikiş	3	3	2	2	
c) Örgü ve dokumacılık	2	2	2	2	
Toplam	11	11	11	11	

Kaynak: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 113

Tablo 10’da üst sınıflarda mesleki alanda ayrışan öğrencilerin teknik ders saatleri verilmiştir. Kız öğrenciler için Dikiş-Biçki, Örgücülük ve Dokumacılık, ve Ziraat sanatları dersleri verilirken, erken öğrenciler için Demircilik, Dülgerlik, Yapıcılık dersleri verildiği görülmektedir.

1940-1946 yılları arasında uygulanan çerçeve programlar ve 1943 yılında uygulanmaya başlanan Köy Enstitüleri Öğretim Programı incelendiğinde, köy enstitülerinin kırsal alanın ekonomik kalkınması, halk sağlığı, yurttaş yetiştirme ve kırsal alanın örgütlenmesi alanlarında halk eğitime yönelik çalışmalar yaptığı saptanmıştır. Öğretim programlarında köy enstitülerinin halk eğitime yönelik çalışmaları, kırsal alanın ekonomik kalkınması (ziraat, hayvancılık, ormancılık, madencilik ve meslek ve teknik öğretimi), kırsal alanın örgütlenmesi (kooperatifçilik), halk sağlığı, yurttaş yetiştirme temaları açısından ele alınmıştır.

Kırsal Alanın Ekonomik Kalkınması

Genç Cumhuriyetin ekonomik anlamda kalkınma çabaları kırsal alanda, ziraat, hayvancılık, ormancılık ve madencilik alanlarında üretimin artırılması veya var olan kaynakların üretime çevrilmesi yönünde kendini göstermiştir. Bunun yapılabilmesi içinde teknik bilgilerin öğretilmesi gündeme gelmiştir. Bu nedenle köy enstitüsü programlarında kırsal alanın ekonomik kalkınması teması, ziraat, hayvancılık, ormancılık, madencilik başlığı ve mesleki ve teknik öğretim başlığı olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

Ziraat, Hayvancılık, Ormancılık, Madencilik. Anadolu’da ziraat, hayvancılık, ormancılık ve madencilik belli bir geçmişe sahip olmakla beraber yeterli verim alınamayan alanlar olarak kalmışlardır. Bunun bir nedeni de ziraat işlerinde eski usullerin kullanılmasıdır. Gümüş’ün (2018: 84-85) Sarc (1970) ve Meydan (2011)’dan aktarımına göre 1922 yılı istatistikleri 1950 köyde sığır vebası olduğunu göstermektedir ve aynı tarihlerde buğday, şeker, un, kiremit dahi ithal edilmektedir. 1870 yılında çıkarılan köylülerin ormanı kullanma serbestisi ve savaşlarla var olan az sayıda orman da tahrip edilmiştir (Gümüş, 2018). Madencilik konusu da iç açıcı vaziyette değildir. Osmanlıda üretim amaçlı madencilik yapılmamış, maden halkları ticareti yapılmıştır (Tamzok, 2008). Cumhuriyetle beraber ziraat, hayvancılık, ormancılık ve madencilik alanlarında üretime yönelik ve ekonomiye katkısı olacak çalışmalarda bulunulmuştur ve bu çalışmalara kavramsal çerçeve bölümünde değinilmiştir. Köy enstitüleri ile de kırsal

alanın canlandırılması, köyün ve köylünün atıl durumdan kurtarılması, köy halkının memleketinin olanaklarından ve çağın şartlarından faydalanabilmesi amacıyla ziraat, hayvancılık ve ormancılık alanlarında üretimin artırılması, yer altı kaynaklarından yararlanabilmesine olanak sağlayıcı düzenlemeler öğretim programlarında yapılmıştır. Köyün ve köylünün ihtiyaçlarına yönelik ziraat, hayvancılık, ormancılık ve madencilik alanında kırsal alanın ekonomik kalkınması halk eğitimi görevi ile ilgili köy enstitüleri öğretim programı içerikleri bu başlık altında paylaşılmıştır. Çerçeve programlar ve ziraat derslerinde başlığı ve kültür derslerinde başlığı olmak üzere iki başlık altında sunulmuştur.

Çerçeve Programlar ve Ziraat Derslerinde. 24.06.1940 tarih ve 6/7318 sayılı Köy Enstitülerinin Eğitim ve Öğretimle İlgili İşleri yazısı (İsmail Hakkı Tonguç ve Hasan Âli Yücel imzalı) ile verilen çerçeve programda 4, 5 ve 14. maddelerde kırsal alanın ekonomik kalkınması ziraat, hayvancılık, ormancılık, madencilik teması şu şekilde işlenmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 93-95):

4- Enstitülerde muhitine göre dere, çay, ırmak, nehir, göl ve denizde mevcut balık, sünger, saz gibi unsurların fennî şartlarına uygun bir şekilde istihsaline (üretimine) ve kıymetlendirilmesine yer verilecek, talebenin bu işleri başaracak evsafa yetiştirmeleri temin edilecektir.

5- Enstitülerde araziye ağaçlamak, çiçeklemek, bataklık yerleri kurutmak, yol yapmak, su kanalı açmak, sulanması mümkün sahaları sulamak, boş ve işlenmeden duran toprakları verimli hale getirmek, muhite göre yeni nebat (bitki) cinsleri üretmek gibi her türlü imar işlerine geniş ölçüde ve programlı bir şekilde yer verilecektir.

14- Her Enstitüde o enstitünün bulunduğu bölgeye dahil vilâyet, köy, kasaba ve şehirlerden toplanacak tarihî, etnografik, jeolojik ve ziraî kıymeti haiz eşya ile bir yurt müzesi tesis edilecektir. Bu müzenin bir çatı altında ölü bir halde bırakılmayıp her türlü faaliyette istifade edilebilir bir şekilde getirilmesi esastır. Burada örnek nebat (bitki) tohumları gibi maddelerin şişeler içinde kapalı bulundurulmıyarak mümkünse müze dahilinde, değilse dışarda tecrübe saksısı veya tarhlarda yetiştirilmek suretile canlı ve etüde müsait bir halde bulundurulması gözönünde tutulacaktır [orijinal metin bu şekildedir].

Köy enstitülerinin bulundukları bölgelere uygun şekilde su kaynaklarından bilimsel metotlarla faydalanılması, üretimin artırılması ve ekonomik değere dönüştürülmesi, öğrencilerinde bu özellikte yetiştirilmeleri 4. Madde ile açıklanmıştır. Enstitü arazilerinin ağaçlandırılması, bataklıkların kurutulması, sulama işlerinin düzenlenerek boş arazileri yöreye uygun şekilde işlemesi, yeni bitki türleri yetiştirilmesi amacı 5. Madde ile verilmiştir. 14. Madde de ise yurt müzesi oluşturularak, bu müzede

de ziraat işlerine yönelik olarak örnek bitki yetiştirme alanında araştırma yapmaya uygun hale getirilmesi ve canlı bir müze olarak öğretimde kullanılması belirtilmiştir. 1941 tarihli Köy Enstitülerinde Eğitim ve Öğretim yazısında, konu benzer şekilde daha ayrıntılı şekilde ele alınmıştır ve yazıda enstitülerde eğitim-öğretim işlerinin yürütülmesi için şu çerçeve belirtilmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 97):

Kız ve erkek her çocuk ziraat işleri faaliyetine iştirak etmeğe mecburdur. Bu faaliyet, enstitünün bulunduğu muhitin ziraî durumuna göre tanzim edilir. Bu bakımdan bazı enstitülerde tarla ziraatine [orijinali bu şekildedir] bazılarında meyvacılığa [orijinali bu şekildedir], deniz sahillerinde veya yakınlarında bulunan enstitülerde de balıkçılığa fazla yer verilir. Hayvan bakımına elverişli muhitlerde bulunan enstitülerde hayvan bakımı işleri ön plâna alınır. Esasen kendi bölgeleri içinden talebe alan enstitülerin ziraî faaliyetlerinin bu şekilde tanzim edilmiş olması çocukların enstitüden mezun olarak köylere gittikleri zaman görecekları işleri kolaylaştırmağa ve bu işleri muhitin hususiyetlerine uygun bir şekilde yapmağa yarar.

Enstitülerin bölgesine göre ziraat ve hayvancılık işlerinin düzenlenmesi gerektiği, bazı enstitülerde su ürünlerine öncelik verilebileceği, bazılarında tarım işlerinin öne alınabileceği ya da hayvan bakımına uygun bölgelerde bu konuya öncelik verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Programlardaki bu düzenleme, mezun edilen öğrenciler bölgelerine tayin edildiklerinde köylerinde daha kolay iş görebilmelerini ve bölgelerine uygun usulleri öğrenerek faydalı olmalarını sağlayacağını göstermiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere enstitü öğretim programlarında verilmek istenen bilgiler, köylere fayda sağlamak amacıyla, köyün kalkınması ile ilgilidir. Aynı yazının 1, 2, ve 3. Maddelerinde yapılacak bu işler ayrıntılı olarak ele alınmıştır ve şu şekildedir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 98):

1. Enstitülerin en esaslı işlerinden biri ziraat işi olduğu için elde mevcut veya tahsis (ödenek) ve kiralanmak suretiyle tedarik edilen topraklarda geniş mikyasta (ölçek) ekim faaliyetine girilmektedir. Her enstitüde bir fidanlık tesisi, burada talebenin her türlü işlerde çalıştırılması, onlara aşıcılığın iyice öğretilmesi, temin edilmektedir. Bağcılığa elverişli arazisi bulunan müesseselerde bağ tesisine önem verilmektedir. Her enstitüyü talebe mevcuduna göre azımsanmayacak şekilde hububat (tahıl), sebze, meyva ve yerine göre pancar, pamuk gibi mahsûlleri [orijinali bu şekildedir] yetiştirme işine girişmiş bulunmaktadır. Zamanla kendi ihtiyaçlarını bizzat istihsal (üretim) edebilecek bir hale geleceklerdir.

Ziraat işlerinin enstitülerde yapılan en önemli iş olduğu vurgulanmış ve bu nedenle türlü yollarla toprak edinilerek ekim işlerine girişilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca her enstitüde fidanlık kurulması ve aşıcılık öğretiminin yapılmasına olanak sağlandığı ifade edilmiştir. Enstitü bölgelerine uygun şekilde bağcılık, sebze, meyve, pancar, pamuk ve tahıl yetiştirme işlerinin yapıldığı ve zamanla bu üretimin enstitülerin

ihtiyaçlarını karşılayacak seviyeye gelebileceği açıklanmıştır. Aynı yazının 2 ve 3. Maddeleri hayvancılık konusunda şu şekildedir (Köy Enstitüleri ve ağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 98):

2. Davar, sığır, kümes hayvanları yetiştirme bakımından her messe en az talebe ve ğretmen sayısı kadar kümes hayvanı, bu sayının yarısı kadar sığır ve davar beslemek [zere] lazım gelen tertibatı almaktadır.

3. Talebenin hayvanları yemlemek, otlatmak, sulamak, tımar etmek, saban veya arabaya alıştırmak ve koşmak gibi hayvan bakımının ve terbiyesinin her sahfasiyle [orijinali bu şekildedir], hayvan hastalıklarının her türlü tedavi şekilleriyle temasa getirilmeleri temin edilmektedir.

Enstitülerde beslenecek hayvan sayısının en az enstitülerde bulunan ğrenci ve ğretmen sayısı kadar olması gerektiği belirtilmiştir. Hayvan bakımı, terbiyesi ve hastalıklarının tedavisi konusunda öğrencilerin her aşamasında etkin olarak yetiştirilmeleri gerektiği açıklanmıştır. Aynı yazının 7. Maddesi, 24.06.1940 tarih ve 6/7318 sayılı Köy Enstitülerinin Eğitim ve öğretimle İlgili İşleri yazısı, ereve program içeriğinde verdiğimiz bilgileri yinelemektedir ve şu şekilde ekleme yapmaktadır (Köy Enstitüleri ve ağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 101-102):

7. Enstitülerde muhitine göre dere, çay, ırmak, nehir, gl ve denizde mevcut balık, sünger, saz gibi unsurların fennî şartlarına uygun bir şekilde istihsaline (retimine) ve kıymetlendirilmesine yer verilmekte talebenin bu işleri başaracak evsafta (zellikte) yetiştirilmesine çalışılmaktadır.

Araziyi ağalamak, ieklemek, bataklık yerleri kurutmak, yol yapmak, su kanalı açmak, sulanması mümkün sahaları sulamak, boş ve işlenmeden duran toprakları verimli hale getirmek, muhite göre yeni nebat cinsleri üretmek gibi imar işlerine geniş ölçüde ve programlı bir şekilde yer verilmektedir.

Talebeye hayvanlara, nebatlara bakmak ve onları her türlü hastalık ve amillerden korumak tedbirleri her fırsattan istifade edilerek öğretilmektedir. Talebenin bu gibi işleri kendi onları yenebilecek evsafta (zellikte) yetiştirmeğe onların kendilerine hareket ederek yapabilmeleri bu kabil (olanaklı) mesaiyi itiyat (alışkanlık, huy) haline getirmeleri ana meselelerden biri telâkki edilmektedir.

Hayvan ve bitki yetiştirme işlerinde bakımları ve hastalıklarından korunmaları konusunda öğrencilerin, fırsatlardan yararlanılarak uygulamalı ğretim yapılması istenmiştir. Bu işlerin her birini öğrencilerin, kendi başlarına köylere gittikleri zaman da yapabilecek duruma getirilmelerinin enstitülerin başat sorunlarından biri olduğu belirtilmiştir.

Yukarıda verilen program maddeleri ziraat alanında üretim artırılmasına dair ders içeriklerinin oluşturulması ile ilgilidir ve açıkça üretim artırılmasından

bahsedilmektedir. Hayvancılık alanında karadaki hayvancılıkla sınırlı kalmayıp, deniz kenarındaki bölgeler için deniz ürünleri, sünger, saz gibi unsurlardan da faydalanmak, bunları üretime çevirmek ders konuları olarak belirlenmiştir. Ziraat alanında ise tahıl, meyve, pamuk gibi ürünlerin yetiştirilmesinde verimin artırılması, tohum çeşitlerinin korunması ve farklı bitki çeşitlerinin yetiştirilmesi ders içeriğini oluşturmuştur. Verimsiz toprakların verimli hale getirilmesi, fidanlıklarda aşı yapımının öğretilmesi amaçlanan konular arasında bulunmaktadır. Çerçeve öğretim programlarında bu şekilde ele alınan konular, 1943 Köy Enstitüleri öğretim programında ziraat ve çalışmaları dersinde daha ayrıntılı ve programlı bir şekilde ele alınmıştır.

Enstitü derslerinin 1/4'ünü oluşturan (hafta olarak Tablo 6'da gösterilmiştir) ziraat derslerinde ise öğrenciler ziraî faaliyetlere hâkim olabilecek, kendi kendini yetiştirebilecek düzeye getirebilmek amaçlanmıştır. Köy alanında öğrenmenin kasıtsız ortamlarda, yaşam boyu gerçekleştiğini belirten Tonguç'un izleri, enstitü programlarında da kendini göstermektedir. Ziraat derslerinde de daha önce düzenlenen sergilerde olduğu gibi köy halkına örnek olacak şekilde çalışmaların yürütülmesi programlarda açıkça belirtilmiştir. Öğrencilerin bitki ve hayvan yetiştirmede bilimsel metotları kullanması, çevrenin canlılar üzerindeki etkisini kavrayabilmesi, ziraat işlerinde güncel bilgileri edinme alışkanlığı edinmesi ve köylüye örnek ziraat işleri meydana getirmesi şeklinde açıklanmıştır. Bunlar, ziraat ders ve çalışmalarının amaçlarında şu şekilde aktarılmıştır (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 209-210).

- 1) Talebeyi, ziraat derslerine konu olan bitki ve hayvanların yetiştirilmeleri ve bakımlarıyla [orijinali bu şekildedir] ilgili iş hayatı içinde yetiştirmek. Onları maksada en uygun ziraat araçlarını kullanabilecek ve bu işleri pozitif bilimlerin ilkelerine göre plânlaştırarak yapabilecek duruma getirmek.
- 2) Bu gücü elde eden talebeye, ziraat işleri alanında meydana gelen değişiklikleri kendi kendilerine ve devamlı olarak takibedebilme [orijinali bu şekildedir] alışkanlığını kazandırmak.
- 3) Talebeye, taibat [orijinali bu şekildedir] olaylarının, canlı varlıkların hayatı üzerine yaptıkları tesirleri inceleyebilecek bilgiler kazandırmak.
- 4) Talebeyi, öğretmen olacakları çevrenin özelliklerine en uygun ziraat şekil ve usullerini iş alanına tatbik edebilecek ve bu bakımdan köy halkına örnek olabilecek bir duruma getirmek.

Ziraat ders konuları tüm yurda uygun bir şekilde hazırlanmış ve uygulanmıştır. Programlar içerisine Orta Anadolu Bölgesinde uygulanabilecek yıllık ziraat çalışma planı da eklenmiştir. Bu veriler ekler bölümünde EK 4 olarak sunulmuştur.

Kültür Derslerinde. Kültür derslerinden, tabiat ve okul sağlık bilgisi, coğrafya ve beden eğitimi ders içeriklerinde ziraat, hayvancılık, ormancılık ve madencilik konularına dair veriler görülmüştür.

Coğrafya ders içeriği köy enstitülerinin açılış amaçlarına uygun bir şekilde ziraat, hayvancılık, ormancılık ve madencilik alanlarında araştırmalar yapmaya, yurdun ekonomik kaynaklarını tespiti yönelik şekilde programlanmıştır. Coğrafya dersi, öğretimde göz önünde tutulacak esaslar bölümünde “Talebeye yakın yurdun toprağı, göğü, iklim olayları, ekonomik hayatı, bitki ve hayvanları, insanın türlü çalışmaları incelenmeli ve bu incelemelerin sonuçları yazdırılmalıdır” denilmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 137). Coğrafya dersi ile yurdun toprağı, iklimi, bitki örtüsü, hayvan çeşitliliğı ve ekonomik hayatı öğrencilere kendi bölgesinden başlayarak, incelenilerek öğretilmek istenmiştir. Coğrafya öğretiminde faydalanılacak araçlar bölümünde öğrencilerle birlikte yapılacak koleksiyon, levha, resim ve haritalar şu şekilde verilmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 141):

- a) Çevrede yetişen ağaç tiplerinin her birine ait ve türlü durumlarını gösterir resim, kesit ve ürünler. Bunların bulundukları yerleri, orman çeşitleri ve alanlarıyla [orijinali bu şekildedir] gösterir harita.
- b) Çevrede yetişen her çeşit toprak ürünlerinin türlü safhalarından toplanmış örnekler.
- c) Çevrede bulunan başlıca kütle örnekleri, maden örnekleri koleksiyonları.

Öğrencilerin topraklarını tanıyacak şekilde ağaç, bitki ve maden örneklerinden koleksiyonlar ve haritalar oluşturmaları istenmiştir. Böylece coğrafya dersi içerisinde ziraat, ormancılık ve madencilik alanlarında yurdu tanımaya yönelik bilgi birikimi oluşturulmaya çalışılmıştır. Coğrafya dersi içerisinde “Çevrenin yerel coğrafyasını öğrenmek” bölümünde ziraat ile coğrafya dersi şu şekilde ilişkilendirilmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 143):

Enstitü çevresindeki toprakların yetiştirdiğı bitki ürünleri ve bunlarla talebenin köyünde yetişenler arasında karşılaştırmalar.

Bu bitkileri yetiştiren toprak türleri.

Enstitü çevresinde yetiştirilen bitki çeşitleriyle bunların yetiştirildikleri toprak türleri arasındaki münasebetlerin incelenmesi. Bunların talebenin köylerinde yetiştirilen bitki çeşitleri ve topraklarıyla karşılaştırılması.

- e) Enstitüde, çevresinde ve talebenin köylerinde kullanılan türlü ziraat alet ve usullerini incelemek ve bunları türlü yönden biribiriyle karşılaştırmak. Verim bakımından değerlerini belirtmek.

f) Enstitü çevresinde ve talebenin köylerinde bulunan değirmen çeşitleri, bunları çalıştıran kuvvetler ve verimleri arasında karşılaştırmalar.

g) Enstitüde ve çevresinde yapılan bahçecilik (meyva ve çiçek) ve bağcılık üzerinde incelemeler. Talebenin köylerindeki bahçe ve bağlarla karşılaştırmalar. Bahçecilik ve bağcılıkla coğrafya şartları arasındaki bağıntıların belirtilmesi, [orijinal metin bu şekildedir].

Öğrencilerin, enstitü çevresindeki bitki, toprak, bahçecilik, bağcılık, değirmen, ziraat alet ve yöntemlerini öğrenerek kendi köylerindeki uygulamalarla karşılaştırmaları istenmiştir. Köydeki koşulları ile karşılaştırmalı şekilde ziraat işlerinin öğretilmek istenmesi ve iş eğitimi ilkesinin uygulanması öğrenmenin kalıcılığını sağlayıcıdır. Aynı bölüm hayvancılık ile şu şekilde devam etmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 143):

h) Enstitü çevresinde yaşayan [orijinali bu şekildedir] ve yetiştirilen hayvan cins ve türleri; bunların miktarları, yaşama ve yetiştirilme şartları. Bunlarla çevrenin coğrafya şartları arasındaki bağıntılar üzerine gözlem ve incelemeler. Evcil hayvanlardan çevrede yaşayan [orijinali bu şekildedir] insanların ne yollarda faydalandıkları. Çevrede tanınan yabani hayvanlar. Bunlardan edilen fayda ve görülen zararlar,

Enstitü çevresindeki hayvanlar ve yaşam koşulları, coğrafi şartlarla bağlantıları öğrenilmek üzere inceleme gezilerinin düzenlenmesi istenmiştir. Evcil ve yabani hayvanlardan faydalanma yolları ve zararları konusunda bilgi edinilmesi beklenmiştir. Aynı bölüm resmi belgelerde olduğu gibi üretimi ekonomik gelire dönüştürmek araçları üzerine şu şekilde devam etmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 144):

i) Enstitü çevresindeki başlıca pazar yerleri. Buralarda satılan başlıca ürünler, hayvanlar ve eşya. Bu pazarlara gelen halk. Bu pazarlarla yakındaki diğer pazarlar arasında bağıntılar. Bu pazarlar arasında karşılaştırmalar. Çevrede kurulan panayırların incelenmesi, [orijinal metin bu şekildedir].

Resmi belgelerde ekonomik hayatı canlandıracak kuruluşlara köy halkının alıştırılması, coğrafya dersinde, çevredeki pazar ve panayırların incelenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Pazar ve panayırda satılan ürünlerin incelenmesi, gelen halkın gözlenmesi ve diğer pazarlar ile bağlantıların incelenmesi coğrafya dersi içerisinde öğrencilere gösterilmek istenmiştir. Memleket coğrafyası bölümünde “Memleket topraklarının ekim alanı, çayırılık, yaylak, orman, bağ, bahçe ve verimsiz yerler olmak bakımından” durumlarının incelenmesi istenmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 147). Böylece hayvancılık (çayır, yaylaklar) ve ormancılık ile de ders içeriği tekrardan ilişkilendirilmiştir. Memleket coğrafyası bölümü, 9 ve 10. Maddelerle ziraat

ile ilgili şu içeriklerden oluşturulmuştur (Köy Enstitüleri ve ağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 148).

9. Enstitü çevresinde ve bölgesinde tatbik edilen usller ve ekilen çeşitler üzerinde gözlemler ve incelemeler yaparak bölgenin ve Türkiye'nin ziraat hayatını tanımak, bahçecilik, bağcılık, büyük çiftlikler ve Devlet ziraat işletmeleri, ziraat kombinaları, ziraî donatım kurumu, tohum ıslah istasyonu, silo gibi topraktan ürün alma ile ilgili çalışmalar ve kurumlar hakkında bilgi edinme ve incelemeler [orijinal metin bu şekildedir].

Enstitü bölgesindeki ziraat uygulamaları, ürün çeşitliliği ve ülkenin ziraat hayatını tanımak üzere bahçecilik, bağcılık, devletin ürün satışla ilgili kurumlarının tanınması ve incelenmesi istenmiştir. 10. Madde de ise yakından uzağa ilkesinden hareketle, enstitü çevresinden başlanarak, yurdun ziraat hayatına, toprak yapısı, ürünlerin coğrafı şartlarla ilişkisinin incelenmesi ve ziraat alanında resmi kurumlarca yapılan çalışmaların araştırılması istenmiştir. Özellikle öğretilmek istenen ziraat coğrafyaları, tahıl, dokuma bitkileri, yağ çıkarılan bitkiler ve meyvecilik konularında olması gerektiği şu şekilde belirtilmiştir:

10. Enstitü çevresinde ve bölgesinde yetişenlerden başlıyarak [orijinali bu şekildedir] memleketin her çeşit ziraat işleri ve toprak ürünleri ve bunlarla coğrafı evre ve şartlar arasındaki bağıntıların incelenmesi (Türkiye İstatistik yillėı, tarla mahsulleri ve ziraat istatistikleri yillıkları üzerinde alışmalar. İncelenen konuların harita, grafikte ve başka şekilde ifadelendirilmesi).

Başlıca şu maddelerin ziraat coğrafyaları ğretiliecektir:

Tahıl: Buğday, arpa, mısır, avdar, yulaf, pirinç, darı, kuş yemi v.b.; Sebzeler: Baklagiller, patates, başka yerel sebzeler; şeker bitkileri; Dokuma bitkileri; Pamuk, keten ve kenevir. Yağ ıkarılan bitkiler: Zeytin, haşhaş, susam. Tütün.

Meyve ve ağaçları, üzüm bağları, incir, fındık, portakal ve benzerleri

Ziraat alanında ayrıntılı çalışmalar beklenen coğrafya dersi, ormancılık konusunu da ele almıştır. Coğrafya dersi, memleket coğrafyası bölümü 11. Madde de, ormancılık konusu ile şu şekilde ilişkilendirmiştir (Köy Enstitüleri ve ağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 148):

11. Enstitü evre ve bölgesindekilerden başlıyarak [orijinali bu şekildedir] Türkiye ormanlarını ve bunlardaki ağaç çeşitlerini, memleket içinde yayılışlarını tanıma ve inceleme,

Ormanlarımızdan faydalanma: Kereste, odun ve kömür. Orman işletmeleri ve koruma teşkilti.

Enstitü çevresinden başlanarak memleketin ormanlarının incelenmesi, ağaç eşitleri, ormandan faydalanma yöntemlerinin öğretilmesi ve Orman İşletmeleri ve

Koruma Teşkilatı'nın incelenmesi amaçlanmıştır. Coğrafya dersi memleket coğrafyası bölümü, hayvancılık konusu ile şu şekilde devam etmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 148-149):

12. Enstitü çevre ve bölgesindeki hayvan yetiştirme usullerinden ve şekillerinden başlayarak [orijinali bu şekildedir] Türkiye'de Hayvancılık: Sığır, at, koyun ve keçi, kümes hayvanları, arıcılık ve ipek böcekçiliği [orijinali bu şekildedir], deniz hayvanları ve her çeşit hayvan ürünleri.

13. Türkiye'de av ve kürk hayvanları.

14. Türkiye'de hayvan ırkının ıslahı için devletçe yapılan işler. Hayvan enstitüleri, ıslah istasyonları ve haralar. Hayvan servetimiz (Türkiye hayvan istatistikleri üzerinde çalışmalar)

Hayvan yetiştirme yöntemlerinden başlanarak memleketteki hayvancılık işleri ve ürünleri, av ve kürk hayvanları, hayvan ırkının ıslah çalışmalarında devletin yaptığı işler, ıslah istasyonları, haralar ve hayvan istatistikleri üzerine incelemeler ve çalışmalar yapılması istenmiştir. Coğrafya dersi, madencilik teması ile de aşağıda verildiği şekilde ilişkilendirilmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 149-150):

21. Enstitü çevre veya bölgesindekilerden başlayarak [orijinali bu şekildedir] Türkiye'nin maden serveti, işliyen madenleri, bunların verimleri ve memleket veya cihan endüstrisi bakımından değerleri (Demir, bakır, krom, kurşun, çinko, zımpara, amyant v.b.).

22. Enstitü çevre veya bölgesindekilerden başlayarak [orijinali bu şekildedir] Türkiye'nin enerji kaynaklarını tanıma ve inceleme:

a) Yakıtlar: Maden kömürü ve kok üretimi, linyit,

b) Akar yakıt [orijinali bu şekildedir]: Petrol,

Memleketin maden durumu ve dünya endüstrisindeki yerinin incelenmesi, enerji kaynaklarının tanınması ile madenlerden yararlanma şekillerinin öğretilmesi amaçlanmıştır. Gelişmemiş bir sanayiye sahip ülkede, yetişmiş elemanların da bulunmamasıyla endüstri alanında enstitülü öğrenciler yetiştirilmek istenmiştir. Bu anlamda ziraat, hayvancılık, ormancılık ve maden temaları ile endüstri arasındaki ilişki şu şekilde verilmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 150):

24. Enstitü çevre veya bölgesindekilerden başlayarak Türkiye'de kurulan veya kuruluş halinde olan büyük endüstrinin incelenmesi.

a) Ham maddelerini ziraatten alan endüstriler: değirmencilik, bitkisel yağlar ve sabunculuk, süt sanayii, şeker, isipirto, tütün sanayii, konservecilik, dokuma endüstrisi (pamuklu, yünlü dokumalar, halıcılık, kendircilik, ipekliler). Dericilik.

b) Maden endüstrisi, c) Kimya endüstrisi, d) Ham maddesi odun olan endüstri. e) Seramik ve cam endüstrisi [orijinal metin bu şekildedir].

Köylüye yabancı olan endüstri kavramı ile ham maddesinin onların ellerinden çıkan ziraat, hayvancılık, ormancılık ürünleri olduğu, topraklarındaki maden yataklarından beslendikleri enstitü öğrencilerine, kendi çevrelerinden başlayarak tüm memleketi tanıyacakları şekilde öğretilmek istenmiştir. Memleket coğrafyası 25. ve 26. Maddelerle iç ve dış ticaret alanları ziraat, hayvancılık, ormancılık ve madencilik ürünleri ile aşağıdaki gibi ilişkilendirilmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 150):

25. Enstitü çevre ve bölgesinden başlayarak [orijinali bu şekildedir] memlekette iç ticaret hayatı. Başlıca pazar yerleri ve ticaret merkezleri, sergiler, panayırılar. Buralarda satılan başlıca maddeler ve bunların üretim alanları. Bu ticaret merkezleri arasında bağıntılar. Bunların coğrafya çevre ve şartlarıyla [orijinali bu şekildedir] ilgileri.

26. Dış ticaretimiz: Türkiye'nin aldıkları: yapılmış eşya, dokumalar ve iplikler, makineler, kimya maddeleri, endüstriye gerekli ham maddeler (demir ve çelik, bakır, çinko, kalay gibi madenler, kauçuk, işlenmiş deri, kereste, yakıtlar). Yiyecek maddeleri.

Türkiye'nin sattıkları: a) Toprak ürünleri (tütün, meyvalar, tahıl ve kuru sebzeler, pamuk, afyon, meşe palamutu, miyan kökü, kitre zambkı, susam, keten tohumu, kereste), b) Hayvan ürünleri (yün, tiftik, keçi kılı ve ipek, canlı hayvan, yumurta, balık, deri, bağırsak), c) Madenler

(krom, maden kömürü, kurşun, çinko, bakır), d) Yapılmış maddeler (halı, sigara, zeytin yağı ve ispirotolu içkiler) [orijinal metin bu şekildedir].

Coğrafya dersi öğretim programlarından alınan yukarıdaki maddeler, ziraat tekniklerinin araştırılması, elde edilen verim oranlarının karşılaştırılması, evcil ve yabani hayvanlardan faydalanma şekilleri, maden serveti gibi konularla kırsalın ekonomik hayatının geliştirilmesi için mevcut durum saptamasına hizmet eden çalışmalar olarak görülmektedir. Endüstri bölgeleri ve endüstrinin ihtiyaçları üzerinden yapılan çalışmalar, iç ve dış ticaretin özellikleri ve ihtiyaçlarının belirlenmesi, pazarlar ve pazarlarla köyler arası yolların tespiti ile kırsalda yetiştirilen ürünlerin ekonomik değere çevrilebilmesi için yapılan çalışmalar arasındadır.

Tabiat ve okul sağlık bilgisi ders içeriğinde yine kırsal alanın ekonomik açıdan geliştirilmesine yönelik olarak ziraat, hayvancılık ürünlerinin ekonomiye kazandırılması amacıyla sanayi bölgeleri ile ilişkileri verilmiştir. Memleketin önemli bitki, hayvan, toprak ve fosillerinin tanıtımı ile bitkiler ve hayvanların yetiştirme koşulları, çoğaltılmaları, zararlardan korunması bu ders içerisinde işlenmek istenmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 172).

3. Yurdumuzun önemli hayvanlarını, bitkilerini, arazi teşekküllerini, topraklarını, taşlarını, fosillerini her bakımdan tanıtmak.

a) Sanayi ve ziraatle [orijinali bu şekildedir] ilgili, enstitüye en yakın çevredeki hayvan, bitki, toprak ve kültelerden harekete geçerek onların hayatları, değerleri ve özellikleri incelenecektir.

Tabiat ve okul sağlık bilgisi dersi “Bitkiler Anatomisi ve Fizyoloji” bölümünde bitkilerin ve hayvanların ayrıntılı bir şekilde tanınmasını sağlayacak şekilde aşağıdaki gibi ele alınmıştır (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 179-180):

I. Bitkiler:

- A. Bitkilerin hangi bitkilerle beraber bulunduğu,
- B. Bitkinin bulunduğu çevrenin vasıfları,
- C. Yetiştigi toprağın yapısı,
- D. Yetiştirme, çiçek açma, büyüme devreleri, meyva verme zamanları,
- E. Bitkinin kök, yaprak, çiçek, meyva gibi kısımlarını inceleme, tozlaşma özellikleri, çiçeklerin böceklerle münasebetleri,
- F. Çevrenin bitki üzerine yaptığı etkiler ve bu yüzden bitkide görülen değişiklikler,
- G. Yapıca birbirine benzeyen bitkilerin karşılaştırmalı gözlemleri yaptırılarak bunların akrabalıklarının belirtilmesi, v.s. [orijinal metin bu şekildedir]

II. Hayvanlar:

- A. Hayvanların yaşadığı yer, vücut yapılışı, hayat şartları ve yaşama özellikleri,
- B. Beslenme ve gelişmesi
- C. Düşmanları, çevreye uyması,
- D. Kendisine zararlı olacak etkilere korunması,
- E. Üremesi ve kendisine akraba olan hayvanlar,
- F. Ekonomik, hayatsal değeri ve insan hayatındaki yeri v.s.

Öğrencilerin bitki ve hayvanların gelişimi, çevre ile ilişkileri, ekonomik veya insan hayatındaki yeri gibi bilgileri öğrenmesi yine bir kültür dersi içinde verilmiştir. Beden Eğitimi dersi kapsamında düzenlenen enstitü bölge yarışları ziraat ve atölyeler ile ilişkilendirilmiştir. Enstitülerin ürünleri enstitü bölgesine tanıtılarak, hem ürünleri yetiştiren öğrenciler onure edilmiş hem de bölgedeki köy halkı daha verimli üretim şekilleri, farklı bitki çeşitleri ile tanışmasına neden olacak sergiler düzenlenmesi

istenmiştir. Bu durum şu şekilde verilmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 192).

Enstitü idaresince kurumun çalışmalarını gösteren büyük bir sergi hazırlanır. Bu sergide okulların işliklerinde, ziraat ve kültür alanlarında meydana getirilen mahsul ve eserler teşhir edilir.

Enstitülerde yetiştirilen ürünler bakımından yapılan çalışmalarda başarıya ulaşılmış oldukları görülmektedir. 1945-46 yılı tahıl ve sebze üretiminin dökümü 40 ton buğday, 13 ton arpa, 15 ton domates, 20 ton pırasa, 20 ton ıspanak ve daha az miktarlarda diğer yiyeceklerden olarak açıklanmıştır (Tekben, 1962: 27 ve Gedikoğlu, 1971: 245 Akt: Başgöz, 2016: 256).

Enstitülerden mezun olan öğrencilerin, atandıkları köylerde başarılı çalışmaları olmuştur. Örneğin bitkibilimci olarak tanınan, Çifteler ve Hasanoğlan enstitülerinden mezun olan Ali Yılmaz'ın, Sarayönü nahiyesine atandığında gerçekleştirdiklerini Makal (1992: 30) şu şekilde aktarmıştır:

Boş olan 23 dekarlık alanı tam anlamıyla bir uygulama bahçesi haline getirdim. Bahçenin taş duvarı yeniden yapıldı, 10 dekar alan pancar ekilmek üzere hazırlandı, 15m³ su alan 14 musluklu beton bir su deposu, çeşme yaptım. 115 metre mesafeden su getirdim. İçme ve tuvaletlerde kullanma suyuna kavuştuk. 1 dekar korunga ektik, hendek krizma yaparak 7436 adet kavak çeliğini 5 dekarlık alana, ileride ticari kavaklık olacak şekilde diktirdim. Tuğladan 45 tavukluk bir fenni kümes, 20 çift tavşanlık bir tavşan kümesi, -her iki kümeste damızlık tavuk, tavşan üretilip öğrencilerin ihtiyaçlarına verilecektir- yaptım... Geçmiş yıllarda dikilmiş 20 kayısı ağacı yaşlanmış olduklarından meyve vermiyorlardı, büyük oranda dallarında kurum vardı. Bu ağaçları verimli hale getirdim. Meyvesini sattık okula gelir sağladık.

Ali Yılmaz, köy öğretmenliği yaptığı Sarayönü nahiyesini canlandırmıştır. Kendi köyünü de ilk kez Golden Starking elma, hale şeftalisi, semizotu, dolma kabağı, ıslah edilmiş iyi cins domates tohumların ile 1943 yılında tanıştırmıştır (Makal, 1992: 31). Aksu Köy Enstitüsü mezunu Mehmet Şener, Antalya'da Çıplaklı, Başköy, Odabaşlar, Kömürcü köylerinden 94 çocukla öğretmenlik yaptığı yerde, yörenin zeytine uygun olduğunu görerek zeytin diktğini ve sonraları köylünün de zeytinciliğe girdiğini anlatmıştır (Makal, 1992: 57-58).

1940'ta ağaçsız olan Akçadağ'a Akçadağ Köy Enstitüsü ile 9500'ü kayısı olmak üzere 17 bin ağaç dikilmiştir ve dikilen bu kayısılar bugün "Kayısı Şenliği" yapılabilesinin nedeni olmuştur (Şerif Tekben, 1962, Akt. Aktaş, 2006: 72). Çifteler Köy Enstitüsü mezunu Ahmet Öztuna, 1944 yılında öğretmenliğe başladığı İmişehir'de

(kendi köyünde), bağcılık işlerini köylüye öğretmiş ve 520 dekarlık çam ormanını köylü ile beraber oluşturmuştur (Makal, 1992: 59-60).

Enstitü mezunlarının anıları ile köy öğretmenliği yaptıkları bölgeleri de kalkındırdıklarını görülmektedir. Köy enstitüleri kendi üretimleri ile ve mezun ettikleri öğrencilerle kısa sürede neler yapılabileceğini gösteren bir uygulama olmuştur.

Mesleki ve Teknik Öğretim. Ziraat işlerinde verimin artırılması için teknik ve köye yarayacak mesleklerin öğretimi enstitünün temel amaçları arasında bulunmaktadır. Binicilik, yüzme, tırmanma sporlarının öğretimi ve bisiklet, sandal benzeri araçların kullanımı gibi köy hayatını kolaylaştırıcı ve ziraat işlerinde vakitten kazandırıcı etkisi olduğu düşünülmektedir. Binicilik, yüzücülük, dağcılık günümüzde de meslek liselerinde, mesleki öğretim adı altında ele alınmaktadır ve bu çalışmada da mesleki ve teknik öğretim başlığı altında ele alınmıştır. Dikkat edilirse öğretilen sporlar voleybol, basketbol gibi sporlar olmayıp köy ile ilgili binicilik, yüzme, tırmanma gibi sporlardır. Bir hasta olduğunda ya da tarlaya gidiş gelişte kullanmak üzere araç olmadığından binek hayvanlarla ulaşımın sağlanması köy hayatını kolaylaştırıcı bir katkı sağlayabilmektedir. Boğulan bir insanı kurtarmada işe yarayacağı gibi deniz ürünlerinden faydalanabilme (sünger avcılığı gibi) işini kolaylaştıracak yüzme, doğal tabiat kaynaklarını tanıyıp (endemik bitkilerin araştırılıp, bulunması), üretime çevirebilme imkânı sağlayacak tırmanma sporlarının seçilişinin köyün şartlarında köy yaşantısını kolaylaştırıcı etkileri olduğu düşünülerek bu başlık altında değerlendirilmiştir. Birçok aleti görmemiş, kullanmayı bilmeyen köylüye bu araçların kullanımı, tamirata, bakımı gibi bilgiler öğretilmesi yine bu başlık altında ele alınmıştır. Kırsal alanın ekonomik kalkınmasına katkı sağlayacak mesleki ve teknik öğretim başlığı, çerçeve programlar ve teknik derslerde başlığı ve kültür derlerinde başlığı olmak üzere iki başlık altında sunulmuştur.

Çerçeve Programlar ve Teknik Derslerde. 24.06.1940 tarih ve 6/7318 sayılı Köy Enstitülerinin Eğitim ve Öğretimle İlgili İşleri çerçeve programında bisiklet, motosiklet, otomobil, sandal, yelken ve benzeri su taşıtları, su motorları, motor kullanımı ve yüzme, ata binme, tırmanış gibi sporların enstitülerde öğretiminin yapılacağı belirtilmiştir. Bu durumu 2. ve 3. Maddeler şu şekilde aktarmıştır (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 93):

2- Enstitü talebesinin hepsine bir program dairesinde bisiklet, motosiklet, otomobil kullanma ve su motörleri gibi motörleri kullanma ve işletme öğretilecektir.

3- Enstitü talebesine yüzme öğretme, ata binme, dağlara tırmanma, yürüyüş ve muhitine göre sandal, yelken ve motörlü deniz vasıtalarını kullanma imkânları temin edilecektir [orijinal metin bu şekildedir].

Köylünün ürünlerini değerlendirebilmesi ve saklayabilmesi, kışın ürün olmadığı zaman kullanabilmesini sağlayacak olan sirke yapımı, konserve yapımı gibi teknikler ve beceriler enstitülerde öğretilmek istenmiştir. 1941 tarihli Köy Enstitülerinde Eğitim ve Öğretim yazısı çerçeve programında, yağ çıkarmak, peynir, şarap, pekmez, sirke ve konserve yapmak gibi ziraat teknikleri; balıkçılık, arıcılık, binicilik öğretiminin köy enstitülerinde öğretildiği aşağıdaki şekilde verilmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 98):

2. ...Talebeye yağ çıkarmak, peynir yapmak; konserve, pekmez, reçel, sirke ve şarap hazırlamak gibi ziraat san'atleri [orijinali bu şekildedir] öğretilmektedir. Balıkçılığa ve arıcılığa elverişli yerlerde bulunan müesseseler bu san'atleri öğretmek için alınması lâzım gelen tedbirlere müracaat etmiş bulunmaktadırlar.

3. ...Talebeye usulüne göre binicilik öğretilmektedir.

Aynı yazının 4. Maddesi içerisinde kültür derslerinin teorik olarak gösterilmemesini, bu derslerinde hayatlarında kullanabilecekleri şekilde öğretilmesi şu şekilde açıklanmıştır (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 99):

4. ... Kültür derslerinin enstitülerdeki iş hayatiyle, muhitte, muhtelif faaliyetlerle irtibat tesis edilerek okutulmasına çok önem verilmektedir. Aritmetik, fizik, kimya, biyoloji gibi nazarî (teorik) tarafları çok ve nazarî (teorik) bir şekilde okutulmaları an'aneleşmiş [orijinali bu şekildedir] dersler tarlada, ateylede [orijinali bu şekildedir], gübrelikte, ahırda, kümeste, inşaat mahallinde, revirde, dikiş makinesi veya boya kazanı başında gösterilerek ve icap eden tatbikat yaptırılarak öğretilmeğe çalışılmaktadır.

Yazının 5. ve 8. Maddelerinde her türlü motorlu araç kullanımının (motorlu nakil vasıtaları, motosiklet, otomobil, sandal, yelken, motorlu deniz araçları...), radyo, akümülatör, dikiş makinesi, türbin gibi cihazların kullanımının, bakımının, onarımının enstitü derslerinin konusu olduğu ve öğrencilere öğretilmeye çalışıldığı belirtilmiştir. Öğrencilerin kendi araçlarını kendileri oluşturmaları ve gidecekleri köylerde buna ihtiyaç duyacakları açıklanmıştır. Bütün öğrencilere yüzme, ata binme, tırmanma ve yürüyüş yaptırıldığı belirtilmiştir. Bu maddeler aşağıda sunulmuştur (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 99, 102):

5. Motörlü [orijinali bu şekildedir] nakil vasıtaları, radyo, akümülatör, bisiklet, motosiklet, dikiş makinesi, tulumba, türbin, elektrik tesisatı ve tevzi (dağıtma, üleştirme) tablosu gibi vasıtaları bulunan müesseselerde talebenin bunları kullanmayı, bakmayı ve işletmeyi bilmesi şarttır. Bu gibi vasıtalarından dersleri öğretme ve öğrenme aracı olarak da istifade edilmektedir. Bunların yerlerine klâsik mekteplerde kullanılan küçük modellerin satın alınması cihetine asla gidilmemektedir.

Enstitülerde yapılmaları mümkün ders aletleri talebe ve öğretmenlerin müşterek mesailerıyla meydana getirilmektedir. Böylece ileride köy öğretmeni olacak enstitü talebesinin her biri ilkokul için lüzumlu ders araçlarını yapabilecek hale getirilmeye çalışılmaktadır.

8. Enstitülerde yetiştirilmekte olan gençlerin hepsine bir program dairesinde bisiklet, motosiklet, otomobil kullanma ve su motörlerini işletme öğretilmektedir.

Bütün çocukların yüzme bilmelerine, ata binmelerine, dağlara tırmanmalarına, yürüyüş yapmalarına ve muhitine göre sandal, yelken ve motörlü deniz vasıtaları kullanmalarına imkânlar ve fırsatlar hazırlanarak bu gibi faaliyetler sık sık [orijinali bu şekildedir] tekrar edilmektedir.

1941 tarihli Köy Enstitülerinde Eğitim ve Öğretim yazısı çerçeve programında, 6. Madde, öğrencilerin en az maliyetle, işlerini kendileri yaparak öğrendikleri belirtilmiştir. Kendi kullanacakları malzemeyi yapmakla köylü üzerinde bir saygınlık kazanacağı açıklanmıştır. Enstitülerde ihtiyaç olan yapıların, kıyafetlerin öğrenciler tarafından yapıldığı ve derslerini iş eğitimi ilkesine göre yürütüldüğü belirtilmiştir. Köylerde karşılaşılabilecekleri durumlarla ilgili enstitülerde okurken, uygulamalar yapıldığı aşağıda verildiği şekli ile açıklanmıştır (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 100-101):

6. ... Her çocuk enstitüden çıkarken alıp götüreceği ve kendisine köyde çalışırken lâzım olacak mütenevvi (çeşitli) eşyayı bizzat yapmak suretiyle hem teknik iktidarını artırabilme hem de müesseseye ve kendine lüzumlu eşyayı hazırlama fırsatına kavuşturulmaktadır.

Enstitüler kendilerine lâzım olan okul, öğretmen evi, atölye, depo, ahır, kümes, toplantı binası gibi bütün binaları talebe ve öğretmenlerin müşterek mesailerıyla bizzat inşa etmektedirler.

... Talebe bir taraftan duvarcılık, dülgerlik, demircilik mevzularını bu resimlere göre öğrenirken diğer cihetten de inşaatta bizzat çalışmak suretiyle azamî derecede tatbikat yapmak imkânlarına kavuşmaktadır.

Kız talebe dikiş, örgü, dokuma derslerinde bir taraftan kendilerine ve erkek arkadaşlarına lüzumlu eşyayı hazırlarken diğer cihetten de bu işlerin en rasyonel ve ucuz, kolay, seri bir şekilde ne suretle başarılmaları lâzım geldiğini öğrenmektedir.

İnşaat, atölye, resim, dikiş-biçki, dokumacılık ve fotoğrafçılık derslerinde talebenin köylerde münferiden çalışacakları zaman karşılaştıkları mevzulara yer

verilmekte ve bu işlerin her birinin köy şartları içinde en basit imkânlarla temininin nasıl mümkün olacağı üzerinde önemle durulmaktadır.

Kitaplaşmamış programlarda, bisiklet, motosiklet, otomobil, sandal ve motorlu kara ve deniz araçlarını kullanımı; biçki-dikiş, binicilik, inşaat, balıkçılık, arıcılık, dokumacılık, örgü öğretimi köy enstitüleri öğretim programlarında geniş yer kaplamıştır. Bunların yanı sıra enstitüde ve köyde işe yarayacak tarım ve ders aletlerinin yapımı da enstitü öğrencilerine öğretilmek üzere programlarda yer almıştır. Radyo, akümülatör, dikiş makinesi gibi birçok teknolojik aletin kullanımı, bakımı, onarımı yine enstitüler aracılığı ile öğrencilere ve köylere ulaştırılmıştır. Teorik dersler köy hayatına uygun bir şekilde atölye, ahır, kümes, dikiş makinesi gibi uygulama alanlarında gösterilmiştir. Bu uygulama, köy enstitülerinde bugün dünya çapında bahsedilen disiplinler arası ders işleme özelliğinin kullanıldığını düşündürmektedir. Kitaplaşmamış programlarda çizilen bu çerçeve 1943 Köy Enstitüleri Öğretim Programı ile birçok kez tekrarlanarak ve daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Enstitü derslerinin diğer 1/4'lük bölümünü oluşturan teknik dersler (Tablo 6'da haftalık olarak gösterilmiştir) aşağıda verilen amaçlar doğrultusunda işlenmiştir. Teknik ders amaçlarında ve kitaplaşmamış programlarda köy halkının faydalanacağı şekilde derslerin yürütülmesi açıkça belirtilmiştir. Ders konuları iş hayatı içerisinden seçilmiş ve öğrencinin seçtiği alanda iş metotları öğretilmek üzere öğrenciler en başarılı şekilde yetiştirilmek istenmiştir. Meslek öğretiminin yanı sıra iş ahlakı kazandırmak ve güçlendirmek ders amaçları arasında yerini almıştır. Öğrenci öğrendiği mesleği ve tekniği geliştirmek için güncel teknik bilgileri takip etmeye sevk edilmiştir. Bu şekilde yetiştirilen enstitü öğrencisi, öğretmen olarak gittiği köylere de bu bilgilerini yaymak ve paylaşmak ile görevlendirilmiştir. 1943 Köy Enstitüleri Öğretim Programlarında, teknik ders ve çalışmaların amaçları şu şekilde açıklanmıştır (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 222):

1. Talebeyi teknik derslerin konularıyla [orijinali bu şekildedir] ilgili iş hayatı içinde, seçildiği sanatı, metotla ve başarı ile yapabilecek bir duruma getirmek; talebenin iş ahlâkını kuvvetlendirmek.
2. Bu iktidarı kazanan talebeye, teknik işler alanında meydana gelen değişiklikleri kendi kendilerine ve devamlı olarak takibedebilme [orijinali bu şekildedir] alışkanlığı kazandırmak.
3. Talebeyi enstitüde öğrendiği sanatı, öğretmen olacağı çevrenin özellik ve ihtiyaçlarına göre tatbik edebilecek ve bu bakımdan köy halkını faydalandırabilecek duruma getirmek.

Teknik dersler ve çalışmalar ders içerikleri maden, ağaç, yapı işleri ve köy el ve ev zanaatları olarak ekler bölümünde Ek 5 olarak sunulmuştur.

Kültür Derslerinde. Teknik dersler dışında kültür ders içeriklerinde de meslek ve teknik öğretime yer verilmiştir. Coğrafya, El yazısı, Resim-iş, Beden eğitimi ve Kimya dersleri içeriklerinde, meslek ve teknik öğretim temasına dair veriler saptanmıştır. Coğrafya ders içeriğinde ekonomik değer sahibi olan köy el sanatları ve sanayi incelemeleri yapılması, tuğla, kiremit, besin maddesi fabrikaları gibi sanayi kuruluşları ile küçük işletmelerin kuruluş, gelişme aşamalarının incelenmesi istenmiştir. 1943 Köy Enstitüleri Öğretim Programlarında şu şekilde ifade edilmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 145):

Enstitü çevresindeki köylerde ve pazarlarda yapılan ve satılan eşyadan başlayarak çevrenin başlıca küçük el sanatlarıyla sanayi hayatı üzerinde incelemeler: (Tuğla ve kiremit ocağı veya fabrikası, besin maddeleri hazırlayan imalâthane veya fabrikalar, el tezgâhları ve dokumacılık, dericilik gibi konularla çevrede raslanan bunlara benzer küçük ve büyük sanayi ile bunların burada kurulup gelişmesi sebepleri üzerinde çalışılacaktır.) [orijinal metin bu şekildedir].

Coğrafya dersi, memleket coğrafyası bölümünde yine küçük el sanatları üzerinde durulmuştur. Küçük el sanatlarının incelenmesi, ham madde kaynakları, coğrafi şartlarla ilişkisi ve köylerde gelişmesi gereken el sanatlarının incelenmesi istenmiştir. Öğretim programında şu şekilde ifade edilmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 150):

Enstitü çevre veya bölgesinden başlayarak [orijinali bu şekildedir] Türkiye’de türlü küçük el sanatlarının bugünkü durumları. Bu sanatların ham madde kaynakları ve coğrafi çevre ve şartlarla aralarındaki bağlantılar. Küçük el sanatlarından köylerde gelişmesi gerekli olanlar üzerinde incelemeler.

Kültür derslerinden el yazısı ders amaçlarında, “Talebeye iş hayatı içinde, köyde ve okulda lâzım olabilecek levhaları basit harflerle güzel yazabilecek beceriyi kazandırmak” olarak levha yapımı öğretilmek istenmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 185). Resim-iş ders içeriğinde, kurs şeklinde gösterilebilecek konular olarak altı maddede meslek ve kurslar açıklanmıştır. Bunlar, ciltçilik, tahta oymacılığı, fotoğrafçılık, süslemecilik, hayvan ve bitki koleksiyonları yapma metotları ve ilkokul ders araçları yapma olarak ele alınmıştır. Bu meslek ve metotlarının her birinin enstitülerde ve enstitülerden mezun olan öğrencilerin köylerinde kullanacakları, köye yarayan meslek ve metotlar olduğu görülmektedir. Resim-iş ders içeriğinde aşağıdaki şekilde açıklanmıştır (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 189):

1) Mukavva işleri ve ciltçilik, türlü tekniklerde renkli kâğıt yapma, bir haftalık program veya duvara asılacak resmi mukavvaya yapıştırmak, harita bezlemek, bir cilt bent yapmak (sırtlı), koleksiyon - iğne - kalem -kartpostal, fiş kutuları, broşür cildi, yarım bezli cilt, tam bezli cilt, albüm. Talebenin enstitünün kitaplarını veya kendisine ait kitapları ciltlemesi.

2) Tahta oymacılığı: a) Yazı takımı, ağaç tabaklar, kahve, çay, şeker kutuları, kahve tepsisi, kibritlik, şamdan, lâmbalık, b) Yapılan ağaç işlerini yerli motiflerle ve oyma şeklinde süslemek; Gergef, çıkırık, dokuma tezgâhı, dolap kapakları, tavan kirişleri gibi.

3) Fotoğrafçılık: Çok kullanılan fotoğraf makinalarının [orijinali bu şekildedir] kısımlarını öğrenmek, alâminüt fotoğraf makinası tertibatını yapmak, portre - manzara - yakından bitki, kitabe, kitap yazısı gibi resimleri çekmek. Banyolar, türlü kâğıtlara kopya.

4) Süslemecilik: a) Yerli ve ulusal motifler incelemek, toplamak ve bunlarla sentezler yapmak. Çeşitli gereç üzerine bunların tatbiki, b) Güzel ve köye uygun ev eşyası şekilleri tasarlamak, bunların resim ve yerine göre modellerini veya asıllarını yapmak. Bunlarla bir evin türlü gözlerinin nasıl döşenebileceğini tasarlamak, bunların resimlerini, modellerini veya odaları süslemek ve döşemek.

5) Hayvan ve bitki koleksiyonları yapma usulleri: a) Bitkileri kurutma, bir herbaryum [orijinali bu şekildedir] tanzimi, b) Kılkanadlı [orijinali bu şekildedir] böceklerin kurutması, muhafazası, c) Küçük hayvanların iskeletlerini yapma, d) Kuş derilerinin tulum halinde muhafazası, memeli hayvanların derilerini yüzmek, kurutma ve tabaklama usulleri.

6) İlk okul için türlü ders araçları yapma. [orijinal metin bu şekildedir]

Beden eğitimi ders içeriğinde spor bölümünde “1) Yürüyüş ve dağcılık, 2) Binicilik, 3) Bisiklet - motosiklet, 4) Kayak- kızak, 5) Güreş, 6) Avcılık ve atıcılık. Sporlar mevsimlere göre, talebeye öğretilecektir” denilmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 192). Köy hayatında geçerli ve köy hayatını kolaylaştıracak sporlar ve araç kullanımları öğretilmek istenmiştir. Kimya derslerinde de bir takım pratik bilgiler öğretilerek köy yaşantısını kolaylaştırıcı teknikler öğretilmek istenmiştir. Kimya derslerinde “Pratik Kimya Bilgileri” başlığında şu şekilde belirtilmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 171).

1. Eşyayı koruyan boyalar, 2. Boyama işleri, 3. Hamur tozları, 4. Fotoğrafçılıkta kullanılan yapma ışık, 5. Yangın söndürme araçları, 6. Dezenfeksiyon, 7. Gübre maddeleri, 8. Yumurta konserveçiliği, 9. Boyalar ve cilâlar, 10. Leke çıkarma usulleri, 11. Jele yapmak usulleri, 12. Debagat maddeleri, 13. Cam hak etme usulü, 14. Yapıştırıcı maddeler, 15. Lehimcilik, 16. Marmelat yapma usulü, 17. Maden üzerinde hak işleri, 18. Besin maddeleri konserveçiliği, 19. Pratik fotoğrafçılık, 20. Temizleyici maddeler ve temizleme usulleri, 21. Pastan koruma araçları, 22. Tohumları ilâçlama, 23. Böceklerle mücadele usulleri, 24. Ayna yapma usulü, 25. Mürekkep yapma usulü, 26. Çamaşır temizleme maddeleri, 27. Diş temizleme maddeleri [orijinal metin bu şekildedir].

Meslek ve teknik öğretim alanında incelediğimiz öğretim programlarının uygulamadaki karşılıkları ile başarılı sonuçlar elde edildiği görülmüştür. 1945-1946 öğretim yılı sonunda, öğrenciler tarafından 150 büyük derslik, 210 öğretmen evi, 20 uygulama okulu, 36 ambar ve depo, 20 kitaplık, 48 ahır ve samanlık ve bunlara benzer binalarla 723 yapı inşa edilmiştir (Tekben, 1962: 27 ve Gedikoğlu, 1971: 245 akt: Başgöz, 2016: 256). Çifteler Köy Enstitüsü mezunu Ahmet Öztuna, 1944 yılında öğretmenliğe başladığı İmişehir köyünde tavukçuluk işlerini köylüye öğretmiş ve köylünün ekonomik olarak gelişmesini ve su şebekesi kurarak köyün temiz suya ulaşımını sağlamıştır (Makal, 1992: 59-60). Aksu Köy Enstitüsü mezunu Mehmet Şener, 1961 yılında atandığı susuz köye (Çıplaklı ve Başköy) devlet dairelerinden çaresi tükenince, kendi uğraşları ile su şebekesi kurarak köyü temiz suya kavuşturmuştur (Makal, 1992: 57).

Cılavuz Köy Enstitüsünde, 1942- 1944 yılları arasında öğrencilerin çalışmaları ile hidroelektrik santral inşa edilerek enstitü elektriğe kavuşturulmuştur (Gümüşoğlu, 2017). Yücel, 1944 Ağustos ayı sonunda kurulan 20 enstitüden 16'sının öğrencilerin emeği ile elektriğe kavuştuğunu belirtmiştir (Yücel, 2018i: 210). Makal'ın (1992: 67-76) aktarımı ile, bu elektriğe kavuşturulan enstitülerden birinin Hasan Gülel'in okuduğu Aksu Köy Enstitüsü, bir diğlerinin de staj yaptığı Dicle Köy Enstitüsü olduğu görülmektedir. Bunun gibi birçok örnek sıralamak mümkündür. Ancak Gümüş'ün (2018: 85) belirttiğine göre Cumhuriyet kurulduğunda sadece İstanbul ve İzmir'in belirli semtlerinde aydınlanmak için elektriğin kullanıldığı bir dönemde, enstitülerle beraber 1944 yılı sonuna doğru 16 enstitü bölgesinin, yani kırsal alanın elektriğe kavuşturulması enstitülerin başarısını yeteri kadar göstermektedir.

Meslek ve teknik öğretim, teknik ders ve çalışmalar dersi ile sınırlı kalmamış, coğrafya, el yazısı, resim-iş, beden eğitimi ve kimya dersleri ile de ilişkilendirilmiştir. Ziraat, hayvancılık, ormancılık, madencilik teması da tabiat ve okul sağlık bilgisi, beden eğitimi ve coğrafya dersleri ile ilişkilendirilmiştir. Bu nedenle enstitü öğretim programlarında Tablo 6'da gösterildiği gibi derslerin yarısını kapsadığını söylemek yeterli değildir. Köy enstitüleri kuruluş amaçları doğrultusunda kırsal alanın ekonomik kalkınmasının sağlanması amacıyla, ziraat işleri ve meslek eğitimi ekseninde, her dersin temelini oluşturacak şekilde enstitü öğretim programları oluşturulmuştur.

Kırsal Alanın Örgütlenmesi

Ziraat, hayvancılık, ormancılık, madencilik, meslek ve teknik öğretimler ile üretimin artırılması kırsal alanın kalkındırılmasında önemli bir bölüm olsa da bireysel çabalar kırsal alanın kalkınması için yeterli olmayacaktır. Tonguç'un eserlerinde sıkça bu bireysel çabaların nihayetsizliğinden bahsedilmektedir. Bu nedenle kırsal alandaki köylülerin birlikte hareket etmesi, ürünlerinin piyasa da değer kazanması ve daha geniş bir tüketici kitlesine ulaşabilmeleri için kooperatif gibi örgütlenmeler köy enstitüleri aracılığıyla köylülere ulaştırılmak istenmiştir. 24.06.1940 tarih ve 6/7318 sayılı Köy Enstitülerinin Eğitim ve Öğretimle İlgili İşleri çerçeve programında şu şekilde belirtilmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 93-94):

9- Her Enstitüde talebe, eğitmen ve öğretmenlerin muhtelif ve mühim ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde mütedavil [döner] sermaye ile ilgisi bulunmayan [orijinali bu şekildedir] bir kooperatif ve kantin tesis edilecektir.

Zirai işletme ekonomisi ve kooperatifçilik bilgisi dersi, köy enstitüleri programında yerini almıştır. Ders amaçları köyün ekonomik yapısını tanımak ve genel ekonomideki yerini belirlemek, ziraat işletme ekonomisi bilgilerine hâkim olup bu alanda yeni fikirler ortaya koyabilmek ve kooperatif kurup işletebilecek seviyeye ulaşip bu anlamda köylüye de rehberlik edebilecek bilgiler edinmek olarak ifade edilmiştir. 1943 Köy Enstitüleri Öğretim Programında şu şekilde verilmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 208):

- a) Talebeye, köy ekonomik hayatının genel ekonomik hayattaki yerini ve özel yapısını tanıtmak,
- b) Talebeyi zirai işletme ekonomisine konu olan bilgilerle teçhiz (donatma, donatım) ederek, onları bu alanda yaratıcı çalışmalar sarfedebilecek [orijinali bu şekildedir] bir duruma getirmek,
- c) Talebeye kooperatifleri kuracak, işletebilecek ve bu bakımdan köylülere rehberlik edebilecek bilgiler kazandırmak.

Zirai işletme ekonomisi ve kooperatifçilik bilgisi ders konuları ekler bölümünde Ek 6 olarak ayrıca verilmiştir.

Makal'ın (1992: 32) belirttiğine göre 1962-1967 arası Seydişehir'de çalışan Ali Yılmaz, burada Öğretmenler Tüketim ve Yardımlaşma Sandığı kurmuş ve Seydişehir Kültür Derneği başkanlığı yapmıştır. Böylece üniversitede iki, dışarıda lise eğitimi gören dört gence okuma olanaklarının sağlanmasında etkili olmuştur. Seydişehir Arıcılar Derneği ile köylüye ucuz fiyatta bal sağlamak istemiş, lakin Ali Yılmaz bölgeden

ayrılınca, dernek kooperatifleşme yolunda ilerleyememiştir. Gümüšoğlu'nun (2017: 435) belirttiğine göre Cılavuz Köy Enstitüsü mezunu Cimşit Demirci 1972-1980 yılları arasında pazarlarda bal satarken, aracılara duyduğu tepki ile 8 yıl işleyen bir kooperatif kurmuştur. Fakat niteliksiz bal üretenlerin tepkisi ve yasal prosedürlerin sağlanamayışı nedeniyle kooperatif kapatılmıştır. Kooperatifçilik konusunda çok sık örneklerle karşılaşılacakla beraber, verilen örneklerde görüldüğü üzere kooperatifleşme alanında uzun ömürlü kalıcı işler yapılamamıştır.

Kooperatifleşme konusunda istenen başarı sağlanamasa da örgütlenme konusunda enstitülerin unutulmaz ismi Gönen Köy Enstitüsü mezunu Fakir Baykurt'tur. Fakir Baykurt, Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) Başkanlığı yaptığı dönemde, 15 Şubat 1969'da 40 bin katılımcı ile Büyük Öğretmen Yürüyüşü'nü ve 60bin üyesi bulunurken 109 bin öğretmenin katılımı ile 15-18 Aralık Büyük Öğretmen Boykotu'nun örgütleyicisi olarak emek hareketi tarihine unutulmaz bir miras bırakmıştır (Koç, 2012: 34-35). Örgütçülük konusunda köy enstitülerinin başarısını gösteren, örgütlenme tarihini yazan enstitü mezunlarıdır.

Halk Sağlığı

Kırsal alanda yaşanan çaresizlik, cahillik ve yoksulluk, sağlık alanında da köylülerin yaşamlarının bir parçası olmuştur. Nitekim kırsal alanın kalkındırılması amacıyla kurulan köy enstitüleri, halk sağlığını koruyucu önlemler de almışlardır. Köy enstitüleri kitaplaşmamış çerçeve programlarında bu durum bitki ve hayvanlardan bulaşıcı hastalıklara karşı önlem alınması, bilgilendirilmesi olarak belirtilmiştir. Bu gibi durumlarda öğrenciler devlet kurumları ile iletişime sevk edilmişlerdir. 24.06.1940 tarih ve 6/7318 sayılı Köy Enstitülerinin Eğitim ve Öğretimle İlgili İşleri çerçeve programında şu şekilde belirtilmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 93-94):

6- Talebeye hayvanları, nebatları, onlara muzır her türlü hastalık ve amillerden (etmenler, etkenler) koruma tedbirleri her fırsattan istifade edilerek öğretilecek, onların bu gibi işleri kendi kendilerine hareket ederek yapabilmeleri ve bunları itiyat (alışkanlık) haline getirmeleri temin edilecektir. Devlet hara, islâh istasyonu ve fidanlıklarına yakın olan Enstitüler ve bu müesseselerle behemehal (kesin) irtibat tesis ederek onların her türlü vasıtalarından ve faaliyetlerinden azamî derecede istifade ettirileceklerdir [orijinal metin bu şekildedir].

Coğrafya dersinin, diğer temalarda görüldüğü gibi halk sağlığı konusunda da içeriklere sahip olduğu dikkat çekmiştir. Coğrafya dersi içerisinde üçüncü sınıflarda okutulan memleket coğrafyası dersi ile yurdun sağlık durumu, var olan hastalıklar ve

mücadele şekilleri programlarda yerini almıştır. 1943 Köy Enstitüleri Öğretim Programında “17. Türkiye’de sağlık durumu ve teşkilâtı. Yerel hastalıklar ve bunlarla savaş.” şeklinde verilmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 149).

Tabiat ve okul sağlık bilgisi, doğa ile insan arasındaki ilişkiyi her anlamda öğrencilere incelemek ve buradan sonuçlar çıkarmaya alıştırmak, dersin amaçları olmuştur. Ders içerisinde insan vücudu, işleyişi ve sağlık koşullarına uygun korunma şekillerinin öğrenciye aktarılması amaçlanmıştır. Dersin öğretim amaçları 1943 Köy Enstitüleri Öğretim Programında şu şekilde verilmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 172):

1. Talebeye, tabiata dair her konu üzerinde bir çok [orijinali bu şekildedir] incelemeler, gözlemler, deneyler, karşılaştırmalar yaptırmak suretiyle onlarda görme, düşünme, gördüğünü iyi anlatabilme ve güzel yazabilme ve nihayet bütün bunlardan sonuçlar çıkarabilme, tabiat sırlarını çözebilme yeteneğini kazandırmak.
2. Canlı varlıklar incelenirken bunların, bulundukları çevrelerin [orijinali bu şekildedir] etkilerine bağlılıkları ve o çevremdeki etmenlere uyumları göz önünde tutulacak. Canlı varlığın yapısı ile işlevi arasındaki münasebetler, yaşama uğraşını ve bunların birbirlerine yaptıkları yardımlarla zararlar üzerinde durulacak. Talebe bu konular üzerinde düşünmeğe ve incelemelere dayanan sonuçlar çıkarmağa alıştıırılacak.
4. İnsan vücudunun yapısını ve işleyişini, sağlık bilgisi kaidelerine uygun olarak kullanılmasını ve korunmasını iyice öğretmek.

Dördüncü ve beşinci sınıflarda jeoloji ve okul sağlık bilgisi dersinde okutulan “okul sağlık bilgisi” konuları aşağıdaki şekilde verilmiştir. Köyün ve okulun sağlık şartları, karşılaşılabilecekleri hastalıklar ve kazalar karşısında yapmaları gereken ve de ihtiyaçları olan tıbbi ilaç ve aletler bu ders ile enstitü öğrencilerine, onların aracılığı ile de köylüye öğretilmek istenmiştir. Beden eğitimi dersi de vücudu tanıma ve vücut direncini artıracak hareketler ile sağlık konusu ile ilişkilendirilmiştir. Kazalar durumunda alınacak önlemler, sağlık kuralları ve problemlerinin köy açısından değerlendirilmesi, hastalıklara karşı alınacak önlemler bu dersin konusu olmuştur. 1943 Köy Enstitüleri Öğretim Programında şu şekilde verilmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 183, 190):

- 1) Okul çocuğunun vücut yapısı ve özellikleri, 2) Okul ve çevrenin çocuğun vücut yapısı üzerine etkileri, 3) Okul ve çevresinde aranılacak sağlık şartları, 4) Okul çocuğunda görülen hastalıklar ve bunlara karşı alınacak tedbirler, 5) Kazalar ve alınacak tedbirler, 6) Genel sağlık kuralları, 7) Sağlık problemleri bakımından köyün incelenmesi ve köye göre sağlık kuralları, 8) Okulda ve köy odasında

bulunması gereken ilâç ve aletler, bunların kullanılması. [orijinal metin bu şekildedir].

Talebenin vücut direncini artıracak ve onların vücutlarına güzellik kazandıracak hareketleri ihtiva edecektir.

Ev idaresi dersi ile sağlıklı bir ev ve beslenme, temizlik yapma ve temizlik ürünlerini kullanma, hem ekonomik olarak hem de sağlık bir şekilde evin yönetilmesi gerektiği belirtilmiştir. Sağlıklı yemek pişirme, çamaşır yıkama ve ütöleme ders konuları içerisinde yerini alarak halk sağlığı alanına katkıda bulunmuştur. 1943 Köy Enstitüleri Öğretim Programında şu şekilde verilmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 197-198):

1) Talebeye, içinde yaşanılan bir evin sağlık şartlarına uygun olarak nasıl yapılacağını, tertip ve tanzim edileceğini; ekonomik esaslara uygun düşecek bir tarzda nasıl idare olunacağını öğretmek,

2) Talebeye, sağlık şartlarına uygun besin maddelerini tanıtmak ve bu maddelerle en ekonomik bir şekilde yemek pişirme; temizlik ve çamaşır yıkama usullerini öğretmek,

5) Çamaşır yıkama: Temizlik araç ve maddelerini inceleme ve kullanma: ütöleme,

26. 11. 1943 karar tarihi ve 361 sayılı yazı ile Hasan Âli Yücel imzası ile köy enstitülerinde sağlık memurları kolu kurulmuştur. Geray'ın (1969) belirttiği üzere köy enstitülerinden bin kadar sağlık memuru yetiştirilmiştir. Altunya'nın (DİE. Milli Eğitim Hareketleri 1967, s.32-35.41.47; DİE. İstatistik Yıllığı. s. 149-150 Akt. 2002: 61) aktarımına göre ise 1944-1950 yılları arasında (sağlık kolunun çalıştığı dönem) yetiştirilen sağlık memuru sayısı 1348'dir. 1923'te 40 bin köye 136 ebe (Gümüş, 2018: 85) sayısı ile başlanan sağlık çalışmalarına enstitülerin ciddi katkı sundukları görülmektedir. Sağlık memurları kolu dördüncü sınıf haftalık ders çizelgesi EK 7 olarak sunulmuştur.

Yurttaş Yetiştirme

Cumhuriyet, dil, din, mezhep, etnik köken ve benzeri gibi ayrılıklar fark etmeksizin anayasal vatandaşlık anlayışına sahip olmuştur. Cumhuriyetin kuruluşu ile gerçekleştirilen devrimlerin halka ulaştırılması, ümmet anlayışına sahip halktan yurttaşlık hak ve ödevlerini bilen vatandaş yetiştirilmesi, ortak anlayış ve amaç edinen çağdaş bir ulus olma genç Cumhuriyetin önünde bulunan ödevler olmuştur. %80'i kırsal bölgede, köylerde yaşayan bir halk ile Cumhuriyet değerlerine sahip çıkacak çağdaş yurttaş

yetiştirmek, Cumhuriyetin göz bebeği olan köy enstitülerinin de ana görevlerinden biri olmuştur.

Genç Cumhuriyetin Osmanlı tebaasından ulus toplumuna geçişte yurttaş yetiştirme ve bunu halkının %80’ni kırsalda yaşayan bir memlekette gerçekteştirme olanakları köy enstitüleri vasıtasıyla, eğitimle gerçekteştirilmek istenmiştir. Köy enstitüleri öğretim programında, yetiştirilecek yurttaş için öngörölen iyi insan özellikleri ders içeriklerine yansıtılmıştır. Kültür dersleri arasında bulunan yurttaşlık bilgisi dersi öğretim programı, yetiştirilmek istenen yurttaşa dair en açık ve net bilgilere ulaşılan bölüm olmuştur.

Yurttaşlık bilgisi ders amaçlarında ulusal devletin kuruluşu, organları, vatandaş-devlet karşılıklı ödevleri öğretilmesi amaçlanmıştır. Gözlem ve incelemeler sonucu vatandaşlık görev ve ödevlerini öğrenen, uygulayan ve faydalanabilen yurttaş yetiştirilmek istenmiştir. Bu amaçlar 1943 Köy Enstitüleri Öğretim Programı’nda şu şekilde yer almaktadır (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 153):

1. Talebeye ulusal devletin kuruluş şeklini, hükümet organının işlevini, vatandaşla devlet, devletle vatandaş arasındaki karşılıklı ödevlerin mahiyetini anlatıcı bilgiler kazandırmak,
2. Bu bilgileri elde etmiş olan talebeye, aile, okul, köy ve şehir hayatının türlü alanlarında gerekli gözlem ve incelemeleri yaptırmak suretiyle vatandaşlık haklarını, ödevlerini ve soravlarını [orijinali bu şekildedir] öğretmek, talebeyi bu haklardan faydalanabilecek, ödevleri eksiksiz bir şekilde yapabilecek, soravları duyabilecek duruma getirmektir

“Türk Ahlâkının Toplumsal ve Kişisel İlkelerinin Başlıcaları [orijinali bu şekildedir]” başlığıyla yirmi üç maddede Cumhuriyet toplumunun ve bireylerinin taşıması gereken özellikler en yalın ve direkt hali ile verilmiştir. Bu maddelerin tamamı EK 8’de sunulmuştur. Yurdunu, cumhuriyetini, bağımsızlığını korumak en büyük görev olarak belirtilmiştir. Yurdunu seven yurttaşın, yurdunun varlığını sağlayabilmesi için memleketi ve halkı için çalışması, elbirliği ile temiz, titiz, namuslu, saygı değer işler yapması gerektiği açıklanmıştır. Yurttaşlık bilgisi ders içeriğinde 1943 Köy Enstitüleri Öğretim Programı’nda şu şekilde yer almaktadır (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 155):

1. Türk yurdu varlığımızın temelidir. Her şeyimizi feda ederek cumhuriyetimizi, istiklâlimizi korumak en büyük ödevimizdir. Milli istiklâle dayanmıyan hayat Türk için ölümden beterdir.
2. Yurdunu seven Türk, memleket için faydalı bir iş tutar ve o meslekte en ileri olmaya çalışır. Tuttuğu işi seve seve, titizlikle, metotla, tam zamanında

usanmadan yapar ve yarım bırakmaz. Çalışmak en büyük saadet kaynağıdır, tembellik cemiyet ve fertler için felâkettir.

3. Yurdun varlığının devamı için yapılması gereken birçok işler vardır. Bunların her birini iyi ve namusiyle yapan her kişi aynı derecede saygıya değer. El işi görenlerin millete hizmetleri kafa ile çalışanlar kadar büyüktür [orijinal metin bu şekildedir].

Osmanlı İmparatorluğu bir hanedan devleti olarak Osman Oğulları soyundan gelenlerin oluşturduğu hanedan ile yönetilmiştir. Osmanlı tebaasının farklı dillerde ve etnik kökenlerde oluşu, hanedanlığı etkileyen bir sorun oluşturmamıştır. Osmanlı tebaasından vergisini almıştır, hangi dinden olduğunun bile hiçbir zaman önemi olmamıştır. Halifeliğin Osmanlı'ya geçişiyle farklı dil ve etnik kökendeki bu halk, ümmet anlayışında bütünleştirilmiştir, diğer dinlerden olanlar da vergiye bağlanmıştır. Bu durum Karaosmanoğlu'nun (2013: 153), Kurtuluş Savaşı döneminde geçen romanı “Yaban” da “Biz Türk değiliz ki, beyim. Biz İslâmız, elhamdüllüllâh... O senin dediklerin Haymana'da yaşarlar.”[orijinali bu şekildedir] cümleleriyle öyküleştirilmiştir. Böyle bir dönemde Cumhuriyet ile ümmet anlayışında olan halktan hiçbir etnik, dilsel, dinsel ve benzeri ayrılık gözetmeksizin anayasal çerçevede hak ve ödevlere sahip yurttaş yetiştirilmek istenmiştir. Yurdunu seven, Cumhuriyetini ve bağımsızlığını koruyan, halkı için çalışan ve üreten yurttaş yetiştirme amacı ders içeriğini oluşturmuştur.

24.06.1940 tarih ve 6/7318 sayılı Köy Enstitülerinin Eğitim ve Öğretimle İlgili İşleri çerçeve programında, “Enstitü talebesine Enstitünün bulunduğu bölgeye dahil [orijinali bu şekildedir] vilâyet köylerinde oynananlardan başlanarak millî oyunlar öğretilecektir.” denilmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 94). Enstitü çevresinden başlanarak yurt genelindeki milli oyunların öğretilmesindeki amaç ortak değerler çevresinde birlik, beraberlik duygusunun, ortak kültür birliğinin açığa çıkarılmak istenmesi olarak düşünülmüştür. Aynı çerçeve programda 21. Madde ile enstitüde yetiştirilen öğrencilerin ve enstitü öğretmenlerinin Cumhuriyetçi, Milliyetçi, Halkçı, Devletçi, Laik, Devrimci yurttaş olarak yetiştirilmek istendiği belirtilmiştir. Bu değerlere sahip çıkan ve gittiği yerlerde, köylerde hayata uygulayan yurttaşlar yetiştirmek amaçlanmıştır. 24.06.1940 tarih ve 6/7318 sayılı Köy Enstitülerinin Eğitim ve Öğretimle İlgili İşleri çerçeve programında şu şekilde ifade edilmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 96):

Talebe ve öğretmenler Teşkilâtı Esasiye Kanunu [Anayasası]'nın 2 nci maddesinde yazılı cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, lâiyklik ve inkılâpçılık prensiplerini Türk Milletinin yükselmesi için ana prensipler bilerek

çalışacaklar, bu prensipleri hiç bir engel tanımadan hayata tatbik edebilen insanlar olacaklardır [orijinal metin bu şekildedir].

1941 tarihli Köy Enstitülerinde Eğitim ve Öğretim çerçeve programında, milli oyunların enstitü öğrencilerine oynatılması yinelenmiştir. Birlik ve beraberlik duygusunun geliştirildiği ve kültür ortaklığının ortaya çıkarıldığı milli oyunlar, bu çerçeve programda şu şekilde işlenmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 102):

100 ilâ 150 gencin bir arada veya daha küçük gruplar halinde millî oyunları oynamaları bu esnada diğer arkadaşlarının yine bu mikyasta talebe grupları halinde mandolin çalmaları müessesenin havasında büyük değişiklikler husule getirmektedir.

Beden eğitimi ders içeriğinde yurtseverlik, ulusal oyunlarla ve eğlencelerle köy enstitülü öğrencilere ulus bilinci kazandırmak şeklinde işlenmiştir. Zorluklarla baş edebilecek disiplin ve karakterde, önder yurttaş olarak yurt savunmasında önemli görev alabilecek yurttaş olarak öğrencilerin yetiştirilmesi amaçlar arasında yerini almıştır. 1943 Köy Enstitüleri Öğretim programında şu şekilde gösterilmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 190).

Talebeyi, yaşadıkları çevrenin şartlarına göre çeşitli tabiat zorluklarını yenebilecek kuvvet ve kudrette; gözü pek, çevik, disiplinli yurt müdafaasında önemli rol alabilecek karakterde yetiştirmek.

Beden eğitimi dersi, ulusal oyunlar bölümünde, kitaplaşmamış çerçeve programlarda olduğu gibi milli oyunların enstitü bölgesinden başlanarak öğretileceği ve enstitüden yetiştirilen öğretmenler aracılığıyla köy halkına da intibak ettirileceği belirtilmiştir. Ulusal oyunların oynanmasında dikkat edilecek hususlar olarak öğrenci de ulusal duygu ve hareketin kazandırılmasının ve kökleşmesinin amaçlanması gerektiği vurgulanmıştır. Ders içeriğinde şu şekilde belirtilmiştir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 191).

Önce, Enstitü bölgesi içindeki köylerde yaşamakta olan ulusal oyunların, bunları bütün talebe iyice öğrendikten sonra öteki Enstitülerle yapılacak temaslardan faydalanarak, oralarda oynanmakta olan ulusal oyunların öğretilmesi sağlanacaktır. Bu suretle bu oyunların, öğretmen namzetleri vasıtasıyla [orijinali bu şekildedir] bütün köylere girmesine çalışılacaktır.

...

Bu vasıta ile talebede ulusal duygu ve hareket eğitiminin kökleşmesine ve ritim estetiğinin kazandırılmasına,

Yurttaş yetiştirme teması yurttaşlık bilgisi ve beden eğitimi derslerinde işlenmiştir. Memleketini, halkını seven, koruyan, sahiplenene, onun ilerlemesi ve varlığı sũrdũrmesi için çalışan, ũreten, Cumhuriyetçi, Halkçı, Milliyetçi, Devletçi, Laik, Devrimci ilkelere sahip olan yurttaş yetiştirilmek istendiği açıklanmıştır.

BÖLÜM 5

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgulardan çıkarılan sonuçlar özetlenirken köy enstitüleri ve halk eğitimi ile ilgili alanda yapılacak çalışmalar için öneriler sunulmuştur.

Sanayi Devrimi ile Avrupa ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki teknolojik uçurum had safhaya ulaşmış, Osmanlı İmparatorluğu yaşadığı toprak kayıplarını önlemek istemiştir. Mevcudiyetini koruma adına askeri alanda çağın gereklerini yakalama girişimleri, Osmanlı’da görülen ilk modernleşme girişimleri olmuştur. Askeri okullarda pozitif bilimlerin okutulması ilk modernleşme hamlelerinin de askeri alanda gerçekleşmesine, değiştirici dönüştürücü zümrenin de yoğunluklu olarak askeri okullardan yetişmesine neden olmuştur. Tanzimat Fermanı, I. Meşrutiyet, II. Meşrutiyet hareketleri yönetsel ve askeri alana dönük hareketler olmakla birlikte eğitim alanında seküler ve kamusal eğitim yolunda önemli ilklerin gerçekleştirildiği dönemeçler olmuşlardır.

Kurulan Cumhuriyet ile birlikte, harf devrimi, eğitim öğretimde birlik sağlanması, laiklik ilkesinin anayasaya girişi, saltanatın kaldırılması, kadınların siyasi haklarına kavuşması gibi siyasal ve toplumsal hayatı dönüştüren birçok yenilik yapılmıştır. II. Meşrutiyetle başlayan “köyde eğitim” tartışmaları Cumhuriyet döneminde halkın %80’inin köylerde yaşaması, çoğunluğunun okur-yazar olmaması, yapılan devrimlerin halka ulaştırılması ve üretici Cumhuriyet yurttaşlarının yetiştirilmesi gerekliliği ile devletin ana sorunlarından biri olarak kendini dayatmıştır.

Harf devriminin gerçekleşmesi ile okur-yazarlığın artırılması amacıyla okuma-yazma kampanyaları düzenlemiş, Millet Mektepleri, Halkevleri, Halk Odaları, gece kursları ile yaygınlaştırmaya çalışılmıştır. Bu çalışmaların kırsal alanda yaşayan yurttaşlara erişiminin ve öğretmen sayısının kısıtlı oluşu ile Eğitim Kursları açılmıştır. Bu deneyimlerden elde edilen birikim ile 17 Nisan 1940’da Köy Enstitüleri hayat bulmuştur. Genç Cumhuriyetin üretici, çağdaş yurttaşlarını yetiştirmek ve kırsal alanın dönüşümünün sağlanması amacıyla köy öğretmenini ve köye yarayan meslek ustalarını

yetiştirmekle kalmayan enstitüler 1947 yılına kadar etkin bir şekilde halk eğitim çalışmaları da yrrtmeye çalışmışlardır. İsmail Hakkı Tonguç ve Hasan li Yücel'in görevlerinden alınması ile köy enstitüleri hareketinde ona özgün özellikleri yok eden bir dönüşüm yaşanmıştır.

Bu alışma ile örgün eğitim kurumu olarak açılan köy enstitülerinin sadece örgün eğitim vermediği ya da bu örgün eğitim kurumlarından olan ziraat, meslek okulları gibi değerlendirilemeyeceği ve örgün eğitim kurumu kavramının köy enstitülerini tanımlamak için yeterli olmadığı görülmüştür. Cumhuriyet dönemi eğitim anlayışında halk eğitiminin temel birimi ilköğretim olarak görülmüş ve yetiştirilecek olan halk için, örgün eğitimin içerisinde de halk eğitimi çalışmaları yapılmıştır. Köy enstitüleri de bu halk eğitim çalışmalarının cumhuriyet yurttaşlarının %80'ine yani köylere ulaştırılması amacıyla, en etkin halk eğitim kurumu olarak çalışmışlardır.

Sonuçlar

Genel amacı bir örgün eğitim kurumu olarak açılan köy enstitülerinin (1940-1946) halk eğitimi çalışmalarını analiz etmek olan bu çalışmada literatür taraması ile ulaşılan belgelerde yapılan betimsel analiz sonucunda köy enstitülerinin halk eğitim çalışmaları bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümler kuruluşunda ve çalışmalarında önemli rolü olan Hasan li Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un köy enstitülerinin halk eğitimi görevlerine ilişkin görüşleri, resm belgelerde halk eğitimi ve köy enstitüleri ğretim programında halk eğitimi olarak üç başlık altında incelenmiştir. Bu araştırma sonucu bölümlerden elde edilen bulgularla aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Hasan li Yücel'in köy enstitülerinin halk eğitim görevleri üzerine görüşlerinde, okuma-yazma, ilköğretim, sağlık olanaklarının kırsal alana iletimi, kırsal alanın ekonomik kalkınması ve nder yetiştirme temalarında yoğunlaştığı görülmüştür. Milli Eğitim Bakanı olan Hasan li Yücel'in eğitim anlayışı Cumhuriyet dönemi eğitim anlayışını da yansıtmaktadır. Yücel, ağdaş, demokratik bir toplum oluşturulabilmesi için okuryazarlığın tüm nimetlerinden yararlanan, memlekete hizmet edecek, üretici, ağdaş, laik, devrimci, milliyetçi, halkçı, devletçi, Cumhuriyetçi yurttaşlar yetiştirilmesini amaçlamıştır. Bu nedenle okuma-yazma öğretimine ve ilköğretime önem vermiş, bu amaca ulaşmada en önemli unsur olarak köy enstitülerini görmüştür. Halkının büyük bir çoğunluğunun kırsal alanda yaşadığı bir memleketin eğitim bakanı olan Hasan li Yücel, sosyal ve ekonomik bakımdan güçlü, iktisadi hayatta verimli yurttaşların yetiştirilmesini

istemiş ve köy enstitülerini bu amaçta en etkin kurum olarak görmüştür. Kırsal alanın kalkındırılmasını bütünlüklü bir bakış açısı ile ele almış, sosyal, kültürel, ekonomik olarak kalkınmanın yanı sıra sağlık olanaklarının kırsal alana iletimi ile topyekûn bir kalkınmayı amaçlamıştır. Çalışma gereği konuşmaları okuma-yazma, ilköğretim, sağlık olanaklarının kırsal alana iletimi, kırsal alanın ekonomik kalkınması ve önder yetiştirme olarak ayrı başlıklar altında incelenmişse de bu alanların tamamında köyü dönüştürmek amacıyla köylüye önderlik edebilecek enstitülü öğretmenler yetiştirmek gerektiğini vurgulamıştır. Köy enstitülerinden yetiştirilen gençlerin köylere birer halk önderi olarak yetiştirilip, köyü değiştirip dönüştürecek ve köylülere rehberlik edeceklerini belirtmiştir. Bu önder öğretmenin, cumhuriyet değerlerinin yayıcısı, bekçisi, öğreticisi, kalkınma hareketinin öncüsü ve cumhuriyet devrimlerinin hayat kaynakları olduğunu vurgulamıştır. Dolayısıyla Hasan Âli Yücel'in köy enstitülerinin halk eğitim görevleri ilgili görüşlerinde öne çıkan tema önder öğretmenlik olmuştur.

İsmail Hakkı Tonguç'un eğitim anlayışında örgün eğitimi, halk eğitimi olarak gördüğü, iş içinde işle eğitimle kişiyi devrimci bir şekilde dönüştürmek amacıyla olduğu ve köyde eğitim üzerine yaptığı çalışmalar ile kasıtsız öğrenme olanaklarından yararlanmayı çok sık işlediği, yaşam boyu eğitim anlayışını erken zamanda yakaladığı görülmüştür. Eğitimde ezberciliğe karşı olan Tonguç, öğrenci etkinliğine önem vermiş, öğrencinin etkin olabilmesi için tamamlanmamış eğitim ortamlarından yararlanmayı ve öğrencinin özgün özelliklerinin ortaya çıkarılmasını sağlayacak gerçek yaşam ortamlarına sahip eğitim kurumların kültürel aktarımı ve çağdaş yurttaş yetiştirmesi gerektiğini açıklamıştır. Köyde eğitim üzerine eserler veren Tonguç, iş eğitimi ile bilgili, becerikli, güçlü yurttaşlar yetiştirerek çağdaş, yurtsever bir toplum oluşturmak istemiştir. İlköğretimin parasız ve kamusal olarak tüm yurttaşların ulaşabileceği bir birim olarak halk eğitiminin temel unsuru olarak ele almıştır. Eğitimde bilimsel metotların kullanılması gerektiğini belirten Tonguç, düşünce özgürlüğüne inanan yurttaşlar yetiştirerek demokratik, çağdaş bir toplum düşlemiştir. Bu çağdaş toplumda, köyün şartlarına uygun, köyü dönüştürecek önderin kadınının da yetiştirilmesi gerektiğini eğitimden deneyinde açıkça belirtmiştir.

İsmail Hakkı Tonguç'un köy enstitülerinin halk eğitimi görevleri üzerine görüşleri okuma-yazma, kırsal alanın ekonomik kalkınması, kırsal alanın örgütlenmesi, yurttaş yetiştirme, önder yetiştirme, halk sağlığı ve kadının toplumsal hayata katılımı temalarında yoğunlaştığı görülmüştür. Köyün canlandırılması üzerine eserleri bulunan Tonguç'un en önemli eseri köy enstitüleri olmuştur ve köy enstitülerini her anlamda kırsalın

dönüştürülmesinde, canlandırılmasında etkin rol oynayan kurum olarak konumlandırmıştır. Enstitüleri “Hayat ve İş Okulu” olarak adlandıran Tonguç, enstitülerin oluşturmak istediği çağdaş toplumun aracı, yaşayan canlı bir köy, bir kültür merkezi olarak görmüştür ve bu şekilde hayat bulmaları için uğraşmıştır.

İsmail Hakkı Tonguç, enstitülerde serbest okumalar ile iyi düşünen yurttaşlar yetiştirmeyi, teknik becerisi, bilgisi, görgüsü artırılmış, çağın gerektirdiği teknoloji ile donatılmış üretici yurttaş yetiştirmeyi köy enstitülerinin ana sorunları ve görevleri olarak ele almıştır. Sadece eğitimlerle köyün ve köylünün kalkındırılmayacağını devletin ekonomik ve mali politikalarında köylüye destek olacak politikalar geliştirmesi gerektiğini belirtmiştir. Cumhuriyet döneminin temel sorununun ulusal amaçlar doğrultusunda üretici ve örgütlü bir halk yaratmak olduğu söyleyen Tonguç, iş eğitimi yoluyla memleketin öz değerlerinin ortaya çıkarıldığı bilinçli, çağdaş, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik, cumhuriyetçi, devrimci yurttaşlar yetiştirmek istemiş ve bunları köy enstitüleri ile gerçekleştirmeye çalışmıştır.

İsmail Hakkı Tonguç, köy enstitülerinin sahada uygulayıcısı ve köyün içinden yetişen bir cumhuriyet aydını olarak kırsal alanda cumhuriyetin kökleşebilmesi ve çağdaş demokratik bir toplumun yaratılabilmesi için çalışmıştır. Bu amaçla, köy enstitülerinden yetiştirilen öğrencilerin okuma alışkanlığı ile kendini sürekli yetiştiren, ziraat işlerinde uzman, teknik bilgilerle donatılmış, mesleki becerileri yüksek, köylüyü iktisadi anlamda da örgütleyebilecek, cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, devrimci, laik yurttaşlar olarak yetiştirilmelerini istemiştir. Her köy enstitülü öğrencinin yılmaz, yıkılmaz, her koşulda memleketi için çalışacak, köylüye her alanda önder olarak yetiştirilmesi gerektiğini vurgulamış, halk sağlığında da görevli enstitü öğrencilerine Cumhuriyetin çağdaş toplumunun oluşabilmesi için salgınlardan kurtulmuş, sağlıklı bir köyün olmazsa olmaz olduğunu belirtmiştir. Köylerdeki kız çocuklarının istismar ve sömürden kurtulabilmesi ve çağdaş toplumda yerini alabilmesi gerektiğini vurgulayan Tonguç, kadının toplumdaki yerinin enstitülerden yetişen gençler ile kırsal alanda yaygınlaşacağını ve çağdaş Cumhuriyet toplumuna ulaşılacağını belirtmiş, enstitülerde de bu konuya büyük özen ve emek verilmesini istemiştir.

Resmi belgelerde köy enstitüleri, açık bir ifade ile köyün yetişmiş olan halkını da yetiştirmekle görevlendirilmişlerdir. Köy Enstitüleri Teşkilat Kanunu İzahnamesi 1, 10, 13 ve 39 numaralı maddeleri bu görevi net bir şekilde ifade etmiştir. Bu nedenle köy enstitüleri İsmail Hakkı Tonguç Ve Hasan Âli Yücel’in söylemleri ve köy enstitüleri uygulamaları nedeninin de dışında resmi olarak halk eğitim kurumları olarak

tanımlanmışlardır. Resmi belgelerde köy enstitülerinin halk eğitim çalışmaları telafi eğitimi, kırsal alanın ekonomik kalkınması, kırsal alanın örgütlenmesi, çağdaş bir ulus olma ve halk sağlığı temalarında yoğunlaştığı görülmüştür. Telafi eğitimi için örgün eğitim dışına çıkmış bireylerin okuma-yazma ve ilköğrenimi tamamlama sorunları için akşam okulları açılması ve enstitülerin gördükleri eksiklikleri giderebilmeleri için kurslar açabilmelerine olanak sağlanmıştır.

Resmi belgelerde enstitülerin açılış amacına uygun olarak en yoğun işlenen tema kırsal alanın ekonomik kalkınması olmuştur. Bu tema meslek ve teknik eğitim ile ziraat, hayvancılık, ormancılık, madencilik başlıkları altında ele alınmıştır. Geçim kaynağı tarım olan Anadolu halkının ilkel tarım metotları geri kalmışlığı modern teknik ve araçlara ulaştırılarak üretiminin artırılması, kendi ekonomik kalkınmasının yanı sıra ülke ekonomisine de katkı sağlaması ayrıntılı bir şekilde işlenmiş olduğu görülmüştür. Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un köy enstitülerinin halk eğitim görevlerine ilişkin görüşlerinde yer almayan madencilik konusu resmi belgelerde ele alınmıştır. Ülkenin kaynaklarından faydalanmak ve köylüyü faydalandırmak amaçlanmıştır. Köy Enstitüleri Teşkilat Kanunu İzahnamesi 10. Madde kırsalın ekonomik kalkınması temasını ele alan en kapsamlı madde olarak karşımıza çıkmıştır.

İsmail Hakkı Tonguç'un köylünün bir başınalığının örgütlü olarak giderilmesi gerektiğini belirttiği durum resmi belgelerde enstitü çalışanlarının ve köylülerin katılabileceği üretim ve tüketim kooperatifi ve enstitü mezunu öğretmenler için kurulan yardımlaşma sandıkları ile vücut bulmuştur. Resmi belgelerde sadece kooperatifleşme ile köylünün örgütlenmesi belirtilmemiş, iyi ve kötü günlerde de (yangında, selde, ölümde düğünde... vb.) bir arada dayanışma gösterebilmeleri gerektiği işlenmiştir.

Resmi belgelerde çağdaş bir ulus olma çağın şartlarına göre yurttaş yetiştirme, duygu, düşünüş ve amaçta birlik oluşturmak amacıyla milli günlerde yurdun öz kaynakları olan türküler, halk oyunları ve milli oyunlarla bu duygudaşlığın yaşatılması amaçlanmıştır. Hasan Âli Yücel'de çok belirgin şekilde işlenen ve İsmail Hakkı Tonguç'un da belirttiği önder öğretmen yetiştirme, resmi belgelerde kısmen işlenmiştir. İsmail Hakkı Tonguç'un belirttiği kadınların toplumsal yaşama katılımı da resmi belgelerde yer almış fakat sınırlı şekilde bulunmuştur. Halk sağlığı teması ise özellikle Köy Enstitüleri Teşkilat Kanunu İzahnamesi Madde 56'da ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. Kişisel ve kamusal alanlarda temizlik, salgın hastalıklarla mücadele ve önleyici önlemler, su ihtiyacının karşılanması ve diğer hastalıkların tespiti ve ilgili kurumlara sevki resmi

belgelerde işlenmiştir. Bu maddenin birçok ögesinin daha önce çıkarılan Köy Kanunu ile benzerlikleri tespit edilmiştir.

Cumhuriyet dönemi örgün eğitim kurumları da halk eğitim kurumları olarak görülmüş ve yetiştirilecek halk önemli olmuştur. Bu nedenle örgün eğitim kurumu olarak açılan köy enstitülerinin öğretim programları incelenmiş ve bu öğretim programlarında kırsal alanın ekonomik kalkınması, kırsal alanın örgütlenmesi, halk sağlığı ve yurttaş yetiştirme temaları ile ilgili yoğun bilgiye ulaşılmıştır. Enstitülerin kuruluş amacına uygun olarak en yoğun işlenen alan kırsal alanın ekonomik kalkınması olmuştur. Öğretim programlarının içerisinde ziraat ders çalışmaları (58 hafta) ve teknik ders çalışmaları (58 hafta) öğretim derslerinin yarısını oluşturmuş olsa da kültür dersleri içerisinde de ziraat işleri ile ilgili konular eklenerek en büyük payın kırsal alanın ekonomik kalkınmasına ayrıldığı belirlenmiştir. Kültür derslerinden coğrafya, tabiat ve okul sağlık bilgisi, el yazısı, resim-iş, beden eğitimi ve kimya ders içeriklerinde kırsal alanın ekonomik kalkınması teması işlenmiştir. Kırsal alanın örgütlenmesi teması kültür dersleri içerisinde zirai işletme ekonomisi ve kooperatifçilik bilgisi dersi olarak yerini almıştır. Halk sağlığı teması coğrafya, tabiat ve okul sağlık bilgisi, ev idaresi dersleri içerisinde işlenmiş, 1943 yılında açılan sağlık kolları ile enstitülerden sağlık memuru ve ebe yetiştirilmiştir. Kişisel temizlik, kamusal alanların temizliği ve salgın hastalıkların tanınması ve önlenmesi ders içeriklerinde işlendiği gibi yetiştirilen sağlık memurları ile de köyün sağlık sorunlarına çare olunmaya çalışılmıştır.

Yurttaş yetiştirme teması yurttaşlık bilgisi ve beden eğitimi ders içeriklerinde işlenmiştir. Yurttaşlık bilgisi dersinde oluşturulmak istenen çağdaş toplumun yurttaşı, yurttaşlık hak ve ödevlerini bilen, zeki, sağlıklı, ahlaklı, yardım sever, dürüst, birlik ve beraberlik içinde ayrımcılık yapmadan yaşayan, vatansever, özgüven sahibi ve bilgili sıfatları ile özetlenebilecek şekilde tanımlanmıştır. 1943 öğretim programından önce çerçeve programlarda kırsal alanın ekonomik kalkınması, yurttaş yetiştirme ve halk sağlığı temaları işlenmiş, köy enstitülerinin kuruluş amacı doğrultusunda en yoğun olarak kırsal alanın ekonomik kalkınması bu çerçeve programlarda da öne çıkmıştır.

Resmi belgelerde akşam okulları ve meslek kursları ile yetişkinlere eğitim verilmesi sorumluluğu köy enstitülerine verilirken, programlarda sadece işliklerden faydalandırılması olarak işlenmiştir. Resmi belgelerde ve köy enstitüsü programlarında, yetişkin köy halkının eğitimi dışında kırsalın ekonomik kalkınması, kırsalın örgütlenmesi, halk sağlığı ve yurttaş yetiştirme temalarında ortaklaşmışlardır.

Resmi belgelerde ziraat işlerinin fenni bir şekilde yapılması, köylü halkın şartlarına uygun eğitimin verilmesi, köyün ekonomik hayatını geliştirmek amacıyla örnek işler yapmak şeklinde geçen ziraat, hayvancılık, ormancılık, madencilik alanı programlarda derslere dönüşmüştür. Ziraat dersi aracılığı ile köyün şartlarına uygun her bilgi öğrencilere öğretilmek istenmiştir. Hatta Orta Anadolu'ya uygun bir yıllık ziraat çalışma planı hazırlanarak enstitü programlarına eklenmiştir. Üretimin artırılması için teknik bilginin öğretilmesi ön koşul olmuştur. Resmi belgelerde köye yarayacak meslekler (duvarcılık, sıvacılık, dülgerlik, demircilik, bahçıvanlık, hayvan bakımı ve üreticiliği, köyün sağlık durumu ile ilgili hastalıklarla mücadelecilik, çocuk bakıcılık, meyvecilik, bağcılık, şarapçılık, tütüncülük, zeytincilik, balıkçılık, orman bakımı ve kuruculuğu, köye mahsus hayvan ve bitkilerin koruyuculuğu, kooperatifçilik, yüzücülük, kayakçılık, güreşçilik, binicilik, atıcılık ve avcılık, bisiklet, motosiklet, motor ve traktör kullanıcılık, peynircilik, tavukçuluk, sebze konserveçiliği, biçki dikiş, nakış... vb.) olarak belirtilen meslekler programlarda ders olarak işlenmiştir. Resmi belgelerde ve programlarda endemik bitkilerin korunumu ve tespiti, yol yapımı ve tarihi eserlerin korunması ile yurdun tarihine ve değerlerine sahip çıkılması ile köy enstitüleri görevlendirilmiş ve bu alanlarda çalışmışlardır.

Enstitülerin halk eğitim çalışmaları ilerleyen yıllarda meyvelerini vermiştir. Yetiştirilen öğretmenler, sağlık memurları, meslek ustaları, yazarları memlekete ışık olmuşlardır. Anadolu'da yörelere uygun bitkiler ve hayvanlar yetiştirilmeye başlanmış, kooperatifçilik çalışmaları yapılmaya çalışılmış, halk sağlığı için eleman yetiştirilmiş ve öğretmenlerde gittikleri yerlerde koruyucu önlemler almış ve sağlık sorunları ile baş etmeye çalışmışlardır. İlkokullarda ciddi bir ilerleme gözlemlenmiş ve cumhuriyet değerlerine ve ruhuna sahip çıkan yurttaşlar yetiştirilmeye çalışılmıştır. Yurttaşlık konusunda sonraki yıllarda yaşanan toplumsal olaylarda köy enstitülerinin de katkısı olduğu düşünülmektedir.

Öneriler

Bu başlık altında araştırmada elde edilen sonuçlar üzerinden eğitim alanında araştırmacılara ve politika yapıcılara katkı sunacak öneriler verilmeye çalışılmıştır.

Araştırmacılar İçin Öneriler

- Köy enstitülerinin halk eğitimi çalışmalarını açığa çıkaracak ve vurgulayacak çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu çalışmalar enstitü mezunları ile yapılacak görüşmeler veya enstitü mezunlarının anıları üzerinden yürütülebilir.
- Köy enstitü programlarında görülen disiplinler arası yaklaşımı düşündüren bulgular derinleştirilerek tespit edilmelidir.
- Köy enstitülerindeki eğitim öğretim faaliyetlerinin çıktılarının sonraki yıllarda topluma katkıları ve yansımaları incelenmeye açık bir alan olarak durmaktadır. Bu çalışmada 1960'lı, 1970'li yıllardaki öğretmen örgütlenmesi ve kooperatifçilik alanındaki çalışmalarına, yetiştirdikleri yazarlara kısacık değinilen enstitü mezunlarının toplumsal dönüşümdeki yerleri çalışılabilir.

Eğitim Alanında Karar Vericiler İçin Öneriler

- Öğretim programları hazırlanırken, köy enstitü programlarından yararlanmalıdır ve geliştirmelidir.
- Köy enstitüleri çalışmaları örnek alınarak, dezavantajlı durumda bulunan yurttaşlar için programlar geliştirilebilir.
- Tarım ve hayvancılığın çıkmaza girdiği ülkemizde köy enstitüleri örneğinden yararlanılarak tarım ve hayvancılığı geliştirmek üzerine politikalar ve çalışmalar geliştirilebilir.
- Eğitim öğretim planı, programı, çerçevesi, vizyonu hazırlayanlar, karar vericiler, programları geliştirenler ve değerlendirenler, yurttaş yetiştirme ve çağdaş toplum değerleri konusunda köy enstitüleri programlarından faydalanmalıdırlar.
- Okuma- yazma kursları eğitimcilerinin eğitiminde köy enstitüleri örneğinden faydalanılmalıdır.
- Eğitim bilimleri fakülteleri öğretmen yetiştirme programlarında yer alan derslerin içeriklerinde köy enstitüleri yer almalıdır.
- Üreticilerin durumu nedeniyle güncel olan kooperatifçilik, devlet tarafından köy enstitüleri programlarından faydalanılarak üreticiler için programlaştırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Adıvar, A. A. (1982). *Osmanlı Türklerinde İlim*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ahmad, F. (2016). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. (Yavuz Alogan Çev.) İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Akdoğan, M.E. (2018). *Öğretmen Yetiştirme Sistemi Bağlamında Köy Enstitüsü Mezunlarının Görüşleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Aktaş, A. (2006). *İvriz Köy Enstitüsü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye.
- Akyüz, Y. (2010). *Türk Eğitim Tarihi*. (17. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Almalı, S. (2018). *Ortaokul 8. Sınıf Basit Makineler Ünitesine Köy Enstitülerinin Yansıması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin, Türkiye.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. (6. Baskı). Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Altunya, N. (2014). *Köy Enstitüsü Sistemi Toplu Bakış*. İstanbul: Yazın Basın Yayın Matbaacılık.
- Altunya, N. (2002). *Köy Enstitüsü Sisteminin Düşünsel Temelleri*. (3.Basım). Ankara: Düzgün Yayıncılık.
- Arayıcı, A. (2014). *Dünyada ve Türkiye'de Eğitim Stratejileri Görüşler-Öneriler*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Arıkök, A. (1990). Köy Enstitüsü Öğretmenleri, Yasal Dayanağı, Gözlemler. *50. Yılında Köy Enstitüleri*, 216-217. Ankara: EĞİR-DER Yayınları.
- Arman, H. (1969). *Piramidin Tabanı, Tonguç ve Köy Enstitüleri*. İstanbul: İş Matbaacılık ve Ticaret.
- Aydoğan, M. (1997). İlkeler-Fırsat ve Olanak Eşitliğini Sağlama İlkesi. *Köy Enstitüleri Amaçlar-İlkeler-Uygulamalar*, (Yay. Haz. M. Aydoğan). (ss. 37-46) Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Aydoğan, M. , Başaran, İ. E. (2018). Köy Enstitüsü Sistemi. *Hasan-Âli Yücel Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi ile İlgili Yazıları-Konuşmaları*. Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı.

- Aytemur, N. (2007). *Kemalist Halkçılığın Çelişkili Bir İfadesi Olarak Köy Enstitüleri Halkçılığı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Başar, E. (2004) *Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920-1960)*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Başgöz, İ. (2016). *Türkiye’de Eğitim Çıkmazı ve Atatürk*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Baykal, İ. H. (1953). *Enderun Mektebi Tarihi*. İstanbul: İstanbul Fethi Derneği Neşriyatı.
- Baykurt, F. (1997). Enstitülerin Üç İlkesi. *Köy Enstitüleri Amaçlar-İlkeler-Uygulamalar*, (Yay. Haz. M. Aydoğan). (ss. 47-51) Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Bilir, M.(2013). Yetişkin/Halk Eğitiminin Tarihsel Gelişimi. A. Yıldız ve M. Uysal (Editörler), *Yetişkin Eğitimi*. (ss. 25-83) İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Binbaşıoğlu, C. (2009). *Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi*. İstanbul: Anı Yayıncılık.
- Bourdieu, P. , Passeron, J. C. (2015). *Yeniden Üretim: Eğitim Sistemine İlişkin Bir Teorinin İlkeleri* (A. Sümer, L. Ünsaldı, Ö. Akkaya, Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Bulgan, N. (2017). *Pragmatizmin Eğitime Uygulanışı ve Köy Enstitüleri Modeli*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Cankaya, M., Çelik D. (2013). Cumhuriyet Dönemi’nde Tarım Alet ve Makineleri Teknolojileri, Demir Çelik Üretim Teknolojileri ve Demir Yolu Teknolojilerine Kısa Bir Bakış, *Dört Öge*,(3), (ss.139-164). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dortoge/issue/40199/478575> (Erişim tarihi: 6 Şubat 2020).
- Cimi, M. (1995). *Tonguç Baba Ülkeyi Kucaklayan Adam*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Cimi, M. (1997). Tonguç Baba. *Köy Enstitüleri Amaçlar-İlkeler-Uygulamalar*, (Yay. Haz. M. Aydoğan). (ss.133-136). Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Çelik, E. E. (2017). *Köy Enstitülerinin Kuruluşunun Eğitim Planlaması Aşamaları Açısından Analizi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, Türkiye.
- Çiftçi, C. (2009). “Hudâvendigâr Hamidiye Ziraat, Ameliyât Mektebi”, C. Çiftçi (Editör), *Osmanlı Modernleşmesi ve Bursa Sempozyum Kitabı*. (ss. 292) . Bursa: Osmangazi Belediyesi.

- Çoban, F. (2010). Köy Enstitüsü Mezunu Öğretmenlerin Köy Enstitüsündeki Öğretmen Algıları ve Sınıf Yönetimi Anlayışı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Üniversitesi, Muğla, Türkiye.
- Dündar, C. (2015). *Köy Enstitüleri*. İstanbul: Can Yayınları.
- Erkek, M. S. (2012). *Ethem Nejat*. (Yay. Haz. Bülend Tuna). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Ergin, O. (1977). *Türk Maarif Tarihi*, C. 1-2. İstanbul: Eser Matbaası.
- Eronat, C. Y. (2007). *Ertuğrul Süvarisi Ali Bey'den Ayşe Hanım'a Mektuplar*. İstanbul: Anı Yayınları.
- Geray, C. (1969). Türkiye'de Köy Enstitüleri Hareketi ve Köy Kalkınması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 2(1) s.197-200.
- Geray, C. (2002). *Halk Eğitimi*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Giddens, A. (2005). *Sosyal Teorinin Temel Problemleri/sosyal analizde eylem yapı ve çelişki*. (Ü. Tatlıcan Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Güneri, M. (2019). *Hasanoğlan Hatırası*. Türkiye İş Bankası Yayınları
- Gümüş, C. (2018). *Türk Orman Devrimi*. Ankara: Türkiye Ormancılar Derneği
- Gümüşoğlu, F. (2017). *Sözlü ve Yazılı Belgeler Işığında Cılavuz Köy Enstitüsü*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Güvenç, İ. (1997). Kuruluş-Gerekçe. *Köy Enstitüleri Amaçlar-İlkeler-Uygulamalar*, (Yay. Haz. M. Aydoğan). (ss.11-17) Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Hirsch, E. E. (1998). *Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- İnan, A. (2018). *İzmir İktisat Kongresi 17 Şubat- 4Mart 1923*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- İnan, M. R. (1986). *Bir Ömrün Öyküsü 1*. Ankara: Öğretmen Yayınları.
- Kadioğlu, S. (2005). "Osmanlı Döneminde Türkiye'de Ziraat Okulları Üzerine Notlar Ve Tedrisat-ı Ziraiye Nizamnamesi", *Kutadgubiliğ VIII*, İstanbul, (ss.239-257).
- Kafadar, O. (2016). *Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Kahraman, N. (2010). *Köy Enstitüsü Mezunu Mahmut Makal, Fakir Baykurt ve Talip Apaydın'ın Romanlarında Köyde Eğitim Sorunu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, Türkiye.

- Kalay, E. (2010). *Tarlası Deniz Olan Okul: Beşikdüzü Köy Enstitüsü*. (Yay. Hrz. Hüseyin Ateş)
- Kansu, N. A. (2014). *Türkiye Maarif Tarihi* C. 1. (Haz: Umut Eraslan-Umut C. Karadoğan). İstanbul: Maya Akademi.
- Karadeniz, E. (2019). *Erken Cumhuriyet Dönemi Modernlik Arayışının Yansımaları: Beşikdüzü Köy Enstitüsü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, Türkiye.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (2013). *Yaban*. (67.Basım). İstanbul: İletişim.
- Katoğlu, M. (2000). “Cumhuriyet Türkiye’inde eğitim Kültür Sanat”.*Türkiye Tarihi*. C. IV. Çağdaş Türkiye 1908-1980. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kili, S. (2001). *Türk Devrim Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kirby, F. (2015). *Türkiye’de Köy Enstitüleri*. (Çev. Niyazi Berkes). İstanbul: Tarihçi Kitapevi.
- Kocabaş Yıldırım, Ö. (2003). Türkiye’de Kooperatifçilik Düşüncesinin Gelişimi. *Tarım Ekonomi Dergisi*, 08(1ve 2), (ss. 15-24).
- Koç, Y. (2012). *TÖS Antiemperyalist Bir Öğretmen Örgütü*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı. (2005). *Köy Enstitüleri İle İlgili Yönetmelik ve Resmi Yazılar*. Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı. (2000). *Köy Enstitüleri İle İlgili Yasalar*. C:1. Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı. (2005). *Köy Enstitüsü Programları*. Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Kurşuncu, T. (2018). *Köy Enstitüleri Projesi ve Bir Örneklem Olarak Pazarören Köy Enstitüsü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aksaray Üniversitesi, Aksaray, Türkiye.
- Kut, D. (2007). *Hasan Ali Yücel, Köy Enstitüleri Amaçlar, İlkeler, Uygulamalar*. Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Makal, M. (2001). *Köy Enstitüleri ya da Deli Memedin Türküsü* (3. bası). Ankara: Güldiken Yayınları
- Makal, M. (1992). *Bozkırdaki Kıvılcım*. Ankara: Güldiken Yayınları.
- Levend, A. S. (2011). *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*. Ankara: Dil Derneği Yayınları.
- Maarif Vekaleti. (1944). *Dünya Edebiyatından Tercümeler*. İstanbul: Maarif Vekaleti.

- Maarif Vekilliği. (1941). *Birinci Coğrafya Kongresi, 6-21 Haziran, Raporlar, Müzakereler, Kararlar*. Ankara: Maarif Vekilliği.
- Maarif Vekilliği. (1943). *Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanunu İzahnamesi*. Ankara: Maarif Matbaası.
- Menekşe, N. (2005). *Köy Enstitüleri Gerçeği*. İzmir: Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneği.
- Miser, R. (1999). *Halk Eğitimi ve Toplum Kalkınması*. Ankara: TTK Basımevi.
- Mısırlıoğlu, C. (2018). *Köy enstitüleri hakkında değerlendirmeler(1940-1950)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Türkiye.
- Mumcu, A. (1996). *Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*. İstanbul: İnkılâp Kitapevi.
- Obuz, Ö. (2019). *Türk Rönesansı'nın Peşinde Bir Aydın: İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu*. İstanbul: Libra Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2016). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özen, H. (2019). *Pulur Köy Enstitüsü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Giresun Üniversitesi, Giresun, Türkiye.
- Özalp, R. ve Ataünel, A. (1983): "Milli Eğitimde Kongreler ve Şuralar," *Cumhuriyet Döneminde Eğitim*. (ss. 109-122). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Özkucur, A. (1990). *Köy Enstitülerinde İş Eğitimi, 50. Yılında Köy Enstitüleri*. Ankara: EĞİR-DER Yayınları.
- Özkucur, A. (2015). *Öğretmen Olacağım*. Ankara: Öğretmen Dünyası.
- Özkucur, A. (1997). *Köy Enstitülerinde İş Eğitimi ve Demokratik Eğitim. Köy Enstitüleri Amaçlar-İlkeler-Uygulamalar*, (Yay. Haz. M. Aydoğan). (ss. 75-81) Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Özsoy, Y. (1997). *Uygulamalar-Köy Enstitülerinde Öğretim Programları. Köy Enstitüleri Amaçlar-İlkeler-Uygulamalar* (s.61-68) Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Resmi Gazete, (22.04.1940). *Köy Eğitimcileri Kanunu*. Sayı: 4491, No: 3803.
- Resmi Gazete, (24.06.1937). *Köy Enstitüleri Kanunu*. Sayı: 3639, No: 3238.
- Resmi Gazete, (15.06.1945). *Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu*. Sayı 6032, No: 4753
- Sakaoğlu, N. (1991). *Osmanlı Eğitim Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sakaoğlu, N. (1992). *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Sayılan, F.& Yıldız, A.(2007). Historical and Political Context of Adult Literacy in Turkey. Yayınlanmamış makale.
- Sayılan, F. ve Yıldız, A. (2013). Geçmişten Günümüze Türkiye’de Yetişkin Okuryazarlık Politika ve Uygulamaları. *Eleştirel Pedagoji Dergisi*,5(30),(ss.17-26).
- S. B. Merriam. (2015). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (S.Turan Çev.Ed.). Ankara: Nobel Yayınları.
- Şakiroğlu, M. (1975). “Hasan Âli Yücel, Kültür Üzerine Düşünceler (1974)”. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: 142. Edebiyat Dizisi 35.*Bellekten*. (1975).C.XXXIX Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Tamzok, N . (2008). Osmanlı İmparatorluğu’nun Son Döneminden Çok Partili Döneme Madencilik Politikaları, 1861-1948. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi , 63 (04) , (ss.179-204) . doi: 10.1501/SBFder_0000002083
- Tekeli, İ. (1983). “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi”, *Cumhuriyet Dönemi Ansiklopedisi*, C. 3. s. 660. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Telli, H. (1999). *İş Başında Çeşitli Yönleriyle Tonguç* (Yay. Haz.: Mustafa Aydoğan). s. 76. Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- 28 Teşrin-i Evvel 1927 Umûmî Nüfus Tahrîri, Vilayet, kaza, şehir ve köyler itibariyle Türkiye nüfusu/1928,Ankara.
https://books.google.com.tr/books/about/28_te%C5%9Frinevvel_1927_umum%C3%AE_n%C3%BCfus_tahr.html?id=mdlcywAACAAJ&redir_esc=y (erişim 31.01.2020)
- Timur, T. (2010). *Osmanlı Çalışmaları*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Timur, T. (2013). *Türk Devrimi ve Sonrası*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Tonguç, E. (2015). *Bir Eğitim Devrimcisi: İsmail Hakkı Tonguç (yaşamı, öğretisi, eylemi)* (6. Basım). İzmir: Yeni Kuşak Köy Enstitüler Derneği Yayınları.
- Tonguç, E. (1970). *Devrim Açısından Köy Enstitüleri ve Tonguç*. İstanbul: Ant Yayınları.
- Tonguç, İ. H. (1997a). *Köyde Eğitim*. Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Tonguç, İ. H. (1997b). *Kitaplaşmamış Yazılar*. C.1. Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Tonguç, İ. H. (2000). *Kitaplaşmamış Yazılar*. C.2. Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.

- Tonguç, İ. H. (1998). *Eğitim Yolu İle Canlandırılacak Köy* (3.basım). İstanbul: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Tonguç, İ. H. (2004). *İlköğretim Kavramı*. Ankara: Piramit Yayıncılık.
- Tonguç, İ. H. (1959). Atatürk Üniversitesi, *Demet*, Sayı 70. Cilt 2. 491-499.
- Tonguç, İ. H. (1976). *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları(1935-1946)*.(Haz. Engin Tonguç). İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Tonguç, İ. H. (1997). Köy Enstitülerinde Kişilik Eğitimi. *Köy Enstitüleri Amaçlar-İlkeler-Uygulamalar*, (Yay. Haz. M. Aydoğan). (ss. 69-74) Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Toprak, G. N. (2008). Cumhuriyetin İlk Döneminde Türk Eğitim Sistemi ve Köy Enstitüleri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon, Türkiye.
- Toprak Mahsulleri Ofisi, (2020). *Dünden Bugüne TMO*.
<http://www.tmo.gov.tr/Main.aspx?ID=13> (Erişim 15 Şubat 2020).
- Topuz, H. (2005). *Tavcan, Savaş Yıllarında Kültür Devrimi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tuncel,B. (1961). “Hasan Âli Yücel ve Tercüme”, *Tercüme*, XV(75-76).Temmuz Aralık1961.(ss.8-9). Ankara: Maarif Vekilliği Yayınevi.
- Türk Dil Kurumu. (1988). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Basımevi.
- TBMMZC, (1939), D: 6, İ: 17, C. 2. Ankara: TBMM Matbaası.
- TBMMZC, (1939), D: 6, İ: 41, C. 10, Ankara: TBMM Matbaası.
- TBMMZC, (1941), D: 6, İ: 57, C. 18, Ankara: TBMM Matbaası.
- TBMMZC, (1942), D: 6, İ: 63, C. 24, Ankara: TBMM Matbaası.
- TBMMZC, (1942), D: 6, İ: 63, C. 25, Ankara: TBMM Matbaası.
- TBMMZC, (1942), D: 6, İ: 68, C. 26, Ankara: TBMM Matbaası.
- TBMMZC, (1942), D: 6, İ: 71, C. 26, Ankara: TBMM Matbaası.
- TBMMZC, (1942), D: 6, İ: 75, C. 26, Ankara: TBMM Matbaası.
- TBMMZC, (1943), D: 7, İ: 28, C. 2, Ankara: TBMM Matbaası.
- TBMMZC, (1945), D: 7, İ: 60, C. 17, Ankara: TBMM Matbaası.

- TBMMZC, (1945), D: 7, İ: 17, C. 20-D, Ankara: TBMM Matbaası.
- TBMM Arşivi, Esas Kayıt Nu: 4/167, Nu: 442. Köy Kanunu.
- Türk Eğitim Derneği. (1993). *Hasan Âli Yücel Anma Toplantısı* (Yayına Hazırlayan: A. Ferhan Oğuzkan). Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Türkoğlu, P. (2013). *Tonguç ve Enstitüleri*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Unat, F. R. (1961). “Hasan Âli Yücel”. *Belleten*, C. XXVI, Sayı:97-100.Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Unat, F. R. (1966). “Birleşmiş Eğitim Bilim ve Kültür Teşkilatı”. *Türk Ansiklopedisi*, C. IV. MEB Yayınları.
- Yağcı, Ö. (2018). *Büyük Oğul Efsanesi, Tonguç 'un Romanı*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Yayınlar Dairesi Başkanlığı. (1993). *Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler/Hasan-Âli Yücel*. İçel: Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yücel, H. Â. (1994). *Türkiye’de Orta Öğretim*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Kütüphane Basımevi.
- Yücel, H. Â. (1993a). *Geçtiğim Günlerden*.(2.basım).İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yücel, H. Â. (1993b). *Geçtiğim Günlerden*.(2.basım).İstanbul: İletişim Yayınları.
- 2018a). Köye Doğru (1936). *Hasan Âli Yücel Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi ile İlgili Yazıları- Konuşmaları*. (Yay. Hrz. Mustafa Aydoğan).(ss. 69-73). Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı.
- 2018b). İşitmediğimiz Bir Ses (1936). *Hasan Âli Yücel Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi ile İlgili Yazıları- Konuşmaları*. (Yay. Hrz. Mustafa Aydoğan).(ss.74-76). Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı.
- 2018c). Milli Şef ve Cumhuriyet Maarifi (3 Haziran 1939). *Hasan Âli Yücel Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi ile İlgili Yazıları- Konuşmaları*. (Yay. Hrz. Mustafa Aydoğan).(ss.82-83). Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı.
- 2018d). İstanbul Üniversitesinde Kendilerine Verilen Çay Ziyafetinde Rektörün Söylevine Cevap Olarak (11 Şubat 1940). *Hasan Âli Yücel Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi ile İlgili Yazıları- Konuşmaları*. (Yay. Hrz. Mustafa Aydoğan).(ss.90-92). Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı.
- 2018e). Cumhuriyet Maarifinin Prensipleri (1942). *Hasan Âli Yücel Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi ile İlgili Yazıları- Konuşmaları*. (Yay. Hrz. Mustafa Aydoğan).(ss.117-120). Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı.

- 2018f). Köy Enstitüleri (17 Nisan 1955). *Hasan Âli Yücel Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi ile İlgili Yazıları- Konuşmaları*. (Yay. Hrz. Mustafa Aydoğan).(ss.312-317). Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı.
- 2018g). 17 Nisan Enstitüler Bayramı ve Sayın Eğitim Bakanımızın Enstitü Öğrencilerine Öğütleri (15 Mayıs 1945). *Hasan Âli Yücel Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi ile İlgili Yazıları- Konuşmaları*. (Yay. Hrz. Mustafa Aydoğan).(ss.231-236). Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı.
- 2018h). Band Kayıtlarından Yücelin Konuşmaları (1960). *Hasan Âli Yücel Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi ile İlgili Yazıları- Konuşmaları*. (Yay. Hrz. Mustafa Aydoğan).(ss.395-407). Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı.
- 2018i). Milli Eğitim Bakanlığı’nca Yayımlanan “Köy Enstitüleri II” Yapıtındaki Yazı (29 Mayıs 1944). *Hasan Âli Yücel Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi ile İlgili Yazıları- Konuşmaları*. (Yay. Hrz. Mustafa Aydoğan).(ss.208-211). Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı.
- 2018j). “Dün Bir Bayram Günü İdi”(19 Nisan 1954). *Hasan Âli Yücel Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi ile İlgili Yazıları- Konuşmaları*. (Yay. Hrz. Mustafa Aydoğan).(ss.286-291). Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı.
- (1998a). *Hürriyet Gene Hürriyet C. I*. (ilk basım 1960), Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- 1998b). *Hürriyet Gene Hürriyet. C. I* (ilk basım 1960), Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- 1998c). *Hürriyet Gene Hürriyet II* (ilk basım 1966),Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- 1998d) *Hürriyet Gene Hürriyet. C. I* (ilk basım 1960), Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- 1998e) *Hürriyet Gene Hürriyet. C. II* (ilk basım 1966), Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- 1998f) *Hürriyet Gene Hürriyet. C. I* (ilk basım 1960), Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- 1998g) *Hürriyet Gene Hürriyet. C. I* (ilk basım 1960), Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yüksel, M. (2019). *Beşerî Sermaye Yatırımı ve Köy Enstitüleri Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi, Karabük, Türkiye.
- Zelyut, Rıza. (1985): “Milli Eğitim Şuraları”, Cumhuriyet Dönem Türkiye Ansiklopedisi, C.III. İstanbul: İletişim Yayınları.

Zürcher, Erik Jan, (2002). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. (Yasemin Saner Çev.).
İstanbul: İletişim Yayınları.

EKLER

EK 1. Hasan Âli Yücel'in Eserleri

- Yücel, H. Â. (1923). *Ruhiyat-Elifbası*. İstanbul
- Yücel, H. Â. (1926). *Surî ve Tatbikî Mantık*. İstanbul: Millî Matbaa
- Yücel, H. Â. (1926). *Türk Edebiyatı Numuneleri*, Birinci Cilt, (Hıfzı Tevfik (Gönensay) ve İhsan Hamâmîzade (Hamâmî) ile birlikte). İstanbul: Millî Matbaa
- Yücel, H. Â. (1928). *Sanat Muhasebeleri*. İstanbul: Devlet Matbaası
- Yücel, H. Â. (1928). *Tevfik Fikret: Tarihi Kadîm Doksan Beşe Doğru* (baskıya hazırlayan: Hasan-Âli). İstanbul.
- Yücel, H. Â. (1932). *Goethe: Bir Dehanın Romanı*. İstanbul: Remzi Kitaphanesi.
- Yücel, H. Â. (1932). *Mevlâna'nın Rubaileri*. İstanbul: Remzi Kitaphanesi.
- Yücel, H. Â. (1932). *Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış*. İstanbul: Remzi Kitaphanesi.
- Yücel, H. Â. (1933). *Askerlik ve İdare İçin İstilah Olabilecek Türkçe Sözcükler*. (Ahmet (Caferoğlu ile birlikte). Ankara: Maarif Vekaleti Basımevi.
- Yücel, H. Â. (1933). *Dönen Ses*. İstanbul.
- Yücel, H. Â. (1934). *Türk Edebiyatı* (Abdülkadir ile birlikte yazılmış). Ankara: Başvekalet Müdevvenat Basımevi
- Yücel, H. Â. (1934). *Fransa Maarif Teşkilatında Müfettişler*. İstanbul: Devlet Basımevi.
- Yücel, H. Â. (1936). *Fransa'da Kültür İşleri*. İstanbul: Devlet Basımevi.
- Yücel, H. Â. (1937). *Bir Türk Hekimi ve Tıbbı Dair Manzum Bir Eseri*. İstanbul: Devlet Basımevi.
- Yücel, H. Â. (1937). *Fazıl Ahmet Hayatı ve Eserleri*. İstanbul: Cumhuriyet Kitaphanesi
- Yücel, H. Â. (1937). *Pazartesi Konuşmaları*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yücel, H. Â. (1937). *Sizin İçin, Çocuklara Şiirlerim*. İstanbul: Ülkü Basımevi
- Yücel, H. Â. (1938). *İçten-Dıştan*. Ankara: Ulus Basımevi.
- Yücel, H. Â. (1938). *Türkiye'de Orta Öğretim*. İstanbul: Devlet Basımevi
- Yücel, H. Â. (1939). *Ebedî Şef*. İstanbul: Maarif Basımevi
- Yücel, H. Â. (1942). *Mantık*, 2 fasikül. Ankara: Maarif Basımevi
- Yücel, H. Â. (1947). *Bilimler Felsefesi*, Mantık. Ankara: Maarif Basımevi
- Yücel, H. Â. (1947). *Dâvam*. Ankara: Ulus Yayınevi.
- Yücel, H. Â. (1950). *Hasan-Âli Yücel'in Açtığı Davalar ve Neticeleri*. Ankara: Ulus Yayınevi.
- Yücel, H. Â. (1952). *Mantık Dersleri, Liselerin Son Sınıfları İçin*. İstanbul.
- Yücel, H. Â. (1952). *Mevlâna*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yücel, H. Â. (1954). *Felsefe Dersleri, Metafizik, Ahlâk, Estetik, Liselerin Edebiyat Kolları İçin*. İstanbul: Maarif Basımevi
- Yücel, H. Â. (1955). *Yurttaşlık Bilgisi, 4. Sınıf* (Rakım Çalapala ile beraber yazılmıştır). İstanbul: Atlas Yayınevi.
- Yücel, H. Â. (1955). *Yurttaşlık Bilgisi, 5. Sınıf* (Rakım Çalapala ile beraber yazılmıştır). İstanbul: Atlas Yayınevi.
- Yücel, H. Â. (1955). *Hürriyete Doğru*. İstanbul : İnkılâp Kitapevi.
- Yücel, H. Â. (1956). *İyi Vatandaş-İyi İnsan*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yücel, H. Â. (1957). *Kıbrıs Mektupları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yücel, H. Â. (1957). *Edebiyat Tarihimizden I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- Yücel, H. Â. (1957). *Kâtip Çelebi ve Kesf-El-Zunun*, (Kâtip Çelebi'den ayrı basım). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yücel, H. Â. (1958). *İngiltere Mektupları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yücel, H. Â. (1960). *Hürriyet Gene Hürriyet, Cilt I*. Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yücel, H. Â. (1960). *Dinle Benden*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Yücel, H. Â. (1961). *Allah Bir*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yücel, H. Â. (1966). *Hürriyet Gene Hürriyet, Cilt II*. Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yücel, H. Â. (1970). *Atatürk*, (Hazırlayanlar; Salih Omurtak, Hasan-Âli Yücel, İhsan Sungu, Enver Ziya Karal, Faik Reşit Unat, Enver Sökmen, Uluğ İğdemir, 1000 Temel Eser: 25). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Yücel, H. Â. (1974). *Kültür Üzerine Düşünceler*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları 142, Edebiyat Dizisi 35.
- Yücel, H. Â. (1993). *Geçtiğim Günlerden*. İstanbul: İletişim.
- Yücel, H. Â. (1971). *Öğretmen Öğrenci Köşesi*, (Hazırlayan Canan Eronat). T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Yayınlar Dairesi Başkanlığı Türk Klasikleri Dizisi: 41, T.T.K. Basımevi, Ankara 1995
- Yücel, H. Â. (1998). *Hürriyet Gene Hürriyet III*. Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yücel, H. Â. (1998). *Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler*. Ankara: Ankara Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yücel, H. Â. (1944). *Üniversitenin Onbirinci Ders Yılına Başlama Töreninde Maarif Vekili Hasan-Âli Yücel'in Mesajı*. İstanbul: Kenan Basımevi.
- Yücel, H. Â. (1944). *Zonguldak'ta Maarif Vekili Hasan-Âli Yücel'in Söylevleri*. Zonguldak : Karaelmas Basımevi.

EK 2. İsmail Hakkı Tonguç'un Eserleri

Kitapları

1. Elishleri Rehberi, 1927 (Eski yazı ile)
2. Muallim Almanacağı, 1928 (Faik Reşit Unat ile birlikte)
3. Muallim Yıllığı, 1929 (Faik Reşit Unat ile birlikte)
4. Mürebbinin Ruhu ve Muallim Yetiştirme Meselesi, 1931
5. İlk, Orta ve Muallim Mekteplerinde Resim, Elishleri ve Sanat Terbiyesi, 1932
6. İş ve Meslek Terbiyesi, 1933 (Kerschensteiner'dan çeviri)
7. Alman Maarifi, 1934 (Reşat Şemsettin Sirer ile birlikte)
8. Köyde Eğitim, 1938
9. Canlandırılacak Köy, 1939
10. İlköğretim Kavramı, 1946
11. Öğretmen Ansiklopedisi, 1949
12. Resim İş Dersleri, 1951 (adı konmamıştır)
13. Öğretmen Ansiklopedisi ve Pedagoji Sözlüğü, 1952 (adı konmamıştır)
14. Pestalozzi Çocuklar Köyü, 1960
15. Pestalozzi ve Devrim, 1962 (F. Gündüzalp, M. Rauf İnan ile birlikte çeviri)
16. Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları, 1976 (Yay. Haz. Engin Tonguç)

Yazıları

1. Necati Bey Sevilen Mutlu İnsanlardandı, 1929
2. Resim Derslerinde Renkleri ve Şekilleri Tetkik, 11.01.1929
3. Hayatın İki Ciheti (çev. B. Washington'dan), 12.02.1929
4. Mektep Sergileri I, 13.03.1929
5. Mektep Sergileri II, 14.04.1929
6. Tatil Kolonileri, 15.05.1929
7. Fizik Dersi ve Mektep Atölyesi, 16.06.1929
8. Kerschensteiner, 17.09.1929
9. Linolyum Üzerine Hak (Oyma) ve Tab (Basma) İşleri, 24.02.1930
10. Kerschensteiner ve Pedagojisi, 01.04.1932
11. Ders Yılı Başlarken, 1934
12. Köy Kanunu, Köy Okulları Hakkında, Ekim, 1936
13. Köy Öğretmeni Yetiştirme İş, Aralık, 1936
14. İlköğretim ve Eğitim Meselesi I-II, Temmuz-Ağustos, 1938
15. Köy Eğitimi, Ocak 1937 (imzasız)
16. Başka Memleketlerde Köy Terbiyesi (Bulgaristan), 25.02.1939
17. Başka Memleketlerde Köy Terbiyesi (Macaristan), 04.03.1939
18. Başka Memleketlerde Köy Terbiyesi (Almanya), 11.03.1939
19. Bir Terbiye Vasıtası Olması Bakımından Mecburi İş Hizmeti Meselesi, 29.04.1939
20. Vekilimiz Köy Okullarında, 05.03.1939
21. Hasan Fehmi Tugal'ın Ölümü, 03.06.1939
22. Köylerde Okul Binaları İnşaatı, 27.11.1939
23. Aksu (Antalya) Köy Enstitüsü Kurulurken, 06.05.1940
24. Gönen (Isparta) Köy Enstitüsü Kurulurken, 01.10.1940
25. Pazarören Köy Enstitüsü Kuruluşu, 22.01.1941
26. Canlandırılacak Köy, 01.06.1942

27. Maarif Vekili Köy Enstitülerinde, 01.09.1942
28. Köy Enstitülerimizde Eğitim ve Öğretim İlkeleri, 1943
29. Köy Enstitülerini Bitiren Öğretmenlere Mektuplar I, II, III, 1945
30. İlkokul Öğretmenleri İçin Yaptırılacak Evler, 1944
31. İlkokul Öğretmenlerine Mahsus Sağlık ve İhtimai Yardım Teşkilatı, 1944
32. Köy Eğitim ve Öğretiminin Amaçları, 1944
33. Köy Enstitülerini Bitiren Öğretmenlere Mektuplar V, VI, 1945
34. Köy Enstitüsü Öğrencilerini Yoklama ve Gözlem Yolu, 1945
35. Köy Enstitüsü Öğrencilerini Yoklama ve Gözlem Yolu II, 1945
36. Köy Enstitülerini Bitiren Öğretmenlere Mektuplar VII, VIII, IX, X, XI, 1945
37. Çiftçiye Topraklandırma Davası, 1945
38. Öğretmen Okullarından ve Köy Enstitülerinden Çıkanlara Mektup XII, 1945
39. Köy Okulları Yönetimi, 1945
40. Köy Bölge Okulları ve Bir Bölge Okulu Örneği, 1945
41. Köy Okullarında Teknik Eğitim ve Öğretim I, 1946
42. Köy Okullarında Teknik Eğitim ve Öğretim II, 1946
43. Öğretmen Okulları ve İş Eğitimi, 1948
44. Rafet Saadettin Tok, 1948
45. Köy Enstitüleri, 1948
46. Yakınyurt İlkesine Göre Karamürsel, 1948
47. İndividueel Psikoloji ve Terbiyesi Zor Çocuklar (kitap tanıtımı), 1949
48. Büyük Dost (Nafi Atuf Kansu İçin), 1950
49. Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü 1950 Öğrenci Sergisi, 1950
50. Köyü Tanıtan Bir Eser (kitap tanıtma), 1956
51. Onyedinci Nisan, 1956
52. Türkiye’de Köy, 1957
53. Hollanda Köyleri I (Avrupa Mektupları), 1957
54. Hollanda Köyleri II (Avrupa Mektupları), 1957
55. Hollanda Şehirleri (Avrupa Mektupları), 1957
56. Atatürk Üniversitesi, 1959
57. 17 Nisan (kitap tanıtma), 1959
58. Efendilik Savaşı (kitap tanıtma), 1959
59. İ. Hakkı Tonguç’la Bir Konuşma, 1959
60. Softalık, 1960
61. Bir Soraltıya Cevap, 1961
62. 17 Nisan, 1961
63. Pestalozzi ve Derebeylik (çeviri), 1962
64. Heinrich Pestalozzi, 1962
65. Gezi Notları (Ankara- Sivas), 1962
66. Gezi Notları (Sivas-Malatya), 1962
67. Gezi Notları (Diyarbakır Yollarında Bir Kış Gecesi), 1962
68. Mektuplarından Parçalar, 1962
69. Köy Çocuğu Üstüne Genel Bilgiler, 1962
70. Eski Okul, 1965
71. Tonguç Davasını Savunuyor, 1967
72. Tonguç Aydınılığı Savunuyor, 1984

EK 3. Ziraat Dersleri

B. Ziraat dersinin konuları:

I. TARLA ZİRAATI

Toprak: meteorolojik ve fiziksel özellikleriyle toprağı tanıma, toprağı işlemeye mahsus aletler.

Gübreler ve gübreleme (bakteriler).

Bitkiler biyolojisi, tohumlar, kalıtım kuramı, bitki cinslerinin ıslahı. Bitkilere zarar veren ögeler ve onlarla mücadele (sigorta) Bitkilerin kemale gelmeleri, hasat, harman, bitkileri muhafaza, zirai mahsullerin satışı.

Çayır ve meralar. Ormanlar: Faydalanma şekilleri, korunmaları. Orman yetiştiriciliğı.

II. MEYVA VE SEBZE ZİRAATI

Fidan ve fidelerin yetiştirilmesi.

Toprağın hazırlanması, gübreleme, sulama, meyva ve sebzelerin bakımı, zarar verici ögelerden korunmaları (Sigorta).

Meyva ve sebzelerin toplanması, muhafazası, konservecilik, satışı.

Bağcılık.

Bağcılığın yurdumuzda tarihi ve önemi, bağ yetiştiriciliğı bakımından iklim ve toprak.

Bağ hastalıkları ve mücadele şekilleri.

Şarap, pekmez, kuru ve yaş sofralık desert bakımından yerli cinslerimizi tanıma.

Amerikan asma fidancılığı: Bunların memleket toprak ve iklimi bakımından tanınması ve üretilme yolları.

Bağcılıkta kullanılan türlü aşı usulleri.

Yurdumuzda yerli ve aşılı amerikan bağları, alanları-temiz ve hastalıklı alanlar ve filoksere mücadele teşkilâtı.

Üzümden elde edilen besin maddeleri: Şarap, kuru üzüm, pekmez, bulama, sucuk, sirke, pestil ve bunların yapılışı.

III. SANAYİ BİTKİLERİ

Toprağın hazırlanması, tohumlar, fidanlar.

Bitkilerin yetiştirilmesi, zarar vericilerden korunmaları (Sigorta).

Boya çıkarılan, ilâç olarak kullanılan bitkiler ve bunlardan faydalanma yolları.

Ürünün toplanması, faydalanma ve satışa elverişli bir hale getirilmesi. Satış.

IV. ZOOTEKNİ

a) Hayvan besleyiciliğinin önemi, hayvanlar biyolojisi. Hayvanlar için gerekli besin maddeleri ve onların hazırlanması. Hayvan bakımı, hayvan hastalıklarıyla savaşıma, hayvan anatomisi.

b) Besi hayvanlarından faydalanma şekilleri. Etten ve süttten elde edilen besin maddeleri, yün ve derinin işlenmesi.

c) Hayvan cinslerinin ıslahı, kalıtım, besleme, tımar. Hayvan sağlığı. Hayvan hastalıkları. Bu hastalıklara karşı köylünün kullandığı ilâçların incelenmesi. Hayvanları onlara zarar vericilerden koruma tedbirleri.

d) Hayvan satışı.

e) At, sığır, davar, domuz yetiştiriciliğı.

V. KÜMES HAYVANLARI

Kümesler, hayvan yerleri, kümes hayvanları bakımı.

a) Kümes hayvanlarını onlara zarar vericilerden koruma çareleri.

b) Kümes hayvanlarından faydalanma şekilleri.

VI. ARICILIK VE İPEK BÖCEKÇİLİĞİ

A. Arıcılık:

- a) Memleket arıcılığının bugünkü durumu.
- b) Memleket yapısına uygun kovan tipi ve arıcılık sistemi için denemeler.
- c) Arıların fennî kovanlara nakli. Fennî kovanlarda arı nasıl bakılır.
- d) Yapma oğul alma, bey değiştirme.
- e) Petekten balmumu yapma ve petek istihsalı.
- g) Baldan faydalanma şekilleri. Bal ve nektar verimi fazla olan bitkileri tanıma ve bunların üretilme, ıslah edilme yolları.
- h) Fennî kovana tanımak ve yapmak.

B. İpek böcekçiliği:

- a) İpek böcekçiliğinin tarihçesi.
- b) İpek böcekçiliğinin istihsal bakımından memleketimizdeki rolü.
- c) İpek böceği hastalıkları: Karataban, flaşeri - baygınlık - sütleme, kireç ve başka hastalıkları.
- e) İpek böcekçiliğinde tohum ıslahı.
- f) İpek böceklerinin hayat safhalarının incelenmesi: Uyku devreleri - krizalit – kelebek.
- h) Koza ve ipek istihsalı, Türkiye ipekçiliği.
- g) Kozacılık bakımından dut yetiştirmek.

VII. BALIKÇILIK VE SU MAHSULLERİ

- a) Türkiye'nin su mahsulleri,
- b) Balıklar, üremeleri, avlanmaları,
- c) Balıkları muhafaza usulleri,
- d) Balıkçılık sanayii,
- e) Su mahsulleri.

Not: Bu konuların dışında enstitülerin bulundukları çevre ile bölgelerine giren köylerde tatbiki mümkün başka önemli konularla karşılaşıldığı takdirde onlar da okutulacak ve bunların konuları ile ders saatleri sayısı Vekillığe bildirilecektir.

Ziraatle ilgili mahallî sanatlar talebeye inceletilecek, bunların metotları talebe vasıtasıyla yaygın bir hale getirilecektir.

Ziraatle ilgili mahallî sanatlar talebeye incelenecek, bunların metotları talebe vasıtasıyla yaygın bir hale getirilecektir.

(Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 210-212)

EK 4. Yıllık Ziraat Çalışmaları Plânı

Orta Anadolu'da bulunan bir köy enstitüsünün özelliklerine ve ihtiyaçlarına göre hazırlanmış olan bu plân, öteki enstitüler için aynen tatbik edilecek bir örnek değildir. Burada yazılı işlerden başka enstitülerin bulundukları bölgenin özellikleri, ihtiyaçları, gelenek ve görenekleriyle ilgili, pozitif sonuçlu işler bu plâna eklenecektir.

Ziraat işlerinin birçoğu önceden ve tam zamanında gerekli tedbirler alındığı takdirde verimli olabilirler. Bu çalışma plânı, adı geçen işleri ilgililere hatırlatma bakımından faydalanılacak bir örnek telâkki edilmelidir. Mahallî gözlem ve bilimsel deneylerle her enstitü kendisine mahsus bir çalışma plânı yapabilecek hale gelmelidir.

Mart:

1. İlkyaz nadası - anız bozma.
2. Yazlık çapa ve sebze bitkilerinin ekimi.
3. Tohumların temizlenmesi, selektörden geçirilmesi ve ilâçlanması.
4. Ahır ve ağılları yüzde iki eriyikli kreolin ile yıkamak, ahır tabanlarını kazıyıp toz kireç dökmek ve 5 cm. kalınlığında temiz bahçe toprağı ile dögmek.
5. Çelik ve türlü meyva ağaçları ile bağ dikimine devam ve daldırmalar.
6. Bağ ve meyva ağaçlarının ilkyaz budanmasına devam.
7. Sebze yastıklarının yapılmasına ve ekilmesine devam.
8. Bağ, kavak, iğde ve başka çelikleri yapma, sıcaklıkla çimlendirilmesi.
9. Güzden gömülmüş bağ ve meyva fidanlarının üzerleri ve köklerinin açılması. Bağ kazımı.
10. Bağ ve meyva ağaçlarına kalem aşısı tatbiki.
11. Kuluçka yatırmak.
12. Gübre çekmek.
13. Kirizme.
14. Türlü ağaç tohumları ile ince kabuklu meyva tohumlarının ekimi.
15. Yonca ekimi ve eskiden ekilmiş yoncalıkların koyun gübresiyle gübrenmesi.
16. Karakovandan fennî kovanlara arı geçirilmesi.
17. Arıların ilkyaz besimi ve ilkyaz muayenesi. (Üçte bir oranında sulu şerbet ve kavrulmuş çavdar unu verilecek.)
18. Bağ ve bahçelerde kalem aşısına devam.
19. Kırağı ile mücadele.
20. Kıl kurduna karşı koyunlara katran ve kreolin tütsüsü tatbik etmek.

Nisan:

1. Doğruacak kısrak, inek ve koyunların bakımına özen.
2. Koyun, inek ve atlara şarbona karşı antraks vakseni tatbiki. Ruama karşı atlara mallehim tatbiki ile muayenesi.
3. Aygırların enenmesi, erkek kuzu ve boğaların burulması, damızlık seçimi.
4. Meyva, sebze bahçesi ve bağlarda böcek, tırtıl ve başka asalaklara karşı mücadele.
5. Sebze tavaları hazırlığı, fide dikimi.
6. Çimlendirilen çelik çubuklarının yerlerine dikilmesi.
7. Karış boyunu bulan körpe bağ filizlerinin yüzde bir göztaşı, yüzde bir kireç ve yüz gram kükürten yapılmış eriyikle ilâçlanması - bordo bulamacı.
8. Haftada bir kovanların muayenesi. Petek dökme ve çerçeve hazırlama, dört seneyi geçmiş petekleri çıkarıp kenara almak, yerlerine yeni petekler koymak.

9. Kovanlarda ağ kurdu ile mücadele ve kovanları naftalinlemek.
10. Katlamadan çıkarılan sert kabuklu çekirdekleri tavalara dikmek.
11. Kırağı ile mücadele.
12. Sebzelerin fideliklerden çıkarılıp yerlerine dikilmesi.
13. Meyva ağaçları bahçelerinin sürülmesi, erlerinin ara ziraatine tahsisi.

Mayıs:

1. İkinci nadas - kiraz nadası.
2. Yazlık bitkilerin birinci çapası.
3. Kovanlarda oğul hazırlığı.
4. Koyunlardan bir övün süt sağımı, yoğurt, peynir, krema, yağ yapmak.
5. Atların on beş günlük çayıra çıkarılması.
6. Buğday tarlalarında çıkan yabancı otların temizlenmesi.
7. Çayır biçimi ve yoncanın ilk biçimi.
8. Meyva bağlamış ağaçların hastalığa karşı korunması için gereken ilâçların serpilmesi.
9. Bağların hereklenip bağlanması, %1,5-2 oranında göz taşı, %1,5-2 oranında söndürülmemiş topaç kireç ve 150 gram kükürten yapılmış bordu bulamacı ile yıkanması ve çapalanması (Bu iş bağın çiçek açma işi sona erdikten sonra yapılacaktır).
10. Bağ ve meyva bahçelerinde ikinci kalem aşısı tatbiki.
11. Meyva ağaçlarına, güllere sürgün göz aşısı tatbiki.
12. Lahana ve pırasa tohumlarının yastıklara dikilmesi.
13. Sebze bahçesinde tımar.
14. Kısrağın aygıra çekilmesi.
15. Eski bal peteklerinden mum istihsali ve petek dökme.
16. Kışlık sebze yerlerinin hazırlanması.
17. Çelik ve tohumdan yetiştirme fidanların tımarı, muhtemel hastalıklara karşı ilâçlanmaları.

Haziran:

1. Üçleme nadası -gündönümü nadası.
2. Yazlıkların ikinci çapası.
3. Bağlarda uc alma, tepe kırma ve hereye bağlama.
4. Çayır ve yoncaların biçimi henüz çiçeklenmeye başlayan yoncanın ikinci, biçimi yapılır.
5. Otların tepe yapılması.
6. Gömülü aşılı bağ çubuklarının açılıp aşı yerlerinden süren kıl köklerinin -boğaz kökleri- dikkatlice kesilmesi.
7. Kuzuların sütten kesilmesi. Sağım ve kırkım.
8. Lâhana, pırasa fidelerinin dikimi.
9. Domates, kabak, patlıcan ve başka sebzelerin devşirilmesi.
10. Sürgün göz aşısı tatbikatı.
11. Hava yağmurlu gitmişse bağlara %2 göz taşı, %2 topaç kireç ve 200 gramdan mürekkep bordu bulamacı tatbiki.
12. Çelik ve tohumdan yetişen meyva fidanlarının tımarı ve ilâçlanması.
13. Başak çekme suretiyle tohum ıslahı.
14. Proplazmos hastalığına -ülker vurması yahut ağarıma karşı ko- yunlara ve sığırlara şiringa tatbik etmek.
15. Sulanabilen yerlerde ekinleri sulamak.
16. Belli miktarda gübreyi sıcak havada her gün veya iki günde bir sulamak suretiyle çürüterek - gübreyi oldurarak - az zamanda tesirini gösterecek,

bulunduğu yere besin kuvvetini hemen verecek tertipte hayvan gübresi hazırlayıp icabeden yerlere taşımak. (Bu işi gübre oldu- rumu adlandırdık.) Haziran, temmuz, ağustos ve eylül aylarında mütemadiyen yapıp ahır gübrelerini değerlendirmek lâzımdır.

17. Sürgün göz aşısına devam.

18. Zakkum, sardunya, çilek, kasımpatı ve başka çiçeklerin çelik yolu ile çoğaltılması.

19. Kovanlardan yapma yolla oğul alma, bey değiştirme.

20. Bağ, bahçe meyva ağaçlarında, çiçek yapraklarında görülen kloroz hastalığına karşı köklerine karaboya - demiroksit, demir sülfat erimişi dökmek, %2 karaboya erimişi ile sararmış yaprakları sık sık yıkamak.

21. Kümes, ahır ve ağılları 92 kreolin erimişi ile yıkamak.

22. Bağlardan sarmalık yaprak toplayıp salamuraya yatırmak.

23. Çelik ve tohumdan yetişen meyva fidelerinin tımarı ve ilâçlanması.

24. Meyva fidanlarında yeşil budama.

25. Aşıların tımarı.

26. Püseronlarla mücadele.

Temmuz:

1. Ayrılıkla mücadele, (ayrıklı tarlaların sürülmesi ve kazayakları ile ayrığın toplanması.)

2. Orak ve harman işleri.

3. Dinlendirilmeye terkedilmiyecek tarlaların orağı mütaakıp sürülmesi.

4. Başak çekme yoluyla tohum ıslahı.

5. Çapa bitkilerinden bazılarının hasadı.

6. Meyva bahçelerine, bağlara gübre şerbeti - komposto vermek.

7. Bağlardan sarmalık yaprak toplama işine devam.

8. Sebze bahçelerinin sık sık tımarı ve mahsul alma.

9. Lâhana, pırasa, havuç gibi fidelerin tavalara dikilmesi.

10. Ispanak ekimi.

11. Koyun ve kuzuların yıkanması, besi öveçlerinin yıkanması ve kırkımı.

12. Bahçe çiçeklerinden tohum almak. Çiçeklerden çelik almak.

13. Böceklerle mücadele.

14. Bağların son çapası -üzüm beni çapası-

15. Sürgün, yaprak aşısının sonu, durgun göz aşısının başlangıcı.

16. Yumurta salamurası.

17. Çeliklerin tımarı. Çapa ve sultanması, aşıların tımarı.

18. Orak ve harman işleri. Ot ve samanların balyelenmesi, samanlıklara yığılması.

Ağustos:

1. Yağmuru ve sulamayı mütaakıp gelecek kış kirizme edilecek yerlerin kazılması.

2. Yeni dikilen bağlarda boğaz açma.

3. Üzüm hasadı. Şarap ve sirke yapmak.

4. Sebze tohumlarını ayırmak.

5. Bahçelere gübre şerbeti ve komposto vermek.

6. Sürgün göz aşısı bağlarının çözülmesi, tırnaklarının kesilmesi.

7. Durgun göz aşısına -kör aşı- devam.

8. Ispanak ekimi.

9. Harman işleri.

10. Tarhana, bulgur, erişte hazırlığı.

11. Arıların son yaz muayenesi.

12. Küspe kurutma.

13. Yumurtaları salamuraaya yatırmak.

Eylül:

1. İstenilen zamanda koça gelmelerini temin için koyunlara yeşil çayır veya mera otu, bol tuz yedirmek.
2. Enstitünün ve hayvanlarının kışlık ihtiyaçlarını temin edecek tedbirler almak.
3. Küşpe kurutmak işine devam.
4. Arıların son muayenelerinin yapılması.
5. Arıların kışlık duruma konulması ve beslenmesi.
6. Ahır, ağıl ve kümeslerin kış durumuna konulması. Tabanlarının kireçlenerek temiz toprakla dövülmesi. Tavan ve duvarlarının %2 kreolin eriğiyle yıkanması.
7. Kirizme.
8. Konserve, turşu, sirke ve şarap yapmak. Pestil, meyva kurusu ve marmelât hazırlamak, salça yapmak.
9. Sebze tohumlarını ayırmak, ilaçlamak ve saklamak.
10. Dona ve kırağıya karşı tedbir almak.
11. Bozulan bahçe yerlerini sürmek ve temizlemek.
12. Elde edilen güzlük mahsulün böceklenmesine, çürümesine, donmasına engel olacak tedbirler almak. Tohumları selektörden geçirmek ve ilâçlamak.
13. Ambarların dezenfeksiyonu.
14. Güzlüklerin ekilmesi.
15. Katlama.
16. Bağlarda çubuk aralama.
17. Yaş üzümün muhafazası ve kışa saklanmalarına ait tedbirler.

İlkteşrin [Ekim]:

1. Güzlük ekime devam.
2. Kirizme.
3. Kovanların kışlık duruma konulması.
4. Bağ kesimi ve kışa karşı gömmek.
5. Bağ, meyva ve sebze bahçelerinde temizlik ve güz çapası.
6. Ağaç dikilecek hendeklerin açılması ve yaş gübre ile doldurulması.
7. Katlama.
8. Damızlık ayırma ve koç katımı.
9. Pırasa ve lâhana istihsalı.
10. Yonca tarlasının tırmıklanması ve gübrelenmesi.
11. Tarlalara gübre çekme.

Sonteşrin [Kasım]:

1. Aşı kalemlerinin gömülmesi.
2. Kirizme.
3. Gübreleme.
4. Böcek yumurtalarını yoketmek için bahçelerde temizlik ve ağaçların ilaçlanması.
5. Tohum ve çelikten yetiştirilen fidanların gelecek bahar şaşırtılmak üzere sökülüp demet halinde çukurlara gömülmesi, kışlık duruma konulması.

İlkkânun [Aralık]:

1. Fennî arı kovanı yapmak.
2. Su arklarının onarılması.
3. Fidan dikilecek sahaların hazırlıklarının ikmali. Fidan hendeklerinin açılması veya yerin kirizme edilmesi.
4. Koyunlara keleş hastalığına karşı distofajin yutturulması.
5. Kök teşekkülünü kolaylaştırmak için kavak ve iğde çeliklerinin sapla sarılıp

hususî hendeklere gömülmesi.

6. Soğuğa karşı patates, lahana, pırasa ve başka kış mahsûllerinin gömülmesi.

7. Bağ ve genç meyva fidanlarının köklerine toprak yığmak.

8. Sene içinde yapılan ziraat çalışmalarının talebe ile birlikte bilançosunu yapmak.

9. Yeni sene çalışma programlarını talebe ile birlikte hazırlamak.

10. Tarla ve bahçelere gübre çekmek.

11. Sert kabuklu meyva ağaçlarını katlamaya koymak.

12. Aşı kalemlerini soğuktan muhafazası için sandıkta kuma gömüp saklamak.

Sonkânun [Ocak]:

1. Kirizme.

2. Meyva ağaçlarının ilkyazın çıkması muhtemel hastalıklara karşı ilâçla koruma tedbirleri almak.

3. Yazdan böcek, tırtıl ve başkaları çıkmışsa dökülen meyva ve yapraklarının, dalları, çürük ağaç kütüklerini ve ağaç kabuklarını toplayıp yakmak.

4. Tarla, bağ, meyva ve sebze bahçelerine gübre çekmek.

5. Tarla açmak.

6. Dondan müteessir olacak ağaç, gül ve başka çiçeklerin sarılması.

7. Fidan hendeği «çukuru değil» açılmasına devam.

8. Ağaçları ilkyaz kırağlarına karşı korumak için köklerine kar ve buz gömmek.

9. Sebze ve meyva bahçeleri için lüzumlu tohumların ayrılması ve temizlenmesi, ilaçlanması ve muhafazası için tedbirler almak.

10. Arı kovani yapmak, eskimiş petekten balmumu istihsal etmek.

11. Toklularda kene muayenesi.

12. Tarlalar gübre çekmek.

13. Zemheri tavı müsait olursa gömme tavla buğday ve arpa ekimine devam.

Şubat:

1. Anız bozma.

2. Müsait havalarda yazlık ekime devam. Sarmısak ve bakla ekmek.

3. Meyva fidanlarını dikmek.

4. Ağaç ve bağlarda ilkyaz budaması.

5. Ağıllarda keneye karşı muhafaza tedbirleri almak.

6. Kıl kurdu hastalığına karşı koyun ve keçilere on günde bir olmak üzere en az beş defa kroelin veya ardiç katranı tütüsü tatbik etmek. Bol besin ve tuz vermek.

7. Gebe koyun ve keçilerin bakım ve yemelerin âzami itina etmek.

8. Kümeslerin, güvercinliklerin badana, temizlenme ve dezenfeksiyonu ve kuluçka hazırlığı ve tavukların kum ve kül banyosu hazırlığı.

9. Sıcak ve soğuk yastıkların yapılması.

10. Hava elverişli ise kovanların ilkyaz muayenelerinin yapılması.

11. Meyva ağaçlarının isporlar, asalaklar ve böcek yumurtalarına karşı muhafazası için türlü ilâçlarla banyo etmek.

12. Ağaç ve çelik dikimi.

13. Sebze tohumlarının muayene ve hazırlanması.

14. Kirizme edilmiş bağ ve bahçe yerlerinin tesviye ve işaretlenmesi.

15. Sebze fidelerinin hazırlanması.

16. Su hendeklerinin onarılması.

17. Kirizme.

(Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 212-222)

EK 5. Teknik Derslerin ve Çalışmaların Konuları

(Sınıf I; Erkek talebe: Demircilik ve Maden işleri; haftada 11 saat)

A. Maden işleri:

- 1) Teneke işleri: Sabunluk, tabla geçme veya lehimli kutu, maşraba, idare, ibrik, süzgeçli bahçe kovası, soba tahtası, teneke işleri tamirleri.
- 2) Saç işleri: Maşa, menteşe, ateş küreği, faras, soba borusu, çapa, çepin, basit kürek.
- 3) Demir işleri: Kara çivi, halka, zingir, kasap çengeli, kanca, havya, gelberi, çekiç.

B. Dülgerlik (ağaç işleri):

- 1) Tokaç, ekmek çevirgesi, takunya, tepki, oklava, elbise askılığı, ağaç tırmık, hamur tahtası, kapaksız kutular, arkalıksız basit iskemle (çivili ve vidalı), basit raflar (geçmeli ve vidalı), basit resim çerçevesi, tavan ve taban tahtalarının hazırlanarak çakılması.
- 2) Basit tamir işleri.

C) Yapıcılık:

- 1) Harç çamuru, sıva çamuru, kerpiç çamuru, tuğla çamuru karmak, kireç söndürme, kireçli harç karma, sıva için harç karma.
- 2) Kerpiç ve tuğla yapma işlerinde çalışma.
- 3) Basit taş yontma.
- 4) Toprağa tatbik edilmiş plâna göre temel açma, çamur sıva, kerpiç duvar, çamur harçlı tuğla duvar örme.
- 5) Çatı işlerinde çalışma.
- 6) Basit tamir işlerinde çalışma.

D. Köy ev ve el sanatları:

- 1) Söğüt dalı, saz, kamış, mısır yaprağı, ekin sapı, ağaç kabuğu gibi mahallî gereçlerden mevsimlere göre örmecilik: Basit sepetler, küfe, paspas, hasır.
- 2) Sökük dikme, yama, ilik açma ve yapma, düğme dikme, çorap yamama.
- 3) İplik yapma: Yünden, kendirden, ketenden (kirmanla ve çıkırıkla) düz çorap örme, tezgâhta bez dokuma çeşitli düğümler, basit örgüler.
- 4) Dericilik: Derilerin temizlenmesi ve şaplanması.
- 5) Makine ve motor kullanma:
 - a) Dikiş makinesiyle çalışma: Yastık yüzü nevresim, yatak kılıfı, don ve gömlek dikme.
 - b) Bisiklet kullanmak, değirmende, kamyonda, elektrikli motor ve tesisatında traktör, balya makinalarında biçer ve mibzerlerde yardımcı olarak çalışmak.
 - c) Araba sürmek. Basit ziraat aletlerini kullanmak.

(Sınıf I; Kız talebe; Köy Ev ve El Sanatları; haftada 11 saat)

A. Ev ve el sanatları:

- 1) El ve makine dikişleri: Her çeşit yamalar, teyeller, ilikler yamak. Yastık yüzü, nevresim, yatak kılıfı, her çeşit çamaşır, entari, önlük, gömlek dikmek.
- 2) İplik yapma: Yünden, kendir ve ketenden kirmanla ve çıkırıkla.
- 3) Örmeler: Çorap, başlık, boyun atkısı, eldiven, kazak örmek.
- 4) Dokuma: Tezgâhta bez dokuma, çeşitli düğümler yapma birkaç renkli dokumalar, tezgâhta paspas ve yol kilimi dokuma.
- 5) Örmecilik: Söğüt dalı, saz, kamış, mısır yaprağı, ekin sapı, ağaç kabuğu gibi mahallî gereçlerden - mevsimlere göre - faydalanarak basit sepetler, küfe, şapka, paspas, hasır gibi eşya yapılması.
- 6) Nakış: Mahallî süsler örnek alınarak basit ve renkli iğne işleri.

B. Makine ve motor kullanma:

- 1) Dikiş ve çorap makinalarında çalışma.
- 2) Bisiklet kullanma.
- 3) Krema makinasında ve yayıklarda çalışma.

DEMİRCİLİK (Erkek talebe)

(Erkek talebe; Sınıf II; haftada; 8 saat sıcak ve soğuk demircilik, 3 saat Motörcülük)

A. DEMİRCİLİK

- 1) Aletleri ve gereçleri tanıtmak, alet bakımı, alet ve gereç fiyatları.
- 2) Demirci ocağını kurma, şiş, gelberi, süpürge, kürek yapma.
- 3) Ölçü üzerine türlü kara çiviler, halka, zincir, kenetler, kancalar, düz ve yarım yuvarlak ağızlı kısıkaçlar, bahçe çapası, araba yan demirleri, sandık demirleri, kürek, bel, kapı mandalı (çıp düştü), kapı rezesi, sürgü, menteşe, koldemiri, anahtar, demir paspas, çamur sileceği yapma.
- 4) Teneke işleri: Faraş, maşraba, huni, rende, su püskürtme ibriği, musluklu su deposu, semaver yapma.
- 5) Sac işleri: Soba borusu, dirsek, alet kutuları, döküm kepçesi, ateş küreği, faraş, kova, çöp kutuları, mangal, saç soba kaşağı yapma.
- 6) Tesviye:
 - a) Anahtar (sıcak demir işlerinde yapılanın tesviyesi) pense (karga burun), madırğa, poyra, somun, civata, boruya pafta açma ve boru ölçüleri, iki çelikten çekiç, kapı yayı, tahra yapmak ve su vermek.

B. MOTÖRCÜLÜK

- 1) Motosiklete binme, motosikleti temizleme, ârızalarını anlama, basit kısımlarını söküp takma, tulumaları sökme, temizleme, ârızalarının tamiri.
- 2) Basit ziraat aletlerini sökme, yağlama ve tamir.

3) İşliklerde kullanılan makineleri sökme yağlama ve tamir.

4) Değirmende, kamyonunda elektrik motor ve tesisatında, traktör, balya makinalarında yardımcı olarak çalışmak. Santrifüj, biçer ve mibzeri kullanmak.

(Sınıf III; haftada 8 saat demircilik, 3 saat motörcülük)

A. DEMİRCİLİK

1) Aletleri ve gereçleri tanıtmak, alet bakımı, alet ve gereç fiyatları, gereçte tutumlu olma.

2) İşliklerde kullanılan aletlerin yapılması. Her çeşit kısıkaçlar, keskiler, zımbalar, mala, madırğa, taşçı kalemi, rende tıgı, çekiç pergel.

3) Ziraat aletlerinin onarılması ve lüzumlu parçaların yeniden yapılması: Kazma, çatal, çepin, kürek, bel, sapan demiri.

4) Demirle demiri ve demirle çeliği birbirine kaynatma (kaynak tozları kullanarak), sarı ile kaynak yapma.

5) El arabalarına poyra, şına ve tekerlek başlığına halka yapma.

B. MOTÖRCÜLÜK

1) Bisiklet ve motosikleti sökme ve temizleme, takma ve basit tamirler.

2) Değirmen, kamyon, elektrikli, motor ve tesisatı işlerinde, balya makinalarında ve santrifujlerde çalışmak. Biçer, mibzer ve türbin kullanma.

3) Ziraat makinaları: Sökmek, temizlemek, yağlamak ve basit tamirleri yapmak.

4) İşliklerdeki makine ve motörleri kullanmak, sökmek, yağlamak ve tamir.

(Sınıf IV ve V; haftada 6 şar saatlik demircilik, 3 er saat nalbantlık, 2 şer saat motörcülük)

A. DEMİRCİLİK

1) Aletleri ve gereçleri tanıtmak, alet bakımı, alet ve araç fiyatları, gereçte tutum.

2) Çeşit ocaklar ve bütün ocak takımlarının yapılması.

3) Ocak ve oksijen kaynakları.

4) Pirinç ve bakır kaynağı.

5) Ziraat aletleri yapılması: Kazma, kürek, orak, tırpan, saban, pulluk, sandıklı mibzer.

6) El avadanlıkları: Keser, çekiç, balta, tahra, satır, kerpeten, ıskar- pela, gönye, demir, düz cetvel yapma.

7) Araba işleri: Dingil demiri yapma, şına çekme, arabanın bütün demir kısımlarının yapılması. Demir ve saçtan el arabası yapmak. Arabacılıkla ilgili her çeşit ağaç işleri.

8) İşlik aletleri: Çekül, muş, mala, madırğa, taş kalemleri, yontma çekiçleri, rende ve plânya tıgı, delik kalemleri, nalbant aletleri yapma. Bakırcılık aletleri hazırlama.

9) Yapı tenekeçiliği: Her çeşit çatı olukları, borular, derler; baca pervane ve fırıldakları, kurşun boruları lehimleme, basit sıhhi tesisat.

Bakır işleri: Tabak, sahan, tepsi, tas, karavana, maşrapa, küçük tencere yapma ve kalaylama.

Su tesisatı: Plânını yapma, tesisat gereçlerini hazırlama, plâna göre boruları döşeme, soğuk yerlerde dona karşı gerekli tedbirleri alma.

B. NALBANTLIK

- 1) Nal yapılması.
- 2) Tırnak kesmek.
- 3) Ölçüye göre nal çakmak.

C. MOTÖRCÜLÜK

- 1) Türlü motörleri tanıtmak: Buhar, patlamalı motörler, türbinler.
- 2) Enstitüde bulunan makine ve motörlerde çalışma. Bunları kullanmak ve mümkün olan tamirlerini yapmak.
- 3) Ziraat aletlerini sökmek, tâkmak ve onarmak.
- 4) Dişli çarklar, kayışlar ve zincirlerle kuvvet nakli, hızın azaltılıp çoğaltılması. Bilyeli yataklardan faydalanma.

DÜLGERLİK: AĞAÇ İŞLERİ

(Erkek talebe; Sınıf II; haftada 6 saat dülgelik, 3 saat marangozluk, 5 saat duvarcılık)

A. DÜLGERLİK

- 1) Aletleri ve araçları tanıtmak, alet bakımı ve bilenmesi, alet ve gereç fiyatları, gereçleri tutumlu kullanma.
- 2) Yapıcılıkla ilgili işler: Tavan ve taban tahtalarının hazırlanması, kiriş açılması ve çakılması. İskele kurma, sehpa ve merdiven yapma, basit çatı kurma, beşik ve kırma çatıların incelenmesi ve bu çatılarda çalışma. Kiremit döşeme basit doğrama pencere, yalancı doğrama kapı yapılması.

Ev eşyası: Ekmek tahtası ve oklava. Basit geçmeli ve çivili raflar ve sandıklar, erzak sandıkları, çeşitli tekneler, kuyu çıkırığı.

Arabacılıkla ilgili işler: Falaka, ok, özek, boyunduruk, lobut ve ispit hazırlama. Basit araba tamirleri. El arabası yapma.

B. MARANGOZLUK

- 1) Resim çerçevesi, basit geçmeli masa, bank, tabure, sehpa, dolap.
- 2) Çiçek sehpası, lâmba askılığı, kahve ve şeker kutusu, oyma ağaç kepçe.

C. DUVARCILIK

- 1) Kerpiç duvar örme ve sıvama.
- 2) Tuğla duvar örme.

- 3) Temelde taş duvar örme.
- 4) Sıvalar: Kaba ve ince sıva, badana yapma.

(Sınıf III; haftada 6 saat dölgerlik, 3 saat marangozluk, 2 saat duvarcılık)

A. DÖLGERLİK

- 1) Aletleri ve malzemeyi tanıtmak, alet bakımı ve bilenmesi, alet ve gereç fiyatları, gereçleri tutumlu kullanma.
- 2) Yapıcılıkla ilgili işler: Her çeşit çatıların incelenmesi ve çatı kurmak; doğrama, pencere ve kapı yapılması; kilit, menteşe, ispanyolet ve mandalların takılması; cam kesme ve takma, basit ev merdivenleri, yüklük ve raf, taban ve tavan kirişlerini döşeme, hareketli ve sabit iskeleler kurma, merdiven korkuluğu, beton kalıpları.
- 3) Ev eşyası: Çamaşır sandıkları, tahta bavullar, erzak ambarları, duvara gömme dolap ve yüklükler, beşik.
- 4) Arabacılık işleri: Araba sandığı, yataklar, yastık ve makaslar, parmak yapılması ve parmak takılması. Her çeşit araba tamiri.
- 5) İşlik aletleri: Tokmak, her çeşit saplar, master ve tahta mala, kerpiç tuğla, kiremit kalıpları, basit tezgâhlar.

B. MARANGOZLUK

- 1) Masa, kanepe, pinet (ekmeklik), sandalye, küçük dolap, kitaplık, ağaçtan oyma yala, alet dolapları, tahta karyola.
- 2) Kaşıklik, oyma kaşık ve tabak, kahve tepsisi, oyma kova.

C. DUVARCILIK

- 1) Her çeşit duvar örme.
- 2) Tuğla ve taştan köşe çıkarma.
- 3) Her çeşit harç sıva ve renkli badana.

(Sınıf IV ve V; haftada 7 şer saat dölgerlik, 2 saat marangozluk, 2 saat duvarcılık)

A. DÖLGERLİK

- 1) Yapı işleri: Her çeşit çatı, tavan, taban işleri yapılması. Tahta bölmeler. Her çeşit doğrama, kapı ve pencere. Sabit dolaplar, pancur ve kepenkler. Her çeşit beton ve kemer kalıpları.
- 2) İşlik aletleri: Plânyalar, rendeler, ağaç gönyeler, marangoz tezgâhı, çıkırık ve dokuma tezgâhı.
- 3) Arabacılık işleri: Her çeşit araba parçalarının yapılması ve takılması. Her çeşit araba tamirleri, büyük kızak yapılması.

B. MARANGOZLUK

- 1) Ev eşyası: Yuvarlak veya dört köşe çekmeli yemek ve çalışma masaları, her çeşit dolaplar, ağaç karyola.
- 2) Yapılan eşyanın süslenmesi.
- 3) Her çeşit boyama, cilâlama ve macunlama.

C. DUVARCILIK

- 1) Her çeşit duvar, köşe, pervaz, sütun, baca örme. Basit kemerler. Zemin taş ve tuğla döşeme, kaldırım yapma, basit beton dökme. Her çeşit hımış ve bağdadi duvarlar. temel
- 2) Her çeşit harç sıva ve renkli badana.

YAPICILIK

(Erkek talebe; Sınıf II; haftada 6 saat yapıcılık, 3 saat betonculuk, 2 saat dölgerlik)

A. YAPICILIK

- 1) Her çeşit harç karma.
- 2) Kerpiç ve tuğla yapma.
- 3) Direk altı ve köşe taşı hazırlama.
- 4) Basit plânların toprağa tatbiki ve temel açma.
- 5) Her çeşit gereç ile düz duvar örme ve köşe çıkarma.
- 6) kireç harçla kaba ve ince sıvalar, düz badana.

B. BETONCULUK

- 1) Kaba beton karma ve basit beton oranı.
- 2) Kaba beton dökme, beton kare dökme.

C. DÜLGERLİK

- 1) Basit beton kalıpları yapma.
- 2) Basit iskele kurma ve sehpa yapma.
- 3) Çatı işlerinde çalışma.
- 4) Tavan, taban tahtaları hazırlama ve çakma.
- 5) El teskeresi ve harç teknesi yapma.

(Sınıf III; haftada 6 saat yapıcılık, 3 saat betonculuk, 2 saat dülgelik)

A. YAPICILIK

- 1) Betonlu harç karma.
- 2) Tuğla ve kiremit yapma.
- 3) Çeşitli taş işleri.
- 4) Plânların toprağa tatbiki, temel yerinin incelenmesi; yere uygun temel şekilleri ve çeşitli temel işlerinde çalışma.
- 5) Çeşitli tuğla ve karışık taş duvar örgüleri, açılı duvarlar, eğimli duvarlar, bağdadi ve hımış duvarlar.
- 6) Basit direk, sütun ve bacalar.
- 7) Harçla çeşitli sıvalar, düz ve renkli badana.

B. BETONCULUK

- 1) Beton karma ve dökme, kaba ve ince beton, çeşitli yerlerde kullanılacak betonlarda oranlar.
- 2) Lento, kuşak, yağmurluk, eşik, küçük şap ve mozayik işleri.
- 3) Beton künk dökme ve döşeme.

C. DÜLGERLİK

- 1) Beton kalıpları yapma, el teskeresi ve harç tekneleri.
- 2) İskele (hareketli-sabit) ve sehpa yapma.
- 3) Çatı işleri.
- 4) Kirişli tavan, taban tahtaları hazırlama, tavan ve taban kirişleri döşeme.
- 5) Çakma kapılar, basit, küçük doğrama pencere çerçevesi, kuyu çıkırığı.

(Sınıf IV ve V; haftada 7 şer saat yapıcılık, 2 şer saat betonculuk, 2 şer saat dülgelik)

A. YAPICILIK

- 1) Her çeşit tuğla, kiremit işleri ve fırınları yapma.
- 2) Çeşitli taş yontma işleri.
- 3) Çeşitli plânların toprağa tatbiki ve türlü temel işleri.
- 4) Çeşitli direk, sütun ve bacalar. Çeşitli kemerler, lombaz. Çeşitli kuyu duvarları örme; çeşitli su ve lâğım yatakları.
- 5) Çeşitli ocaklar: Maltız, yemek ocağı, peç, küçük ev fırını, çeşitli merdivenler: Taş, beton, tuğla mozayik.

6) Türlü gereç ile her çeşit iç ve dış sıvalar ve badanalar.

B. BETONCULUK

- 1) Verilen plânlara göre beton sütun ve direkler; beton kirişleri yapma.
- 2) Her çeşit kaba beton, şap ve mozayik yapma, karo döşeme işleri su deposu ve havuz yapma.
- 3) Mozayik merdivenler, lâvabolar, helâ ve masa taşları dökme.
- 4) Çeşitli beton künkler yapma ve döşeme, çeşitli toprak künkler ve su tesisatı yapma.

C. DÜLGERLİK

- 1) Her çeşit beton kalıpları yapma.
- 2) Çatı işleri: Her çeşit çatıları inceleme, ağaç, beton ve potrel kirişleri döşeme, çatı kurma.
- 3) Tavan ve taban döşeme.
- 4) Basit doğrama işleri: Kapı, pencere, raf, yüklük ve dolaplar.

DİKİŞ - BİÇKİ

(Kız talebe; Sınıf II; haftada 6 saat dikiş-biçki, 3 saat örgü ve dokuma, 2 saat ziraat sanatları)

A. DİKİŞ - BİÇKİ

- 1) El ve makina dikişleri: Peşkir, mendil, çember, peçete, masa örtüsü, yatak takımları, çamaşır, gömlek, önlük, entari, yazlık kız ve erkek iş elbisesi, pelerin, pantolon.
- 2) Biçki işleri: Yatak takımları, çamaşır, gömlek, entari, önlük, çocuk elbisesi, pelerin ve iş elbiseleri biçme.

B. ÖRGÜ VE DOKUMA

- 1) Düz çorap, eldiven, atkı, başlık, kazak, örme.
- 2) Çorap makinesinde çalışma.
- 3) Eİ dokumaları: Kemer, kuşak.
- 4) Tezgâhta düz ve renkli bez dokuma, haşıl, çözgü; yıkama ve boyama işleri.

C. ZİRAAT SANATLARI

- 1) Yoğurt, beyaz peynir yapma, yağ çıkarma ve bunları muhafaza.
- 2) Çeşitli sebze ve meyvaları kurutma ve turşular yapma, mahalli yabani bitkilerden sebze, bahar ve ilâç olarak kullanılanları toplama, gerekenleri kurutma ve saklama.
- 3) Pekmez kaynatma.
- 4) Bulgur, tarhana, erişte yapma.

(Sınıf III; haftada 6 saat dikiş - biçki, 3 saat örgü ve dokuma, 2 saat ziraat sanatları)

A. DİKİŞ - BİÇKİ

- 1) Biçki ve dikiş işleri: Bedenden ölçü alma, patron çıkarma, gömlek, avcı yeleği, çocuk takımları ve elbiseleri, kız elbiseleri, iç çamaşırları, pelerin ve pantolon, pijama biçme ve dikme.
- 2) Biçilmiş parçaları dikme: erkek elbisesi, tayyör.

B. ÖRGÜ VE DOKUMA

- 1) Eldiven, atkı, başlık, kazak, çorap, hırka, yelek örme.
- 2) Çorap makinesinde çeşitli çoraplar örme.
- 3) Gergef işleri, oyalar.
- 4) Heybe, çuval, yastık, kilim ve havlu dokuma.
- 5) Tezgâhta iki ve dört ayakla pamuklu ve yünlü dokumalar. Boyama ve çözme.

C. ZİRAAT SANATLARI

- 1) Mahalli peynir cinslerini inceleme ve bunları yapma. Hayvan mahsulleriyle bitkilerden türlü usullerle yağ çıkarmayı inceleme ve bunları yapma, yağları muhafaza usulleri.
- 2) Sebze ve meyvaları taze olarak, kurutarak veya konserve haline getirerek muhafaza usulleri.
- 3) Sirke, şarap, pekmez, reçel, bulama yapma.
- 4) Etten ve tahıldan kışlık yiyecekler hazırlama.

(Sınıf IV ve V; haftada 7 şer saat dikiş - biçki, 2 şer saat örgü ve dokuma, 2 şer saat ziraat sanatları)

A. BİÇKİ VE DİKİŞ

- 1) Bedenden ölçü alarak günlük ve bayramlık kadın ve erkek elbiseleri biçmek, prova yapmak ve dikmek.
- 2) Mahalli motifleri kullanarak ev eşyası ile giyim eşyasının süslemek.
- 3) Gelin, misafir ve yatak odalarına ait eşya hazırlamak ve bu odaları tanzim, tertipetmek.

B. ÖRGÜ VE DOKUMA

- 1) Mahalli nakışlardan faydalanarak türlü örgüleri yapma.
- 2) Türlü gergef ve kasnak işleri: Oya, boncuk, pul.
- 3) Kilim ve halı dokuma.
- 4) Tezgâhta çeşitli dokumalar.
- 5) Bitkisel ve kimyasal boyalar.

C. ZİRAAT SANATLARI

- 1) Konservecilik aletleriyle sebze ve meyvaları muhafaza etme usulleri.
- 2) Kışlık her çeşit zahire hazırlama.
- 3) Et muhafaza usulleri.
- 4) Yumurta muhafaza usulleri,

ÖRGÜ VE DOKUMACILIK

(Kız talebe; Sınıf Ii; haftada 6 saat örgü ve dokuma, 3 saat dikiş-biçki, 2 saat Ziraat sanatları)

A. ÖRGÜ VE DOKUMA

- 1) Çeşitli gereçlerden iplik yapma: Yıkama, tarama, atma, eğirme ve bükme. İpliği boyama. Boya çeşitleri ve boyama usulleri,
- 2) Eski ve yeni mahalli örgü ve dokumaların incelenmesi. Bunlardan basitlerinin yapılması.
- 3) Düz çorap, eldiven, atkı, başlık, kazak, hırka ve yelek örme,
- 4) Çorap makinesinde çalışma.
- 5) İğne ve mekik oyaları, gergef işleri.
- 6) El dokumaları: Kemer, kuşak, kolan, hayvan başlığı.
- 7) Haşıl ve çözgü işleri: Tezgâhta iki ayakla düz ve renkli bez dokuma.
- 8) Düz kilim ve halı dokumaları yapılması.

B. DİKİŞ VE BİÇKİ

- 1) El ve makina dikişleri: Peşkir, mendil, yatak takımları, çamaşır, gömlek, önlük ve entari.
- 2) Yatak takımları, çamaşır gömlek ve önlük biçmek.

C. ZİRAAT SANATLARI

- 1) Yoğurt, peynir yapma, yağ çıkarma ve bunların muhafazası.
- 2) Çeşitli sebze ve meyvaları kurutma, turşular yapma, mahalli yabani bitkilerden sebze, baharat ve ilâç olarak kullanılanları toplama, gerekenleri kurutma ve saklama.

(Sınıf ili; haftada 6 saat örgü ve dokuma, 3 saat dikiş-biçki, 2 saat Ziraat sanatları)

A. ÖRGÜ VE DOKUMA

- 1) Çeşitli ipliklerden çeşitli dokumalar: Tülbent, sargı bezliği, cibinlik bezliği, kaput, yatak çarşafı, peşkir ve mendiller (düz, desenli, iki-dört ayakla).
- 2) Eski ve yeni mahalli dokumaların incelenmesi ve bunlardan çeşitlilerinin yapılması.
- 3) Nakışlı ve çeşitli çorap, eldiven, atkı, başlık, kazak, hırka, yelek, para kesesi, ağ torba örme.
- 4) Gergef ve kasnak işleri: Oyalar, boncuk ve pul işleri.
- 5) Çorap makinasında çeşitli çoraplar örme.
- 6) Çeşitli çözgüler, kaşarlamalar, tezgâhta dört ayakla çeşitli ve renkli dokumalar.
- 7) Basit nakışlı torba, heybe, yastık, çuval, sandalye halısı, küçük halı ve kilimler dokunması.

B. DİKİŞ VE BİÇKİ

- 1) El ve makine dikişleri: Peşkir, mendil, çember, peçete, masa Örtüleri, yazlık kız ve erkek elbisesi, pelerin ve pantolon dikme.
- 2) Biçki işleri: Entari, çocuk elbiseleri, kız ve erkek iş elbiseleri ve pelerin biçme.

C. ZİRAAT SANATLARI

- 1) Mahalli peynir cinslerini inceleme ve bunları yapma, hayvan mahsulleriyle bitkilerden mahalli usullerle yağ çıkarmayı inceleme ve bunları yapma, yağları muhafaza usulleri.
- 2) Sebze ve meyvaları taze olarak, kurutarak veya konserve haline getirerek muhafaza usulleri.
- 3) Salça, sirke, şarap, pekmez, reçel, bulama yapma.
- 4) Etten ve tahıldan kışlık yiyecekler hazırlama.

(Sınıf IV ve V; haftada 7 şer saat örgü ve dokuma, 2 şer saat dikiş-biçki, 2 şer saat ziraat sanatları)

A. ÖRGÜ VE DOKUMA

- 1) Boya neveleri.
- 2) Çeşitli gereçten yapılan ipliklerin ağartılması, yumuşatılması ve çeşitli usullerle boyanması.
- 3) Talebe vasıtasıyla tedarik edilebilen ulusal örgü, dokuma ve nakışların incelenmesi ve yapılması.
- 4) Tezgâh ayarlarına göre basit desen çıkarma usulleri.
- 5) Çeşitli nakışlarla çeşitli örgüler.
- 6) Kilim ve halı nakışlarını inceleme, türlü gereç ve ipliklerden çeşitli nakışlarla halı ve kilim dokuma.
- 7) Türlü gereç ve ipliklerden çeşitli nakışlarla gergef, kasnak ve el işleri. Oyalar, boncuk ve pul işleri, hesap ve antep işleri.
- 8) Tezgâhta altı ve sekiz ayakla çeşitli desenlerde türlü dokumalar. Havlu ve battaniye dokuma.
- 9) Çeşitli dokuma tezgâhlarını inceleme.

B. DİKİŞ VE BİÇKİ

- 1) Bedönden-âlçü alma, patron çıkarma, gömlek, avcı yeleği, İç çamaşırları, kız ve erkek ölbiseleri biçme.
- 2) Pelerin, pantolon, tayyör kız ve erkek elbiseleri dikme, eskimiş elbiseleri çevirme.
- 3) Gelin, misafir ve yatak takımlarına ait eşya hazırlama, bu odaları tanzim ve tertibetme.

C. ZİRAAT SANATLARI

- 1) Konserve aletleriyle sebze ve meyvaları muhafaza etme usulleri.
- 2) Kışlık her çeşit zahire hazırlama.
- 3) Et muhafaza usulleri.
- 4) Yumurta muhafaza usulleri.

ZİRAAT SANATLARI

(Kız talebe; Sınıf II; haftada 6 saat ziraat sanatları,
3 saat dikiş-biçki, 2 saat örgü ve dokuma) !

A. ZİRAAT SANATLARI

- 1) Tavukçuluk.
- 2) Ehli hayvanların bakımı, onlardan faydalanma usulleri.
- 3) Çiçekçilik.
- 4) Bahçe ve meyvacılık.
- 5) Hububattan, sebze ve meyvalardan türlü usullerle kışlık yiyecek hazırlama.
- 6) Arıcılık.

B. DİKİŞ VE BİÇKİ

- 1) El makina dikişleri: Peşkir, mendil, yatak takımları, çamaşır, gömlek, önlük ve entari dikmek.
- 2) Yatak takımları, çamaşır, gömlek ve önlük biçmek.

C. ÖRGÜ VE DOKUMA

- 1) Düz çorap, eldiven, atkı, başlık, kazak örme.
 - 2) Çorap makinasında çalışma.
 - 3) El dokumaları: Kemer, kuşak
 - 4) Tezgâhta düz ve renkli bez dokuma, hasıl, çözgü, yıkama ve boyama işleri.
- (Sınıf III; haftada 6 saat ziraat sanatları, 3 saat dikiş-biçki,
2 saat örgü ve dokuma)

A. ZİRAAT SANATLARI

- 1) Ehli hayvanların bakımı, onlardan faydalanma usulleri.
- 2) İpek böcekçiliği.
- 3) Tavukçuluk.
- 4) Arıcılık.
- 5) Bahçe ve meyvacılık.
- 6) Tahıldan, sebze ve meyvalardan türlü usullerle kışlık yiyecek hazırlama.
- 7) Etleri muhafaza usulleri,
- 8) Çiçekçilik.

B. DİKİŞ VE BİÇKİ

- 1) El ve makina dikişleri: Peşkir, mendil, çember, peçete, masa örtüleri, yazlık kız ve erkek elbisesi, pelerin ve pantolon dikme.
- 2) Biçki işleri: Entari, çocuk elbiseleri, kız ve erkek iş elbiseleri ve pelerin biçme.

C. ÖRGÜ VE DOKUMA

- 1) Eldiven, atkı, başlık, kazak, çorap, hırka ve yelek örme.
- 2) Çorap makinasında çeşitli çoraplar örme.
- 3) Gergef işleri, oyalar.
- 4) Heybe, çuval, yastık, kilim ve halı dokuma.
- 5) Tezgâhta iki ve dört ayakla pamuklu ve yünlü dokumalar, boyama ve çözgü.

(Sınıf IV ve V; haftada 7 şer saai ziraat sanatları,
2 şer saat dikiş-biçki, 2 şer saat örgü ve dokuma)

A. ZİRAAT SANATLARI

- 1) Ehli hayvanların bakımı, onlardan faydalanma usulleri.
- 2) İpek böcekçiliği.
- 3) Konservecilik.
- 4) Hububattan, sebze ve meyvalardan türlü usullerle kışlık yiyecek hazırlama.
- 5) Tavukçuluk.
- 6) Arıcılık.
- 7) Bahçe ve meyvacılık.
- 8) Çiçekçilik.
- 9) Yumurta muhafaza usulleri.
- 10) Etleri muhafaza usulleri.

B. DİKİŞ VE BİÇKİ

- 1) Bedenden ölçü alma, patron çıkarma, gömlek, avcı yelege, iç çamaşırları, kız ve erkek elbiseleri biçme.
- 2) Pelerin, pantolon, tayyör kız ve erkek elbiseleri dikme, eskimiş elbiseleri çevirme.
- 3) Gelin, misafir ve yatak odalarına ait eşya hazırlama, bu odaları tanzim ve tertibetme.

C. ÖRGÜ VE DOKUMA

- 1) Mahalli nakışlardan faydalanarak türlü örgüleri yapma.
- 2) Türlü gergef ve kasnak işleri: Oya, boncuk, pul işleri.
- 3) Kilim ve halı dokuma.
- 4) Tezgâhta çeşitli dokumalar.
- 5) Bitkisel ve kimyasal boyalar.

Not: Bu konuların dışında Enstitülerin bulundukları çevre ile bölgelerine giren köylerde tatbiki mümkün başka önemli konular bulunduğu takdirde, onlar da gösterilecek ve bunların konuları ile ders saatleri sayısı Vekilliğe bildirilecektir.

(Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 222-240)

EK 6. Zirai İşletme Ekonomisi Ve Kooperatifçilik Biligisi

Dersin Konuları:

I. Genel ekonomi konuları:

- 1) Ekonomik çalışmaların doğası ve tanımı.
- 2) Ekonominin tabii ve toplumsal çevresi.
- 3) İstihsal şartları: Tabiat, çalışma ve sermayenin bir araya gelişi.
- 4) Tedavül: Değer ve fiyat, para, kredi ve ticaret.
- 5) Toprak, iş, sermaye geliri (rant, ücret, faiz).
- 6) Tüketim.

II. Tatbiki ekonomi konuları:

- 1) Ziraatin memleket ekonomisindeki yeri ve önemi.
- 2) Ziraatte mülkiyet ve işletme meseleleri.
- 3) Tarla ve bahçe ziraatı, ormancılık, hayvan yetiştirme.
- 4) Köy küçük sanatları.
- 5) Ziraatçıya yardım eden resmi ve özel teşekküller:
a) Ziraat Vekilliği, b) Ziraat bankası, c) Ziraat odaları ve başkaları.

III. Zirai işletme ekonomisi konuları:

- 1) Ziraî işletmelerin kuruluş yerleri ve büyüklükleri.
- 2) Ziraatte örgenlenme meseleleri.
- 3) Ziraî kredi.
- 4) Ziraatçının piyasadan tedarik edeceği eşya.
- 5) Ziraatçının piyasaya satacağı ürünler.
- 6) Masraf ve malolma problemleri: Piyasalar, pazarlar, panayırlar, sergiler.
- 7) Zirai istihsalin özellikleri.
- 8) Köy taşıtları.

IV. Kooperatif ekonomisi konuları:

- 1) Kooperatif kurmayı gerektiren sebepler.
- 2) Kooperatifin yapısı ve faydaları.
- 3) Kooperatifin neveleri: İstihsal, satış, kredi ve başkaları.
- 4) Kooperatif kurmanın şartları.
- 5) Kooperatif nasıl işletilir ve mürakebe edilir?

V. Ziraat ekonomisi siyasetinin esasları:

- 1) İş hukukunu teşkilâtlandırma.
- 2) Hammadde müstahsilinin korunması sebepleri ve çareleri.
- 3) Ulusal geliri artırma imkânları.
- 4) İstihlâkle istihsalı denk getirme,
- 5) Devletin ekonomi siyasetinde zirai ekonominin yeri.
- 6) Köy ekonomisinde devrim zorunlukları.

(Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 208-209)

EK 7. Sağlık Memurları Kolu

KÖY ENSTİTÜLERİNDE KURULACAK “SAĞLIK MEMURLARI” KOLU DERS DAĞITMA ÇİZELGESİ*

Karar Sayısı : 361

Karar Tarihi : 26/XI/1943

ÖZET: Köy Enstitülerinde kurulacak sağlık memurları kolu ders dağıtma çizelgesi h.

4459 sayılı kanun gereğince Köy Enstitülerinde kurulacak sağlık memurları kolu için İlk Öğretim Umum Müdürlüğü tarafından Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekilliğinin de mütalâası alınarak, hazırlanan ders dağıtma çizelgesinin bağlı şekilde kabulü ve kolun meslek derslerinde «Küçük Sıhhat Memurları» okuluna mahsus müfredat programının tatbik edilmesi hususunun Yüksek Vekillik makamının tavsibine arzı kararlaştırıldı.

Muvafıktır. 26/XI/1943

Maarif Vekili

Hasan-Âli Yücel

KÖY ENSTİTÜLERİ SAĞLIK MEMURLARI KOLU			
Sınıf IV			
Haftalık Dersler			
Birinci sönestr		İkinci sönestr	
	Saat		Saat
Türkçe	3		3
Tarih	1		1
Coğrafya	1		1
Matematik	3		3
Fizik	1		1
Kimya	2		2
Yabancı dil	2		2
Resim-iş	1		1
Beden Eğitimi	1		1
Müzik	2		2
Askerlik	2		2
Anatomi ve fizyoloji bilgileri	10	Hasta bakıcılık	6
Sağlık bilgisi	8	Küçük cerrahi ve ilk yardım	9
Genel Pataloji	6	Çocuk bakımı	9
Askerlik sağlık bilgileri	1	Askerlik sağlık bilgileri	1
	44		44

* Tebliğler Dergisi: 20 Kasım 1944/303.

(Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 434)

EK 8. Türk Ahlâkının Toplumsal ve Kişisel İlkelerinin Başlıcaları

1. Türk yurdu varlığımızın temelidir. Her şeyimizi feda ederek cumhuriyetimizi, istiklâlimizi korumak en büyük ödevimizdir. Milli istiklâle dayanmayan hayat Türk için ölümden beterdir.
2. Yurdunu seven Türk, memleket için faydalı bir iş tutar ve o meslekte en ileri olmaya çalışır. Tuttuğu işi seve seve, titizlikle, metotla, tam zamanında usanmadan yapar ve yarım bırakmaz. Çalışmak en büyük saadet kaynağıdır, tembellik cemiyet ve fertler için felâkettir.
3. Yurdun varlığının devamı için yapılması gereken birçok işler vardır. Bunların her birini iyi ve namusiyle yapan her kişi aynı derecede saygıya değer. El işi görenlerin millete hizmetleri kafa ile çalışanlar kadar büyüktür.
4. Yapılan bir işin başkalarına zararı dokunmamasına dikkat etmek şarttır. Başkalarının yaptığı işleri şahsi duygulardan sıyrılarak değerlendirmek lâzımdır. Her olayda iyi ve doğruyu görmek Türkün meziyetlerindendir.
5. Bir ödev, ancak tutulan iş tamamlandığı zaman biter. Onu herhangi bir bahane ile yapmamak veya eksik yapmak, başka birinin üzerine yüklemek hilekârlıktır.
6. Kendi şahsi faydalarını topluluğun menfaatinden üstün tutanların kurdukları cemiyetler daima yıkılmıştır. Bencillik ahlâksızlığın en büyüğüdür.
7. Türk çocuğu gerçeği olduğu gibi görür, her yerde, her işte, her zaman doğruluktan ve samimilikten ayrılmaz. Başkalarının da ayrılmasına meydan vermez, doğru ve iyi bildiğini yerinde çekinmeden söyler.
8. Gösteriş ve şarlatanlık fert ve cemiyet için öldürücüdür.
9. Gerçeği candan sevmek, onu daima aramak ve ona gitmek en büyük başarı ve keşiflerin kaynağı oluşturmaktadır.
10. Adalet toplumsal doğruluğun en güzel deyimidir ve insanlar için azık kadar gereklidir.
11. Doğru emirlere uymak, intizam ve disipline bağlılık en büyük başarı sırrıdır.
12. Aile, cemiyetin çekirdeğidir. Aileye maddi ve mânevî zarar getirebilecek her türlü hareket cemiyet ve insanlığa karşı en büyük suçtur.
13. Herkesin sağlığını koruması tabiatın verdiği bir ödevdir. Beden, giyim ve eşya temizliği bunun ilk şartlarından. Sağlam kafa sağlam vücutta olur. Vücudu kuvvetlendirecek ve güzelleştirecek hareketleri yapmak gerektir.
14. Kısa bir zaman için zevk veren zehirleri kullananlar hem kendi hayatlarını tehlikeye koyarlar, hastalığa yol açarlar, hem de nesillerini ve cemiyetlerini soysuzlaştırırlar.
15. Başkalarının başarısından sevinmeye kendimizi alıştırmalıyız. Kıskançlık âdiliğin en aldatmaz delilidir. Yalnız başarı gösterenlerden daha iyisini yapmaya çalışmak tabii bir ilerleme kaynağıdır. Birbirine yardım edenler ve iyiliği sevenler hep birden yükselirler.
16. Nefse hâkimiyet her türlü erdemin temelidir. Öfkeyi çabuk geçirmek ve öfkenin etkisine kapılmamak olgunluğun en güzel alâmetidir. Kin ve intikam insanı alçaltır.
17. Kibir küçüklüktür. Ahlâklı adam kendini olduğundan fazla görmez.
18. Söylenileni dinlemek, başkalarının inançlarına saygı göstermek, yapılan yerinde tenkidleri hoş görmek toplumsal bir ödevdir.
19. Başkalarıyla eğlenmek, dedikodu yapmak ahlâkça düşkünlüktür.
20. Öz saygısını, daha bilgili ve erdemli olmakla memnun etmeye alışmalıyız. Bu bir büyük saadet kaynağıdır. İstikbali düşünmek ve gereken tedbirleri almak lâzımdır.
21. Estetik zevk, ahlâk duygusunun yardımcısıdır.
22. Lüks ve israf fert ve cemiyet için yıkıcıdır. Yapıcılık, tutum ve artırma ile olur. Cömertlik ne kadar iyi ise cimrilik o kadar fenadır.
23. Merhamet ve şevkat insanlığın yüksek vasıflarındandır ve insanları birbirine bağlayıcı bir kuvvettir (Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, 2005: 155-157).

EK 9. Etik Kurul Onayı

ANKARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 23/12/2019

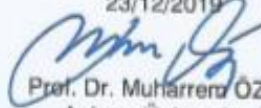
Toplantı Sayısı : 15

Karar Sayısı : 451

451- Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Hayat Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi **Sevgi Gülbitti**'nin "Köy Enstitüleri ve Halk Eğitimi" başlıklı tezi ile ilgili 02/12/2019 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Hayat Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi **Sevgi Gülbitti**'nin "Köy Enstitüleri ve Halk Eğitimi" başlıklı tezinin, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ASLININ AYNI DİR
23/12/2019

Prof. Dr. Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı

BENZERLİK BİLDİRİMİ

“Köy Enstitüleri ve Halk Eēitimi” baēlıklı tezimin ana bölümü ( n bölüm, kaynaklar ve ekler hariç) Turnitin İntihali Engelleme Programı aracılıēıyla incelenmiē ve ilgili rapor danıēmanım tarafından da kontrol edilmiētir. Kontrol sırasında (1) “Beē sözcükten daha az olan benzeēmeler” (2) “Kaynaklar” (3) “Doērudan Alıntılar” dıēarıda tutulmuētur. Benzerlik kontrolüne iliēkin rapordan elde edilen sonuçlar aēaēıda sunulmuētur.

Rapor Tarihi	: 08.07.2020
Gönderim Numarası	: 1354971642
Sayfa Sayısı	: 218
Sözcük Sayısı	: 65198
Karakter Sayısı	: 462403
Benzerlik Oranı	: 6
Savunma Tarihi	: 13.07.2020

Yukarıda belirtilen sonuçları gösteren Turnitin İntihali Engelleme Programı’na iliēkin orijinal raporu, sonuçlarda herhangi bir deēiēiklik yapmaksızın bu beyanım ekinde Enstitüye teslim ettiēimi, tezimin %10’dan fazla benzerlik oranı i erdiēinin belirlenmesi durumunda, bundan doēabilecek tüm yasal sorumluluēu kabul ettiēimi bildirir, saygılarımı sunarım.

 ērencinin Adı Soyadı : Sevgi GÜLBİTTİ

Tarih : 08/07/2020

İmza

:

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Sevgi Gülbitti
Doğum Tarihi : 21 Mayıs 1982
E-posta Adresi : sevgibgc@hotmail.com , sevgibgc@gmail.com

Öğrenim Durumu

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Yüksek Lisans	Yetişkin Eğitimi	Ankara Üniversitesi	2014-hâlen
Tezsiz Yüksek Lisans	Ortaöğretim Matematik Alan Öğretmenliği	Afyon Kocatepe Üniversitesi	2005-2006
Lisans	Matematik	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	2000-2005

Görevler

Görev Unvanı	Görev Yeri	Yıl
Öğretmen	MEB Pendik İMKB Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	2014-hâlen
Öğretmen	MEB Mehmet Akif Ersoy Anadolu Lisesi	2011-2014

Katıldığı Çalışmalar

7. Uluslararası Eleştirel Eğitim Konferansı, “Köy Enstitüleri ve Halk Eğitimi” başlıklı bildiri, Atina, 2017